

चिन्तणी

दिवाळी १९९०

**FARMERS PROSPERITY THROUGH
DEPARTMENT OF AGRICULTURE
PANAJI - GOA**

Promotion of pulses and oilseeds cultivation by subsidised inputs
promotion of biogas for rural prosperity by giving technical
knowledge.

Availability of quality seeds, saplings, horticultural grafts, pesticides
and weedicides.

Pest control in different crops for bumper yields.

Supply of soil conditioners like mussorie phos and green

Manures for improving soil fertility.

Institutional and non institutional training for farmers.

Area expansion of horticultural crop like cashew, coconut etc.

CONTACT : Nearest zonal agricultural officer of your taluka

or

Directorate of agriculture, panaji.

Issued by :

Directorate Of Agriculture

GOVERNMENT OF GOA

Panaji - Goa.

अपुरबाय प्रकाशन

वळवय - फोंडें

गोंय : ४०३ ४०१

अपुरबाय साहित्य सवलत येवजण

मानेस्त साहित्य मोगीक -
नमस्कार

फाटल्या पंदरा/सोळा वर्सां सावन आमी कोंकणीतल्यान पुस्तकां उजवाडायत आसात आमच्या वाचप्यां कडल्यान आमकां बरो प्रतिसाद मेळत आयला. पूण दिसान दीस वाडटे म्हारगायेक लागून पुस्तकांचें मोल वाडत आसा. ताका लागून सद्च्या वाचप्यांक नवें पुस्तक विकतें घेवपाक जड जाता.

हाचेर उपाय म्हण आमी 'अपुरबाय साहित्य सवलत येवजण' तयार केल्या.

तुमी हे येवजणेंत भागी जावचें आनी चडान चड पुस्तकां उजवाडा हाडपाक आमकां आदार दिवचो अशें नमळायेचें मागणें.

हेमा नायक
प्रकाशक

येवजणेचो तपशील

१. 'अपुरबाय साहित्य सवलत येवजणे'चे वांगडी जावप्यांकूच हे येवजणेचो लाव मेळटलो. वांगडी जावपाक प्रवेश फी ना.
२. वांगडी जावपाक सोदप्यान, सांगाताक जोडिल्लें कार्ड भरून आमचेकडेन धाडपाचें. भरिल्लें कार्ड आमच्या प्रतिनिधिलागी दिंव येता. पोस्टान धाडपाचें जाल्यार ६५ पैशांचो पोस्टाचो स्टॅप लावन धाडपाचें.
३. एकदां वांगडी जातकच नवे पुस्तक पोस्टांतल्यान वा प्रतिनिधिकडल्यान पावतें जातलें.
४. श्री. पुंडलीक नारायण नायक हांगेल्या 'दिगंत' (एकांकी संग्रह) प्रकाशन क्र. ४१ ह्या पुस्तकापासून ही येवजण सुरू जाता.
५. नव्या पुस्तकाचेर 'अपुरबाय साहित्य सवलत येवजणे' खातीरचें वेगळें मोल छापिल्लें आसतलें. पुस्तक पावतकूच वांगड्यान तें मोल फारीक करपाचें.
६. पुस्तकाचें मोल मनिऑर्डरीन/ड्राफ्टान वा प्रत्यक्ष धाडूं येता वो आमच्या खंयच्याय प्रतिनिधिकडेन दिंव येता.
७. वांगड्याकडेन चड काळ वसुली थकून उरल्यार स्मरण - पत्र धाडटले.
८. हे येवजणेचे वांगडी केन्नाय जांव येता. एकदां वांगडी जातकूच मुखावयलीं पुस्तकां सवलतींत मेळटलीं. तेचपरी, जर मागणी करीत जाल्यार प्रकाशन क्र. ४१ पासूनचीं फुडलीं प्रकाशनां हेच सवलत येवजणेंत मेळटलीं.
९. वांगड्यान आपणांक नाका जाल्यार एखाद - दुसरें पुस्तक न्हयकारूं येता पूण आमच्या प्रकाशनाचीं भौतेक पुस्तकां घेवचीं पडटलीं. पुस्तकाचे दुसरे वा मुखावयल्या आवृत्त्यांचे बाबतींत न्हयकार मानत घेतले.

१०. शिक्षणीक विशया वयल्या पुस्तकांचो आस्पाव हे येवजणेंत आसचोना.
११. भारतांत रावपी कोणेनूय वांगडी जांव येता. मात संस्थांक हे येवजणेंत भागी जावपाक मेळचेंना.
१२. हे येवजणेचे वांगडी जावप्यांक अपुरबाय प्रकाशनाचे वतीन उजवाडा येवपी 'चित्रंगी' दिवाळी अंक भेट म्हण मेळटलो.

संपर्क खातीर प्रतिनिधी

१. रमेश कोमारपंत
चावडी, काणकोण, गोंय
२. वैजयंती प्रभु
वेलवाडो, पैंगीण, काणकोण, गोंय
३. जयंती नायक
आमोणें, केपें, गोंय
४. रजनी भेंब्रे
मांगिरिश हावसिंग कॉऑपरेटीव्ह
सोसायटी लि. कुडचडें - गोंय
५. माया खरंगटे
घर नं. १६०, मारयान नोरोन्ह्य हावस,
विद्यानगर, घोगळ, मडगांव, गोंय
६. अमिता सुर्लकार
सुर्लकार निवास, बायणा, वास्को, गोंय
७. नूतन साखरदांडे
पंजाब नॅशनल बँक, पणजी, गोंय
८. शैलजा धारवाटकार
शांतीनगर, फोंडें, गोंय
९. सुरेखा तोटेकार
प्रियोळ, म्हाड्डोळ - गोंय
१०. शांती तेंडुलकार
खोडये, सत्तरी - गोंय
११. पूर्णानंद च्यारी
कैरबायवाडो, मयें, दिवचल, गोंय
१२. शशिकांत पुनाजी
तयें, पेडणे - गोंय

अपुरबाय प्रकाशन

वलवय

फोंडें, गोंय ४०३ ४०१

With Best Compliments From :

CEAJAY
RUBBER
WORKS

D 3 - 3

Bethora Industrial Estate

Ponda - Goa

403401

With Best Compliments From

RECONDO LIMITED

10, PAI BUILDING
POST BOX NO. 155
MUNDVEL, VASCO - DA - GAMA

DIWALI GREETINGS

Goa has an added cause to be more joyful happy and contented this year for the sizeable package of gifts offered by the Progressive Democratic Government within a short span of six months to the Poor and the Downtrodden.

PDF Government represents Communal goodwill, amity and peace and offers a better deal to the weaker sections, to farmers and workers Craftsmen and village artisans.

Goa moves faster to scale new heights of progress.

Issued by :

Department of Information
& Publicity

Government of Goa,
Panaji - Goa.

तुमची इमारत सजोवपाक
आनी बरेतरेन उरपाक

सुपरस्नोसैम

वापरात

गोंयचे वितरक

एस. एन. एन्टरप्रायजिस

राधा बिल्डींग

बाजाराकडेन

पणजी - गोंय

उत्पादन करपी :

स्नोसैम इंडिया लिमिटेड

अ किलीक सबसिडीयरी

किलीक हावस, चरणजीत राय मार्ग

पोष्ट बॉक्स १०९

मुंबय ४०० ००१

दिवाळी अंक १९९०

वर्स : ११ अंक : १२

चित्रंगी

बायलांच्या जिविताचें पडबिंब

संपादक

हेमा नायक

संपादकीय सहाय्य

बिनंती कासार

मुखचित्र, सजावट आनी मांडणी

श्रीधर कामत बांबोळकार

जायरात वेवस्थापक

पुंडलीक नारायण नायक

छापपी

हिरू नारायण नायक

अपुरवाय प्रिंटर्स

वळवय - फोंडें - गोंय

उजवाडावपी

हेमा पुंडलीक नायक

अपुरवाय प्रकाशन

वळवय फोंडें

गोंय ४०३४०१

मोल :

१५ रुपया

कविता

वत्सला मंजुनाथ राव
नूतन साखरदांडे
विजयाबाय सरमळकार
अहणा राव

बालिका : १९९०

संकलन
वैयजंती प्रभु
मुलाखती घेवपी
विनंती कासार
रजनी भेंब्रे
दीपा मुरकुंडे
नूनन साखरदांडे
शांती तेंडुलकार
जयंती नायक
विश्रंती बोरकार
अमिता मुर्लकार
रशिदा मजावर

कविता सतितल्यो जैतिवंत कविता

दीपा पे
उषा हळदणकार
प्रफुल्ला अत्मा नायक
हर्षा कुडचडकार
वंदा कोरगांवकार
प्रमिला होळ्ळे
शमिला कामत तारकार
शुभांगी नगर्सेकार
स्मीता हेदे
मारीया सौज

अपुरबाय प्रकाशन : नियाळ

कथा

मीना सु काकोडकार
जयमाला दणायत
बसंत भावंत सावत
सुशीला टी. भट
रजनी भेंब्रे
हर्षल बळवी
सुनीता (घेंपे) प्रभुगांवकार
सुरेखा तोटेकार
माया खरंगटे

सगळ्यांक दिवाळी आनी नवें वर्स
सुखासमाधानाचें लाबूं
अशी प्रार्थना !

अंकांतले

आमचे मानविक बरोवपी, कविता सतिंत भाग
घेतिल्ल्यो कवयित्री, आर्थिक घटाय दिवपी जायरातदार,
जायराती मेळोवन दिवपाक कश्ट काडपी आमचे बरें
मागते, चित्रकार श्रीधर बांबोळकार, कविता सतिंचे
परीक्षक श्रो. माधव बोरकार, अपुरबाय पिटर्सचे धनी
आनी तांगले कुशल कामदार तेचपरी आमचे असंख्य बरें
मागपी हांचे काळजानथावन उपकार !

चित्रंगी

अंकांतलीं मतां त्या त्या बरोवप्यांची

— संपादक

बालिका : १९९०

वर्सांतल्यान एकदां उजवाडा येवपी चित्रंगी दिवाळी अंकांत एक खाशेलेपण आसचें हो आमचो भदांच हावेस आसता. कथा, कविता आदी साहित्यिक बरपावळोवांगडा वायलांच्या जिविताकडेन संबंदीत अशा विशयांचेर मतां मांडपाचें हें एक ल्हानशें व्यासपीठ थरचें असो प्रामाणीक यत्न आमी फाटलीं धा वर्सां करीत आसात. तेनदरेन समाजांतल्या वेगवेगळ्या मळावयल्या वायलांकडेन संपर्क सादून मुलाखती वा लेखांवरवीं तांच्या मतांक आमी प्राधान्य दिलां.

वायलांनी दादल्यांवरोवर समान अधिकारांची मागणी केली जाल्यार आतां दादले आनी वायलो हो भेद उरूंकना अशीं विधानां ह्या समाजांतल्या लोकांकडल्यान घडटा आयचें हें समानतायेचें युग अशें भासोवपाचो कितलोय यत्न जालो तरी तें कितलें फोट आसा हें कोडू सत्य वायलांनी पारखपाची गरज आसा.

१९९० हें वर्स आंतरराष्ट्रीय बालिका वर्स म्हण मनोवपाचो निर्णय सार्कें संघटनेन घेतल्या उपरांत बालिकांचो गौरव करपी घोशणा तयार जाल्यो, वक्तृवांनी भाशणां केलीं. पूण असल्या गजालींनी बालिकांचे खरेले प्रश्न सुटावे जावंचेनात. बालिकांच्यो समस्या, तांचें समाजांत आज स्थान कितें हाचें खरें चित्र नदरेमुखार हाडपाची गरज आसा. देखून अंदू वर्सा चित्रंगीचे वतीन एक सर्वेक्षण केलें.

हांसतें खेळटें भुरगेपण सोपोवन, जाण येवपी पिरायेच्या हुमच्यार उब्यो राविल्ल्या बालिकांविशीं तांच्या आवयांचे विचार कितें, त्यो तांचेविशीं कितें चिततात हाचेर वारीकसाणेन नदर भोंवडावपाचो एक यत्न आमी केलो. सगळ्या वर्गांतल्या आनी सगळ्या थरांतल्या वायलांचो हातूंत आसपाव जाला.

बाय वैजयंती प्रभू हाणी वरेच कश्ट घेवन गोंयच्या वेगवेगळ्या वाठारांत प्रत्यक्ष भोंवून, आपणाल्या सहकाऱ्यांकडेन संपर्क सादून बालिकांच्यो समस्या समजून घेवपाचो यत्न केलो. तांचे सगळे परोश्रम तांच्या लेखांतल्यान वाचप्यांक जाणवलेवगर रावचेनात. हो लेख तयार करपाक प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षपणान ज्यांचें सहकार्य लावलां त्या सगळ्यांच्या उपकारांत आमी आसात.

खर्च आनी म्हारगाय दिसानदीस वाडत आसा. पूण अर्थिक येणावळींत मात फावो तितली वाड जायना. ही म्हारगाय पुस्तक प्रकाशनांकूय बादता. वाचप्यांक पुस्तकां सवाय मेळचीं म्हण आमचेपरीन आमी यत्न करीत आसात. वाचप्यांचो आनी बरें मागत्यांचो आमकां तेखातीर आदार जाय. अपुरबाय प्रकाशनाचे वतीन आमी एक “अपुरबाय प्रकाशन सवलन येवजण” जाहीर केल्या. ह्या अंकांत आमी तांचें अर्जीपत्र जोडलां. चडानचड लोकांनी हे येवजणेचे वांगडी जावन अपुरबाय प्रकाशनाक अर्थिक फाटबळ दिवंचें जाका लागून फुडाराक नवीं नवीं पुस्तकां उजवाडा हाडपाक आमकां उमेद लाबतली.

— हेमा नायक

With Best Compliments From :

M/s. Kashinath Damodar Naik

CNF Agents and Main Dealers
For

Britannia Industries Ltd.

Makers of

Glucose, Circus, Marie, Cream Cracker, Snax, Nice,
Bourbon, Good day, Coconut, Crunchy, Top, and Pure
Magic Biscuits

And

Cadbury India Ltd.,

Makers of

Dairy Milk, Five Star, Gems, Eclairs, Break, Fruit
& Nut, Caramel, Relish, Bournvita, Drinking Chocolate
and Cocoa

And

Devika Beverages Pvt. Ltd.,

Franchise holders of

Dukes range of soft drinks

(Dukes Soda, Lemonade, Gingerade, Tonic Water, Mangola
and Tango)

For

Goa, North Canara, Sindhudurg & Ratnagiri

अंदू वर्सा 'चित्रंगी' चो दिवाळी अंक काय अडचणीक लागून वेळार भायर सरपाक पावलोना. अंकाची सगळी छापणावळ जावन अंक भायर सरपाच्या वेळार -

एक दुखेस्त खबर आमचेर कोंसळ्ळी. वास्कोच्यो, बाय अमिता आनी बाय बबिता रंगनाथ सुर्लकार ह्यो दोग्यो भयणी ता. २४ नोवेंबर दिसा, दनपारां दुदसागर धवधव्याचेर पिकनिकेक गेल्लेकडेन उदकांन पडून सोंपल्यो.

स. अमिता सुर्लकार

बाय बबिता, सरकारी तंत्रनिकेतनांत इन्स्ट्रुमेंटेशन फॅब्रीकेशनाच्या निमण्या वर्साच्या वर्गांत शिकतालें तर बाय अमिता मडगांवच्या कारे कायद्या कॉलेजींत एल. एल. बी. च्या वर्गांत आशिल्लें.

बाय अमिता कोंकणीतली एक नवोदित कवयित्री आसलें. फाटल्या कोंकणी राजभास आंदोलनांत जे तरनाटे सामके आघाडीचेर आसले तातूंत बाय अमिताचो आस्पाव आसलो.

आपणाले विचार निभिडपणान मांडपी बाय अमिता कसल्याय कार्यक्रमांत वांटो घेतना सगळ्यांमदीं भरसतालें. ह्या ताच्या

सभावाक लागून सामाजिक आनी साहित्यिक थरांतल्या सान - व्हडांचे मायेक आनी आदराक तें पात्र थरिल्लें.

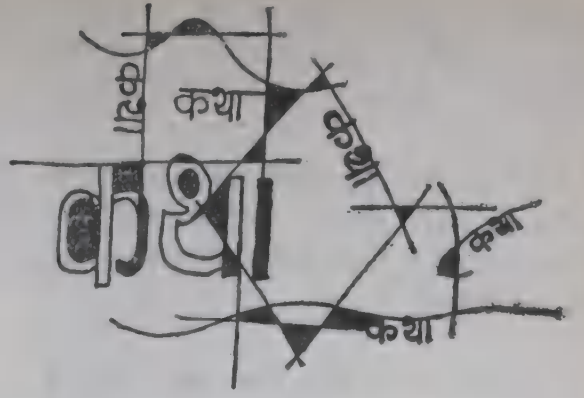
'कलावृंद' हे वास्कोचे सांस्कृतिक संस्थेचें तें वांगडी आसलें. आकाशवाणी पणजी केंद्राचेर ताणे जायत्यो कार्यावळी सादर केल्ल्यो. पणजी दूरदर्शनाचेर निवेदिका म्हण ताची निवड जाल्ली.

बाय अमिताचो आनी 'चित्रंगी' चो सामको लागींचो संबंद आसलो. अंदूच्या अंकातूय ताचो सहभाग आसा. 'चित्रंगी' चे काव्यसर्तित वांटो घेवन ताणे इनामांय जाडिल्लीं. 'चित्रंगी' चे वतीन जावपी मेळांत तें चुकनासताना वांटो घेतालें. मेळांत जावपी सांस्कृतिक कार्यावळींत सुर्लकार भयणीचो सांस्कृतिक कार्यक्रम हो एक आकर्शक भाग आसतालो. बाय अमिता आनी बबिताचो तातूंत सक्रिय वांटो आसतालो. प्रेक्षकांक हांसोवन हांसोवन तीं प्रेक्षकांच्या दोळ्यांतल्यान दुकां काडटालीं.

आयज तींच दुकां आमच्या दोळ्यांत आसात. मात दुःखाची!

रंगनाथबाब सुर्लकार आनी तांगेल्या कुटुंबान ह्या भुरग्यांक फुलांवरी जपून वाडयलो. समाजांत मुक्तपणान वावुरपाक तांका उत्तेजन दिलें. चलयो म्हण तांकां कसलीच उणाकपणाची वागणूक केन्ना दिली ना. एका जबाबदार बापायची भूमिका स्वीकारिल्ल्या रंगनाथबाब हांच्या पदरांत आयज नियतीन, पेलूक येना येदें दुःख ओतलां तें पळोवन काळजाक अतीव वेदना भोगतात. तांच्या कुटुंबाच्या दुःखांन आमी वांटेकार आसांत.

बाय अमिता आनी बाय बबिताक आमची श्रद्धांजली !

वेगळ्यो वाटो

मीना सु. काकोडकार

कुंदा मायल्या सालांत बसलां मनूचें पत्र आयलां
वाचतना कुंदाच्या ओंठार हांसो फुल्ला . . .

अशें कित्याक घडटा काय ? दोळे धांपून घेत तें
चितता. आपल्याक जाय तशें आपल्या भुरग्यान घडचें;
आपलीं सपनां ताणें पुराय करचीं अशी अपेक्षा कळत
नकळत जण एका आवय बापायच्या काळजांत
आपसूकच कशी किल्लता . . . ?

. . . आनी तशें जालें ना ; भुरगीं वेगळ्यो
दिको सोदूंक लागलीं जाल्यार मन कश्टी कित्याक
जाता ?

मनूचे बाबतींत कुंदाचेंय अशेंच घडिल्लें . . .

मनू ! मृण्मयी ! कुंदाची एकली एकसुरी
अपुरबायेची धूव. घरांत सगल्यांगेर चलेच आशिल्ल्यान
मनू जण एकल्याचें अपुरबायेचें बाय जाल्लें. प्रत्येकाचीं
ताचेविशीं वेगवेगळीं सपनां आशिल्लीं.

- कोणाक दिस, ताणें दोतोर जावचें . . .

- कोणाक दिस, अकिटेकट जावचें . . .

एकल्याक अशें दिस; तर दुसऱ्याक तशें. थोडे
भितर मांगचेलें जाल्यार प्रत्येकाच्यो मनूविशीं व्हड
अपेक्षा आशिल्ल्यो. कुंदाच्या रंगयाळ्या सपनांत तर,
बावली कशें मनू सोबीत सुंदर व्हिस्तीद घालून . . .
इल्ल्या, इल्ल्या विणयां पोतांक रिबिनीचे लांस
बांदून . . . पायांतलीं पांयजणां छुमछुमायत घरभर

नाचताले... ल्हवू ल्हवू व्हड जाताले... मोरपंखी कविता करताले, सितारीचे मुर छेडते गोड गोड गायताले... कोणाच्या उतराभायर वागनासले. परफेक्ट चली !

रंगाले सपन फुडें वताले. पाचवो चुडो घाल्ले लजेस्त मनू आवय बापायचे पसतीच्या राजकुंवरा-वांगडा लग्न जावन मुखान संवसार करताले. सपनांचे रंग गाड, गाड जायत वताले... !

□

पयलेच फावटी मनूक वेंगेंत घेतलें तेन्ना याद जाल्यो कवितेच्यो कांय ओळी कुंदा आजून विसरूंक ना. कोणाची कविता काय ती ? कुंदाक याद जाय ना. मनांतल्या मनांत त्यो ओळी तें परत्यो घोळयता...

For a long time you remained
A welcome, half realised wish
in my dream ...
Each heart beat
Echoed your unspoken voice ...
Each smile promised
Your full throated laughter ...
like a vision you emerged
From the cocoon of my soul ...
My child ... My daughter

मनूच्या जल्मावेळार जाल्लें खोशेचें ल्हार परत एक फावट कुंदाच्या मनांत अळंग फुटलें. आपल्याच कुसव्यांतल्यान जल्माक आयिल्ले आपले धुवेविशीं आवयन सपनां रंगोवप हातूंत अजाप दिसपासारकें कांय नाशिल्लें.

पुण वास्तवाचे रंग सपनांतल्या रंगांपरस वेगळेपण दाखोवंक लागतात तेन्ना तें वेगळेपण सहज आपणावप कितल्या जाणांक जमता ? कुंदाक तरी खंय जमिल्लें ?

मनूच्या वेगळेपणाची जाणीव तें दोन वर्सांचें आशिल्लें तेन्ना पयलेफावटीं कुंदाक जाल्ली. घरांत काळींग फोडिल्लें सगळी शिरो घेवन खावंक बशिल्लीं. कुंदान शिराच्यो ल्हान ल्हान फोडी केल्यो, तातुंतल्यो बियो काडल्यो आनी बशेंत घालून मनूमुखार दवरल्यो. पुण मनून बशेक हातलेगीत लायलो ना. बापायच्या हातांतले शिरेकडेन बोट दाखोवन तें घट्ट बसून रावलें.

उतरांनी ताणें कांय एक सांगलें ना ; पूण ताची नदर आनी बोट जोखचेली तरा खूप कितें सांगून गेली. खूब समजावन लेगीत मनू त्यो फोडी खावंक तयार

जालें ना. एक फावट कितेंय थारायतकीर मनू आपलो निर्णय बदलायना ही गजाल फुडें जायते फावटीं कुंदा अणभवचेलें आशिल्लें. उपरांत काळंगाची शीर घेवन सगळ्यांकडेन जैतवंत नदरेन पळयत मनून काळींग खाल्लें. तें तशें खातना ताका त्रास जाले. रोसान सगळें आंग भरलें. पूण तरिकूय मनून ती शीर खाली.

सगळीं ताका तोखणायेंन पळयतालीं. कुंदाय पळयताले ; पूण ताचे नदरेंत तोखणायेपरस एकेतरेची खंत आशिल्ली. आपली ही बावलेवरी सोबीत धूव आपल्या सपनांतले बायवरी जावची ना काय, असो अस्वस्थ करपी दुबाव कुंदाच्या मनांत येवन गेल्लो.

आनी मनू खऱ्यानीच वेगळें जालें. बावल्यो घेवन खेळचेपरस गड्ड्यांनीं, कांयडे-बालांनीं खेळूंक ताका चड आवडटालें. शाळेंत चल्यांवांगडा झगडूंक मातय भियेनासली चली कोण म्हूण विचारल्यार एकले मनूचेंच नांव सट्टकरून कोणय घेतालो. चिचे बोटो फातरावन सकयल उडोवंक, बोरां झडोवंक, आंव्या रुखार चडून तोरां काडूंक आनी कोणय धरूंक आयलोच जाल्यार ताच्या हाताक लागनासतना धांव मारूंक मनू कोणाक आयकनासलें. सायकल मेळळ्यार दीसभर सायकल चलोवप ; कोणूय पोंवपाक वता म्हणून कळळ्यार आपणेंय धांव मारप ...

थोडे भितर सांगचेलें जाल्यार कुंदाचे नदरेन चलयां जातीक सोबनासल्यो तितल्योय गजाली मनू करताले. कुंदाक ताचीं हीं धेंडलेपणा मातय आवडनासलीं. पूण मनू ताचें कांयच कानामनार ये नासलें.

कुंदाच्या घोवान-सुभाषान म्हणचें, 'चली आनी चलो हातुंतलो फरक कळपायेदें व्हड जावंक ना गो तें आजून... वाटूं ताका मेकळेपणान ; नाका जाल्लीं वंदना घालूं नाका ताका '

पूण कुंदाक मनूचें वागप समजनासलें आनी आसा तशें ताका स्विकारपय जम नासलें. आयज ल्हान आसा ; पूण फाल्यां व्हड जातलें. आतां देख दिलो ना जाल्यार फुडें मागीर कशें जातलें ? अशें बिनून कुंदान मनूक भौन, भौन समजावचें. पूण उमथ्या कळशार उदक !

'-चलयांनीं अमकेंच तरेन वागचें, अशें कोण म्हणटा मा ? ' ह्या ताच्या प्रस्नाक ताका पटपासारकी जाप कुंदाकडेन नासली.

मनूचें वागप बदल्लें ना.

कुंदांन मुपापाकडेन कश्टी जावचें. 'अशें कशें हें ? आमचे परस सामकें वेगळे ?' ताणें विचारचें. मनू कुंदावरी साहित्यीक नाशिल्लें. आनी मुसापा इतलें बुद्दीन तल्लखय नाशिल्लें. तें आशिल्लें दर्पाच्या ल्हारावरी ; घस्स कल्लन आंगार फुदपी ! खोणभर घस्मटावन उडोवपी ! थंड झुळूझू व्हांवप ताका कळ नासलें. एकलें मनू घरांत आसल्यार घराचो कोनशान कोनसो ताच्या हांशान घुमत रावतालो.

कुंदाले कसलेच सांगणेचो ताचेर परिणाम जाय नासलो. करतां, करतां फकत संवय जाल्ली म्हणून कुंदांन मनूक सांगचें.

- मनू झाडार चडूं नाका...
- मवाल्यावरी शिळोण्यो घालूं नाका...
- व्हडल्यान हांसूं नाका...
- कपडे हेवटेन, तेवटेन शेंवटूं नाका...
- चल्यांकडेन चड मेत्रे जावं नाका...
- तिळसांजचें घराभायर रावं नाका...

नाका, नाका आनी फकत नाका ! पूण मनूक सुदारचेली आशा ताणें सोडून दिल्ली म्हळ्यार जाता.

मनू तशें शिकूंक वायटशें नाशिल्लें. पूण शिकपापरस हेर गजालींचेर ताचें चड चित्त आशिल्लें. वक्तृत्व स्पर्धेत तें बक्षिसां मेळयतालें. टेबल - टेनिसाचें चॅम्पियन आशिल्लें. पेंवपा सर्तींत पयलें येतालें. कॉलेजीचें बेस्ट ऑलराउंडर आशिल्लें. ताणें मेळयिल्लीं कोपां, ढाली पळयतना कुंदाक खोस भोगताली ; तरिवूय मनांत खंयतरी खंत कसकसताली. आपलेवरी मनून कविता केल्यो जाल्यार ताका लूप आवडटलें आशिल्लें ; पूण मनूचो पिंडच साहित्यीक नाशिल्लो ताका तें तरी कितें करतलें आशिल्लें ?

कुंदाक आनी मुसापाक दोगांकय खेळाची व्हडलीशो आवड नाशिल्ली ; तरिक्य मनूक उमेद दिवंक तीं फाटी रावलीनात. मनूचे खेळ आनी कॅम्पस् बारायकाळ चालू आसतालें. वेळाकाळाचें वंदन तर ताणें केन्ना घालूनच घेवंक नाशिल्लें. सगळें वागणेंच चल्याभशेन. कुंदाचे नदरेन पळयल्यार धेंडल्याभशेन ! ताका घरा येवंक वेळ जालो जाल्यार कुंदा हुसक्यान अर्दे जातालें. नाका, नाका आशिल्लीं चितना कुंदाचे तकलेंत येतालीं आनी मनू घरा येतकीर तें सगळी तिडक ताचेर काडटालें.

'- बेठोच कित्याक हुसको करता तूं मा ? हंव कितें ल्हान आसां ?' ताणें विचारचें.

हाजेर जाप दिवप कुंदाक जमनासलें. उरफाटी ताची तिडक आनीक वाडटाली. मागीर मनून ताका थंड करीत म्हणचें - 'अरें फायच्यान तिळसांज जावचे पयलीं घरांत येतां.' पूण आपल्याक जाय तेन्नाच येवचें.

अशे हे चलयेचें फुडें कशें जातलें, हें चितून कुंदाक रातीच्यो राती न्हीद येनासली. आतां सोडा, पूण लग्ना उपरान्त लेगीत तें सुदारचेली कुंदाक अशाच दिसनासली. मनूचें लग्न ही कुंदाच्या आयुश्यांतलो एक भोव म्हत्वाची घडणूक आशिल्ली. मनूखातीर न्हवरो सोदतना ताची नदर सामकी चोखंदळ जाल्ली.

पूण मनून आपलो घोव आपणेंच सोदून काडिल्लो. आपली दर एक निर्णय आपणेंच घेवचेली संवय आशिल्लें मनू जिणेंतलो म्हत्वाचो निर्णय घेतना दुसऱ्याचेर अवलंबून रावतलें अशें दिसप म्हळ्यार चूकच आशिल्ली ; पूण कुंदाक तशें दिशिल्लें खरें.

मनूच्या जल्मासावन ताजेखातीर बरोसो न्हवरो सोदचेली तिश्ठत कुंदाच्या मनांत रुजिल्ली. तिश्ठत

सौवितकायेक भांगरान नटोवंक

कावेरी ज्युवेलर्स

प्रो. रामानंद बी. रायकार

रोज अपार्टमेंटस, दुकान नं. ५

फ्रांसिस लुइश गोमिश मार्ग

वास्को - द - गामा ४०३ ८०२

आमली तरी ती उमेदीची आशिल्ली. मनून आपले आपणेंच सगलें थारायतकीर कुंदाक रिंते-रिंतेसो दिसूंक लागलें. तशी दिपकाक खोड काडूंक जागो नाशिल्लो; तरिकूय कुंदाक कितें तरी चुकिल्ल्या वरी दिसलें. मनूच्या लग्नाची खोशी कुस्कुटायेदी काय जायना, पूण उणी जाली.

लग्ना उपरान्त मनू पयस पावलें. इतलीं वर्सा कुंदाची जीण मनू भोवतणींच घुंवताली. तें वतकीर ताका सामकें उकतें, उकतें दिसूंक लागलें. ताजेविशीं दिसपी हुसको उणो जालो अशें न्हय. पूण आतांचो हुसको वेगळेतरेचो आशिल्लो. मनूच्या जिवाक बरें ना काय ... तें वेळान घरा पावलें काय ... ताका मूक लागल्या आसत काय ... असल्यो दिसपट्ट्यो गजाली कुंदाक कळूंक आतां मार्ग नाशिल्लो. आपल्यापसून पयस आशिल्ल्या मुरग्यांविशीं एक सर्वसादारण हुसको दिसता तसो तो आशिल्लो. मनून नेमान पत्रां धाडचीं कॅम्पाक बी वतकीर पत्रां बरोवंक सदांच आळस करपी. मनूचीं अशीं नेमान येवपी पत्रां पळोवन कुंदाक अजाप दिस. मनूचें एक वेगळेंच रूप त्या पत्रांतल्यान कुंदामुखार उकतें जातालें.

ताणें बरोवचें.. मा तुवें पोरसांत कवठी चाफ्याक तेंकून 'धबो मंदील' रोयिल्लो याद आसा? तसलो 'गुलाबी मंदील' हावें आमच्या पोरसांत रोयला ...

... मा, हांव करता त्या हुमणाची रुच तुवें केल्ल्या हुमणावरी मुरबूस जायना ...

अशें कितेंय वाचलें म्हणटकीर कुंदा चितूंक पडटालें जे चलयेन पोरसांत लक्ष दिल्लें आपणें केन्ना पळयलेंच ना, ताका जायत्या वर्सां पयलीं रोयिल्लो 'मंदील' कसो याद उरलो? आनी आपणें केल्ल्या हुमणाक बारायकाळ खोडी काडपी हेंच काय तें मनू, जें आयज तीच रुच मुरबूस म्हणटा -

घडये स्वताच्याच नकळत ह्यो बारीक सारीक गजाली मनूच्या मनांत नोंद जाल्ल्यो आसूये. मनू दुवाळ्यांचें जालें; ही गोड बातमी कळयतना ताणें बरयलें ...

- मा म्हाका 'ती कविता' जाय. मातशी धाडून दी. आनी मा... म्हगेर बायच जाल्यार पुरो... तें 'खंयची कविता म्हणटालें तें कुंदाक खबर आशिल्लें. मनूक वेगेंत घेवन फाटल्यो गजाली सांगतना

ताच्या जल्मा उपरान्त ओंठार आयिल्ली ती कविता ताणें ताका जायते फावटीं म्हणून दाखयिल्ली ...

मनूगेर बाय जालें. सोबीत सुंदर बावली कशें. सामकें ताजेचवरी. आनी मनूच्या दोळ्यांत उपाट भरिल्ली ताजेविशीचीं सपनां कुंदाक स्पश्ट दिसलीं. वेगळीं आसलीं तरी तीं सपना कुंदाचे वळगिचीं आशिल्लीं. एके आवयचीं आपले धवेविशींचीं सपनां दुसरे आवयक वळखूंक कठीण नासतात.

आनी लिलीच्या जल्मावांगडाच ताजेविशींचो हुसको मनूच्या मनांत रिगलो.

'मा, बेठोच कित्याय हुसको करता तूं? हांव कितें ल्हान आसा मे?' ... अशें आपल्याक विचारपी मनू आतां लिलीचो हुसको करतलें हें कुंदा जाणा.

मनू आपल्याक विचारतालें तोच प्रश्न घडये लिली मनूक विचारीत. 'बेठोच कित्याक हुसको करता तूं ममी?' पूण मनू हुसको करचेलें सोडून दिवचें ना.

अशीच कांय वर्सां गेलीं आनी मनूच्या पत्रांतलो हुसक्याचो सूर कुंदाक जाणवलो -

चित्रंगी' क उपाट यश आंवडेतां

विवेक ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन

वर्दे वालावलीकार रस्तो

मडगांव - गोंय

फोन : २०९५३

— मा, लिली मामकें वेगळेंच जायत चल्लां. हांवें चितल्लें तशें तें जायतशें म्हाका दिसना

आनीकय कांय वर्सां गेलीं. हुसक्यांत भरशिल्ली खंत कुंदाक दिसूंक लागली.

— मा, लिली खेळाची मातय आवड ना. कितलीं सपनां रचिल्लीं हांवें ताजेविशीं. बरें कोचींग दिल्यार एक दीस टेबलटेंतिसाचें चॅम्पियन जातलें अशें हांवें धरिल्लें. पूण ताका तातूंत गोडीच ना. दीस रात वाचत पडटा. आनी कितलें हट्टी म्हणून सांगूं ? तें अशें जायतशें हांवें धरूंकच नाशिल्लें ...

मनूचें लिली इत्यो, इत्यो कविता करता. ममीच्याच पत्रा वांगडा आजक धाडून दिता. ही मोरपंखी वाट मनून चलची अशें कुंदाचें सपन आशिल्लें; पूण मनून वेगळी वाट आपणायिल्ली. आनी जे वटेन लिलीन वचचेशें मनूक दिसतालें, ते वाटेन बचूंक लिली सोदीनासलें. जण ऐकल्याची वेगळी वाट ...!

कुंदाक हांसो यता. आयचें मनूचें पत्रय अशेंच आशिल्ले. अपेक्षामंगाचे ... खंतीचें ... ! आपल्या अणभवावयल्यान ताच्यान मनूच्या पत्राक जाप दिवं

येताली.

— मनू, तुवें चितलें तशें लिली जालें ना जाल्यार कितें जालें ? आपलें व्यक्तिमत्व आपल्याक जाय तशें घडोवचेलो ताका हक्क आसा. जावं मागीर तें तुज्या सपनांपरस वेगळें. सपनां तूं अवश्य पळय मनू, पूण वास्तवय स्विकारूंक शीक. तूं जाणां ? तूं लेगीत म्हज्या सपनांतले बायपरस वेगळें जालें ; तरीकय आयज म्हाका तुज्या वेगळेपणाची खंत ना. उरफाटो अभिमानच दिसता.

घडये लिलीचें बाय ताचेपरस वेगळें जायत. मागीर लिलीय अशेंच तुका बरयतलें. ममी तें अशें कशें गे ? ... घडये हांवें आयज जें कितें बरयलां, तेंच तूं तेन्ना तुज्या अणभवावयल्यान ताका बरयतलें ...

कुंदा उठटा. पत्राची जाप रोखडीच धाडूंक जाय. आनी मनूक 'ती कविताय' सांबाळून दवरूंक सांगूंक जाय. घडये लिलीक जाय पडत. घडये इतिहासाची पुनरावृत्ती जायत ! घडये ...

※※

Made
out of
the
Finest
Materials

MANGALORE
GANESH
BEEDIES

Smokers
cannot
afford
to miss
them

DAILY SALES EXCEED 8 CRORE BEEDIES

Head Office :

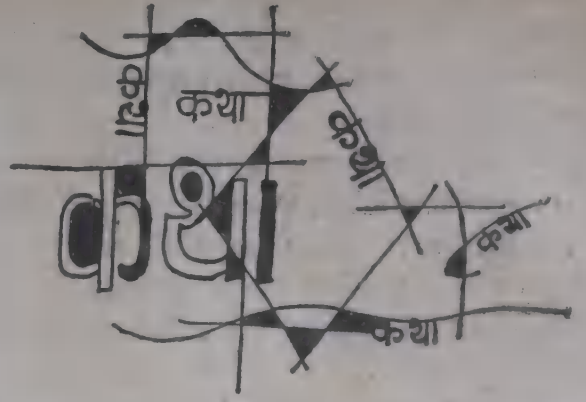
MANGALORE GANESH BEEDI WORKS

VINOBA ROAD

MYSORE-570 005

Telephone : { 20241
27172

Telegrams : 'AROMA'

पारीजात

जयमाला दणायत

सदचेवरी आयताराची एक सकाळ - पूण हो श्रावणांतलो पयलो आयतार ! मनशाचें सैमाकडेन आशिल्लें नातें दाखोवचेलो, पत्नी फुला पुंजावचेलो आयतार ! रातीं न्हीदताना हे विचार मनांत रुजिल्ले आनी ताका लागून काय जाणा कोण, फांत्यापारार झिळमिळटनाच जाग आयली ! सगळीं उठचेपयलींच न्हावन धुवन पुजा करून घेवची म्हण हांव सदांभशेन मात लेगीत हातरुणार आळशेनासतना सट् करून उठलें. तोण धुवचे धुवन फुडल्या पोरसांत पावलें. हय, भोंवतणी मातिल्ल्या कांक्रिटच्या जगांत म्हजो हो धाकटलो बंगलो आनी ताचे भोंवतणचें हें इल्लेशें पोरसूं म्हज्या घोवान खासा म्हजे आवडीखातीर बांदिल्लें. गोंयात रावंक शकना तरी गोंयचेवरी फुडलें दार, मागीलदार आशिल्लें एक धाकटुलें घर ! आडवाद एकूच - गोंयच्या आमच्या घराक सुरते नळे आनी हांगा तेरास ! पोरसांत लेगीत गुलाबशेवतीं, आबोल्यांपरस अनंत, कणेर, दसण, चांफो, रातराणी आनी हां पारीजात लेगीत ! म्हणटकच पत्नी काडूंक म्हाका हेर खंयच भोंवचें लागनासलें. लोकांभशेन म्हज्या देवाक हांगाची ते पारती 'फुलपुडी' उपकरनामली. सदांच पोरमातलीं ताजीं फुलां लागतालीं.

सदचेवरीच हातांत कुरपणो घेवन हांव फुलां पत्नी तोडूंक गेलें. दार उगडटनाच आंगणांतल्या हांसत्या पारजातकाचेर नदर गेली आनी म्हजी सकाळ

हांसमुख जाली. वाऱ्याबराबर पातळिल्या त्या मंद परमळारच मागीर हावें सगळीं कामां सडसडीत हातामेकळीं केलीं. न्हावनधुवन पुजा केली, आनी णव जायत आयली म्हण हाका, मुरग्यांक उठोवंक गेल्यार अहो आश्चर्यम् ! हातुणार कोणच ना. म्हाका मोटेंच अजाप जालें. सगळींच सूर्यवंशी ! तातूंत आनी आज आयतार. सुटी म्हणटकच तांचो दिसूच उसरां उदेवपी. घड्यां कितें ? खंय गेलीं सगळीं अशें म्हणत सगळ्या कुडिनी पळयत अखेर तेरासार आवाज आयलो म्हण वयर चड जाल्यार गच्चीवेल्यान सगळीं शेजारचे बिल्डिंगेंत वांकून वांकून पळयतात.

— हे कितें, आज तोण बी धुनासताना गच्चीरशीं कितें करतात ? च्या बी नाका काय कितें आज ?

हावें अजापून विचारलें.

— आई, आई त जीवनपुष्पांतले एके बायलेन जीव दिलो खंय.

भुरग्यांती धांवट म्हजेम्हयान येवन नवीदाद सांगली आनी परतून तीं तेवटेन धांवून गेलीं. तेन्ना म्हजें लक्ष फाटल्या रस्त्यावेले गर्देवर गेलें. मनांतल्यान वायट दिसलें. कितें आमी मनशां तरी— बारसो जांव बारावो— सगळ्याकच बोवाळ !

— आगो फुडल्या ब्लांकांतली ती मद्रासीण— गच्चीवेल्यान दिसता पळय तांचें घर. ती गो, गोरी मद्रासीण पळय हेवटेन डेली सांजची बाजारांत वचपी तीं मुरग्याक घेवन. तिणे गोळाक लावन घेतलें खंय.

— कितें ?

हावें थंयच बसकण घेतली.

म्हजी तिची तशी व्हडली वळख नाशिल्ली. नावां लेगीत एकामेकाचीं खबर नाशिल्लीं. एकामेकाकडेन उलोवन न्ही, पळोवनच वळखतालीं. ती आशिल्ली चारचौगांसारकी, पूण तिची आपली अशी एक खाशेली सोबीतकाय आपली ती तिच्या ओंठांच्या रंगांत ! असले ओंठ हावें खंयच पळले नात. ताबडेगुंज न्ही तर केसरी— अस्सल पोवळ्यांवरी ! दोन अस्सल पोवळींच त्या खुमण्यार देवान दसयिल्लीं अशें दिस. म्हाका येवजळो तिचो तो हांसो ! येतना वेतना हांव तेरासार नाजाल्यार पोरसांत आमल्यार पीच् करून हांसलेबगर रावनासली. आनी हांसना फुडें त्या ओंठांच्या आनी दातांच्या रंगाक लागून पारजातकाचीं फुजांच सांडिल्लेवरी भास जावंचो. हावें तर मनांतल्या मनांत तिचें नांव प्राजक्ताच दवरिल्लें. कितें जालें काय

एकदम अशें ? काल सांजलेगीत तो पारजाती हांसो म्हजेर उधळायतच बाजारांत गेल्ली. कितें घडलें काय रातयांत अशें गोळाक लावन घेसारकें ? कितें घडूंक कळाव खंय लागता ? केन्ना कितें घडत कोणाच्यान सांगू येता ?

मळांवांत घुमटी घाल्ल्या कुपांवरी मनमर खिन्नताय दाटून आयली. तकली घट्ट धरून हांव थंयच बशिल्लें पळोवन हो बेगीबेगीन म्हज्या म्हण्यांत आयलो,

— कितें गो बरें दिसना ?

म्हजें धवशें पडिल्लें तोण पळोवन हाणे वितेस्त जावन विचारलें.

— हें, कांय ना. मात्शें गीर जालें पळय.

— पीत चाळवलां जातलें, आनी कितें ? नाका जाल्लेंच तुजें. खंयचे ते उपास तपास करतातू ? आतां इतले फातोड्डेर उठून माथ्यार न्हावपाक कितें अडिल्लें ? पूण ना. म्हजें सोड दोतोराचें तरी आयक. पुजा, उपास कर आनी मागीर पीत चडटकच अश्यो ह्यो घुंवळी !

With Best Compliments From :

Goa Enterprises

*Dealer in Genuine Parts for
Automobile Earthmoving Pneumatic,
Machinery, Cummine, Jeep & Leyland*

Engine Spares
E/21, Shenoi Goebab Marg
Bicholim - Goa

सकाळीं सकाळींच हाचो मूड ऑफ जाल्लो. म्हजें देव देव करप, उपास करप हाजेर सदांच ताचो दोळो. ताचेर टोण्ट माळूंक एक संद सोडपार ना. पूण घडिल्लो हो प्रसंग कितें ताणशेवपाचो? कितें हो मनीस तरी? शेजरा इतली भिरांकूल घडणूक घडल्या आनी हो कितें सादचा सादचा गजालिनी मन घालता? आजून म्हाका म्हज्या मनशाचो जाणविकायच जाली ना कशी? एखाद्र्या अनवळखी मनशाक पळयिल्लेवरी हांव ताच्या तोणाक पळयत रावले.

— पळेता कितें अशें? हांव उलयता तें फोट दिसता? बरें दिसना जाल्यार चल सकयल वचून न्हीद.

हात दिवंक फुडें सरिल्ल्या ताका पळोवनूच हांव सडसडीत उठलें.

— छे, कांयच जालें ना म्हाका. चलात सकयल तांण धुवंक. चल रे विजू, मंजू.

तांकां सकयल व्हरपाचे नदरेन हावें म्हळें.

— मम्मी, प्लीज मातूशा वेळान येतां न्ही. हे पळे, पोलीस बी आयल्यात. तिहा भायर हाडटले आतां.

मोटे रुचीन त्या व्हांकाकडेन पळयत विजू सांगतालो.

— आयले पोलीस?

होय थंय पाविल्लो. म्हाका धरस जालें. त्या रस्त्यावेल्या हेर लोकांवरीच म्हजींय हीं मनशां कांय देवा? गोडावासान डोमळे एकठांवेचे तशें ते बायलेच्या मरणाचे गजालीन लोक थंय जमिल्ले, आनी तिणे गोळाक लावन कित्याक घेतलें जांवये हाचेर मोटे उमेदीन तकं वितकं लडयताले. व्हडाव्हडान एकेकटो उलयतालो तें कानळ्ळेबगर कशें रावत? तरांतरांच्या सनसनाटी फामीचें पीक आयिल्लें.

• What happened?

हाणे ते बिल्डींगेतल्या एकल्याक वयल्यानच विचारलें.

— हें काय ना. सदचेंच! घोव बायलेचीं झगडीं. ताणे तिचेर थापट फुलयलें म्हण तिणे जीव दिलो खंय.

हाचेसारको रसीक श्रोतो मेळिल्लो पळोवन दुसरो एकलो प्रेक्षक उमेदीन सांगूंक लागलो.

— छे. तांचें हालीं किमळिल्ले. उजो लेगीत वचनासलो दोगांमदल्यान.

— साताठ म्हयन्याचें मुरगें आसा. चुरचुरे बावड्याचे.

— हय. वाद कोणाचे जायनात? पिडे पिडे मतेभिन्न, म्हणटातच न्हय. पूण घोवान मातूशें तापयलें म्हण

रोकडें अशें गोळाक लावन घेवप? म्हाका तर त्या घोवाची काकूळट दिसता. तोण पळोवं नजो बावड्याचें. — कोणाच्यान सांगू येता? जीव दिला काय गोळाक लायलो म्हणून?

एक संशयालो.

— हय पुता, कांयच सांगूं येना हालीं. हुंडाबळीय जांव येता.

दुसरो एक प्रेक्षक.

— कोणूच ना खंय बावडेचे हांगा.

— गेली ती सुटली. घोवाक मात बावड्याक त्रासंत उडयलो. आतां ह्यो सतरा भानगडी निस्तरूंक जाय ताका.

— हय, आनी साताठ म्हयन्याच्या मुरग्याक एकलो सांबाळटलो तरी कसो तो बावडो?

— म्हाका दिसता, ती मातूशी तशीच आशिल्ली. हाजेताचेबरोबर नाचपी, किट किटपी.

— हय हय. तिचो कोणतरी आशिल्लो खंय.

एक ना दोन! हजार तोणानी हजार कारणां भायर सरतालीं. म्हाका मनांतल्यान तिचें वायट दिसलें.

‘चित्रगी’ क परबीं !

वर्षा बुक स्टॉल

आज्ञाव मैदानालागीं पणजी

सगळे तरेचीं पुस्तकां आनी वेगवेगळ्या भासांतलीं वतमानपत्रां आनी सामिकां मेळपाची सुवात

गेली, मुटली बावडी खरी. पूण नसतीं किटाळां आंगार घेवन. सगळें आयकून मिरमिरी मारिल्ली. मुखार सरून एकेकाक शेडावन काडचेंशें दिशिल्लें. पूण उलयतल्याचें तोंड कोण धरतलो? आयकूं नजो जावन हांव सकयल देंवलें. म्हजी पारजातकी परमळाचीं सकाळ बावन गेल्ली.

मागीर दीसभर येतल्या वतल्याच्या तोंडांत एकूच खबर - गोळाची! दूदवालोय आज वेळान आयलो.

— सुना तुमने भाभी तुम्हारे पासवाले बिल्डींगमें क्या हुआ है?

— हय रे बाबा सुना. तूं तुजें दूद घाल आनी लाग चलूंक.

म्हज्या मनांतलो सगळो वितराग ताचेर शेकिल्लो. तो बावडो तोण आं करून पळयतच सरलो. म्हजो उलोवपाचो मूड नासो पळोवन कॅन खांदार मारून भायर सरलो.

तेवटेन शेजात्र जनेलांतल्यान उलो करून तेंच सांगताली,

— आगो, आयकलें तुवें? ते मद्रासिणीन फांतोड्डेर गोळाक लावन घेतलें खंय. वर्स जालें ना लग्न जावन. कसल्यो मानगडी करतात देव जाणा!

सकाळीं सकाळींच एक रूचीक खबर घोळोवंक मेळिल्ल्याची खोशी तिच्या तोणार ओतताली. दोनूच म्हयन्या पयलीं आपलें चली एका ड्रायवराचो हात धरून पळून गेलां तें साप्प विसरून गेल्ली ती आनी आतां मोटे उमेदीन ही नवीदाद चगळटाली.

— झक मारूं, आमकां कित्याक लागता?

अशें कितेंतरी गुळगुळावन हावें तिचे उमेदीरच पिकास शेंवटिलो.

‘शी 55’ चिमगम चगळिल्लेवरी घोळून घोळून तीच खबर चोखतात हे लोक. वीट कसो येना हांकां? तोणानी चुकचुकतात. पूण हांतल्या एकल्याक तरी तिचेविशीं खरें वायट दिसलां काय. खूब राग आयिल्लो म्हाका ह्या भोंवतणच्या लोकांचो. सदचे संवयीन काम करतालें हातान एकेवटेन, पूण तातूंत जीवच नासलो.

— आगो, कसलीं धनरपणां चलयल्यांत? लक्ष खंय आसा तुजें? तो मागता जाम आनी तूं ताका लोणच्या बाटलिशी दिता?

हो धेंगशेलो तशें हांव मानार आयलें.

मागीर आयलें चांगू - आमची बावराडी. ताका

तर असल्या खबरींनी मोटीच आवड! तें आवलें तेंच लागलें सांगूंक -

— त्या बाईची काय पन मानगड हाय म्हने, ती चालू व्हाती, मग कोणा दादल्याला राग येनार न्हाय?

अशें आनी तशें पूण हावें तोण वांकडें करून

म्हजी तकळी मणभणटा म्हण सांगतकच,

— शेजारी असली शॉक बसनारी घटना घडल्याव कोणाचं पन डोस्कं दुखेलच कीं वं!

करून आपशींच ताचें तोण बंद जालें. आनी ताका वेळ तरी खंय आशिल्लो? दोन मिनटांत आयदना थंय आपटून दुसरे कामवालीक नवीदाद सांगूंक तें धावलें. तेंभायर,

— आतां पोस्टमार्टम का काय करून तिला आननार म्हनं नी मग दोनपारीं तिला न्हेनार. मग इन कपड्यांना.

अशें म्हणून काम तशेंच अदर्यार वडोवन ताणे कूस मारली.

म्हजें तोण सामकें कोडू कोडू जाल्लें. जेवण लेगीत करूंक सुचनासलें. आयताराक लेगीत गोडातुपाच्या निवेदयाचेरच गुठलायलो. शेजारा तिच्या मयताची तयारी, हेवटेन गोडशें कसलें करतलें कमचिं?

‘चित्रंगी’ क यश आंवडेतां

पायोनियर
डिस्ट्रीब्युटर्स
द्रुस आनी सर्जिकल्स

रमाकांत अपार्टमेंट्स

सांतिनेज, पणजी

जेवताना मागीर ताचेवेल्यानच आमचें वाजलें.

— तुका गो कसलें हें सुतक ? शी ५ जेवण शिवराक आनी आज गोडशेंय केलें ना तुज्या आयताराचें ? ती कोण तुजी कामू आवय. सवतीभयण लागता ह्य गो ? हाजीं मुक्ताफळां सुरू जालीं.

— आईली मैत्रीण !

मंजून म्हळें आनी तिगांय खुक् खुक् करून हांसूंक लागलीं. शी ५ म्हज्यान आयकूनजो जालें. कितें पूण मनशाचें मन तरी ? म्हजो घोव, म्हजीं भुरगीं तांतलींच कशीं ? हीं म्हजीं मनशां, कशें वळखलेंना हांव हांकां ? कांय म्हजेंच मन अशें विचोत्र केलां देवान ? म्हज्या म्हाकाच समजना जालें. दनपार जानासर तीं मकाळचें 'मरण' विसरून आतां जेवणाच्यो रूची काडटालीं. हांसतालीं, किटकिटालीं — कोणाचें कोणाखातीर अडना हेंच खरें ! पानावेले गोंटे चिवडावन हाव उठलें. तें आनी तांच्या लक्षांत येवना म्हण बरें. नाजाल्यार ताचेरय कोमेंटस् आयकून घेवचे पडटले आसले.

मायर दनपारचें खिन्नटिल्लें वत पातळिल्लें. पावसा कुपांनी मळब भरून आयिल्लेवरी जाल्लें. गावांतूच रावपी काकाबरोबर दुसऱ्या दिसा कसली तरी सुटी आसा म्हण तागेर रावपाक वतां म्हण भुरग्यांनी कूस मारिल्ली.

— ए, हांव मान्सो त्या गुण्याक मेळून येतां. तूं एक न्हीद काड. be fresh !

म्हजो उलोवपाचो मूड ना सो पळोवन म्हजे तकलेर ल्हवूच थापटून दार ओडून घेवन होवूय सटकलो. भोंवतणच्या खीन्न वातावरणांत हांव एकटेच पडून उरलें. म्हाका राग आयलो. इतलें कशें समजना हांकां ? भुरग्यांचें सोड, तांचें कितें, भुरगेपणच ! आतां पळयिल्लें आतां विसरतात. पूण हाणे तरी म्हजी मनस्थिती पळोवन रावपाचें न्ही म्हज्यांत ? पूण मागीर दिसलें, गेलो तें बरेंच जालें. म्हाका उलयन लेगीत दिसनासलें. ओग्री पडून रावतलें म्हळ्यार वावराडी परतून आयली.

— वो वयनी, ते बाईची ना आई आली व्हती. विचारी केवडी लडत हुती ! चूक चूक . . .

मागीर तिका कशें सजयिल्लें, घोव कसो रडटालो आनी भयण कशी वेंग मारताली करून सगळें काम जायसर वर्णन करीत रावली. ती गेली पूण म्हजें मन चडच सवदळावन गेली. खरेंच कोणाची कोण — पूण

म्हज्या मनाक इतलें व्यापून वडयिल्लें ! म्हाकाच कित्याक इतलें पीडटा ही ? बाकी सगळ्यांचे सगळे वेवहार सदचेवरी चालू आसात. मागीर म्हजेंच मन इतकें कित्याक विस्कटायता ? म्हज्या म्हाकाच अजाप जातालें. पूण मन खीणभरय तिका सोडून पयस सरूंक तयार नासलें. पांचांक हो आयलो तोच चार पांच मित्रांक वांगडा घेवन. मागीर हांलांत तांचीं व्हडाव्हडान उलोवणी, जांकस चालू ! मागीर च्या - खाणांची ऑर्डर सोडप — सगळें सदचेवरी जालें.

सगळे वतकच हो म्हज्या म्हज्यांत आयलो. हांव आजूनय तशेंच बसून आसां हें पळोवन ताका अजाप जालें.

— शी, तूं म्हणून बाये खूबच सेंटीमेंटल ! आगो संसारांत अश्यो घडणुको दीसपट्टेचो घडटात. त्या सगळ्यांखातीर दुःख करतलें जाल्यार जल्मभर तुका सुतकी तोण घेवनच वावुरचें पडटलें पळ्य. चल, तोण धुवन भायर सर. आमी पिवचराक वचुंया. forget it हाणे सांगलें.

— छे. तूं चल म्हाका नाका पिववर.

अशें फॉरगेट म्हण विसरूंक जाल्यार आनीक

With Best Wishes From :

Gavandalkar Bros.

Cloth Merchants

Shop No. 3, Municipal Market,

Mapuca-Goa.

कितें जाय आसलें ?

— बरें बाये, निदान भायर तरी सर घरांतलें मातृशी बाजारांत तरी वचून येवंया.

ताणे परतून सांगलें.

— आज नाकाशें जालां पळय म्हाका. प्लीज तूं भोवन यो. आनी मातृशें रावन म्हाका आयतार पावोवंक जाय.

हावें सटकावन सांगलें.

— बरें तर. हांव वचून येतां. कितें हाडूंक जाय जाल्यार सांग.

म्हजें वागप पळोवनच ताणे आपणालो आग्रो थांबयलो. पाकीट, पिशवी घेवन तो मायर सरलो. म्हाका एकदम वायट दिसलें. असो कसो हो ? वच म्हळें, चलूक लागलो. आपूणय वचना म्हणून रावलो ना. आसू, आज हांगाच बसया म्हणूनय म्हळें ना. हरशी उतरा पावलाक कितलें म्हजें मन सांबाळटा आनी आजच असो कसो वागता ? म्हाका एकेतरेचो वितराग आयलो. मन विषण्ण जाले. शेवटाक कोण कोणाचो न्हय हेंच खरें. आपलें आपूणच आळव्या संवसाराचोच राग आयलो. हांव बेजारिल्लें. पुस्तकांत मन घालूक पळयलें. जमना - दिलें शेंवटून. गच्चीर वचनशें लेगीत दिसना जालें. आंगणांतलीं शब्दुलीं फुलिल्लीं. तांचें रंगयाळें रूप सदचेवरी मन भुलोवणे उरलें ना. दिवो लेगीत लायनासताना तशेंच कांटीर पडलें. कांयच करीन दिसनासलें. मन. वळमल्लें, कूड मॅळशेल्ले वरी जाल्ली. मनस्तापान जोरवी येत म्हण भंय जालो. गोळाक लागलें आसतना त्या वतल्या जीवाक कितें जालें आसतलें ? कितली पीडा जाली आसतली देव जाणा ! भुरग्याचेर कितलो जीव आशिल्लो तिचो ! खूब अपुरबायो करताना दिसताली. ताका दवरून वतन तिच्या जीवाक कितले त्रास भोगल्या आसतले देव जाणा ! काळजांत कितें जालें. दोळयांतल्यान आपसूक दुकां घळघळून उशांत जिरलीं. मातृसो दोळो लगतनाच म्हज्या पारजातकाक कोणे गोळाक लायिल्लेवरी दिसून हांव भियेवन आड्डलें. — कितें गो, कसलें सपन पळयलें काय कितें ?

म्हाका जागें करीत हाणे विचारलें. ताणे लांचकी व्हेल्ली म्हण नशीब ! नाजाल्यार म्हजे तनरेंत हांव काय बेलीचो आवाज आयकूंक पावचें नासलें. हांसलेशें करून हांव भितर गेलें.

— कांय करनाका आतां, मायरच वचून कितेंय खावन

येवंया.

हाणेम्हजो रंग पळोवन सुचोवणी केली.

— चल कसलीं पिशेपणा ? म्हाका कितें जालां तर जेवण कळंक ? आनी म्हजो तर आज उपामच न्ही ?

— तशें जाल्यार शाबुतांदळांची बरी खिचडी कर दागांकच. फळां हाडल्यांतच. चल सडसडीत.

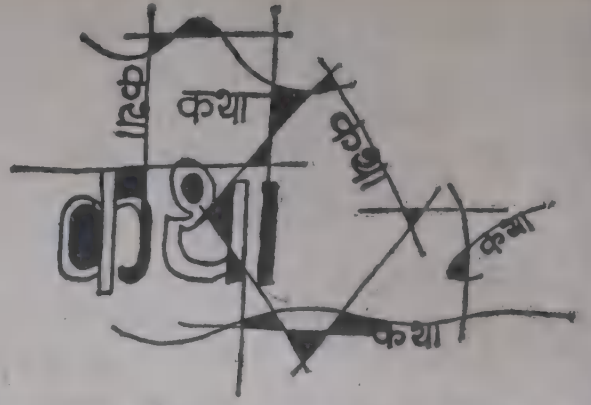
खरें म्हळ्यार म्हजी कित्याचेरच वागना नाशिल्ली. पूण ताका जाय म्हणटकच खिचडी केलीच. सकाळच्यान पोटांत सारकें कांयच नासलें हें लक्षांत घेवन हाणें माण्णी केल्ली ती. ऑफिसांतल्यो खबरी सांगून, हांगाचे थंयचे जांक्स सांगून हाणे म्हजी कळी मातृशी खुलयली. उलयतां उलयतां चार घांस पोटांतूय गेले आनी मातृशें तटतटीत जालें. सदची ताजगी खंय गेल्लीच. हीं तटतटीतपणा म्हळ्यार बाविल्ल्या फुलाचेर उदक मारून हाडिल्लेभशेन !

भुरगीं काकागेर. आमी एकटीच — कितलेंय नाका म्हळें तरी म्हजें हाजेफुडें चल्लेंना.

— म्हजें पिशें तें. सामकें पिशें.

म्हणत ताणे म्हाका लागीं ओडलें. मनाविरुद्ध लागीं गेलें. पतीपरमेश्वर जैतीवंत जालो. खरें तर म्हजें मन म्हाका लेगीत कळचे पयलींच तो जाणटा. सदांच म्हजो मूड लक्षांत घेवन म्हज्या मनाप्रमाण म्हज्या कलान वागपी ! आजूच असलीं आडमूठेपणां आंगांत खंयचीं आयलीं देवजाणा ! आजूच असो कितें वागता हो ? खंती बराबर मनांतल्या मनांत अजाप जातालें. ताचेर रागार जावनूच ताका फाट परतून वणटीकडेन तोण करून न्हीदले.

आनी सकाळीं उठलें तेंच फ्रेश मनान — कालची मरगळ सोंपिल्ली. मनाची ओडाताण ना जावन मन शांत शांत जाल्लें. आंगणातल्या पारजातकाक पळोवन म्हाका त्या प्राजक्ताची याद जाली. ना अशें न्ही. पूण कालचेभशेन मन तडफडलें ना. अशें कित्यान ? रातीचे ते घडणुकेन ? कांय काल आनी आयच्या फरकान ? खरेंच. खंयच्याय दुःखार काळ हेंच वखद. रातभर मदींमदीं शिरशिरपी पावस आतां पुराय थांबिल्लो. उदेत्या सुर्याची कंवळीं किर्णां पारजातकाच्या आंगाखांदार झेळटालीं. म्हज्या आंगणात आनी मनांत श्रावण सकाळ फुलिल्ली.

बंड

वसंत भगवंत सावंत

म्हालगड्या गांवकारानी आपापलो खांद लावन, कात सोलून सुळसुळीत केल्ली सांवर होळयेच्या नेमात घातली, मुळावें देवस्पण करून जाण्टो गांवकार वालीक धरून सांवरीर चडलो, वांगडा व्हेल्ले कळसुलेंतलें उदक सोडून ताणे सांवर सामकी बुळबुळीत केली. मागीर सांवरी तेंगशेवयलो फुलां झेली काडपाक गडे खरशेवपाक लागले. मदीं मदीं गांवकार उदक रकयत रावतालो ताका लागून एकामेकाच्या खांदार उबे रावून पोट ओडीत वयर चडटले गडे सुळसुळून घोऽ करून हेरांकय घेवन मुळांत दाळून दवल्लेल्या भातयणा राशीर पडटाले. चान्याच्या उजवाडांत सांवर सामकी तिकतीकताली. वर्सुक्या शिगम्याच्या दुरगा निमतान जमलेले गांवभरचे दादले, बायलो, भुरगीं हासून हासून जाम जाल्लीं.

शिगांवचो होळये दुरीग पळोवपाक रेजीदोरान मुद्दम आपोवन हाडलेले, कुळेंच्या पोस्तार निकतीच बदली जावन येयल्ले गोरे पाखले जाल्यार हासून तांबडे गुंज जाल्ले. पूण गमतीक मात केन्नाकाय गड्यांच्या हाताक फुलांझेलो लागून दुरीग सोपल्यार पुरो जाल्लो. दुरगाचें देवस्पण सामके खर, ते खातीर दुरगा कडेगाराणें घालपाक काकामटान गमतीचे आवयक, मुद्दम गमतीक कुळेंच्यान आपोवन हाडपाक लायल्लें. आपल्या घोवा वांगडा तें म्हादेवाच्या देवळा सोप्यार बसून दुरीग पळयतालें. निमाणे मोठे काढावडी उपरान्त, एका गड्यान पोटामुळां भातयण धरून तेंगशेर चडून

गांवकाराकडल्यान फुलां झेलो घेतलो आनी सगळ्यांनी उमेदीन मोठयान बोवाळ माल्लो. वालीक धरून गांवकार सकाट देवलो आनी गांवकारांनी हातांतले नाल्ल सांवरीच्या मुळार मारून फटाफट फोडले. कांय विणांभरयांत दुरगा कडली गर्दी उणी जाली. मोचेमाडकारांलें नाटक पळोवक सुवात आडोवपाक सगळ्यांनी देवळाचे फुडलेवटेन धांव माल्ली. काकामटान गमतीक आनी रामाक दुरगामुळां आफयलीं; आनी गांवकाराक घडघडीत गाराणे घालपाक सांगलें. दोगांकय घेवन तो देवळांत आयलो आनी देवाच्या पायांकडलो नाल्ल गमतीचे होटयेंत घालीत ताणे म्हळें, “कांयच भिव नाका, म्हादेवाचेर विश्वास दवर; देवाची सासाय तुकां रोकडीच दिसतली, नेमान ह्या नाल्लाची गंधफुल घालून तुज्या घोवाक पुजा करूंक लाय. पळय, वर्सांमीतर तुजी कूस उजवतली, देवाचे कूपेन तुगेर चेडो जातलो, गोरो पीट्ट - सारको तुजेमाशेन”

गमतीन खीणभर दोळे धांपले. ताच्या दोळयांमुकार खऱ्यांनीच गोमटो गुडगुडीत चेडो उबो रावलो, आंगान गोरो पीट्ट, घारण्या दोळ्यांचो, लांब पिगश्या केसांचो... दुरीग पळोवक आयिल्ल्या पाकल्यांभाशेन... देवाक हात जोडीत ताणे मनांतल्या मनात म्हटलें “देवा, म्हजेभाशेन गोरो पीट्ट जायच असो ना, घोवाभाशेन काळोसांवळो जाल्यार जावूं... पूण म्हजी कूस उजवूं... म्हज्या पोटांत मुरगें जल्मूं...”

मटान होटयेंत घातलेलो नाल्ल घेवन, गमती नाटकाक रावनासतना, घोवा वांगडा आवयच्या घरा आयलें. कपड्यांचे पिशवेंत ताणे नाल्ल सामाळून दवल्लो आनी घोवाशेजरा कानाप्यार आड पट्टां पट्टां ताणे हात जोडून म्हळें “देवा सायबा, तूं पूण लज सामाळ रे म्हाजी.”

रामाकडें लग्न जावन सात वर्सां जाल्लीं पूण आजून गमतीगेर मुरगें जावं नामलें. पयल्या दोन वर्सांत तांकां ताचें व्हडलेशें दिसलें ना, पूण मागीर मागीर घरच्यांची आनी शेजाऱ्यांचीं तोंसां आयकून दोगांयच्याय काळजाक हुलोप पडपाक लागलो. गमतीची मांय जाल्यार ताका पावलापावलाक हिणायताली.

“हो पाकलिणी घरांत किदयाक सोवेक दवरपाच्यो?”

“वंश वाडटलो जाल्यार मुरगें जायच...!”

“वांजूड मेल्लें...!”

“आंकवारपणात कितें करून आयलां कोण जाणा.” आवयचीं उतरां आयकून रामाकय सामकें वायट दिसतालें, पूण आवयक जाप काडपाची धमक ताच्या आंगात नासली. आपली बायल खंतता ती पळोवन तो सामको निर्शेतालो.

शिगांवच्या वाड्यावयल्या सगल्या चलयामदीं गमती एकलेंच गोरेपीट्ट आमलें. आंगलोटानय घसघशीत आशिल्ल्यान तें सट्ट करून कोणाचेय नदरेंत भरतालें. वाड्यावयलीं बायलां, चेडवां कामावावराक गेल्लेकडेन फकणां - मस्कऱ्यो करतां करतां गमतीचे गोरेकातीचेर घसरतालीं.

“गमतीलें लग्न जांवदी, मागीर पळयात तुमी, गमतीगेर मुरगें जातलें तें गमतीपरस गोरे जातलें... गोरे गोरे पीट्ट.” गमती वयल्यावयर वूंयऽवूंय करतालें, पूण सगळीं आपले गोरे कातीचे नसायेन फकाणा करतात तें पळोवन ताका काळजांतल्यान कातकुल्यो जाताल्यो. काळवर्सांनी वांगडच्यांचीं लग्ना जावन, तांगेर पांच-पांच, स-स मुरगीं जालीं, पूण गमतीगेर पाळणें हाल्लें ना. कुळारा वतगीर आवयन चुरचुरचें “पोराच्या नशीबांतच मुरगें ना जाल्यार तें तरी कितें करतलें बाबडें?” गमतीलो बोव दिश्टी पडल्यार शेजाऱ्यानी म्हणचें, “गमती बाबडें दुसऱ्याल्या मुरग्याक सामको जीव करता, तांगेरय जाल्यार पुरो एक मुरगें.” मुरग्याचे ओडीन दोगांयचोय जीव सामको हुमकळटालो.

हालींसरा रामाचें धंद्यारय सारखें लक्ष लागनासलें. बापायलो तो एकसुरोच पूत. बापाय-फाटल्यान तागेल्यो दोनूय बैलांगाडयो तो पळयतालो. कुळेंची, मोलेंची, बींबलातलीं सगळीं भाडीं तोच पावयतालो. कोणालें तण हाड, कोणाले चीरे पावय, रानांतल्यान चिराव लाकूड देवय, जात्रेचें सामान पावय हीं कामां करपाक सगळ्यांक रामाच जाय पडटालो. पोस्तारूय ताची बरी वळख आसली. रोन पावना थंय धल्लेल्लो चोरयेचो माल हाडपाक काब रामालीच बैलागाडी धाडटालो. आठ वर्सांफाटी शिगांव भाडें घेवन गेल्ले कडेन, गमतीक पळोवन तो सामको पिसो जाल्लो. जाण्टेल्यांक मुकार काडून ताणे गमतीखातीर उतर घालपाक लायलें. शिगांवच्या म्हादेवा देवळाकुशीकच व्हंकलकारांच्या दारांतल्या माटवांत तांचें लग्न मोठया

गडगडान जाल्लें. चंफ, काव, रेजीदोर मुद्म तांच्या लग्नाक आयिल्ले; आनी न्हवरेकारांचो लोक पळोवन गमती बऱ्याक पावलें, अशें सगळ्या शिगांवकारांक दिशिल्लें.

आपणागेर भुरगें जावचें म्हूण रामान कोण सांगता तें तें देवस्वण करून पळयलें. मुंजो, खेत्रो वंश वाडूंक दिनात अशें कोणे सांगलें, तेन्ना ताणे कितकोस.च दुडू मोडून राक्षसमळकाच्या देवाळांत देवस्वण केलें, दम्याच्या माराकडल्यान उतर घेतलें, प्रसाद, पाकळी, घाडी, भगत सगळें करून तो खर्शो पूण देवाक ताची काळकुट आयलीच ना.

होळयेच्या दुरगाकडेन गाराणे घाचपाक भटान आफयला म्हणपाचो रकाद गमतीचे आवयन दिल्लो, तेन्ना खरें म्हळ्यार ताका उमेदच नासली, पूण निशेल्ले गमतीचें तोण पळोव न्हज जावन, तो बैलगाडी घेवन मावोड्या आयिल्लो.

रातभर दोगांकय न्हीद पडली ना. मोचेमाडकारांच्य नाटकांतलें मोठ्या मोठ्यान उलयलें भाशण, तांका हय - न्हयशें आयकूंक येतालें. फांतोडेर नाटक सोपून लोक घरा परततगीर रामा उठलो आनी बैलांक घेवन न्हंयचेर वचून आयलो.

च्या, पोळे खावन दोगांय कुळ्यां परतुपाक भायर सरलीं. भटान दिल्लो नाल्ल दवरलेली पिशवी ताणे मोठे जतनायेन गाडयेच्या कडव्याखुटाक लायली. चलते गाडयेंतल्यानच दोगांनीय देवळावटेन नदर घुवणावन देवाक नमस्कार केलो आनी कुठेंची वाट धरली. सगळो गांव जागरणान न्हिदलेला. मारगार, आशीकुणीक कोणूच झळकीक येनासलो. सगळ्यांच्या मांगराफुडल्या सुकलेल्या व्हाळांतल्यान ताणे बैलांगाडी वयर काडली आनी भरिपाचे दोंगुल्लेमुळसांतले वाटेक तो लागलो. इतल्यांत धुल्लाचे लोट हुबयत येतलें मोतेरीचें कोळें रोन पळोवन तांका कडकडो भरलो. फाटल्या दिसांनी मोतेरीन शेजारच्या गांवानी सामको अच्छेव घातलेलो. माताचें बीं हाडपाक सुध्यां वचपाक भायर सरलेल्या कितकेच्याच शेतामत्यांक ताणे 'जय हिंद' करपी म्हणून फार पेटोवन जीतेच माल्लेले, सुटके झुजाच्यांक धरपाक तो मेळत थंय मोवतालो, खंयचीय बायलमनीस दिश्टी पडल्यार तो सामको चाळवतालो, शिगम्याचे परबेक सुटकेझुजारी घरा आयल्यात म्हणपाचें ताणे आयकलें तेन्ना दुबावाचीं सगळी घरां ताणे स्वता तपासलेलीं. रोन लागीं पावतां

पावतां रामाचेर आकांत आयलो, ताणे मोतेरी दिसचें न्ही म्हणून गमतीक गाडयेर आडवे न्हीदपाक फर्मायलें, पूण खूनशी दाळ्याच्या मोतेरीची ति नदर पडलीच. ताणे जीप थामयलो आनी फिरंगीभाय कितें तरी उलयत दोगा वाटपाड्यांक बैलगाडयेक धाडले. "जाग्यावयलो हालशी जाल्यार तुं आर गुळयेन जीतो मारतलों म्हणून सांगलों," ए वाटवाड्यान रामाक धपकायलो आनी दुमच्य गमतीक सकल ओडपाक हात घातलो. गमती मोठ्यान वोव माल्ली, वाटपाड्याच्या हाताक घा माल्लो, पूण तो बदलो ना. दोगय वाटपाड्या तिका फरफटीत ओडून सकयल देवयली. दैत का मोतेर रोनांतल्यान देंवलो आनी गमतीक ओडोत ता शेजारच्या हुस्के झोपां आड व्हेलें. गमतीच्यो कित्येय रामाच्यान आयकूंक न्हज जाल्यो, पूण जीवाच्या भयान तो कांयच करपाक शकलो ना. गमतीच शिटंबना करून मोतेर परत रोनात बसून शिगांवां वाटेक लागलो, तेन्ना रामा धांवत गमतीफुड्यां गेलो गमती सामकें पिसूडलें, तागेलें न्हेसण पिजलेले

'चित्रंगी' क परबी

हॉटेल माधवाश्रम

पणजी - गोंय

रावपाची आनी जेवपाची वरी व्यवस्था

सुजरत भेट दिया

तें सामकें रगतवंबाळ जाल्लें. रामान ताका तशेंच उठयलें आनी हाताक धरून गाडयेंत बसयलें. मरिपांतल्यान कुळ्यांपात्र मेरेन दांगांयच्याय तोणातल्यान एकूय उतर फुटलें ना.

रामान आंगणान गाडी उबी केली. घरांत आनी आशि कुशीक कोण नाव तीं पळोवन ताणे गमतीक वेगीवेगीन गाडयेंतल्यान देवयलें आनी हाताक धरून घरांत हाडलें. कुडींत भितर सरतनाच गमती रामाक वेंग मारून हुमश्याहुमश्यानी रडलें.

“रडों नाकां तूं, नशीवांत आमा तें चुकना, जें घडलां ताचेर आनी चितपाचें ना, विसरोन वचपाचें.” गमतीक फुसलायत रामान म्हळें. ताका वायट दिसचें न्ही म्हणून तो रोंकडोच न्हंयचेर वचून न्हावन आयलो आनी भटान दिल्लो नाल्ल देवाफुड्यांत दवरून ताणे पुजा केली. नित्यनेमान पुजा करतां करतां दोन म्हयने उलगले; आनी मायाच्या एका उबाळ दिसा तीनसानचे कातरार कितें तरी खायना फुडें गमतीक मुके ओंकारे घेवंक लागले. तें धावत न्हाणये खोपीत गेलें. तागेली मांय सामकी उमेदीन भुरकुटली. वेगीवेगीन तिणे बडीशेपीवं उदक करून गमतीक पिवपाक दिलें. ‘पाव गे, सायबीणी, वंण वाडय, वेलीर फळ दी.’ देवाक पायां पडत तिणे म्हळें.

कालपयर मेरेन आपणाकडें ताका पुड्यो फुलोवनच उलोवपी मांय अकस्मात बदल्लेली पळोवन गमतीक सामकें अजाप जालें. बैलांगाडी घेवन परतल्या रामाक तिणे ही गजाल मांगली, तेन्ना दोगांकूय सामको हांसो आयलो.

ते राती जेवणा उपरान्त मायन गमतीक आपले कुशीक बसोवन, आतां कमली जतनाय घेवंक जाय, कितें करूंक जाय तें मोठे उमेदीन विसकटावन सांगलें.

चिमणे दिवो घेवन गमती आपलें कुडींत आयलें तेन्ना रामा कानाण्याचेर हुस्क्यामेकळो न्हिदलेलो. ताचे कुशीकच तें आड पडलें; पूण ताका दोळो लागलोना. निमाणें आपली कूस उजवली म्हणून ताका सुमाराभायर उमेद जाल्ली. आतां मांय त्रोंसां मारची ना, आवय चुरचुरचीना, दुरगाचें गारारें फळाक येयलें, भटान सांगलेलें अुतर खरें जालें, आतां म्हणेर चलो जातलो, गोरो पीट्ट... म्हजेभाशेन...

चिततां चिततां ते खीणभर कांचवेलें. ताच्या दोळ्यांमुकार मोतेरीची गोरसाण गीरगीक लागली. तांबड्या पोटाचो मोतेर, लबलबीत आंगाचो, खुनशी

दोळ्यांचो... फिरंगी गाळी घाजीत ताणे ताका ओडत व्हेल्लें, पायां पडलेलें आसतनाय जबरदस्तीन कपडे पिनलेले आनी मात काळकूट करी नासतना गरवां भाशेन भोगलेंलें.

गमतीचें आंग शिरशीरलें. आपल्या मगळ्या आंगाक भगडां पडल्यांतशी ताका दिसलीं, आपल्या कुसव्यांत वाडटा तो त्या राकेसाचो विटाळ न्हो, मू...? ताची तकली गरगळंक लागली. मुस्त न्हिदलेल्या घोवाक ताणे खुनळावन उठयलो.

“फाल्यां फातोडेर राधेगेर वचून वखद घेवन यो” करारी आवाजांत ताणे रामाक फर्मायलें.

“कसलें वखद?” न्हिदमुच्या आवाजांत ताणे तिका विचारलें.

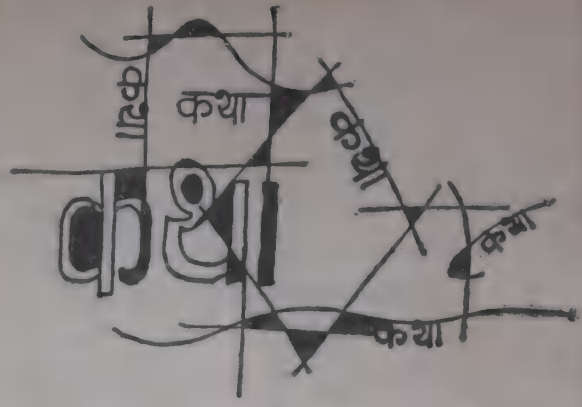
“आनी कसलें - - ? गाव घळघळावपाचें”. गमतीन म्हटलें. चकामूर जावन रामा गमतीक पळयत उरलो.

※※

With Best Wishes From :

Modern Bakery & Store
Makers of Bakery
&
Confectionary Goods

Shop No 8, Keni's Hotel
18 th June Road. Panaji-Goa

कर्म-बन्धन

मुशीला टी. भट

राती वरां णव्व दंटवलीं. विवाहाक एकडे जालेलीं बन्धु-बांधवां सर्वे यात्रा संगून तागतागेल्या घरल्याक परतून वचाक लागलीं. व्होरता भयणी, अण्णा, धकूल बप्पा, पच्ची अशी स्वतः कुटुम्बाचीं जनां मात्र बाकी उरलीं. व्होकलेले “गृहप्रवेशाचें” जेवण जवचाकची व्होरताले मित्र सगटय वधू-वरांक “शुभरात्री” अनीक एक “सन्तुष्ट जीवन” आशंसा करून वच्चाक गेलीं.

आज व्हरडीकेचो दुसरो दिवसु. व्होकल दूर गांवची दिकून व्हरडीके त्या दिवसाच “गृह-प्रवेश” करूंक जायनाय. त्या खातीर तां तो संस्कार दुसरे दिवसाचे रातीक दवरला. रन्दपाचो, जेवणाचो गोन्दोळु समाप्त जालो. व्होरताली अक्का सुमा व्होकलेकय घेवन दंपतींक शयन करूंक तय्यार केल्लेले कशेंतु पावली. फुल्लानीं, माळेनीं अलंकृत केल्लेले कूड. हें देखून व्होकले मनांतु व्होडु संतोष जालो. सुमान तिजेलागी विचारलें “कशी सत्या ! मिगेजे मज्जीकरण ? तुका खुशी दिसता वे ? ”

सत्या हसली मात्र. मागिर सुमान तिका व्हाणी, खाणी, स्विच्चां, कालिंग बेला स्विच्च हें सर्वें दाखोवन दिल्लें. “तरी इतेंय आवश्य असा जल्यार बेल वाजी. खाल थाकुन कोणय दन्देली येत्तले.” सुमान तिक समझायलें. भावाकय - भवजेकय “शुभरात्री” मांगून पोडीन्तु दवरलेलें दूध दोग्गानीय पिवचाक उडगाम कोरुन ती माळी देवन खाल गेली. व्होकलेन पट्याचे

कपड, जोळी बदलसुचे तोडोवाक व्होरेतु हंस मुखेच जावनू कूडान्तु चढून अयलो.

व्होरतान - व्होकलेन तांगेले प्रथम रात्रीचे प्रथम याम अति संतोषान वेचू केलो. दूर खंय की कोंबो रहचो शत्रू तंचे कानातु पडलो. "सत्या अनीक अमकां निदेंवचा चोवयां. राती मस्त जाल्या. फल्या अमकां 'डाम' चोवंचाक वचूका न्हवें?" दोगयं उजवाडु सांतु करून निदेली.

हेरदूमा सकाळीं सात वरांचे अलारा वेळरी दोगय मि - मिडसेवनु उठायलीं. खाल देवनु गेल्ली. घरांतुलें अन्य जनांगेलीं गोडसीं कमण्ट अयकीलीं. न्हाण, खाण सग जावनू धा वरारी विनोद यात्रेक वच्चाक तयार जालीं. सवाय धा वरारी "टेंपो" पावंतलें. घरकारां सगटंय मेळनु वच्चाक तां प्रोग्राम घाल्यां. हें सर्व सुमकाले निर्देश तकीत तां. कारण इतें म्हळ्यारी बसणा ओट्टु विदेशातु जीवन कडचे तीणे दोनी तीनी वर्षीं गावांतु एवंचें. तावळी तिगेली खुशी तकीत करना जल्यार तिगेलें मन दुखतलें. दोग जाण भावांक एकलीच भयणी ती. बपसूक आति मोगाचीं तीन दिवस भित्तरी ती बसणालागी उद्योगाचे स्थलारी परतून वत्ता. भावाली व्हरडीके खातीर वूणेच दिसाचें लोवारी तीं अयल्याय.

टेंपो पवलें, सगटंय चढलीं, प्रदीपालीं - व्होरताली दोग जाण मित्रय आसिल्लीं. शरीराक सौख्य ना दिल्लून प्रदीपालो बपसु यात्रेंतु मागु घेना. टेंपो स्टार्ट करचे फूडेच ताणे प्रदीपालागी, धूवेलागीं सांगलें "राती सात वरां फूडे तुमी पोरतून पावंका. देवळांतु व्होर पांय घलचें असा. पालके पूजाय असा. दुडु बांधल्या म्हुण कळता न्हवें? णव वरांचेर देव पालक्यांतु चढतलो. आठ वरारी मंगलार्तीचे फूडेच अमी देवळांतु पांवका उडगासु असा न्हवें?" संजे सात वरां फूड खंडित पांवताय म्हुण संगून तीं यात्रा जालीं.

चार वरां जालीं, डाम सगळेच भोवनु चोवनु जालें, जेवण खाण जालें. सुमाले चेरडूवांक बोटींग करका म्हुण होडो आशा. प्रदीपाले मित्रय तयार जाले. सगटंय मेळनु भोंबुवाचे लागी पवंलीं. जल्यारी सत्या मात्र भोंबुवारी चढूक तयार न्हय. तिका व्होड मय खंय. थय्यान करतना तिगेलें तोंड काळें जालें. शरीर सगळेंच कड - कडेवंचाक लागलें. हें दिसून बाकी जनानी तिका खेळु केलो. "इतलीच प्राय जाल्या.

चेरडूवां ममान तुका उदकाचें मय की? प्रदीपान तिका वोड्डून भोंबुवांतु चढोवचाक प्रयत्नु काडलो. जाल्यारी ती व्होडी बोब मारनू, ताजो हाथु बिसाटून दूर धवली. ही तमाशा चोवनु थंगा आसिल्लीं सर्व जनय हसलीं. "येना जल्यार तिका निर्बंधु करु नका रे" प्रदीपाले अवसून सांगलें. प्रदीपूय मोचवारी थाकुन सकल देवलो. बाकी जनानी बोटींग केलें. प्रदीपालो एक मित्रु मात्र हें हश्य देखून कसल की विचारारी पडलो.

साडे स वरारी टेंपो परतून पावलें. न्हावका जालेलीं न्हल्लीं. तोण्ड, हाय पाय धूवंका जालेल्यानी तें केलें उदका, खाण सगटय जावनु देवळांतु वच्चाक मायर सरलीं. व्हरडीकेचे मुहूर्ताचें पट्या कापड न्हेसोवनु, देणे जावनु, दिल्लेलें शें मर पवनाचें जायें घालोवनु, बज्रा वेड्यो, नांका फुल्लीं सर्वय घालोवनु, फुलां माळ; सत्याक तयार केली. "सत्या तूं ती नवरत्नाची मुद्दी लागेन घाली. एक सरी बाकी दोवोरनातिल्लें सर्व आमरणय घालका तूवें. अमगेली गंवची जनां दोळे विसकळावनु चोवोय तुका.

'चित्रंगी' क आमचीं परबीं !

एजन्सी सातोस्कार

माशेल - गोंय

आमचेकडेन मेळटात -

टि. वी. संच, शिवणेचीं मशीनां,
स्टीलच्यो आरमारी, मिक्सर,
कुकर आदी.

VOCATIONAL TRAINING PROGRAMME OF RURAL DEVELOPMENT AGENCY-GOIA

Rural Youth in the age of 18 to 35 years are imparted training in Vocational Courses with the main aim of giving them self employment.

The courses in which the training is given are:

1. Automobile mechanic including driving and repairs and maintenance of farm machinery.
2. Welder, turner, fitter and mechanist courses.
3. Wireman, carpentry, masonry and plumbing courses.
4. Nursery, typewriting etc.
5. Crafts like doll making, fibre work, batic printing, wall hanging, carpets, tailoring embroidery etc.

Theses courses are conducted round the year. The trainees are paid stipend at the rate of Rs.200/- per month and tool kit worth Rs.500/- is supplied free of charge to each trainee on completion of training. Further, to start self trade business an amount upto Rs.20,000/- is given out of which Rs.3,000/ is subsidy and the balance as Bank Loan.

For further details, contact the nearest Block Development officer or the office of the Rural Development Agency-Goa.

Issued by
Rural Development Agency-Goa

गेषगिरि मामाले सुवेक चांग कोरनु चावोय. तुका मळ्ळेले उतलेंच स्त्रीधन अनीक मंगार ह्या गावानु दुसरेच्याक कोणाक मेळ्ळे ना. हें अयकून हंगाचे एहे जनांक चांगो पोटा दूकी असा. आज पालके पूजे निव्वान न्हवे व्होकलेक चोवंचाक जायतो लोगु येतलो. चावोय चांग कीरनु, "व्होरता अवसूलीं वचनां तां हीं. हें सग अयकूनय व्हावकल एक अक्षर सरी उलेयना.

"इतें सत्या तूं बेळसत्या! गदीच असा? अमगेलें घर, गांव तुका तृप्त जालेना मी वे? तुगले बपसूले ब्यारालागी तारतम्य केल्यारी अमगेले बपसूलो ब्यारु स्वल सानु तां. जाल्यारिय अमी ह्या गावान्तूली व्होड मनीषां तां कळतवे! " नणन्देलीं अहंकार भरलेली हीं उत्तरां अयकून सग हसीली मात्र.

मंगळारतीचे फुडेच जावुन व्होर देवळांतु पवलें. देवळांतु एकडे जालेले लोका दोळे व्होकलरीच. बयलां मद्दे थंग-थगा पुस-पूस चमकता. सत्याले जायें, कपड, सिखवण, स्त्रीधन, सौन्दर्य हें सर्वय जनांतूले एकेक विभागाले चर्चेक कारण जालें. जल्यार मन! साक्षी असीलीं एही जनां पुणाय मुजातालो उडगासु काडुनातिल्लें राबलेनाय. तानी व्होकलेलें सौन्दर्यय मुजातालें सौन्दर्यय तारतम्य केलें. प्रदीपानय तागले घरकडच्यानीय तिजलागी दाखेयलेले अन्याया पसूनय चर्चा केली. "मुजाता लागी प्रदीपान केलोली अक्रम ह्या देवळांतुलो देवूय चोवनु बेसलो मू देवा म्हुण तां मका दुःख' तिगेले एक संगतिणीन स्वल्प व्होडान निमगिल्लें लगी जनानीं अयकीलें. देवळांतु एकडे जालेले जनपदा मरसी व्होर पळोवनु एक न अनियेक नमून्याचें प्रतिकरण जवंचाक आरांभीलें. हें कांय नेणता व्होरेतु -व्होकल अनी आवसु बपु बाकी जनां सर्व देवा नद्वारी पांय पोडून रबल्यांय, कवाटां विसकळावंचेय राकून. मंगळारतीची घांट वज्जूक आरांभली. ढों .. ढों ... ढों ... जावनु व्होडी घांटय वाजता. गर्भगृहाचीं कवाटां विसकळायलीं मायर नादस्वराचो, धोलाचो शब्द. भितरी आरती चमकता. भक्ति निर्भर जालेले त्या अन्तरीक्षांतु सर्वय विसोरतु भक्त जनां भगवद् नाम उच्चारण कोरनु देवाक पांय पडताय.

"हू ... य" म्हळ्ळोली एक अति भयानक शब्द व्होकलेले तोण्डानु थाकुन आयलोलीय ती भूमीचेरी उधारी गड-गडेवनु पडलेलीय एकसानीच जालें. संभवु इतें, कसलो म्हुण लागी राबित्यानी

यनातु करचे फूडेच मत्यान हाथ - पांय व्होड शक्तीन घट्टवंचाक आरांभीलें. मात्र न्हय तिगेले तोण्डानु थाकुन भर-भरी. फेणूय रगतय मिश्र जावनु मायर होळूक लागलें. गोवंटो एळता-पळतांतु हालोवनु भयानक रूपान तीणे कोरचे विखार चोवनु लागीं पांय पोडून राबित्लीं जनां सर्वय भयान दूर धवलीं. देवाक दवरूक तिगेले ह्वातु धरलोलो नारलू दुरा फुटून पडला. निमिष भितरी नद्वारी प्रदीपु अनीक सत्या मात्र. स्तब्ध जावनु बाकी जनां दूर सोरनु रबल्यांय. सगटांकय रोगा भय.

रत्नाक वुज्जो लागले समान ही खबर देवळभरी भरली, मागीर गांव मरीय. मुजाताले शापान तां प्रदीपाक अशी सग जल्यार म्हुण अधिकय जाणानी विधि भरली. धनाचे मोहाक वोचून न्हवें प्रदीपान मुजाताक नक्का म्हुण दवरलेलें? बपसूलें उत्तर बिसाटूक तका जायना म्हुण तां ताणे पाप मुजाता लागीं सांगल्यां. हो तिगेलो आत्माचो शापूच ना जल्यारी प्रदीपाक असली एक फटवण पोडक आसिल्ली वे? एक अपस्मार रोगी जावुन आसिल्ली बायल. ओ ... लक्षु कडल्यान देणो मेळ्ळो मू. अशी अनेक अभिप्राय हो संभवु आयकिल्लो नन्तर जना मद्दे चमकूक शुरू जाले.

अस्पतालांतु सत्याले मंचा लागी बसून आसिल्ले प्रदीपाचे मनांतु शोकुय तापूय दुखय आत्म निन्दाय एकडे जालेले सम्मिश्र विकार एवंचाक आरांभीले. पश्चात्तापूय तागेले हृदयांतु उगरमेता. सत्यालीं आवसू-बपसू, अण्णा व्होनी ही सर्वय त्याची कडान्तु बसून असाय; विचारान्तु बुडून फटवण भायर आयिल्लो संकोचूय धूवेले भावी पसावत आसिल्ली चिन्ताय-तांगेले मनाक बाधा करता. अबोधावस्थेरी सत्याक देवळान्तु थाकुन समच अस्पतालांतु हाडिल्ली. तवळीच प्रदीपा बपसून सत्याले बपसूक टेलग्राम सोडलें "बोगी मायर सोरनु येय्याय" म्हुण दाखोवन. हेरदूसा देनपारां बार वरां फुडेच तीं प्रदीपा थंय पवलीं. मागीर थंगा एक व्होडु झोडूच चमकीला. प्रदीपाले बपसून सत्याले बपसूक जायते गाळे दिल्ले. एक चेल्याले जीविताक तर्पण करूक मायर सरलेले दुष्ट स्वार्थ-मनः स्थितिये खातिर अस्पतालांतु थाकुन समकीच तागेले घरकडे धुवेक घेवनु वचंचाय म्हुणूय प्रदीपाले बपसून संगीलें. हें सग अयकून जाले उपरान्ते तां तीं धुवेक चोवंचाक अस्पतालांतु पाविल्ली. त्याच खातिर तां तंचे तोण्डारी रगतय ना जालें.

‘चित्रंगी’ क उपाट यश आंवडेतां

टेलीफोन : ५०३

जी. आर. प्रभुगांवकार

सिवील कॉन्ट्रॅक्टर

४, सिद्धार्थ अपार्ट मेंट्स,

तळमजलो,

टोंक, करंजाळें,

तिसवाडी-गोंय

४०३ ००२

धूव रातीचे वोकद खांदचाक विसरेलली अस्तली म्हण तानी मनांतु केलें, त्याच समयार बोटिंगाक उदकान्तु देतिल्ली, देवळान्तुलो गं नरोळ, घंटेचो शब्द दोन तीन दिसाचें नीद खोळप हें सर्वय रोगाची शक्ति चढोवंचाक कारण जाल्लें म्हणूय तानी मनांतु केलें. अनीक हिगेली स्थिति, भावि कशी जायत देवा ? होच विचारू तंचे मनाक मथन करता.

हंगा प्रदीपाक डा. प्रभूलीच उत्रां मनांतु पोणु गूजेताय. तेग जाण विदग्ध डाक्टरांगेले टीमान तां तिका निरीक्षण केल्लें. सुदीर्घ चर्चेचे उपरांत डा. प्रभून प्रदीपाक तांगेले कडांतु आपयलो. "मि प्रदीप संगति समच तुजे लागी संगुचे कार्यांतु मका होडु संतापु असा. तुका सत्याले घरकारानी फटवण घाल्या ता. वूणेंच बीस वर्षांची पर्णसाणी तिगेलें ह्या रोगाक असा. शक्तिवंत वोकदां दीवनु रोगु दंबोवनु दवरला तां. दोन दिवस तिका गुळियो खवंचाक असिल्लो अवसर मेळ्ळोना जायत. तंतु भरसी ह्या रोगाक शक्तिवंत कोरचे तराचे संदर्भय जायते जाले. कशीय जल्यारीय हिगले जीवन वोकदांतूच अस्तलें. वेगळी वाट ना. अनीक तूं तुगले भावी पसावत चांग कोरनु चिंतन करी अनीक सत्याले कार्याक निश्चय काडी. तें करूक आसिल्लो अधिकारू तूकाच तं, तुगले बापाक - अम्माक न्हय. चांग कोरनु आलोचना कर." प्रभून एक दीर्घ निश्वास सोडून संगप राबयलें. प्रदीपाले अन्तःकरणान ताजे लागी सांगलें "अरे दुष्टा, पापी ! तुका हीच शिक्षा मेळ्यार नपूर. तुका त्या निष्कळंक जावनु आसिल्लो चेलियलो - सुजातालो - शापु असा. सात वर्षांक परस्पर प्रोमु कोरचे तिका तुवें एक दिवस तुगले बपसूले उत्तर अयकून सोणु विदिली. तूं तिका व्हरडीक करतोलो म्हळ्ळेले विश्वासारी नयवे तीणे तिगेलें सर्वस्व तुका अर्पण केलेलें. हीं कयरीं तुगले आवसु-बपसूकय कळना असिल्ले वें ? जाल्यार चढ स्त्रीधन मेळची सोयरीक एवंचाक तुगले बप्पान सुजाताक विसर रे म्हण सांगलें. फटीक हाड नातिल्या गदीच तूवें बापान सांगिल्लें अनुसरण केल्लें. सुजाता लागी अन्याय केलो - तीणे, तिगले बपसून, अवसून रोणु तुमगेले पाय धरले. जाल्यार तुगले बपसून, तिका चिक्कुळ्ळी. तुमगेलें जातक मेळनु येना दिकून तां ही व्हरडीक नक्का म्हण केल्यां म्हणूय कारण सांगलें. हें सर्वय तूं उतोच अयकून राबलो. सात वर्षां प्राय जालेल्या तिगले आत्मसमर्पणाक तूवे रेवेंचें मोल सौर

दीनय - तिगेलें जीवित हाथांतु काडून तूं सात वर्षांक खेळ्ळो. तिगेलें पंचान्ताचो शापु तुका लागु नातिल्लें वत्ता वे ? तिगेलें चरित्र जाण जालोलो खंचो एक चांगु चेल्लोय तिका व्हरडीक करूक मुखार येतोलो वे ? तिगेलें जीवित तूवें अन्धकारमय केलें ना वें ? तुका ती उत्तलें प्रेम करताली. तूं दुष्ट नन्तना कोण ?

मासु एक जालो. सत्याले कार्यांतु कसली निश्चय जालोना. अस्पतालान्तु थाकुन प्रदीपा थंय व्हेल्लेले त्या दिवसाच संजेचे फ्लैटाक सत्याकय घेवनु आवसु बपसु तंगेले गावांतु गेलीं. सत्याले असिल्लें बन्धुत्व सोडून - विवाह मोचन करून - सुजाताक व्हरडीक कोरूक अम्माय बापाय ताका निर्बन्धु करताय. मित्रंय ताका त्याच बगेक प्रेरणा दिताय. असली नित्य रोगीणी बयलेक घेवनु तुका इतें मेळता म्हण तां एकेकेल्यांलोय प्रश्नु. जाल्यारी सत्यालें बरपारी ऊंच बरपा एतच असा. तिका हाणु प्रदीपा थंय राबोंका म्हण विनन्ती कोरनु.

एक दिवसा प्रदीपु संकोचु कोरनु कोरनु सुजाताथंय पावलो. फिदरांतु कोण ना. ताणे कार्ळिंग बेल वाजिल्लें. दंदेलेन एवनु कव्वड कडलें. "मका एक सुजाताक दिक्कुका" ताणे रब्बोवनु रब्बोवनु सांगलें. "अय्योपुतो - - - - ती चार दीस जाले - - - - अस्पतालान्तु तां असा. तिगेली आवसु बपसूय थंगाच आसय" मगोर अधिक कांय अयकूक तो रबलोना. थंगाच थाकुन बसारी चढून तो अस्पतालान्तु पवलो. सोडून सोडून तो सुजाताले रुमांतु पवलो. सुजाता दोळे धंपून पोडून असा. आवसु बपसु मंचारी बेसुनु असाय.

तितलेच घडियांक नियंत्रण कोरनु राबयलेलें रणें प्रदीपाले तोण्डांतु थाकुन व्होड शब्दान फुटलें. शब्द आयकुन सुजातान दोळे विसकळायले. प्रथम तिका प्रदीपु कोण म्हण मनांतु जायनय. अवसून संगिले उपरांत तिका मनांतु जाले. तो रडत तिगले पायांकडे बेसलो. तीणे उठावचाक श्रम केलो. जल्यार बपसून तिका उठावचाक दीनय.

प्रदीपान संत - - - - संत तिगेलो रोगु इले म्हणु निमगीलें. "अय्यो प्रदीप. तिका देवाले दयेन कसलोय रोगु ना. तीणे तिगेली एक "किडनी" आमगेले मजन शेणय मामाले नतवाक दान दिल्ल्या. दोन चार दीस फूडे तां ताजे ट्रान्सप्लंटेशन आसिल्लें. दोन चार दीस भितर आमका घरकडे वचात." प्रदीपु हें आयकून स्तब्ध जालो. "किडनी दान दिल्ल्या?" "व्हय" सुजातान तां जाप दिल्ल्या. पाप तीं गरीब

मनीषां. तंका एकूच चेल्या चेरडूं. हजार लेकान खचं करूक तांचे लागी खंय दुड्डु? मिजान जंवचो उपकारु हवे त्या कुटुंबाक केलो." "पै मामु तुमी सुजातान कशिश अनुवादु दिल्लो हें करूक?" प्रदीपान हें निमन्नीलेंय सुजाताक तं जाप दिल्या. "मिगेले ह्या जीवनाक लोकान्तु कोणाकय पुण्यय एकु उपकारु जावो. एक योगिनीले जीविताक एक किडनी चढी तां."

प्रदीपान सुजाता लग्गि लज्ज नात्तिल्या मणके तागेले आवसु बपसुलो अन्तचो आग्रहु सांगलो - तिका व्हरडीक करूक. हें आयकून सुजाता हंसली. तीणे सांगले "प्रदीप मिगेलो निश्चय तुका मनांतु जल्लोलो

आस्तलो. अनीक असिलें मिगेलें जीवित अनाथाश्रम बगेक वेचु करूक तां मिगेलो आग्रहु. अनीक थंगा चेरडुवाक हांव आवसूय तीं मका चेरडुवंय तां, ल बगेक असिलें बपं - सपं सर्वय कोरनु जालें. मिगे निश्चयांतु कांय व्यन्यासु ना. प्रदीपु मन्ते बवगोव राबिलो. संत संत रुमांतु थाकुन भायर देवलो --- सुजाता दांत किरडून सांगूक लागली ---- "लज नात्तिल्लो."

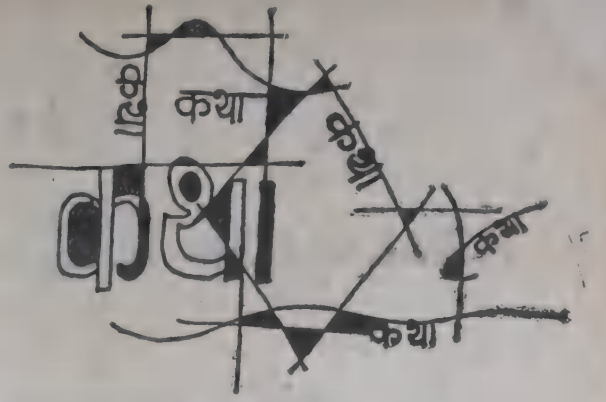
✱✱

‘चित्रंगी’ क उपाट यश आंवडेंतां

एक

बरें

मागपी

हावेस

रजनी भेंबे

वासंतीची नव्या गावांत बदली जाल्ली. गांव तसोच सरभोंवतणचो वाठार ताका अनवळखीच आसलो. एके सुवातेर संसाराची मांडावळ करतासर केन्नाच तीन वर्सांची मुजत सोंपताली आनी बदलेचो हुकूम हातांत पडटालो.

समजिकाय येत पसून वासंतीचो जुविज जावंचेलो हावेस आसलो. ताचो हावेस आयकून घरांतलीं तशीं सोयरीं ताका हांसतालीं. आनी ताच्यो मगल्यो करतालीं. पूण तें केन्नाच ताचें कडेन चड लक्ष दिना आसलें. ताणें निश्चेवच केल्लो, आपुण जुविज जातलें आनी बायलांचेर अन्याय, अत्याचार जातात, ताच्या आड झुजतलें.

वासंती बी. ए. जालें आनी बापायच्या उतरा पसत आवडी भायर तें इशकोलांत नोकरेक लागलें.

इशकोलांत अशीं तशीं पांच वर्सां शिकयल्या उपरांत वासंतीन ती नोकरी सोडिल्ली आनी घरच्यांच्या विरोधाक जुमानी नास्तना एल्. एल्. बी केल्ली. खूब वर्सां पयलींची गजाल. निकत्योच चलयो नोकरेच्या निमतान भायर सरताल्यो. चडान चड नोकर्यो शिक्षिकेच्योच आस्ताल्यो. अश्या वेळार वासंती पब्लिक प्रोसिक्युटर जाल्लें. घरच्यानीं तशेंच सोयऱ्या धायऱ्यानी असले नोकरेंत कितले त्रास, भडचणी आसतात ताचें चित्र वासंतीच्या सामकार उबें करून ताका फाटीं ओडपाचो जाता तितलो यत्न केल्लो.

पूण वासंतीचो निश्चेव सार आसलो. कितलीय

READ

PURABHILEKH - PURATATVA (Archives - Archaeology)

A six-monthly research journal which deals with the history of Goa, its relations with British and the neighbouring kingdoms and covering descriptive account of ancient temples, forts, churches, etc, and which is acclaimed by the scholars of the world for its newer and newer reference data.

Available at our office, Panaji-Goa.

A publication from :- **The Directorate of Archives,
Archaeology and Museum**

Government of Goa,
Rua de Ourem, Panaji - Goa

Phone No. : 3232

जरी आडमेळीं आयलीं तरी फाटीं सरचेंना आनी इनलेंच न्हय तर पब्लिक प्रोसिक्युटर जाल्या उपरांतचे जे जे पांवडे हुपपाचे आसतले ते हुपून जुविज जातलेंच. ताची इच्छा शक्त खर आशिल्यान आनी सततच्या प्रयत्नान जुविजाच्या हुद्या मेरेन पावपाक वासंतीक पुराय बारा वर्सां लागली.

वासंतीक सुबेज चली अशीं आईबाबा धरून सगळींच जाणा समजतालीं. ताचें लग्न जुळप म्हळ्यार कठीण गजाल अशेंय तांकां दिसतालें. आईबाबाक वासंतीचें व्हडलें पडून वचूं नासलें पूण ताका लागून फाटल्या धुवांची लग्न उरत हीच तांची चिंता आसली. वासंतीन होय समज पसविल्लो.

पब्लिक प्रोसिक्युटर म्हणून काम करतां आसतना वासंतीच्यो खूब वळखी वाडिल्ल्यो आनी तातुंतल्यान अेका अॅडोव्हकॅटालागीं लग्नय जुळिल्लें. ताचें लग्न जुळपाक कसलेव त्रास पडले नात. सुरवेक धरून वासंतीच्या हावेसाक लागून अेक सुबेज चली, घराण्याक त्रासांत घालपी असो समज जाल्लो तोय ना जाल्लो कारण ताणेंच फुडाकार घेवन फाटल्या भैणीचींय लग्न जुळोवन हाडिल्लीं.

बायल मनशेन जुविजाची नोकरी करप म्हळ्यार त्रासाची गजाल न्हय वेल्यान तीच बायलांच्या अन्यायाचे प्रश्न बरे तरेन सोडोवंक शकता हेंच वासंतीक सिद्ध करून दाखोवपाचें आसलें.

नव्या गावांतल्या कोर्टांतलो पयलोच दीस. तीन केशी आशिल्ल्यो. जमीनीच्या तंट्याची, चोरी मारामारीची आनी शिदळकेची. वासंतीच्यान कसल्योय केशी हाताळपाक जाताच्यो पूण जेन्ना शिदळकेची केस आसताली तेन्ना ती चलोवप ताच्या जिवार येतालें बायलमनशेच्या जिविताची निर्भत्सना पळोवन आनी आयकून ताच्या आंगार शिरशिरो येतालो. त्या खिणाक ताका दिसतालें आपुण जुविज ओगीच जालें. दर गावांनी शिदळकेच्यो केशी आस्तल्योच. तांच्यो त्यो काळीज पिजून वचपाच्यो गजाली आयकून जीव थतर वितर जातालो. वासंती पुराय जाणा आसनालें कि शिदळकी ही आप खासयेन जायना, त्या धंद्यात पडना.

हें सगळें जाणा जावन लेगीत कयदयान तांकां लग्नास्त दिवचीच पडटाली. मागीर तो दीस वासंतीचो बरो वचनासलो. ताची खावपा-जेवपाची वानसाच वताली. घरकार ताका समजायतालो आनी ताकाय

दिसतालें, जुविजाक इतलें भावनावश जावन उपकरना. पूण तें मन आवरूंक शकनासलें.

आनी आयच तीन केशीं मदीं शिदळके ची केस आशिल्ली. ना म्हणून जायना. चलोवकच जाय. दोनी केशींची चलोवणी सोंपतकच शिदळकेक कोर्टाच्या पिजऱ्यांत उबी केली. वासंतीची नदर तिजेर पडना फुडें ताका ती वळखीचीच दिसली. हें तोंण खंय तरी पळेलां अशें ताका दिसलें. हय तेंच तें शिदळकीय ताका वळखली जांवूये. कारण तिणे जी तकली सकयल घाल्ली ती परत वयर काडली ना. हय - - - शबानाच तें - -

वासंती जुविज जावचे पैलीं इश्कोलांत शिकयतालें. तेन्ना शबाना आठवेच्या वर्गांत शिकपी. गुबगुवीत पोल्यांचें, फाटीर हातभर केसांच्यो फातयो घालून येवपी. वर्गांतल्या चल्यांक पिशें लावपी. हेंच तें शबाना - - - आतांची ताची आवतीकाय पळोवपाक नजो जाल्ली.

वासंतीक याद जाता. तेन्ना तें इश्कोलांत शिकयतालें. एक दीस आपलो फाटीं उरिल्लो अभ्यास घेवपाक ताणे सानवेळचो खाशेलो वर्ग आपयिल्लो. ताचें शिकवप सोंपतकच विद्यार्थ्यांक घरा वचपाक सांगून तें आपलीं पुस्तकां, इस्टर आनी हेर सामान दवरूंक स्टाफ रुमांत आयलें. इतल्यान ताका याद जाली आपली पर्स वयर वर्गांतच उरली. सगळीं मुरगीं घरा वचपाचे वाटेक लागिल्लीं. सान वेळच्या वेळार मुळावे इश्कोलाचे वर्ग चलतात. तांकां अडचण आनी वावाळ जावूं नये म्हणून वासंतीन पयल्या माळ्यार खाशेलो वर्ग घेतिल्लो. ते सडसडीत परत वयर आयलें जाल्यार वर्ग बंद ताका अजाप जालें. कितले बेगीन चाकरान वर्ग बंद केल्लो. पूण रोखडीच ताची नदर दारार गेली. दार भायल्यान न्हय तर भितल्ल्यान बंद आसलें. खिणभर वासंती विचारांत पडलें. पूण रोखडेंच ताणे दारार मारलें. अेकदां... दोनदां... तीनदां कोणूच दार उगडना. भितर कोण तरी आसा हें पळोवपाक ताणें दुसऱ्या वर्गांतल्यान कदेल हाडलें आनी गिल्सांतल्यान पळय जाल्यार शबाना आनी एक चलो एकामेकाक वेंग मारून उबीं ! वासंतीक भार भरलो इतलें निल्लज चली. शिकपाक येनात हीं.

ताणें शबानाक व्हडा व्हडान उलो केलो. आनी

दार उगडूक सांगलें. वासंतीक पळेना फुडें चलो भिलो. पुण शबाना निल्लज कशें दार उगडूक फुडें सरलें. वासंतीक भिरभिरी मारली. दार उगडना फुडें चला वासंतीक काळकुटेक येवन सांगूक लागलो. टीचर हांव राव नासलो. शबानान म्हाका फोसांन रावयलो. टीचर म्हज्या घरा सागूं नाका, हेडमास्तराक सागूं नाका. प्लीज टीचर-पांय पडटां --- पूण शबाना मूख कशें आशिल्लें. वासंतीन रागान शबानाच्या पोत्यार सणसणीत थापट मारलें. थापट पोत्यार पडना फुडें शबानाक एकदम राग आयलो आनी तें म्हणूक लागलें - "तुमकां आमच्या मोगाची इतली नसाय कित्याक?" वासंतीन रागान शबानाचेर थापट मारिल्लें पूण आतां ताका दिसलें. आपलेंच चुकलें. ताणें ताका वेंगेंत घेतलें आनी समजावपाचो यत्न केलो. - तुमचें हें वय म्हळ्यार शिपकाचें. शिप पुराय करात, व्हड जायात आनी मागीर मुक्त मोग करात. एका मेकाक वेंग मारली म्हणून मोग जायना. आनी निखटो मोग संसार करूंक उपकारना. पयलीं शिप पुराय कर आनी ... पूण वासंतीची उपदेशाचीं उतरां आयकूंक शबानाक वेळ नासलो. ताणे ताका धुकलिल्ल्या वरी केलें आनी घडाधड माळयेचीं सोपणा देवंपाक लागलें. तोडांत बडबडटालें - टीचरी सगळ्यो अण्योच. आपुणय मोग करनात आनी मुरग्यांकय करूं दिनात. जोड्डूलां-म्हात्ताड्डूलां-अशींच उरपाचीं. हांका आमची

नसाय जाता ...

हालीं सरा आतच्या पयल्यान वर्गांतल्या चल्यांच्यो हेडमास्तराकडेन शबाना विशीं तकारी येवंक लागल्यो. टीचरांल्यो तर येताल्योच वासंतीक शबानाची काळकुट कशी दिसताली. ताका बरे तरेन समजावचें अशें ताका दिसतालें. पूण ताचीं व्हड - व्हड प्रकरणां कानार येवंक लागल्लीं. गिरेस्ताल्या चल्या बरोबर भोंवप हेंच ताका व्यसन लागिल्लें.

वासंतीक ताका सुदारचें शें दिसतालें पूण शबाना मात ताचेर डूख धरून आशिल्लें. केन्नाकेन्नाय हेडमास्तर आपोवन ताका पोवणी दितालो तेन्ना ताका दिसतालें कि वासंतीच ताच्यो चाडयो हेडमास्तराक सांगता. एक दीस हाजो परीणाम इतलो जालो कि शबानान वर्गांतच वासंतीचेर एक तितेर भर तींत रकयलें आनी इश्कोल सोडून गेलें. तें शबाना आयज कोर्टांत असहाय्य नदरेन उबें आशिल्लें.

पयलींचे गुब गुबीत शबानाचो हाडांचो सांपळो जाल्लो. ताजेर खनाचो आरोप आसलो. कोर्टाच्या पिजऱ्यांत आशिल्लें शबानाची असहाय्य नदर वासंतीक खूब कितें सांगूक सोदी वासंती ताका आदार दिवंक शकनासलें. बायलांचेर अन्याय अत्याचार जातात, ताजे आड झुजचेलो ताजो हावेस इल्लो इल्लो गळत वतालो.

The Goa Urban Cooperative Bank Ltd.

HEAD OFFICE

PANAJI - GOA

WISHES

Its Share-holders, Depositors and Constituents

A Very Happy Diwali

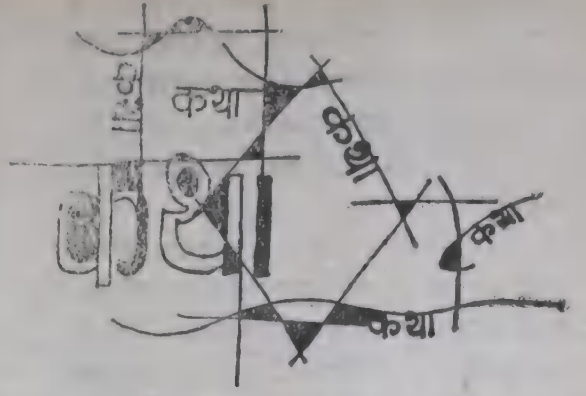
We offer maximum interest on Deposits at 11% p. a. for two years and above.
AND

Grant all types of loans and advances at maximum rate of 16 1/2% p. a.

: BRANCHES :

PANAJI - MARGAO - PONDA - CURCHOREM - VASCO DA GAMA
ASSOLNA - ST. ESTEVAM - CAVELOSSIM - MARKET (ST. INEZ)
PANAJI - MALA (EONTAINHAS) PANAJI - PORVORIM
NAGORCEM (CANACONA) - BAINA (VASCO DA GAMA) - HEAD OFFICE
BRANCH (PANAJI) - MAPUSA.

" We take pride in being partners in your progress and prosperity."

भातुकली

हर्षल दळवी

आयज अमेय'चो मेट्रीकेचो रिझल्ट. पप्पावांगडा इरकॉलाक वचून रिझल्ट हाडपाचो असां बेत करून अमेय सकाळींच पप्पागेर गेल्लो. गोदा पयल्यानपयलींच पेढे करूंक बशिल्लें. म्हाकाय अमेय बोर्डाक पयलो येतलोच अशी खात्री आशिल्ली तरी ओगीच मंय दिसतालो. म्हणूनच हांवे कॉलेजींत फोन करून रजा मागिल्ली. आनी आतां रिकामे घर खावंक येवंक लागिल्लें. तातूंत आयज तारिक आठ जून म्हजो लग्नाचो वाडदीस. जीव सकाळच्यान आकूळपिकूळ जाल्लो. आठ वर्सा आमी वांगडा साजरे केल्ले वाडदीस याद जाताले. जीव विसरायेचेर घालतां घालतां दारांत एक पत्र येवन पडलें. अक्षर तर समिराचें पूण म्हज्या नांवान आयलां. आडखळत वाचूंक सुरवात केली.

“राणी” ताच्या ह्या पयल्याच उतरान हांव आडखळ्ळें. समिरान म्हाका नावान केश्नाच उलो मारलो ना. चारचौगां सामकार ‘राणी’ म्हणत वेंगेंत घेवंक तो फाटीं नासलो. धुसमुसळेंपणान फिल्मी स्टायलीन मोगाचें प्रदर्शन करपाची ताका खूब आवड. ताच्यो सगळ्योच भावना उत्कट. राग, मोग सगळेंच अती. केन्ना कितें करत हे सांगूं येना असो स्वभाव. आनी आतांय तशेंच किते बरोवं ना मूं? म्हज्या आयुष्याकडेन तो खूब खेळळा. हांवे वाचपाक सुरवात केली.

‘राणी,

रिसर्चाचें काम सोंपलां. हे जिणेचो वाज आयला.

आमच्या वाडदिसाक पावपाचो खूब यत्न केलो पूण जमलें ना. तरी धा तारकेक पावतां. अमेयाक पळयन सो जाला. आतां सगळें विसरप तुज्याच हातांत आसा. तितलें तूं समजिकायेचें आसाच. अमेयाल्या पत्नींनी तर तुजेंच कवतूक आसता. बरें तर. पप्पाकय सगळें कळयलांच.

तुजोच समिर,

म्हजें आयुष्य म्हळ्यार एक गूढ जावन पडिल्लें. केन्ना कसलें मोडण येत सांगू नज आशिल्लें. नियती म्हजेकडेन कसले खेळ खेळटाली तिचें तिकाच खबर. खरें म्हळ्यार मनीस सदांच एकटो आसता म्हणूनच ताका कोणा तरी जोडीदाराचीं गरज आसता. आपलें मन, आपलो राग, महत्वाकांक्षा, विचार सगळें समजुपी फक्त आपलो असो जोडीदार... आनी समिराच्या रुपान थोड्या प्रमाणान तरी म्हाका जाय तसो जोडीदार मेळिल्लो. पूण समिरानच सगळें सोंपोवन उडयिल्लें. हांव मोडून गेल्लें, बावन गेल्लें. आता, आतांच अमेयाखातीर मातशें सांवरिल्लें. तर आज हें पत्र. म्हज्यान हें सोसूंक जालें ना. आंगभर एक जडसाण पातळटा हें कळचेपयलींच म्हजी शुद्ध गेली.

जाग आयली तेन्ना मम्मी आनी पप्पा म्हन्यांत आशिल्लीं. हांव तशीच मम्मीक वेंग मारली. मेकळें जायम्हणसर रडत रावलें. हालीं अशें रडूंकय मेळूं नासलें. नोकरी, प्रतिष्ठा, स्वाभिमान ह्या जंजाळांत हांवें म्हजें दुःख चिड्डून दवरिल्लें. स्वतःक हजार कामां लावन घेतिल्लीं. पूण आयज सगळीं बंधना गळून पडिल्लीं.

‘तशें करिनात नीमा, खूब सोमलें तुवें, आतांय धीरान घे. तुका पत्र मेळनाफुडें तुजी अवतिकाय कितें जाल्या आसतली हेंच चितूक नज जालें आनी पत्र वाचनाफुडें तशीच हांगा आयली.’

मम्मान दोळे पुसत म्हळें. हांव तिचे वेंगेत आदार सोदत रावलें. मम्मा खरी समिराची आवय. पूण जेन्ना समिरान कसलोच विचार करनासतना म्हजेकडले संबध तोडले आनी नवे जोडले तेन्ना पुताचो कैवार घेनाआसतना दोगांय म्हजे फाटल्यान उबीं रावलीं. पप्पान म्हाका कॉलेजीक प्रोफेसरशीप मेळोवन दिल्ली स्वतःच्या पांयार उबें केलें. आयज हांव अमेयाक इतलो बरेतरेन वाडोवंक शकलें तें ह्याच देवमनश्याक लागून. पप्पाल्या उतरांनी हांव मानार आयलें.

‘नीमा, समिरान आयुष्यांतले निर्णय घेतना केन्नाच दुसऱ्याचो विचार केलो ना. एकदां आपली

हीस पुरो करून घेवपाची संवय जातकच मागीर जल्मभर आपली हीस मागोवप कशी हांच छंद लागता. स्वतःचे सोयीप्रमाण तो आयुष्य बदलत रावलो. आतांय ताणें तेंच केलां. पूण आतां ताच्या मनाप्रमाण हांव तुका बदलूंक दिवचीं ना. तुका नमते घेवंक दिवचो ना.’

पप्पाल्या उतरांनी परतो गळो भरून आयलो. पप्पाविशींचो अभिमान काळीज भरून उरलो. दोळयांत दुकां भरून आयलीं. स वर्सां भोगिल्लो वनवास दोळ्यांमुखार उबो रावलो आनी हांव उलोवन गेलें,

‘पप्पा, खरेंच आता पयलीसारकी हें सगळें सोंसपाची शक्त उरूंक ना. समिराच्या सामकार वचपाची तर सामकीच माणसुकी ना.’

मम्मान म्हाका म्हाऱ्यान ओडलें. ल्हान भुरग्यांक समजायतात तशी ती म्हाका समजावंक लागली,

‘नीमा, स वर्सां तुवें समिराबगर संसार केलो. हाणी तुका डायवोर्स घेवूया म्हळें तर अमेयाच्या बऱ्याखातिर तुवें नाका म्हळें. तूच सगळें सोंसत रावलें. अमेयाकूय केन्नाच बापायविशीं वायट सांगलें ना. आनी आतां समिर सगळें विसरून तुजेलागीं येवंक सोदता जाल्यार तूच अशें फाटीं सरता म्हाका समिराचेंय पटना तरी

With Best Wishes From :

P. KUMARAN

P. W. D. Contractors

House - THRIPTI

Ponda - Goa

Phone : 326

संसाराक बायलांनीच नमते घेवचें पडटा . . .'

मम्माचे उलोवप मदीच तोंडून पप्पा तापले,
'आगे पूण ताणे आतांय सोंसपाचे ? कित्याक ?
आजपर्यंत सोंसत आयला म्हण ?'

'तशें न्हय. पूण नीमाक निकतेंच चौतिसावे
लागलां. अजून सगळी जीण फुडें आसा. एकटे एकसुरें
कशें रावतलें ?'

'हाचो तुज्या पुतान विचार करपाचो. आनी स
वर्सां रावले ना तें एकटे ? आमच्या म्हाऱ्यांत रावंक
यो म्हळे तेन्ना अजय सुमित्राच्या संसाराक आपली
आडखळ नाका म्हण एकटेंच रावलें. अमेयाक पळय
दीश्ट लागपासारको वाडयलो. तो एकट्यानच मगे ?'

पप्पा आनी मम्मीचो वाद वाडटालो. पूण हांव
तो आयकुपाचे मनस्थितीमायर गेल्लें. मन तर केन्नाच
बावन गेल्लें. आता कूड थकिल्ली. आयुष्यांतलीं मोडणां
सोंसताना उमेद सोंपून गेल्ली.

स वर्सांपयलीं अचकीत रिसचं सेन्टराचे वतीन
न्युर्योकाक वचपाचो चान्स आयलो तेन्ना समिर
भुल्लूसून गेल्लो. पूण ताचो हुतहुतो, चंचल, लहरी
स्वभाव म्हाका खबर आशिल्ल्यान हांव ताका कसोच
धाडूंक तयार नासलें. आनी देडेक वर्सं समिराबगर
रावप ही कल्पनाच सोसूंक जायना आसली. आठ
वर्सांचो आमचो संसार खरेंच दीश्ट लागपासारको
आशिल्लो. ताचो राग आनी तितलोच मोगय उत्कट.
आमच्या संसाराक कितल्यो श्रावणसरी आयल्यो आनी
म्हका जीप भिजोवन, तृप्त करून गेल्यो. समिरान
मोगय भरभरून दिलो. तितलो मागीर मनस्तापय
भरभरून दिलो. पयलींसावन इतलो मोग करतालो पूण
ताचीं हुतहुतेपणा, चंचल स्वभाव पळोवन मन अस्वस्थ
जातालें. देखणे रुप पळोवन चलयोय भाळटाल्यो,
होवूय फ्री वागतालो. पूण एके मर्यादेपर्यंत. दुबाव
येवपासारके ताचें वर्तन केन्नाच आम नाशिल्लें.
तरीलेगीत ल्हान मुरग्यांवरी चितनासतना निर्णय
घेवपाच्या स्वभावाक लागून एकएकदां कित्याय कितें
जावन पडटालें. म्हणूनच हांव ताका इतल्या पयस
एकटो धाडूंक तयार नासलें पूण समिराक रिमर्चाफुडें
कांयच सुचनासलें. कितेंतरी एक म्हडलें ध्येय मनात
दवरून ताचें काम चलिल्लें, न्युर्योकाक ताच्या
विषयाचेर संशोधन करूंक खूब साधनाय आशिल्ली,
त्या प्रगत देशांत ताका संदय आशिल्ली. अखेर ताच्या
ध्येयामुखार म्हाकाच बागोवचें पडलें वतना

म्हजेंइतलोच तोवूय बावन गेल्लो. अयरपोर्टर
सगळ्यांची नदर चुकोवन ल्हवूच पोल्याचो घेतिल्लो
उमो कानांत 'राणी चार दिसांतल्यान एक पत्र' म्हण
फुतफुतपी ताचो आवाज अजूनय हुळहुळायता. अमेय
म्हळयार ताचो जीव. अमेयाकूय डॅडीबगर जायनासलें
आनी समिराचे यादीन तो रडूंक लागतकच ताका
समजायतां समजायतां हांवय हुंदके हुंदक्यानी रडूंक
लागतालें.

सुरवेक ताचीं चार चार दिमांनी पत्रां येताली.
फक्त राणी आनी अमेयाची कशी याद येता तेंच सांगपी.
मागीर मागीर पत्रांतल्यान जेनेट हे एके संशोधकेचोय
उल्लेख जावंक लागलो. इल्लो इल्लो तो उल्लेख पत्रभर
दिसूंक लागलो. आनी निमाणे स्पष्टवक्त्या स्वभावा-
प्रमाण ताणे जेनेटाकडले आपले संबध कळोवन उडयले.
तो जेनेटागेरच रावंक लागिल्लो. जेन्ना ताणे आपणाक
जेनेटाक सोडून मुंबय येवप शक्य ना म्हण कळयलें
तेन्नाच म्हजी ताका पत्रां वचप बंद जालीं. पूण पप्पा
हें मानूंक तयार नासले. आठ वर्सांचो संसार एका
वर्साभितर समिराच्यान कसो सोंपोवंक येता हेंच ताचें
मत आसले. ते न्युर्योकाक वचपाचे तयारेक लागले. पूण

'चित्रंगी' क परबी

मे. सिंडीकेट प्रिंटर्स

प्रिंटर्स आनी बायंडर्स

मार्क्तीगड रस्तो

कुडचडें - गोंय

फोन : घर 158

ऑ. C/o 244

IRRIGATION DEPARTMENT
GOVERNMENT OF GOA

PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT OF
THE STATE BY EXECUTING THE
DEVELOPMENTAL WORKS UNDER WATER
RESOURCES :-

THROUGH CONSTRUCTION OF :-

1. SALAULI IRRIGATION PROJECT.
2. TILLARI IRRIGATION PROJECT.
3. ANJUNEM IRRIGATION PROJECT.
4. COMMAND AREA DEVELOPMENT WORKS IN BOTH
ANJUNEM AND SALAULI IRRIGATION PROJECTS.
5. MINOR IRRIGATION SCHEMES SUCH AS
CONSTRUCTION OF BANDHARAS TANKS AND LIFT
IRRIGATION.
6. CHAPOLI IRRIGATION PROJECT.

A N D

MANY OTHER SCHEMES UNDER WATER RESOURCES
DEVELOPMENT.

Issued by :-

Irrigation Department.

Panaji - Goa.

हावे तांका प्रचूक दिनें ना. समिर जोमेरेन म्हजो आसलो तोमेरेन म्हजो. जेन्ना ताणे जेनेटाबगर रावप शक्य ना हें म्हज्या मनाचो विचार करिनासताना कळयलें तेन्नाच तो म्हजे नदरेंतल्यान देंवलो. हांसतो खेळटो स्वभाव, खिणाखिणाक मस्करी करपी स्वभाव, जीण म्हळ्यार एक वाव्य अशें मानपी हांव बावन गे. उरलो फक्त व्यवहार अमेयाविशींचें. कर्तव्य.

मदीं स वर्सां गेलीं. समिराकडेन म्हजो पत्रव्यवहार नाशिल्लो. तरी अमेय डॅडीक पत्रां बरयतालो. समिराची ताका पत्रां येताली. अमेयाक एकच बंदन हावे घाल्लें तें हांगाचे फोटे ताका न. धाडपाचे. अमेयानूय केन्नाच कांय विचारलें ना. आपल्या मम्माक कसलेंतरी दुःख आसा हाची ताच्या बालमनाक जाणिव आशिल्ली पूण तितलोच ताका डॅडीबद्दल उपाट आदर आशिल्लो, डॅडीचे हुशारेचो अभिमान आशिल्लो. आनी ताचो तो आदर, अभिमान पळोवन म्हाका समिराचो आनीकय राग येतालो. ह्या येदथाच्या जीवाक सोडून वतना ताका कांयच यातना जाल्यो ना काय? आनी आता मार नेटान पत्रां बरयता.

‘नीमा, कितें चिंतीत बसलां? आतां कितें करपाचें तें सांग, कितें तरी चितूक जाय.’

पप्पाल्या उतरांनी हांव भानार आयलें. खरेंच कितें करपाचें? अमेयाक मदीं दवरले बगर म्हाका निर्णय घेवप शक्य ना. पयलीं अमेयाचो विचार करपाक जाय. पूण समिराक हांव परतें आपणावंक शकतलें? म्हज्या संसाराचे कुडकेकुडके करतल्या समिराक मन मारून हांव कशें माफ करूं? नियतीन म्हजो संसार अपूर्ण दवरिल्लो आनी आतां परतो समिराक जीणेत हाडून तो कितें सादूक सोदतालो? खूब विचार करून खुबशी कोडसाण गिळत हांवे पप्पाक म्हळे,

‘पप्पा अमेयाखातिर हांव अशें अपमानीत जिण जगत रावलां. फक्त ताच्या सेन्सिटीव मनाचेर परिणाम जावंचो न्हय म्हण. समिराविशीं ताका हांवे कांयच कळूंक दिलें ना. पूण समिर आनी अमेय हांचेमदीं सातासमुद्राचें अंतर आशिल्लें तेन्ना हें सहज शक्य आशिल्लें. पूण आतां तो येता. अमेयाक हांव कितें सांगूं? पप्पा, एकमेकांच्या वर्मांर बोटां दवरून संसार सुखाचो जायना हें हांव जाणा. समिर थंय जर खिण्याळ्या मोहाक बळी पडिल्लो जाल्यार हांव ताका त्याच खिणाक माफ करतलें आसलें. पूण ताणे जाणूनबुजून जेनेटाकडेन पांचेक वर्सां संवसार केलो. हो म्हजो अपमान हांव

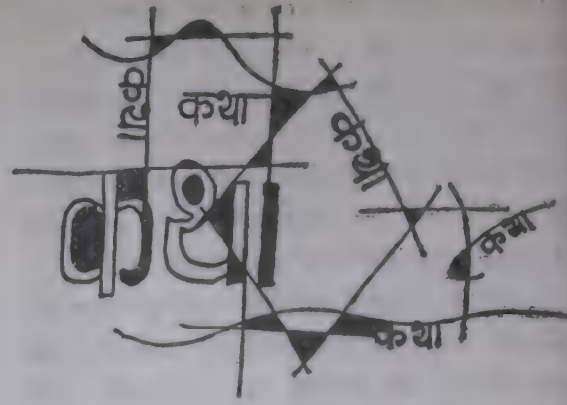
विसरूंक शकना. म्हाका आतां समिराची आर्थिक जाव भावनीक कमलीच गरज ना. हांब सगळ्याचे पलतडीन पावलां. भोगिल्ल्या संकटा, यातनांनीच म्हाका सामर्थ्य दिलां. शरिराच्या गरजांपरस मन श्रेष्ठ हेंच हांव मानतां म्हणूनच म्हाका समिराची गरज ना. मनातल्या मनात ह्या स वर्सांक म्हजो आनी काल्पनीक समिराचो एक संसार चलत आसा. पयलींसारकोच समिर ह्या म्हज्या संसाराक केन्नाय प्रियकर जाता, केन्नाय मित्रय जाता तर केन्नाय म्हजो बापूय. जणूकांय हांव ल्हानपणातली भातुकलीच खेळटां. ते भातुकलींत रमतां. हे भातुकलींतलो समिर म्हज्या मनाविरुद्ध केन्नाच वचना. ताची राणी कितें सांगता तें आयकता, राणीवांगडा हांमना आनी तिच्या दुःखावांगडा रडटाय बी. हेच भातुकली खातीर हांव अमेयाक वाडोवंक शकलां. जगूंक शकलां. पप्पा, म्हजें जाल्यार हेंच मत आसा की म्हज्यासारक्या संसाराक फटवल्ल्या बायलांनी अशी काल्पनीक भातुकली रचची म्हणजे आयुष्याक थोडेंतरी कितेंय करपाची तांका उमेद उरतली.’

उलयतां उलयतां हांव कोसळून पडलें. हुंदकेहुंदक्यानी रडटां रडटां मम्मान म्हाका घट्ट वेगेत घेतलें. आनी थापटीत रावली, तिचोच गळो भरून आयलो. तशेंच तीणे आवयचें काळीज उलयले.

‘मागीर नीमा, समिराक कितें सांगूया?’ तेवूय परिस्थितींत हांवे हांसत सांगलें,

‘समिर ह्याच घरांत रावतलो. हें घर तर ताचेंच. तो अमेयाचो डॅडी आसा. तांका ह्या घरांत पयलीचोच मान मेळटलो फक्त म्हजें आनी ताचें नातें घोवबायलेचें आसचें ना. हांव तांणे केल्लो अपमान विसरूंक शकचें ना. आनी म्हाका दिसता ताका इतली तरी ल्हास्त जायच. हांव स्वतंत्र आसा. पप्पा, हो निर्णय मात तुमी समिराक सांगचो पडटलो. अमेयाक हांव सगळें समजावन सांगता. तो खूब समजिकायेचो आसा. सगळें समजतलो. पप्पा, सांगश्यात न्हंय तुमी?’

हांवे व्हड आशेन पप्पाकडेन पळयलें. पप्पाच्या दोळ्यांत दुकां आशिल्लीं ताणी फक्त ‘हय’ म्हणून तकली हालयली. म्हाका पप्पाचो आशिवाद मेळिल्लो. आतां हांव खंयचेच शक्तेक मिवचें नाशिल्ले. मन आनी शरीर दोगांयचेरय हांवें जैत मेळयिल्ले. म्हजी आतां खरी भातुकली सुरू जातली आसली.

कथा-कविता

सुनीता (घेपे) प्रभुगांवकार

त्या वर्साची सर्वोत्कृष्ट लेखिका म्हणून अमीता कामतीक अकादेमीन पुरस्कार जाहीर केलो. आय अकादेमीच्या सभाघरांत पुरस्काराचें वांटप आन अमिताचो भोवमान जावपाचो आसलो. अमीता नट - घटून दबाज्याक आयिल्लें. हाजीर आशिल्ल्यांचे दो ताकाच नियाळटाले. अमीता आपलेभितरच गुल आमलें.

अमीता कामत हाणी माचयेर येवन आपलें सुवात घेवची अशें सुत्रसंचालन करप्यान दोन- तीन म्हळ्या उपरांत अमिताची तनरी देंवली. तें माचये वचून बसलें आनी उपरांत फुलां- हार, तुरे उलोवप्यांची तोखणाय हातूंत भिजून गेलें.

कितले खोशयेन अमितान भोवमान घेतलो पुरस्कार स्विकारतना ताची नदर मुखार बशिल्ल्याचे पडली पूण तो- ताचो घोव खंयच दिस नाशिल्लो अमितान आग्रो करुन आपयिल्लें. आयोजकांनी ताचेखातीर खास कदेलय राखून दवरिल्ले. अमिताचें नदर ताच्या मुखामळाक सोदताली, चारी वांट सांसपिताली पूण तो आयलोचना.

पुरस्काराची रक्कम, दिवली, शाल, श्रीफत घेवन अमीता उमेदीन घरा आयलें. मेळिल्ल्यो वस्ती घोवाक दाखोवपाची, उलोवप्यांनी केल्ली तोखणाय सांगपाची ताका उमळशीक लागिल्ली घरा पावतकच ताणें दाराभायले कांपीणीर बोट दवरलें... घोवा दार उक्ते केलें आनी मोन्यांनी तोंड फिरोवन तो सरत

वेड्यामातले खाटीर अडवो जालो एका उतरान
अमिताक कार्यावळीबद्दल ताणे विचारलें ना.

अमीता सामकें निशेलें. खाशेन भरिल्लें ताचें
मुखामळ बावलें. आपलो घोव मनांत कितें घेवन बसला
आसतलो हें ताका कळच ना जालें. खिणभर हांलांतल्या
सोफार ताणे बसकण मारली आनी ताच्या दोळ्यांमुखार
यादीची ल्हारां उफेवंक लागलीं. ती शाळा - त्यो गोश्टी-
तो मास्तर - पपा - मम्मी - कॉलेज आनी उपरांत
सलिलाचो मोग, अमीता थंयच घुस्पलें.

शाळेंतल्यान येतकच अमिताक सांजवेळा आजी
काणयो सांग. बाबुलच्या, भुतांच्या, देवाच्या
काणयांचो अमिताक भोव घोस्त. काणयो आयकून
आयकून निमण्यो अमिताच रटफ करीत काणयो
कलंक लागलें, बरोवंक लागलें. शाळेंतल्या
हातबरपावळींत अमीता सदांच मुखार. हस्तलिखितां
ताच्या बरपांनी भरतालीं. ताचे प्रतिभेची शिक्षक उपाट
तोखणाय करताले. घरा पपा-मम्मीय उमेद दितालीं.
अमिताची आवड फुलत गेली. आवडीबरोबर ताची
कथाय फुलत गेली. विंगड विंगड आशय-विशय, यादींची
उदाहरणांची सांगड, जिवेपणाचो आभास-आगळें रंग-रूप.
भोवरंगी कथा दिसाळ्यानी-दिवाळी अंकानी पानां
सोबोवंक लागल्यो. पयलीं अमीता आपुण जावन धाडटालें,
उपरांत ताका मागणी येवंक लागली दिसाळ्यांनी
सप्तकी कथा म्हळ्यार अमिताच वाचपाची अशें
लोकांच्या तोंडांतल्यान आयकूंक येवंक लागले
आनी थोड्याच वर्सांभितर अमीताचें नांव गाजूंक लागलें.

आयज तर अमिताक प्रसिद्ध अकादेमीचो पुरस्कार
फाव जाल्लो. तीस वर्सांचेर मेळिल्लो हो भोवमान
म्हळ्यार ताच्या सातत्याचें, तपश्चर्येचें फळ आसलें. पूण
इतलें आसूनय ताचो जीव खंती जाल्लो. आपणे खंयतरी
कितेंतरी वगडायलां हाचे चरचुरे अमिताक पडिल्लें.
हय, ताचेर उपाट मोग करपी, रात-दीस ताच्या
साहित्याक तेंको दिवपी आपलो घोव सलील आपलेपासून
पयस खंयतरी गेला अशें ताका वगीच दिसतालें.
फाटल्यो यादी ताचें मन किरमिताल्यो. तेवटेन सलीलय
खाटीर पडून हुस्कारे सोडीत आदल्या म्होवाळ यादीक
सांसपितालो.

सलील देसाय. एक हुशार तल्लख बुद्धीचो
तरनाटो. कविता वाचपाची बरोवपाची ताका भोव
आवड. दिसाळ्याचो खबरेकार म्हणूनय लोक ताका
वळखताले. अशाच एका सुवाळ्याक कविता वाचूंक

गेल्लो थंय ताची अमिताकडेन वळख जाली. दोगांय
साहित्याचेर मोग करपी. वळख वाडूंक कळाव जालोना.
अमुरपिकी पिरय वळखिचें रुपांतर मोगांत केन्ना जालें
कळळेंच ना. दोगांय एकामेकांबगर जगूंक शकना
इतल्या पावंड्यार मोग पावलो. दोन वर्सां फाटींय
आवय बापायक अंतरिल्ल्यान अमीता तशें स्वतंत्रच
आमले. तें सदांच खोलायेन विचार करून निर्णय
घेवपी. ताचो निर्णय तसो सोयऱ्यांक मान्य आसलो.
सलीलाकय जाणटे आवयबगर विशेश सोयरे कोण
नासले. सलील आनी अमितान लग्न जावपाचो निर्णय
घेतलो. सगल्यांची तांकां मान्यताय मेळ्ळी.

सलील अमितान खूब सपनां पळयलीं.
वास्तविकतायेक धरून सपनांचो दोंगर ताणी उबारलो.
तो कविता बरोवपी आनी तें कथा लेखिका. कितले
उमेदीन ताणी दोगांयनी मेळून एकच पुस्तक काडपाचें
धारायिल्लें ! ताच्यो कविता आनी तिच्यो कथा
मेळून कथा-कविता. अमीता मेळटकच तर सलिलाच्या
कवितांक हुंवारच आयिल्लो. चलता भोंवतना ताका
कविता सुचताल्यो आनी अमीता मेकळेपणान तांची
रुच घेतालें, सलिलाची तोखणाय करतालें.

With Best Compliments From :

G. V. Wavikar

Shambhavi Industrial Packing
Manufacturers of
Corrugated Boxes & Sheets

Factory : D2,3 Kakoda Industrial Estate
Curchorem - Goa
403 706

पूण... लग्न जालें आनी धोड्याच दिसांनी सगलेंच बदललें. फुलता उमेद जिरली, कविता सुकूंक लागली; उतरांची तूट जाणोवंक लागली. अमिताच्यो जायत्यो गजाली सलिलाक खटकूपाक लागल्यो. अमीता मोठ्यालें चली, सामान्य कुंवातलो सलील. जें जावपाचें तेंच जालें. सलिलाक दिसपाक ल गलें अमीता ताका उणो लेखता. आपूण एक व्हड लेखिका म्हणून ताका गर्व जाला. आपलें तेंच खरें आनी तेंच सगल्यांनी आयकूचें अशें ताका दिसा अशें सलिलाक दिसूंक लागलें.

सलीलाक आपल्या कामाक लागून खूब मोंचें पड. केन्ना केन्ना घरां येवंक कळावय जातालो. अमीता ताची वाट पळयत रावतालें. दिसपट्ट्यो घडणुको अमिताक सांगपाक सलील उमेदीन घरा येतालो पूण तें थंय लक्षच दिनासलें. आपल्याच खबरो आयकयताले, आपल्याच तोऱ्यान वागतालें. सलिलाक दिस अमितान आपल्या कामात उमेद दिवची, आपलो विचार सल्लो ताणेंय घेवचो, दोगांयनी नांव जोडचें. पूण अमीता ? अमीता ताचेमुखार अडचल्या हेरांकडेन चर्चा करतालें कथेचेर भासाभास करतालें. सुर्वेक सलिलाक अमीता

आपल्याक तांक आनूनय उणेपणा दिता ताचें दिस नायलें पूण ल्हव ल्हव ताचो राग, स्वाभि उरळचो मारूंक लागलो अमीता आपलेकडेन आयलें लेगीत सलील ताका आदार करप, टाळपाक लागलो.

माहिऱ्याचे बाबतींतली अमीता सलिलाभितर मेर हेर पावंड्याच्य वाडत गेली. सलिलाक स्वतः अशी एक 'इमेज' आशिल्ली पूण अमीता इतलें उंचेल्या पावंड्यावेत्या लोकांकडेन ताणें वळखी वाडोव नासल्यो. आपूण बरो कि आपलें काम बरें हें त नदरेमुखार दवरिल्लें घोशवाक्य तो पाळटालो ताचें प्रांफेशनत वळखी वाडोवन लाव घेवपाची आगा संदय नाका आसली पूण आपल्या ल्हानशा सोश सर्फांतच तो समादाना आसलो. ताच्या उर्फ अमीता. व्हडा लोकांकडेन ताणें वळखी वाडयल्ल्यान सलिलाच्या इश्टांक उणी लेखूंक लागलें. ता सलिलाच्या सर्कलांत वांटो घेवपाचो, वळ वाडोवपाचो येत केलो ना. सलिलाचीय कोणाकडे वळख करून दिली ना. वाटेर अमीताक कोणय अस वळखिचो मनीस मेळ्ळ्यार तें आपल्यावांगडा सलि आसा हें विसरून ताचेकडेन उलयतालें. पूण सलिला

RAPID INDUSTRIALISATION, RISE IN POPULATION AND DEVELOPMENTAL ACTIVITIES IN THE LAST FEW DECADES HAVE DISTURBED NATURE RESULTING IN DENUDATION OF FORESTS, DEPLETION OF FAUNA AND THEREBY RENDERING VAST STRETCHES OF FORESTS IN A STATE OF UTTER DEGRADATION. UNLESS SOMETHING DRASTIC IS DONE TO REVIVE LOST ENVIRONMENT THE DAMAGE IN THE YEARS TO COME CANNOT BE REPLENISHED. THEREFORE A MASS TREE PLANTING PROGRAMME ON ALL THE AVAILABLE LANDS IS THE ONLY SOLUTION TO THIS THREATENED ECO-SYSTEM. A CRASH PROGRAMME OF AFFORESTATION IS THEREFORE TO BE UNDERTAKEN BY INVOLVING COMMUNITY FOR THE BENEFIT OF COMMUNITY FOR MAINTENANCE OF ECOLOGICAL BALANCE FOR POSTERITY.

JOIN HANDS WITH THE FOREST DEPARTMENT IN MAKING THE CRASH TREE PLANTING PROGRAMME A SUCCESS.

FOREST DEPARTMENT

PANAJI
GOA.

वळख करून दिनासलें. आपूण तुजेपरत उंचेल्या पावंड्यावेलें अशें अमीता प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षपणान दाखोवन दिता तें सलिलाक समजूपाक लागलें आनी ताची अमिताकडली ओड उणो जाली.

सलिलाचो आत्मविश्वास आतां शेणूंक लागिल्लो. तो खूब सोंसतालो, मितरले मितर खिजतालो. लग्ना आदीं तो इश्टावांगडा ड्रिक्स घेतालो. लग्नाउपरांत ताचें हें व्यसन सुटिल्लें पूण त्हुवू ल्हवू परतून तो आपल्या पोरन्या इश्टावांगडा ड्रिक्स घेवन वेळ घालोवंक लागलो. ताचेकडल्यान आतां बरोवप जायना जालें. विचार करून करून ताजीं तकली भेरेवंक लागली. आपलीं लग्नाआदलीं सपना सपनांच उरतलीं अशें ताका दिसपाक लागलें. लग्नाक वर्स जायत आयिल्लें आपतनाच अमितापासून पयस वचपाचो, ताका आपलेवटेन वचूंक दिवपाचो निर्णय ताणे घेतलो. आवयक ताण भावांगर धाडून दिलो.

आयज अमिताक आपलो निर्णय सांगपाची तयारी सलिलान केल्ली आनी तितल्यान पुरस्काराची खबर कानार आयली. तीय अमितान ताचेपसून आदीं लिपोवन दवरिल्ली म्हणून सलिलाक वायट दिशिल्लें. तो मुद्दमच भोवमानाच्या दबाज्याक गेलो ना. आपल्या मनांतलीं किजिलां अमिताक सांगपाचो ताणे निश्चेव केल्लो. कशेतरेन अमिताक आपलो निर्णय सांगपाचो हें खाटीर आडवो पडिल्लेकडेन तो येवजितालो. इतल्यान अमीता मितर आयलें जेवणाची तयारी करून, तें सलिलाक आपोवंक आयिल्लें. दोळे बंद करून, दोळयांर हात आडवो धरून खाटीर न्हिदिल्ल्या सलिलाक ताणे विचारलें,

“म्हजो भोवमान जालो, तुका खोशी जावंक ना ?”

“कित्याक जावची ना? पूण ह्या भोवमानावांगडा तुवें खूब कितेंतरी वगडायलां.”

सलिल एकदम उलौन गेलो आनी इतले दीस बांदून दवरिल्ल्या ताच्या मनाचे बांद मेकळे जाले.

पूण अमीता आपलेच मस्तींत आसलें. मस्तेची धुंदी अजून देंवक नासली. वेल्यान आपल्याक मेळिल्लो पुरस्कार पळोवन सलिलाच्या पोटांत दुखूंक लागलां अशीच ताची समजूत जाली. ताणे सलिलाच्या उलोवण्यांकडेन दुर्लक्षच केलें. सलिलाची तिडक मस्तकाक पावली. खाटीरवेल्यान अकस्मात उठून ताणे म्हळें,

“अमीता, तुका तुजी वाट मेकळी करपाचो निर्णय हावें घेतला. बरेभशेन राव, नांव जोड. आनी खोशी जा. म्हजो बदलेचो येत चालू आसा.”

अमिताक दिसलें, आपूण नमचें म्हणून तो मिरांत घालता. ताणे तिडकीन परती जाप दिली,

“तुका कितें दिसता तुजेवयर हांव रावंक शकना? चल, तुका जाय तितले म्हयने, जाय थंय वचून राव. म्हजी इच्छाशक्त म्हाका पुरा. उदरगतीचीं नवीं पावलां म्हाका मारपाचीं आसात, तातूंत तुजो वांटो नासल्यार कांय बिगडचें ना.”

त्या दिग उलवणी थंयच सोंपली. दोगांय उपाशींच न्हिदली. तो मितर आनी तें भायर.

दुसरो दीस उजवाडटनाच सलील हातांत एक बॅग घेवन भायर सरलो. अमीता जागें जाल्लें पूण घोटभर च्या लेगीत ताणे सलिलाक करून दिलीना वतना सलिलाच्या दोळयांतल्यान दुखांच्यो झरी व्हांवताल्यो पूण अमीता मात थंड आसलें. मरिल्ल्या दोळयांनी ताचो निरोप घेतना सलिलान म्हळें,

“हांव वतां, सांबाळून राव. देव सदांच तुका सुखी दवरूं, तुजी सदांच उदरगत जावं” अमीता

With Best Wishes From :

M/s. S. U. NAYAK

Cement & Coconut Dealer

CURCHOREM - GOA

Phone No. 371

कायच उलयलें ना. एक खीण सलिलाच्या दोळयाक दोळो लावन ताणे धाऽऽड करून दार बंद करून घेतलें.

सलील गेलो. दोन दीस कशेतरी मरले. अमितान आपल्याक कामांत घुस्पून घेवपाचो यत्न केलो पूण इतल्या दिसांचो सलिलाचो सांगात ताका घडी घडी सलिलाची याद करून दितालो. पयस वतकच मनशाचें उणेपण कळटा म्हणटात तेंच अमिताचें जालें. चिंतून चिंतून ताचें मस्तक, शरीर शिणलें. आपल्यो चुको ताका कळून आयल्यो. खवदळिल्ली न्हंय शांत जातकच जशीं तळाचीं कुस्कुटां - कयर दिसूंक लागता तशें अमिताक सलिलाचेर ताणे केल्ल्या अन्यायाची जाणवीकाय जाली. आपल्या नस्त्या अहंकारान सलील आपल्याक पयसावला आनी आपूण नांव जोडटना सलिलाक नकळटां विसरलां, ताका समजून घेतलें ना हेंय अमिताक होलमलें. फाटले धा म्हयने ताच्या दोळ्यांमुखार आयले.

घोव म्हणून सलील खंयच उणो पडूंक नासलो पूण अमीता मात आपल्याच कामांत गुल्ल उरिल्लें. एक दीस सलिलान उलयल्ल्या उतरांतली तिकसाण ताका समजली. लग्ना आदीं सांगाती म्हणून आदार

दिवपाचो सपूत घेतिल्लो ताची याद अमिताक जाय सलिलाच्यो कविता आनी ताच्यो कथा एकवट फुलपाच्यो आसल्यो, दुडवांचोय आदार एकवट घेवपाचें ठरिल्लें पूण तांचो संसार, येवजणी थंय उरल्यो. सलील परतून परतून येवजणीची याद कर दितालो, चुको दाखोवन दितालो पूण आपणे मकाना - मनार घेतलेना म्हणून अमिताक पश्चात जालो. आपूण ताचेखातीर केन्ना वेवस्थीत रावलें घर वेवस्थीत दवरलें ना फकत आपलो सुवार्थ पळय आनी थंयच सलिलाचें सोंशीकपण सोंपलें आ म्हणून तो मरिल्लो संसार सोडून गेलो. अमीत येवजूंक लागलें आनी ताणे आपली चूक सुदारपाक निश्चेव केलो.

तशें अमीता पयलीं पासून जिद्दी. खंयच ता हातपाय गाळपाक संद दिलीना. चार दीस आनी रात विचार करून तें थकिल्लें पूण ताणे कळाव केलोना. पदर खोवन उबें रावलें. सलिलाचेर ताचो काळजाथाव मोग आसलो आनी त्या बळग्याचेर ताणे ताका परत हाडून ताजो सपना पूर्ण करपाचो मनीसनी सपूत घेतलो.

उगडासान ताणे आल्मार उक्ती केली

With best compliments from :

Akay Associates

Engineers and Builders

Tilve Mansion

Near Maruti Temple

Ponda - Goa

सलिलाच्यो डाकच्यो सोदून काडल्यो. पाना-पानार कविता. काळजाक हात घालपी. अमिताच्य. दोळ्यांक दुखांची धार लााली, ताची निमणी कविता. वचच्य, आदल्या दिसाची '—जशी भूंय रावता पावसाच्या घेंव्याक तशें म्हजें काळीज रावता तुज्या मोगाक. म्हाका दडकांचो पावस नाका, एक ल्हानसो शिवरय पुरो ! ही कविता अमिताक खूब कितें सांगून गेली. ताका वायट दिसलें. ताणे बेगोबेग कविता पूंजायल्यो आनी तें भायर सरलें.

अमिताचो एक कथासंग्रह छापणावळीक प्रकाशकाकडेन पडिल्लो पुरस्कार फाव जाल्लो लेखिकेचो कथासंग्रह प्रकाशक नेटान कामाक लागिल्लो. अमितान ताका मेळून सलिलाच्यो कविता त्याच कथासंग्रहावांगडा छापूंक लायल्यो. धा दिसांची मुजत दिली.

रोखडेंच अमितान सलिलाच्या ऑफिसाकडेन संपर्क करून तो खंय गेला ताची खबर काडली. सलील नागपुराक गेलो. मुखेल उपसंपादप्याचें काम करतालों.

हेवटेन सलिलान परतून आपलें लक्ष कामात घुस्पयल्लें. रात-दीस नवे-नवे लेख ताचे लिखणेतल्यान दिसाळघार दिसूंक लागले भावनांक बांद घालपाचो, अमिताक विसरपाचो तो यत्न करतालो. थोड्याच दिसांभितर नागपूर प्रेस सर्कलांत ताका नामना मेळळी.

जण एकलो ताचेकडेन वळख करून घेवंक धडपडटालो.

आनी अकस्मात एक दीस सकाळीं सलिलाक पोस्टाच्या पासलान अजापाचो धक्को दिलो. ताच्या नांवार आयिल्लें पार्सल सोडल्यार ताका तें पुस्तक दिसलें. ज्याची तो फाटले म्हयने वाट पळयतालो. ताचें काळीज उपाट मोगान भरून गेलें. सोबीत कवराच्या पुस्तकाचेर दान शेंवणी चोचींत चोंच घालून आपल्या घोंटेंरांत बशिल्ली. पुस्तकाचें नांव आसलें, —'कथा-कविता' बरोवपी-सलील देसाय-अमीता कामत'. सलील केदोवेळ पुस्तक सांसपितालो. अमीता SS म्हणून साद घालून ताणे तें पुस्तक काळजाकडेन धरलें. ताका अमिताबगर खिणभरय रावंक आयलें ना. मेळटा ती ट्रेन धरून तो परतलो.

घराच्या दारांत सलील उबो आसलो. ताची उमळशीक तेंगशेर पाविल्ली. दारावेली कांपीण वाजतच रावली. अचळय दार उकतें जाले. दारांत ताचें अमीता उबें आसलें. नकळटां सलिलाच्या दोनी हातांची वेंग ताचे भोंवतणी पडली आनी साठिल्ल्या दुखांक हुंवार आयलो.

- भायज ख-या अर्थान तांचें मीलन जाल्लें.
- कथा आनी कवितांचें.
- सलील आनी अमिताचे जिणेचें.

With Best Compliments From :

M/s. Archana Industries

Plot No. 87, Bethora Industrial Estate

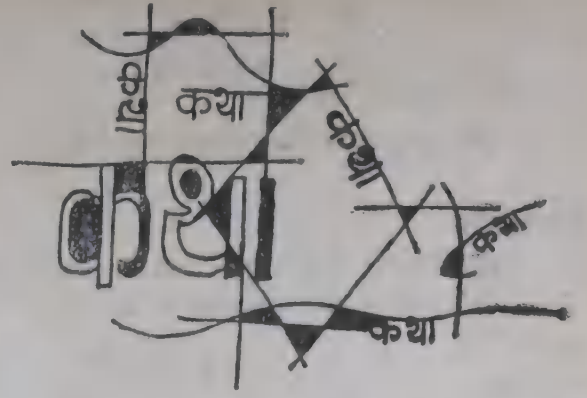
Bethora, Ponda-Goa 403 401

Who makes everything in plastic

Fish Constitutes valuable protein food liked by Goans
THE DEPARTMENT OF FISHERIES stands for
increasing the fish production - Improving the
Fisheries Infrastructure for the fullest exploitation of
Fisheries Resources and improving the economic lot
of Fishermen,

Steps taken to this end.

- Construction of jetties, ramps approach roads, cold storages, ice factories etc.
- Training fisheryouth in modern mechanised fishing
- Assistance for mechanising vessels and motorising the crafts.
- Conservation of resources - protection of coastal waters from mechanised fishing.
- Develop prawn and fish culture.
- Providing insurance cover to active fishermen under Group Insurance Scheme, to help the Family members of fishermen in calamities.

मिलेर फुटलो

सुरेखा तोटेकार

ठण . . . ठण . . . ठण . . . ठण . . .

गवळाची कवडी अगडून धनगरान बोकडांक हॅक .. केल्या उपरांत बोकडां जशीं वांकडे - तिकडे दोके शेंवटीत भायर सरचीं तशीं शाळेंतल्यान मुरग्यांची मूंड भायर पडली. एकामेकांक धुकलीत, लाथीं मारीत बोवाळ करीत ताणीं शाळे मोंवतणचो वांठार तकलेर घेतलो. कोणे एकल्यान दुसऱ्याचो बुशकोट बोडलो . . . दुनको मारलो. खांकेत पट्टी रोमली. दर एकट्यान 'वांगड व्हर वांगड व्हर' म्हणून दुसऱ्याक जायतसो घापटांयलो. घापटां खंय आनी कशीं बसलीं कोणाकच कळळीं नात. शाळेंतल्यान भायर सरल्याबराबर सगल्या मुरग्यांनी आपापल्यो वाटो धरल्यो.

'शामू . . . शामू . . . हो पळय रमेश . . . माळं ताचेर ?' रंगून शामूक त्हुवूच विचारलें.

'माग . . . मार . . . हरशीं आमी जाय ताका . . . आतां आमकां साणून वता . . . मार तू . . .'

ढब . . . रंगून रमेशाचे फाटीर सणसणीत वडो काडलो.

'आवय s s s गे . . .'

रमेशान फाटीं वळून पळयलें.

'बोल कोणे मारलो म्हजेर ?'

'हावें . . .'

रंगून हड्डें फुडें काडीत म्हटलें.

'हांव आवोक सांगतलों . . .'

'सांग . . . सांग दाडीमिशी लांब . . .'

‘सांगतलोंच ...’

‘सांग म्हटलें न्ही ... हांव मियेना ...’

‘आसूं .. रे रमेश ... चल या आमी ...’

तिगूय चलपाक लागले.

‘रमेश, तुका हीं चवथेचीं गणितां कशीं कळटात रे?’

शामूचो प्रश्न.

‘हांव घरावचून करतां म्हणून. तुमकां शिकोंव?’

‘नाका. कठीण तों. कामतबाईच वायट ...’

मारता ...’

रंगून म्हळें.

‘आनी तो दांडेबाई, कोंकांदर.’

शामू.

‘शामू हावें एक कविता केल्या म्हणू?’

रंगू माचयेर पद म्हणपाक उबो रावचो तसो रावलो.

‘म्हण मरे ...’

‘कामतबाई काम करता ... दांडेबाई दांडो घरता. कामतबाई दांडेबाईचें काम कर्ता जाल्यार ... दांडेबाई कामतबाईचेर दांडो मारता ...’

रंगुचे कोटिचेर शामू पोटभर हांसलो. रमेशाकय

हय - न्हयशें हासपाक आयलें.

‘रंगू ... राव पेरां काडूंयां ...’

‘नाका रे बाबा ... आवो सांगता शाळें वतना ... येतना जांव केन्नाय दुसऱ्यांची वस्त चोरपा जायना ...’

रमेशान म्हळें ...

‘आवो तुका सांगता ... आमकां न्हय ...’

आमची आवो दुसरो ...’

शामून म्हळें ...

‘हांव घरा वतां ...’ रमेश ...

‘वाटेर पेडार दवचार आसा. तुका खातल वयता जाल्यार वच ...’

शामून रमेशाक दोळे मोठ्ठे करून सांगलें. आन रंगूक दोळा मोडलो ... रमेशाचीं पावलां थंय थामलीं ...

‘घे . . हांगा बस आनी कोणय येता जाल्या पळय ... भितरा भागूबाय ...’

रंगून आनी शामून दप्तराचे धपटे रमेशाचे आपटिले. पेरां काडून जालीं ... इतल्यांत माणकूचो टॉमी आयलो.

‘टॉमी ... टॉमी .. रमेशाक खावपाक

With Best Compliments From :

SEABUILD

Engineers & Contractors

NAVSONS SITE

Block No. 3 & 4

Vadem Vasco da Gama - Goa

403 802 INDIA

Phone : 3235

आयला ? ' ...

शामून कुत्राक आपोवन मांसपिलो .. ताणें
लापशिल्लीच एक वाल काडली. ताका फातर बांदलो.
'कितें करता रे तें शामू ..'

रमेशान विचारले ..

'कांय ना .. टांमीक वखद करतां .. रंगू टांमीक
घट धर ..'

रंगून टांमीक घट धरलो. तो फातर टांमीचे
शेपटेक बांदलो. टांमी फातर वोडीत व्हरपाक
लागलो .. रंगू आनी शामू मोठ्या - मोठ्यान हांसपाक
लागलें .. रमेशाक मात हांसपाक आयलेंना ..
हांसतां-हांसतां रंगूचें दप्तर जमनीर पडलें. दप्तरांतल्यान
चेंडू भायर पडलो. रंगून तो हातांत घेवन जमनीर
आपटिलो .. जिकलो ..

'नवो चेंडू रे ? ..'

रमेशाचो प्रश्न.

'हय .. कालच जातरेक घेतलो .. म्हज्या मामान'

रंगून चेंडू बुशकोटाक पुसलो ..

'शामू सांजे जात्रेक या मरे ? ' ..

'हय तर ... आयज मज्जा ... शिवाजीचें
नाटक फाल्यां रथ ..'

'तूं येता मरे रमेश ...'

'हय ... पूण ? ...'

'पिरंगता कित्याक रे ? ...'

'पयशे नात ...'

'आवोकडल्यान घे मरे ...'

'पळोवयां ..'

'योच तूं .. आमी तुका गज्यामाणार रावतात ..'

रंगून आनी शामून रमेशाक खूब आग्रो केलो.
तो जात्रेक येवपाक तयार जालो. घरची वाट सोंपता
म्हणसर तांणी दोगांनीय जायतीं अवचीनपणां केली.
ते तिगूय पयसावले रमेशान घरांत भितर सरून दप्तर
काशेदार दवरलें. हातपांय धुवन तो जेवपाक आयलो.
आवयन ताका वाडलें ...

रमेशान कडयेन शीत कालोवन आवयक विचारलें ..

'आवो ...' हांव जातरेक वचूं ? ..'

'कोणाबरोबर ? ...'

'रंगू आनी शामून आपयला ..'

आवय वगीच ...

'सांग गे आवो ... वचूं ? ...'

'वयता जाल्यार वच ...'

रमेश बेगीबेगीन जेवलो आनी रात जावपाची
वाट पळय रावलो ...

रातचीं जेवणां जातकच, रमेशान नवो बुशकोट
आनी कल्सांव घातलें. केंस वळयले.

'आवो ... म्हाका खर्चाक ? ...'

आवयन पांव रूपया रमेशाच्या हातार
दवरले ...

'कश्याय कशे मोडूं ताका. बेगीन घरा यो ...
भोंवू ताका ... शीं पड्टा .. बेगीन यो हां ...'

'हां आवो ...'

गज्यामाणार तिगूय जमले आनी जात्रेंत
भरसले ...

'शामू ... हांव पानपट्टी घेतां. ...'

'म्हाकाय जाय ...'

रंगून आनी शामून दोन पानपट्टी घेत-यो.
बोक्यांत भरल्यो. बोटां चाटलीं ...

'तुकाय घे मरे ...'

रंगून एक पानपट्टी काडून रमेशाक दिली.

'आवो उलयतली ...'

'आवोचें मागीर पळोवयां ... हांगा खंय आसा

With Best Compliments From :

BEAUTICIANS

HAIR AND BEAUTY CARE CLINIC

MEHNDI DESIGNER

WITH

ELECTROLYSIS

Prop :

MRS. SANDHYA K. MOPKAR

3 CHURCH STREET

CURCHOREM - GOA

ती तुका पळोवपाक . . '

रमेश पानपट्टी घेवन फाटीं सरलो.

'पयशे दी मरे . . .'

रमेशान वीस पयशे काडून दिले,

'तिगांचेय.'

रंगू रमेशाचेर खेकसलो. शामून रमेशाच्या बोल्सांतली एका रूपयाची नोट काडली. एक रूपया पानपट्टीवाल्याच्या बोल्सांत. चाळीस पयशे शामूच्या बोल्सांत. मागीर ते गडगडो खेळले सोर्त काडली. पयशे रमेशाचे. चणे खायत नाटक पळोवपाक गेले. माचयेवेलो शिवाजी रमेशाच्या मामको मनांत भलले. शिवाजी पदां म्हण्टा तें ताणें पयशेच खेप पळयल्लें. शाळेच्या पुस्तकांतलो शिवाजी पदां म्हणीना. रंगूक आनी शामूक नाटकाची गोडी नाशिल्ली. नाटक सोंपमहणसर तांणी फुडें बशिल्ल्या शाळेंतल्या भुरग्यांचेर मोने चणे मारले. तांणी फाटल्यान पळयल्याबराबर भितरल्या-भितर हांमले. नाटक सोंपोवन घरावतना तांणी एका रूपयाच्यो विडयो घेतल्यो. हे मात पयशे शामून दिले. रमेशाक विडयो फुस्कोवपाक शिकयत आनी फाल्या रथाक वचपाचे थारावन ते घरा परतले . . .

दमच्या दिसा सकाळीं आवयन रमेशा विचर

'रमेश, काल जातरेचें कितें हाडलां रे?'

'कांय ना.'

'पयशे तशेच आसात ना?'

'ना.'

'कितें केलें तर?'

'मोडले.'

'कितें घेतलें रे?'

'आवय मातशी तापट जाली.

'चणें . . . खाजें . . . पानपट्टी . . . फस्क . . .

रमेशान जीब चाबली.

'फस्क कित्याक?'

'विडो . . . गडगडो'

रमेशान सगलें एका दमांत सांगलें.

'रमेश ? . . . तुवें विडयो फुस्कायल्यो . . .

गडगडो . . . पानपट्टी खाली. शेण कित्याक खावं ना?'

तिचे दाळे तिडकीन तांबडे जाले. तिण रमेशाचेर एक थापट मारलें . . .

'आयज तुका जातरा बी कांय ना हांव जाणार नाशिल्ली रंगू आनी शामू तवनास. तुकाय तवनास

With Best Compliments from :

TOYO PHARMACEUTICALS

Farooque Mansion

Main Road

Ponda

जावपाक जाय ? ते एके यत्नेन दोन-दोन वरसां बघतात.
तुकाय नापाम ज वपाक जाय ? पयली शिकप शिक
मागीर विडयो फुस्कावपाक ...'

'आवो हांव चुकलों...'

रमेशान आवयकडेन चूक मागली. आययन ताका
माफ केलो.

सांजेची चारवरां जात्याबराबर देवळाकडेचें
रथाचें वाजप रमेशाच्या घराकडेन आयकपाक येवंक
लागलें. लोक नवे कपडे घालून रथाक वयताले. रमेश
दारांत इल्लेंशें तोंड करून बशिल्लो. रमेश द.रांतल्याना
उठचो. वाजपाच्या तालार पावल्यो मारीत भितर
आयलो. आवय फाटल्या दारांत बसून पिनकी गोदडी
शिवताली.

'आवो.'

रमेशान पोलो सांसपिलो. सकाळवे थापट.

'कितें जाले रे?'

'हांव वचूं?'

'खंय?'

'थंय.'

'थंय म्हणजे खंय?'

'जातरेक'

'पानपट्टी खावपाक ? गडगडो खेळपाक ?
काय विडयो फुस्कावपाक ? गरज ना. मायर कसो
सरता पळयतां...'

'आवो हांव आयज तशें करचोंना. रथ पळोवपाक
म्हाका बाप्पा व्हरतालो. बाप्पा देवागेर वचत सावन
तूय खंयच मायर सरता. म्हणून हांव तांचेबराबर
गेलों ...' रमेशान जायते तरांनी आवयक सांगून
पळयलें. रडलो. रागार फुगार जालो, पूण आवयन
ताका जातरेक धाडलो ना. तो फुडल्या दारांत येवन
बसलो. रातची जातरा दोळ्यांमुखार येवपाक लागली.
शिवाजीचें नाटक पानपट्टेचें पचक थू SS विडयेची धुंदी
गडगडयाचो बोवाळ...

'शुक ... शुक ... रमेश ...'

रमेशान आवाज येता थंय पळयलें. वयेंचेफाटल्यान
रावन रंगू आनी शामू ताका आपयताले. ताणें फाटल्या
दारांत पळयलें. आवय गोदडेक चिकटल्ली. तो
चोरपावलांनी वंयेकडेन आयलो.

'रथाक येना?'

रंगून रमेशाक विचारलें.

'आवो धाडिना.'

'योरे तूं ... योरे तूं ...'

'रंगून आनी शामून एकाचराबर आयो केलो.

'पयशे ना.'

'आवो पयशे खंय दवरता तें खबर ना ? काड
आनी घेवन यो आमचेभशेन ...'

रमेशाच्या दोळ्यांमुखार आवय दिसाचो खर्च
करून उरिल्ले पयशे घालता तो मिलेर आयलो ...
ताचे तकलेंत ल्हानशें जोगूल चकचकलें.

'रावात हां येतां ...'

रमेश घरांत धांवलो. फाटल्या दारांत पळयलें.
आवय पांय पातळोवन वसून गोदडी शिवताली. ताणें
नवें कलसांव आनी बुशकोट आगात चडयलो.
कुरकुटांतलो मिलेर म्हाका व्हर, म्हाका व्हर, म्हण्टा
असो ताका भास जालो. म्होडकरी चवाय ताणें आवाज
करीनास्तना कुरकुटा सकयल दवरली. वयर उबो
रावलो. हात पावना. फकत दोन बोटां मिलेराचे
वसकेक हय न्हयशीं तेंकतालीं. चवायय मोटवी. ताणें
घरभर पळयलें. मिलेराक हात पावता इतली उंच
आनी कसलीच वस्त घरांत नाशिल्ली. पायापोनची

Phone :

M/s. Superfast Xerox

Xerox Copies on Canon,
Blue Prints & Typing

SUBHASH V. NAIK

(Proprietor)

M/s. SUPERFAST XEROX
Behind Ashok Theatre,
Side to United Bank of India,
KAMAT NAGAR
PANAJI GOA

TIME : 9-00 a. m. to 7 00 p. m.

चवाय गडगढटाली. ताणें परत यत्न केलो. हां, ...
पावलो. हात पावलो... गडSSS गडSSS ठो ...
पयशांचो मिलेर आनी रमेशाची तकली चवायेचो
दोंको मोडून वांगडाच जमनीक आपटली .. मिलेर
फुटलो ... पयशेच पयशे ... आतां आवय मारतली ..
' कितें जालें रे रमेश ...'

आवय घरांत आयली ... रमेशाचे पांय
लटलटपाक लागले ...

'पयशे चोर तालो ? ... मिलेर कसो फुटलो ?'
तिणे ताच्या कानाक घट धरलें ... धोलकें बडोवचें
तशें तिणें ताका दोनूय हातानी बडोवपाक सुरवात
केली ...

'सकाळीं तुका माळंकना म्हणून तूं आयज हें
करपाक पावलो ... सांग पयशे चोरतलो ? ...
जातरेक वतलो ? ... तवनासां वांगडा भोंवतलो ?
विडी वोड्टलो ? गडगडो खेळटलो ? पानपट्टी
खातलो ?'

दर एका वाक्यावांगडा मणमणीत थापट.

'ना ... ना .. आवो .. जातरेक वचचों ना ..

तुजें आयकतलों ... पयशे चोरचोंना ... वाय
कांयच करचों ना ... म्हाका माळूं ताका ..
आवो ...'

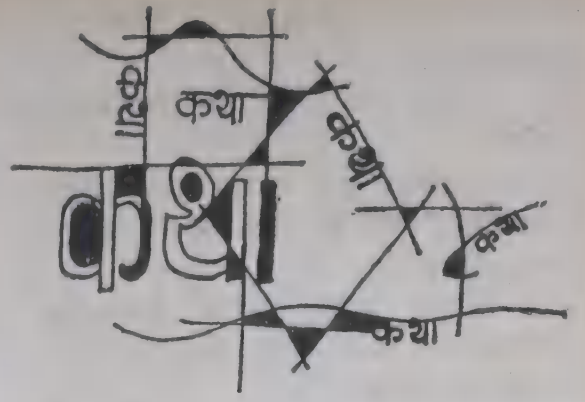
रमेशान जिवाच्या आकांतान आवयचे पांय
धरले. आवयन ताका मारपाचें बंद केलें. दोनूय हातानी
उबारलो ...

'तुका ही पयली आनी निमणी ख्यास्त ...'

अशें म्हणून रमेशाक धुकलून ती दोळे पुशीत
मायर गेली ...

With best compliments from :

Hindustan Rubber Works
BORIM, PONDA-GOA

जिद्द

माया खरंगटे

— आगो, दुकरी पोत्तून बूक गेयन बैसोलें तूं. दीस ना रात फोकोत शिकोप शिकोप, उजो लागलेल्या, दुयेंत आवो कामा वीयता तिका आदार दिवपा ओकोल ना, बुकां तोंण घास बोंसल्या कित जेवपा मेवता? आदेसा आवरा गेल्या दुडू पूण मेवता, आवो इदो आदार जातोलो. यीं बुकां काबार केले बोगोर तूं कांय आयकपा ना.

उलयतां उलयतां आवोन आग्नेलिनाल्या पुस्तकांक हात घालो. इतलो वेळ मोन्यानी बरबत बशिल्लें आग्नेलीन किळांच मारून उठलें —

— नाका, नाका गे आवो, म्हाका मार जाय तितुली मुजीं बुकां बायर माना ना, नाक गे आवो,

‘करं --- कच्च ---’ एकदम ब्रेक लागिल्ल्याचो आवाज मुखार जायनाफुडें आग्नेलीन उडी मारूनच पेल्यान सल्लें.

— डॉक्टर, आज बरें ना गो, पेशंटॉक मागीर तपास पयलीं तुका तपासून घे.

— ना, हांव - म्हाका ---

आग्नेलीन तोंडांतल्या तोंडांत पुटपुटलें. हॉस्पिटलाचो ड्रायव्हर व्हॅन घेवन मुखावेल्यान गेलो. आग्नेलीनाच्या बाळघांमुखावेलें घरचें चित्र पुसूं नासलें.

— आवो, त्या दीस तुवें आकांत केलो, देखून हांव घरा बायर सल्लें, आनी आज दोतोर जालें, ना जाल्यार आज बाजरांत नुस्तें वेर्दल विकीत बसतलें आसलें. खरेंच आवो...

- लीन . . . लीन . . . ये आग्नेलीन मेड्या आयकुं येना.

- ओह, शमा सॉरी हां, हांव म्हज्याच चिंतनांत आशिल्लें.

- आवयस, आजय कसली चिंता करता. पापया, आयच्यान आमी फ्री मगो. थोडो वेळ विसर पेशंट - बिशंट.

- शमा हाडाच्या दोतोरान केन्नाच आपल्या पेशंटंक विसरूं जायना. दोतोर रायतुरकारान सांगिल्ले इतलेबेगीन विसल्लें ?

- पुरो, आग्नेलीन, पुरो, थोडे दीस नरी हावें सगळें, सगळें विसरपाचें थारायलां.

- हांविय तशेंच थारायलां. म्हाका फकत पंदरा दीस मेळटात. हांव फाल्याच घरा वचून रावतलें आवो फुड्यांत. खूब त्रास काडल्यात तिणे. म्हज्याच वखतांनी आपूण बरी जातली म्हूण रावल्या ती.

- लीन, तूं फाल्यां वतलें घरा, आज न्हय. आज आमचो निमाणो दीस, आमी सेलीब्रेट करया.

- हय शमा, घर दोळ्यां फुड्यां आयलें काय सगळें विसरता हांव. तुका एक बरी खबर. दोतोर - साळकारान म्हजें काम केलें. मडगवां ऑस्पिसियोंत म्हाका जांब मेळ्ळो.

- हय ? Verry good, तुका मडगवांच जाय आसलो न्ही ?

- हय यो, बरें जालें एक. तूं एम्. डी. करतलें न्ही.

- हय. एक सांग लीन, एकदां जांब धल्लो काय तूं तातुंतच घुस्पून उरतलेंशें दिसना तुका. तुज्या असल्या टेलंटेड बलयेन एम्. डी. करूं जाय.

- चल तूं, शमा तूं सांगता म्हाका. स्कॉलरशीप; आग्नेलमंकलाचो आदार, म्हणून हांव इतलें शिकलें. आनी आनी ताजेर पेज घालचें ना गो बाये.

- आगो पूण,

- पूण ना बीण ना, पयलीं जांब मागीर एम्. डी. तूं केन्ना वतलें मुंबय ?

- फुडल्या विकीत.

- ओह, आज खऱ्यांनीच आमचो निमाणो दीस तर, परत केन्ना मेळटलीं कोण जाणा.

- म्हणूनच आयचो दीस सेलिब्रेट करूं जाय. बरें लीन हांव मात्तें रिनाच्या रुमांत वचून येतां.

- चल तूं, शमा गेलें. आग्नेलीन घराकडे विचार करतच हमार आयलें. दारांत शंबी उ आसलो. शंबी ताजो गांवचो शेजारो. ताका पळो आग्नेलीनाक खोशी जाली.

- ओह, शंबी, केतो आसा ? पोणजे येयलोलो

- ना बाय, तुकाच मेळों येयलोलों.

- कित्या रे ? ओरशीं मुरे ?

- बाय, तुजो मांय . . .

- कितें जालें आवोक, चड दुयेंत आहा.

- दोतरा हाडलोलो ? चोल आंव येतां.

- बाय आवोक . . .

- तूं सारको उलोयना कित्या शंबी, तुज दाळ्यां दुकां ? आरे, आवो . . .

- चल बाय बेगीन मोडगोवां या. उगोत जातल शंबिच्या अदंकुट्यां उलोवण्यावेल्यान आग्नेली

चडच काचाबूल जालें रडपाचो उगळो ताका सावरन जालो. सामान भरचेबदला तें खाटेर बसून रडूं लागले इतल्यांत शमा आयलें. शंबीक सुशेग जालो शमाकडल्यान सारी खबर सांगची म्हूण शंबी

With Best Wishes From :

THE PROGRESS
COMMERCIAL INSTITUTE

Curchorem - Goa

उठलो. तेन्नाच आग्नेलिनानय शमाक पळेलें. शमाचे दोनय हात घट धरून ताणें रडत सांगलें.

— शमा, शमा म्हजी आवो, म्हजें वखत तिका नाका गो, म्हजेवेलो राग अजून वचुनां तिजो.

— शी, लीन कितेंय उलोवं नाका. शॅबी कितें जालें ?

— तेजी मांय . . ती . . सकाळीं . . तेका-वोत्तां.

चाचांवन चाचांवन इतलींच उतरां शॅबीच्या तोंडातल्यान भायर सल्लीं आग्नेलिनाची अवतिकाय पळोवन शॅबीक आनी स्पश्ट सांगूक जमलेंना. शमा ताज्या तोडावेल्यान समजलें. आनी ताका एक प्रस्न विचारनास्तना ताणें आग्नेलिनाक ताकीत केली.

— चल लीन भायर सर, तुजें बॅग मरून दितं.

आग्नेलिनाक धाकटी पर्स धरपाची लेगीत साबूद नाशिल्ली. शॅबीन ताचें सामान घेतलें.

देह वोडीत तें ताच्या फाटल्यान चलपा लागलें. मनान मात तें मडगवां पाविल्लें. आवोच्या मुखार बाकिनार बसून खबरो करतालें.

— कालच्या फाटीं गेल्लें तेदनाच आवो चड दुयेंत आसली. तिचें आयकूं जायनासलें हावें. पोणजे हाडुंक जायी आसली. सुमारा हटी न्हू ती.

आवोविशीं चितनां चितनां ते आपल्या भुरगेपणाच्या यादींत घुस्गलें.

— आगो दोळडिऱ्या कित सांगलो तुका. वुकां तोंड घान बोसलें मुटुरीच कांय उगडास उना तुका. चेडये, आंव इंगा बोर मातां ती आयकीं येना ? उज्या गाल तें बूक, उदो तोरी तापतोलें.

— राव गे आवो, यी एकू पेज वाचितं. फाल्यांसान एजाम इस्टाट जाता आमगेली.

— तुज येजामी लाय उजो. दोळडिऱ्या दीम देंवलो, आजून मोडके उजो घालना तुयें. उदो नावों नाका. देवा, येसो जीव हायरीं बुरगीं, मुज्या वोडघार कित्या गायली तुयें. आनी कोण मेवलो ना ?

आवो बडबडत रावली. ती बेगीन थांबचीना हें आग्नेलिनाक खबर आसलें. ताणें रागान पुस्तक बंद केलें. सगळो राग पुस्तकाचेर काडत ताणें पुस्तकां बोटव्यांत भल्लीं, बोटवी पडवेर आपटून तें भायर आयलें. आंगणांत एका कोनशाक तीं न्हावपां उदक तापयतालीं. थयंच चुट्टांनी आडस करून न्हाणी केल्ली.

आग्नेलिनान उजो पेटयलो. आवोचो राग मनांत खदखदतालो. ताणें एकदमच ओले पिराडे, सायलापानां

रात्रींत भरलीं. रांदन चोंदली. उजो पेटचे बदला धुवंरच धुवंर जालो. आनी निमित्ताक राविल्ले ताजे दोळे गळपाक लागले.

आतरे-पैऱ्यान ताची आवो बरी ना जाताली. आग्नेलीन व्हडली धूव. धाकटीं मांवडा आनी घरा सांबाळप. ह्या दोनय कारणाक लागून ताका दोन दोन दिसांनी शाळा चुकोवची पडटाली. सदांच चुकिल्लो अभ्यास ताका सांगूक भुरगीं वाजेताली शेजारच्या मारयानाक बाये, पुता करून ताणें . . . इतिहासाची चोंपडी हाडिल्ली. न्हिदच्या पयलीं ती व्हरून दिवूं जाय आसली.

— विसेंती आजी हुबों जाय आसलें, सोगळो आदेस फिडघार केलो पाडपोडलोल्यान. येंदना मुळघार भुगे कोशन बायंहाड जाता आसलोले. उदो तापोन नातासोरी रात जाताली.

भावाचो राग ताणें शिरपुटांचेर काडलो. कट् कट् करीत शिरपुटां मोडून ताणें खोंदिल्ल्या रान्नींत घाली. भस्स करून आनोकय धुवंर. भायर सल्लो.

तेन्नाच आवो आनाडो सोडत भायर आयिल्ली. सगळेकडेन धुवंरच धुवंर पातळिल्लो. आग्नेलीन खोंकत

With Best Wishes From :

Laxmi Stores

Metal Merchants

Kapadi Building
Curchorem • Goa

403 706

बशिल्लें. उज्याक फूक मारनासलें. तें पळोवन आवोक राग सावरना जालो. धब, धब थापटां मारीत तिणे आर्नेलिनाक वयर काडलें. इतल्यानय तिचो राग न्हिवलो ना. म्हऱ्यांतलो पिराडो घेवन ती ताका मेळत थंय माहं लागली.

— आगो रांडला, दिसबोर शेतां मोन येयल्यां लेगून, तुज्यान नावीं इदें उदो दिवूं जायना ? शिकोता फूय तें शिकोता बोडली बाकान जावपा आहा तेका. चेडये आवो पोयलीं मातये गाल. सोदां बुकां तोंड गान बोसोता. मोर चेडये, एक चेडूं जालें ना सोजमोन.

गाळिचो शिवर घालत आर्नेलिनाक मारतां मारतां आवोक खरस आयली. तिणें पिराडो आपटिलो आनी ती उदक तापोवक मडके म्हऱ्यांत येवन बसली. उजो सामको पालवल्ली.

आर्नेलीन चौंबडी जावन आंगणान पडिल्ले कडेन रडटालें. ताचीं मांवडा पैस उबीं रावन भियेवन ताका पळेटालीं. आर्नेलिना म्हऱ्यात अयल्यार आवो सगळ्यांकच मारता हें ती जाणा असलीं.

आर्नेलिनाक चार भाव आनी एकूच भयण वर्सा वर्सा आयिल्ल्या बाळटेराक लागून आवो सदांच बरी नासताली. तिच्यान जड-जड कामां जायनासलीं. ताचो आब घटमूट मानाय. दिसवडया वावरा वचून चार पैशे मेळयतालो झगडीं केले बगर आवोक मात एक पैसो दिनासलो. करम खेळपाक आनी सेऱ्याक सगळो पैसो वगडायतालो.

संवसार चलोवपाक लागून आवोन आपलें दुयेंम पेल्यान दवरिल्लें. शेतांत वावरा गेल्यार चड पैशे मेळटाले. पूण तिच्यान शेतांत चड वेळ काम करूंक जाय नासलें. ती थोडे दीस शेतांत वताली, थोडे दीस भाजी, फुलां घेवन बाजारांत विकूंक बसताली. दिसभर काम, घोवालो जांच आनी मेलायकी ह्या चक्रांत चिड्डल्ली आवो सगळो राग मुरग्यांचेर काडटाली.

ती मुरग्यांक मायेन केन्ना पोशे नासली. खंचोय राग धरून मार मात घालताली. आर्नेलिन मांवडांक भावयचे मायेन सांबळटालें. ताका शिकपाची खूब आवड आसली. इगर्जेचे शाळेंत तें वतालें. ताजी हुशारकाय पळोवन पादिगार ताका आदार करतालो.

आर्नेलिनाचे शिकप आवोक सोंस नासलें. ताणे कोणागेरय वावरा वचून चार पैशे जोडचे अशें तिका दिसतालें. आर्नेलिनान. मांवडाकय शाळेंत घाल्लीं म्हूण ती ताजो चडच दुस्वास करताली. चौंबडयो पुस्तकांचो मार ताणे आवोचेर घालूं नासलो. तें पादिगाराच्या घरांत सांभर मारप, आयदना घांसून दी, असलीं बारीक सारीक कामां करतालें.

अभ्यास, पादिगारालें काम आनी मांवडांक सांबाळप ह्या चक्रांत घुंवता घुंवता केन्ना केन्नाय आर्नेलीन घरांतली कामां करूंक पाव नासलें. मागीर आवो ताका फाट फुडो पळेनामतना मारताली.

— फुंयी आवरा वोसून, आवो आदर कोच सांडून शिको वीयता, तेंकांय शिकपा पिशें लायलें तूंच मोर वोस.

आवोचो इतलो मार. खावन, त्राम काडून ताणे शिक्षण सोडलें ना.

त्या दिसांनी आर्नेलिनाची वर्सुकी परिक्षा चलताली. वावरा वतां अशें आवोक फटी मारत आर्नेलीन इश्टिणिगेर शिकपाक गेलें. आवोन ताका दिस्त पळेलें. तेळसांजचें तें घरा येतकच फाटीं फु पळेनास्तना ती ताका माहं लागली. मारुनच तें रावलीना ताजो पुस्तकां आंगणात भिरकटावन उडयली. बरोबर आर्नेलिनाकय धुकळून भायर घालें, आन दार धांपलें.

हेंच निमित्त धरून आर्नेलिनान घर सोडले घरात रावल्यार आवो कशीच शिकपाक दिवचिना म्हूण तें जाणा आसलें ताचो मदन डॉक्टर आर्नेल अंकल ताणे ताका एस. एस. सी. जातकच मुखावेळें शिक्षण आपूण दितलो म्हूण उतर दिल्लेंच. आवोन भायर घालतकच तें नीट आर्नेल अंकलागेर आयलें. आर्नेल अंकलाक मूरगीं नासली. ताणे ताका आपले धुवेवरी सांबाळलें.

दुसऱ्याच दिसा आवोक कळलें. पूण तिणे ताका आपोवचो यत्न केला ना.

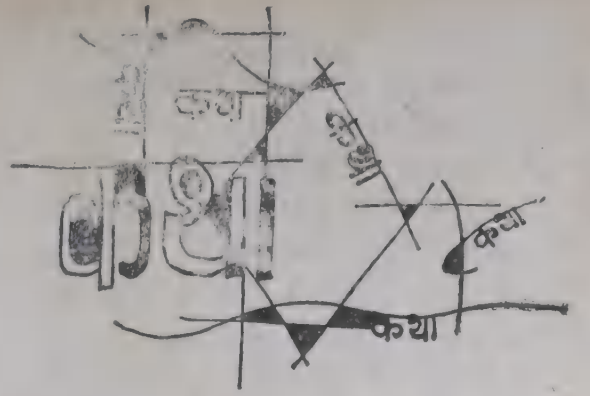
— बरें जालें, खावपा एक तोंड उणें जालें.

जोडपा काय आस्त नासली चडेयेची. आर्नेलीन बारावेक गोयांत पयलें आयलें. ताजो फोटो पेपरार छापून आयलो. तो पळेतकच मात आवोचो राग साप्प गेलो. पेपर घेवन ती वाडो भर फिरली.

— चोय, इतू मार हायलो चेडवान, शिकोप मात सोडलें ना. आतां दोतोर जातो तें. माका दुयेसांतले, उटोयतो मुज चेडू. आर्नेलीन दोतोर जातकच आपल्याक ते वखत करतजें आनी आपूण सामकी बरीं जातली हे जिद्दीन ती वावुरताली. हेर दोतोरांचे वखतय घेनाशिल्लो.

बस मडगवां पावली. आर्नेलीन विचारांच्या घुस्प्यांतल्यान भायर सरलें. दवळेच्या बसीर वचपा इतलो ताका धार नाशिल्लो. रिक्शा करून तें घरा आयलें. वाटेर शेंवीन ताका सांगपाचो धीर केलो. पूण ताका जमलें ना. दारांत लोकांची गर्दी पळोवनच तें सगळें समजलें, इतलो वेळ सांबाळिल्लो ताचो तो सुटलो आनी.

— आवो, मुज आवो, तुजे धुवेगे वोखोत घेवपा लेगीत रावली ना मे, इतू राग धरलो मुजेर-तुजी धूव दोतोर जाली मे आवो चोय मे आवो-अशें म्हणत एकच किळांच मारुन तें घुंवळ येवन पडलें.

भोवमान

— कल्याणी भरत

सकाळचीं आठ वरां जाली. विमलान बेगीन बेगीन पर्सीत जेवणाचो डबो घातलो. पर्स खांदाक लावन गडबडीन तें भायर सरलें. हरशीं सकाळच्या पारार घरांत भुरग्यांचेर खवदळ काडपी विमल ह्या दिसांनी सकाळीं घरांतलीं सगळीं कामा आटपून नोकरेक वचूंक भायर सरता. नोकरी लागिल्ल्याक विमलामीतर जायतो बदल जालो. खाटीचेर अपंगूळ जावन न्हिदिल्ल्या ताच्या घोवाक माधवाक बायलेच्या वागण्यांतल्या बदलान सू - जालें. ताणें मनातल्या मनात देशाचे उपकार मानले. दोन म्हयन्यापयलीं कारखान्यांत कामाचेर आसतना माधवाक अपघात जालो. ताचे दोनूय हात भिशनात सापडून तुटील्ल्यान तो अपंगूळ जालो आनी तेचबरोबर ताका बऱ्या हुदद्याची नोकरी वंगडावची पडली. माधवाक जाल्ल्या अपघातान चार जाणांचें पोट भरपाची जापसालदारकी विमलाचेर पडली.

काल म्हयन्याचो पयलो पगार घेतना विमलाक येवजून आयिल्लें. आपूण चार पुस्तकां शिकिल्लें जाल्यार आयज कितलें बरें जावपाचें. चडूच पगार मेळपाचो. विमलाच्या मनांत ह्या दिसांनी रातशाळेंत वचून शिकपाचे विचार घोळटाले. पूण तें शाळेंत वतलें कशें? वनिताकडेन वायट वर्तनान वागिल्ल्याची ताका परत परत याद जाताली. आपूण वनिताकडेन कितलें विचित्र वागलें हें येवजून विमलाचें मन ताका खातालें.

भुरगेपणांतसान विमलाक शिकपाची मातूय गोडी

नासली. फक्त हेवटेन तेवटेन हेडप, शाळेंत वचपाच्या वेळार लिपून रावप. अशा तरेच्या वागण्यान तें आवय बापायक नाका पुरो करी. उपरांत शिकपाविशीं ताची कोणेच खबर केली ना. मुकार मेळपी श्रीमंत नवऱ्याची सपनां रंगोवपात आंकवाराणांत वेळ काडलो. नशिबाच्या भरवंश्यार सुशेगाद रावलें. विमलाच्या मतान शिकप म्हळ्यार व्हडली गजाल नासली. कोणेंय ताका शिकपाविशीं विचारलें जाल्यार “शिकून कोण जयाक पावला?” अशें ताणें उत्तर दिवप. शिकपाचें सोडूच, पूण हरशीं थोडे तरी बरे गूण ताच्यांत आसले व्हय? शिवणसूत वा हेर दुमऱ्यो कसल्योय कला शिकून घेवपाचीय वातमा ताका नावली. बरें आपली अधिक परीस्थिती बरी नासल्यार आसा तांतूंत ठाक-ठीक रावपूय ताका जमनासलें.

तशें पळोवंक गेल्यार विमलाक जायत्या सवलती मेळिल्ल्यो. पूण तांचो लाव ताणें केन्नाच घेतलोना. लग्नाउपरांत माधवान विमलाक शिकोवपाचो विचार केलो. ताणें घरांतूच विमलाक मुळावें शिक्षण दिवपाचें थारायलें. पूण माधवाक यश आयलेंना. घोवान शिकोवपाक सुरवात करचे पयलींच विमल कसलेंय निमित्त काडून शिकूंक बसपाचें टाळतालें. माधवान तोंडांत शिकपाचें उतरूच काडल्यार पुरो, विमलाचो राग-फुग आनी धूसफूस सुरू जाताली. तें घोवाकडेन केन्ना केन्ना झगडीं लेगीत उपरासून काडी. माधवाच्या सोंसपामायली गजाल ती. आपले बायलेन थोडें तरी शिकून अशिक्षितपण पयस करचें अशें माधवाक मनातल्यान दिसतालें. घरांत बेस्टोच वेळ काडचे परस विमलाक घोवाकडेन शिकप घेवप सामकें सोपें आसलें. पूण विमलाक तें नाका जाल्लें.

घरांत भुरग्यांच्या शिक्षणाकडेन विमलाचें मार्गदर्शन नासलें. भुरग्यांक बरी देख दिवपाच्या जाग्यार विमल सकाळ सांज भुरग्यांचेर आडुतालें. तांचेर ल्हान ल्हान गजालीक लागून धंगशे घाली. “आई, हें वाचूंक शिकय गे, हें बरोवन दाखय गे,” अशें जेन्ना दोगांय भुरगीं ताका विनयतालीं तेन्ना विमल सामकें बेजारताले. “तुमकां टिचेर शिकयना? फी फारीक करून तुमकां शिकूंक किदद्याक घातल्यां?” अशें म्हणू विमल भुरग्यांचेर मोठयान धेकणे घाली. पैशान विद्या सोपेपणान मेळना हें विमलाक खंय खबर आसलें? बरें, आपले आवयक पुस्तकांतलें कांयच कळना हें त्या सान भुरग्यांक कशें कळचें? परत परत

विचारून लेगीत आवय कांयच शिकयना जात दोगांय भुरगीं कटकट करतालीं. हळूहळू करून ते व्हडान रडप सुरू जातालें. तांकां आंगी करप विमलान आपणायल्लो सोपो उपाय म्हळ्यार दागांव बडोवपाचो.

आवयचे धपके फाटीर पडटकीच विमलान भुरगीं पाटी पुस्तकां घेवन व्हडल्यान रडत भाबल्कावांत धांवताली. आपल्या घरच सोपणा हुवांचे ती सरळ कडेक बिराडाक आशिल्या वनिताच्या घरा भितर सरतालीं. वनिताच्या हातांत पडली म्हण्टक दोगांचेंय रडप थांबतालें वनिता दोगांय भुरग्यां अभ्यास समजावन शिकयतालें. आपल्या भुरग्यां शेजारचे वनिताकडेन अभ्यास विचारप म्हळ्यार विमलाक लज दिसताली. तांतूत ताका उणेपण भोगताले तें वनिताचो सदांच दुस्वास करी. वनितान आपल्या शेजाराक रावप हें ताका खटकतालें वनिता म्हण्टा भुरगीं अभ्यास करूंक गेल्या बरोबर ताचो फालत अहंकार जागो जातालो. तें वनिता म्हणून वचून थार अभ्यास करपी आपल्या दोगूय भुरग्यांक भरभरीत ओडून भायर हाडून बडयतालें. तांची हि कृती वनिताक साप मानव नासली. भुरग्यांक मारुं नाका अशें वनितान विनयल्यार विमल ताका नाका नाका तशीं उतरा उलयतालें. केन्ना केन्ना ताचेर गाळींचो शिवर लेगीत करतालें. आपल्या भुरग्यांक मूल घातून आपल्याकडल्यान ओडून व्हरता असो विमल वनिताचेर आरोप करतालें.

वनिता त्या गावांत बायलांखातीर आशिल्या रात शाळेंत मुख्य शिक्षिका आशिल्ले. वनितान ते शाळेचो ताबो घेत मेरेन ते शाळेच्या कारबारांत ताणें बारीकसाणीन लक्ष घातिल्ले. ते खातीर रात शाळेंत प्रवेश घेवपाक गांवांतल्या बायलांचो आंकडो वाडत आसलो. वनितान गांवांतल्या बायलांक शिकपाचें महत्व पटोवन दिवपाचें काम बऱ्याच नेटान सुरू केल्लें. देखून वनितागेर गांवच्या बायलांचें चड यो-वच आसले. वनिता दिसूयभर आपल्या शिकोवपाच्या कामांत गर्व आसतालें. दिसपट्टे वनिताक मेळूंक येवपी बायलांक पळोवन विमलाचो सामको जळफळाट जातालो. तांकां पळयल्याबरोबर विमल घ-डांच करून आपलें मुकावेलें दार घालतालें आनी घरांत भितर वचून मोठयान रेडिओ लायतालें. ताच्या ह्या वागण्याचेर वनिता सामकें उबगल्ले. विमलान आपलें अशे तरेचें वागणे सुदारचें म्हण वनितान जायते फावटी ताका समजावपचे

प्रयत्न केले. पूण कांय उपेग जालोना. आपले परीन वनितान विमलाक शिकपाचें म्हत्व पटोवन दिवपाचे जायते यत्न केले. विमलाक रात शाळेंत शिकूंक येवपाचो सल्लो दिलो. विमलाक कोणाच्याच मार्गदर्शनाची कदर नासली. “तुजे ते शिकपाचे इत म्हाका नाका. म्हजें म्हाका बरें कळटा. तूं थंय रातचे मिरोवक वता तें पुरो.” अशें करून तें वनितक हिणायताले. विमल आपल्या अज्ञानाचें इतलें गुलाम जाल्लें, दुसऱ्याचो मान कसो राखचो हें लेगीत ताका कळनासलें. वनिता सांगता ती गजाल आपल्या हिताची हें ताणें केन्नाच चितलेना.

आनी एक दीस विमलाच्या अहंकाराचो बोझाडो फ-ट करून फुटलो. ताणें सपनात लेगीत चितूक नासली ती गजाल घडली. घरचो कर्तो सवरतो माधव, विमलाचो घोव आपले हात वगडावन बसलो आनी विमलाचेर आकांत आयलो. घरांत येवपाची येणावळूच ना जाल्यार कचकचीत पैशे मोडप कशें जातलें? घरच्या खर्चाचेर आपशींच कातर लागली. माधवाकडेन जे थोडे पैशे आशिल्ले ते दिसपट्टे खर्चताले. ते खेरीज वकत पाण्याचो खर्च वेगळो. अपघात भरपाईचे पैशे मेळपाक कळाव आसलो. घरांतले हे परिस्थितीचो विमलाक मात-मात करून बरोच धग लागूंक लागला.

तशें कायदयान माधवाच्या ऑफिसांत विमलाक नोकरी मेळूंक शकताली. पूण ताचे योग्यतेप्रमाण विमलाक फकत झाडू मारपाची नोकरी फाव जाताली. माधवाच्या बाँसाकडसून जेन्ना आपणाक फकत सारण मारपाची नोकरी फाव जाता हें कळे तेन्ना बाँस आपलीं फकाणा करता अशें विमलाक दिसलें. घोवाच्या बाँसान आपलो अपमान केला अशें समजून तें मनांतल्य मनांत रागान जळफळूंक लागलें. निडकीन ताच्या कपलाच्यो शिरो उसळूंक लागल्यो. नोकरेक ह्यकार कळयनासतना तें घरच्या वाटेक लागलें. घोवाच्या ऑफीसांत ताणें हेर बायलो बऱ्यां बऱ्या जाग्याचेर नोकरी करतात तें एक दोन वरां पळयले तें येवजून तें स्वतःचेरूच तिडकूंक लागले.

घरा येतना ताका एक एक गजाल येवजूंक लागली. आपले जिणेत काय बऱ्यो सवलती आशिल्यो. घोवान आपल्याक कितले तरी फावटी शिकप घे म्हूण विनयलें. आयज वनितान आपूण शिकयता ते शाळेंत प्रवेश घेवपाचो सल्लो आपणाक दिलो पूण ताचें केन्नाच आयकले ना. गांवातल्या कितल्याशाच बायलांनी

शिकप घेतिल्लें विमलाच्या कानार पडटालें. ताच्या वाडघावयले माली आनी गोदावरी दोगांयजाणा मॅट्रीक पास जालीं. गोदावरीक थंयच खाजगी ऑफीसांत नोकरी मेळिल्ली. दुसऱ्या वाडघार रावपी पंचावन्न वरसां पिरायेची राधाबाय सातवी यत्ता बरे भशेन पास जाली. तिची हि शिकपाची जिद्द पळोवन गांवात तिची तोखणाय जाली आनी तिचो भोवमानूय जालो. एक ना दोन गांवांतल्या कितल्यातरी बायलांनी रातशाळेंत वचून लाव घेतील्लो. पूण आपूण केन्नाच जागें जालें ना हें येवजून विमल खंती जालें. शिकप ना जाल्यार आनी कसलीय हेर कला लेगीत आपल्याक येना. आयज शिवणसूत आयल्यार तरी चार पैसे जोडूंक जाताले. आतां मुरग्यांचें आनी घोवाचें पोट कशें भरपाचें होच प्रश्न ताका सतावंक लागलो.

विमल जेन्ना घरा पावलें तेन्ना माधवाक खाटीर पळोवन ताचें मन आनीक खंती जालें. घोवाची खबर घेतल्या उपरांत विमलान ताका आपल्याक फकत सारण मारपाचीच नोकरी फाव जाता अशें सांगून तोंडाची पिरगणी सुरू केली. आपलें नशीब फुटलां अशें म्हणून किरकिर करूंक लागलें. तें पळोवन माधवाक एकदम संताप आयलो. ताणें आपलो आवाज चडयलो. “देकून तूका हांव शिकप घेवंक सांगतालों. तूं थोडें तरी शिकील्लें जाल्यार हो प्रसंग आयज तुजेर येवचो नासलो. आयज शिकपाच्यो कितल्यो सवलती आसात. पुण तुज्यासारख्या बायलांक ताचो लाव घेवंक कळचार मूं? आता बस, तुज्या कर्माक कोशीत.” घोवाचीं हीं जळजळीत उतरां आयकून विमलाच्या तोंडाची पिरंगणी सामकी बंद पडली. आतां माधवाचेर राग-फुग करून ताचेर आडुपाचें बळगें विमलांत नासलें. तें मनाचें दुबळें जालें एकदम ताची नदर कडक बशिल्ल्या दोगांय भुरग्यांचेर पडली. दोगांय भुकेन सामकी बिल्लू कशीं जाल्लीं. घरांत अजून कांयच शिजूंक नासलें. तांका पळोवन विमलाचे आवयचें काळीज कळवळळें. आपले मस्तीन हे दीस आपणे आपोवन हाडल्यात हाचो प्रत्यक्ष दिस्तावो ताका जालो. सदचा गरजेक थोडे पैसे लेगीत आपल्याकडेन नात. आपूण सामकें पोतें म्हणपाची भिरांत विमलाक भितल्ले भीतर पोखरूंक लागली. आपल्या सगळ्या करण्यांचो विमलाक पश्चताप जालो.

आपणे सारण मारपाची नोकरी करची कांय ना हाजेर तें आरतून परतून विचार करूंक लागलें. ताचें एक मन म्हणटालें, आपल्याक येता तरी कितें? फकत

घरगुती काम. आयदना घांसप, रांद वाड कोयर काड. गांवांत दोन चार घरांनी वावर केल्यार भेळत एक दोनशें तीनशें रुपया. दुसरे वटेन ताका दिसतालें शो ! लोकांगेर वचून तांची केन्नाच करूंक ना तीं कामां आपणे करप ! मनाक कशेंच पटना. आयज आपली भुरगीं वाडटात. ती शिकतात. तांकां गिन्यान येता. आपल्याक लागून तांका फुडाराक लज जांवक येता. आपूण आशिक्षित तशीं तां जावंक फावना. जशें जशें विमल खोलांत विचार करूंक लागलें. तशे ताणे पांगुरील्लें मिजाशेचें कातडें ल्हव ल्हव ढोल जावंक लागलें. बरोच वेळ चितून ताणे सामकें थारायलें लोकांच्या दारांत वावर करचेपरस सरळ घोवाच्या आंफीसांत बांसांन आपल्याक दिवपाक केल्ली नोकरी करप. मागीर जांव ती सारग मारपाची ! पूण ती नोकरी आपल्याक मानाची सुवात दितली हें येवजून विमल मातशें सुखावलें. कालूच ताच्या पंगराचे णवशे रुपया हातांत पडिल्ले. आपल्या घामाचे पैसे आता मोडटना विमलाक कितलो अभिमान भोगता.

त्या दिसा विमल नोकरेसावन जेन्ना सांजेचें घरा पावलें तेन्ना मायरूच तांच्या वाड्यावयलें माली ताचो वाट पळेतालें. विमलाक पळेतकूच मालीन म्हळें “आयज सांजे सात वरांचेर रातशाळेंत कार्यक्रम आसा, तुका हांव व्हरूंक आयलां. विमलान मालीबरोबर वचपाची टाळाटाळ केली. पूण मालीन सामकोच विमलाक व्हरपाचो हट्ट धरल्ल्यान विमल ताचे बरोबर कार्यक्रमक गेलें.

आयज रातशाळेंत शिकून पास जाल्या बायलांक प्रमाणपत्रां वांटपाचो कार्यक्रम आसलो. बशिल्ल्या जाग्यावेल्यान विमल थंय चलपी कार्यक्रम नवलायेन पळेतालें. इतक्यांत ताची नदर माचयेर गेली. थंय कदेलीर बसूक येवपी ताचे शेजारी वनिताक पळोवन विमलाच्या काळजांत घस जाले. वनितान आपली बसका घेतकीच थंय जमिल्ल्या सगळ्या बायलांनी उबीं रावून आनी टाळयो मारून ताका येवकार दिलो. पूण विमल मात कदेलीर बशिल्लें तशेंच उरलें.

जमिल्ल्या बायलांमुकार वनितान शिकपाचें म्हत्व हाजेर एक ल्हानशेंच माशण केलें. सगळ्या बायलो त्या माशणाक आपल्यो मानो हालोवन प्रतिसाद दिताल्यो. तें पळोवन विमलाचे तोंड लजेन बावलें. ताचें मन ताका खावंक लागलें. आपणे वनितालें समजावणे सदींच वाच्यार उडयलें. पूण तेंच वनिता

आयज चारचौगां मदी मानाचें मनीस आसा. सगळींजाणा ताचो आदर करतात. बायलांक शिकोवपाच्या कार्यांत कितलें वावुरता तें ! हांगा जमिल्या बायलांकडसून ताचीच तोखणाय कानार पडटा. आनी एक हांव शिकपाच्यो कितल्यो तरी सवलती आसून लेगीत तांचो लाब घेतलोना. हावे वनिताचें आयकलें ना. ताचो तिरस्कार केलो. आयज आपूण शिकील्लें जाल्यार ह्या बायलांभीतर आपल्याकूय बरी सुवात फाव जावपाची. हें येवजून विमल सामकें खेदीश्ट जालें. कार्यक्रमक बरोच रंग आयिल्लो. पूण विमलाचें मन मातूय थाच्यार नासलें.

विमलापरस जाण्टे पिरायेच्यो बायलो हांसतीं मुकामळां करून आपलीं प्रमाणपत्रां घेवंक लागल्यो. हें सगळें विमलाक दोळ्यांमुकार दिसून लेगीत तें आपल्या विचारांत शेणून गेल्लें. आतां कार्यक्रम सोपूक थोडोच वेळ उरील्लो. इतल्यान वनितान नव्या शिकपाच्या वर्गांत प्रवेश घेवपी बायलांची वळेरी करपाची घोशणा केली. आनी ते सरशीं विमलाची तनरी मंगली. विचारांच्या सांखळेंतल्यान तें भायर आयले. ताच्या मनांत कितेंतरी आयलें. तें सट करून जाग्यावेल्यान उठून वनिता म्हयान गेलें. “म्हजे नांव वरय,” म्हूण जेन्ना ताणे वनिताक विनयलें तेन्ना विमलाक पळोवन वनिताक अजापूच जालें. इतले दीस शिकपाशिं गैर समज करून घेवपी आपलें समजावणे न मानपी विमल आपूण जावन शिकूंक तयार जालां तें पळोवन वनिता सामकें खोशी जालें. वनिता कदेलीवयल्यान उटलें आनी ताणे विमलाच्या हाताक घट धरून ताका आपले वदेलार बयलें. कितें घडटा तें विमलाक कळना जालें. तें सामके गोंदळून गेलें. लजेन ताणे मान बागयली. तें पळोवन वनितान ताच्या खांदार हात धरून म्हळें “विमल लजपासारखे हांतूत कांयच ना. परिस्थितीन तुज्यांत कितलो बदल घडोवन हाडला तू हांगां पावलें हा व्हड खोशेची गजाल. ह्या गावांत अशिक्षितांक शिक्षित करपाचें म्हजें जें ध्येय आसलें ताची आयज तू हांगा येवन खरी पूर्तता जाली. तुज्यासारक्यान म्हजें हें कार्य तडीक व्हरूंक आदार दिवंक जाय.” वनिताच्या उतरांनी विमल भार वन गेलें. ताच्या गळ्याकडेन दाटून आयलें. गळ्यांत दुकां भरलीं. वनिताक आपणे केन्नाच मान दिलोना पूण आयज आपूण शिकूंक तयार जाल्याबरोबर सगळ्यांच्या हुजरां ताणे आपलो केदो व्हड भोवमान केलो. वनिता कितले श्रेष्ठ ! ताणे हे केदे व्हड खीण आपल्या जिणेत हाडले ह्या मुखद विचारान विमल काळखांतल्यान उजवाडाकडेन वाट चलूंक लागलें.

Tourism cum Hotel Industry plays a vital role in the State's economy and contributes substantially towards revival of art, culture and handicrafts.

Tourism fosters national integration and international understanding leading to World peace.

Tourism is one single industry which provides the largest number of jobs.

Tourism is an activity which has the largest multiplier effect with respect to the circulation of money.

It is our endeavour to develop tourism in Goa on a sound, firm footing and well planned for the benefit of all peoples and prosperity of the local populace.

Issued by :

Directorate of Tourism,

Government of Goa,
Tourist Home, Pato,
Panaji, Goa, 403 001.

Tel : 5583, 4757

Grams : GOAYATRA

पयलें इनाम

दीपा पे

काकोडें, कुडचडें हांगासर रावता.

सद्याक केपेंच्या सरकारी महाविद्यालयांत कला शाखेच्या दुसऱ्या वर्साचें. शिकप करता. डि. एड्. केलां. वाचन, चित्रकला आनी पत्रकारीता हांची आवड आसा. कथा आनी लेखूय बरयल्यात. काव्यलेखनाची चड आवड. आकाशवाणी आनी थळावीं नेमाळीं हातूंतल्यान कविता उजवाडा आयल्यात. 'अप्रूप' ह्या बायलांच्या प्रातिनिधिक कविता संग्रहांत कविता उजवाडा आयल्यात.

दुसरें इनाम

उषा हळदणकार

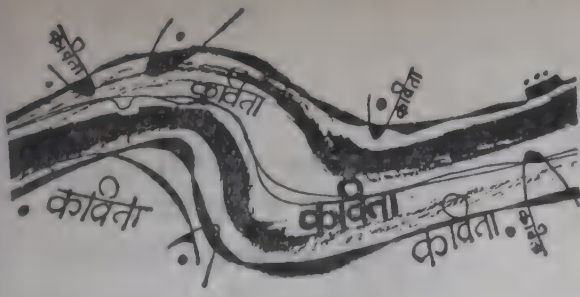
रायबंदरचें. पणजेचे धेंपे कॉलेजींत बी. एस. सी. मेरेन शिक्षण जालां. सद्याक मिरामारच्या तॉमास स्टिवन्स कॉकणी केंद्रांत काम करता बरोवपाची आनी वाचनाची आवड. 'सोळाव्या शेंकड्यांतलें कॉकणी महाभारत - आदिपर्व' ह्या ग्रंथाच्या संपादन वावरांत वांटो घेतला.

तिसरें इनाम

प्रफुल्ला अत्मा नायक

वांते सत्तरी हांगचें. सांखळेच्या उच्चमाध्यमिक विद्यालयांत अकरावी शिकता. वाचनाची खूब आवड आसा. प्रवास करपाक मानवता. गायन आनी नाटकांत भूमिका करपाक आवडटा. आकाशवाणीच्या पणजी केंद्रावयल्या कार्यावळीनी वांटो घेतला. पणजी दूरदर्शनाचेर तरनाट्यांच्या कवीसंमेलनांत भाग घेतला.

पयल्या इनामाची कविता

सांजव्यथा

सपनां दोळ्यांतल्यान
पाझरताना
काळजांतले उमाले
लहवूच
दड मारतात
आनी
कथेची व्यथा
लहव लहव
सजीव ...
पातकड्यांआड

चंद्राची दीपरतनां
मळवरंग सजयताना
म्हज्या सपनांचो
हुलोप
मळबाचे तेंगशेकय
सांवरना ...

म्हजी फांतोड
झिळमिळटा
वेदनेच्या पर्झणांनी
.....

हांव
तुका सोदीत रावतां
पातकड्यो बंद करिनासतान
तेदेवेळार
तुजें अस्तित्व
अस्पर्शी ...
अरुपी ...
तुजी भग्न सांवळी
झिडपता
चांदरातीनी
हो रंगभुलय
लहव - लहव
निर्जिव जायत वता
बाकी उरता
निमणें
एक शून्य ...
जिणेच्या सारीपाटार
□
एक आर्त साद
काळीज सादयत रावता
एक सांजव्यथा
म्हज्या काळीजभर
पातळत रावता ...
पातळत रावता ...

- दीपा पे

भिकात्र

पुकार

सुर्याचें उबें - किर्ण आंगाक आपुडलें
तेन्ना तिणे सभोवार नदरेन हुपलें
कुशीक न्हिदिल्ल्या भुरग्याच्या दोळ्यांत
तिका भुकेचें दूक दिसलें
एक नवी आस मनांत वाळगून
तिणे त्या वाठारांत पावल घालें
सकाळ सगळी फुकट गेली
पूण चारुय हात रितेच उरले

दनपारच्या रखरखीत वोता कडार
मारून आपल्या भुरग्याक खांदार
ती चलत रावली
आंगांत आशिल्ल्या पोसोभर
रगता थेंब्याचो घाम गळयत
ती चलत रावली
सभ्यतायेचे मुखवटे घालून हेडपी
राकेसांकडेन आशेचे नदरेन पळयत
ती चलत रावली...

सूर्य अस्तमतेकडेन वचूंक लागलो
तरी तिचो हात खालीच आसा
भुरग्याच्या दोळ्यांत दाटिल्ली भूक
आजुनूय जितीच आसा
सुर्याचे नदरेआड घडपी पापांक
आयचीय रात भर बालची आसा.

- उषा हळदणकार

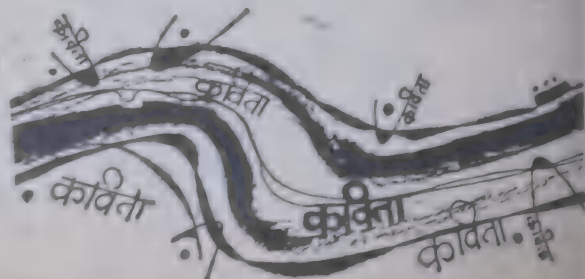
हांवे तुकां पुकारलो
आमचो पूज करपाक
पिनिल्लो संवसार शिवपाक
संवसाराक पडिल्ले व्हड बुराक
दोगांय आमी शिवपाक

सुर्याच्या परजळीत उजवाडान
आनी धर्तरेर पातळील्ल्या
पावसा उदकान
वाळवंटार माती घालून
रोव आमी उगवया

पोक आमी काडूंया
नवें जीवीत जगोवया
उबेंभरीत येवकार दिवन
पिकेक आमी साद दिवया

वात आमी पेटी थेंबया
परमळाचे गीत गावया
पूण आमचो पूज जाय
म्हणून हावे तुकां पुकारला

- प्रफुल्ला आत्मा नाथ

अंतरात्मो

पडे बुरशे आसले तरी,
न नितळ दवरचें
सांग घाण आसलें तरी,
नील निवळ आसचें.
गोंड सुंदर नासलें तरी,
उतर सोबीत आसचें
सांगांत शक्त नासली तरी,
सायेन मनशाक जोडचें.

रोळे तिखट आसले तरी,
प्राव तिखट नासचो
सायेचीं मनशा नासलीं तरी
योग रितो नासचो.

केतेंय आपणावक कळ्ळे ना तरी,
दुख कोणाचेंय आपणावचें
गोण कमी पडली तरी,
कतृत्वान दुसऱ्यांक सुखोवचें

— हर्षा कुडचडकार

उत्तेजनार्थ

एक नाप

एक सूर --

एक ताल --

एक लय --

दिसता म्हाका भंय - भंय !

एक रूप --

एक रंग --

एक राग --

सुकता म्हजें गात्र - गात्र !

एक सपन --

एक चितन --

एक ध्यास --

शांत जाळी आस - आस !

एक मंत्र --

एक तंत्र --

एक श्वाप --

भोगता हांव दिसरात - दिसरात !

— वृंदा कोरगांवकार

जैतिवंत हख

कितल्योश्योच पिळग्यो हांव
आसा हांगा उबो,
शितळ सगळ्यांक सावळी दिवक
रावला हांव उबों

म्हज्या गच्च खांद्यानी
सत्रण्यांनी केला घोटोर,
मनशाकूय मुखी कुटुंब
आसा ह्या रुखाचेर

सांज जातकच
ल्हान, व्हडलो, तरणाटो
जाता हांगा एकठांय
करपाक जिणेतल्यो खबरो

त्यांच्यो त्यो आयकून खबरो
आसा हांव हांगा उबो
तिनूय ऋतु आपडावन
हांव जैतीवंत जालों

— प्रमिला होबळे

मायेचीं उतरां

दिली सदांच तुवें म्हाका
मायेचीं उतरां
केन्नाच ना म्हळेंना
जिणेत सदांच तूं तुजें हांसत रावलें
केन्नाच रडलें ना
आनी हांव तुका पळेत उल्लें
पूण तशें म्हाका जमलेंना
रात दीस रडत उल्लें हांव
पूण एकूय दूक गळ्ळें ना
कारण सोबितमायेचीं उतरां तुजीं
पळयत उल्लें हांव म्हज्या जिवितांत

— शर्मिला कामत तारकार

उत्तेजनार्थ

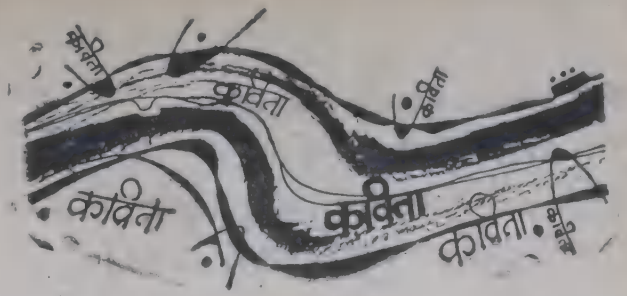
नशीब

ओगीच म्हण्टात
जीव जल्मांक येतना
देवालागीं नशीब मागता
खरें म्हळ्यार
देव जिवाच्या दोळ्यांक बांदून
तरेतरेच्या नशिबांच्या मळार सोडून दिता
मागीर
जिवाच्या हाताक लागता तें
नशीब ताका फाव जाता
निमाणे
नशीबूच नशीब दिता

— शुभांगी नगसेकार

उत्तेजनार्थ

कवन - काय चिंतनाचे काय खंतीचे

उटंगाराच्या भर पावसांत

आज हांव कवन रचतं

चिंतनाच्या - खंतीच्या होमखणांत

मोखून जोखून उतरां मोखतां

उतरांच्या मारान तरी

जागृतलो म्हण्टां

शेगादपणाच्या पांगरुणाआड

गड्या दोळ्यानी न्हिदिल्ल्या

या भौसाक - -

खून उटंगाराच्या पावसांत

उतरांचे बाण करतां

स्तेल्ल्या भौसाक

वणा खिणान उठोंवक सोदतां

तीयवादाचो धग आयज

पोपोक म्हजे जाणवला

रीलेगीत शांत अशें

न म्हजें उबें आसा

ज्यात फुलतल्या फुलाक

पांय वोताची भिरांत आसता ?

भाशेचो धीगी लावन

वास आज धुमशेणां घालता

न्यायाचो मुगदो दाखोवन

हाका खाखनवाळ म्हण्टा

वावयभाशेची जोड म्हजी

दर ताची अजून नेणा

म्हांडलेगीत हालोवचें बळगें

कवनां - तिरांत आसा

खून आज भर पावसांत

वावळचो कवनाच्यो झडटात

उत्तेजनार्थ

दिसता म्हाका

दिसता म्हाका

एक कवी जांवचे

खुब खुब कविता रचच्यो

पूण मन म्हजे

दर्याच्या पाण्यापरी

तडेवर वचूत रकता.

दिसता म्हाका

एक सुकणें जांवचे

आनी वयर मळबात रावचें

पूण ही जीण म्हजी

झुमझुमीत वाच्यापरी

अशीच उबत वेता.

दिसता म्हाका

एक म्हान मनीस जांवचो

अखल्या संवसारात नांव घडचें

पूण पांय म्हजे

झाडाच्या मुळांपरी

एकाच जाग्यार उरता.

- स्मीता हेदे

- मारीया सौज

कीर्ती मोहु

कीर्ती पावचाक कसलेंयि करनाका,
फला आशा नातिलें काम करका,
कर्तव्य मेगेलें आपण करतां म्हणु लेकुका,
गीतोषदेश उडग्रास दवर्चाक केन्नाइ पळौंका !
हें काम आसान न्है मनीशाक करचाक,
दाम मेळना जाल्यारियि नांव मेळका,
ही आशा मनीशु हृदायांतु निप्पोनु, खेळता,
तशीं पुणि, तो पळौवो चांगपण करचाक !
कीर्ती, दाम, भांगर, श्रिमारु,
मनीशाक आकर्शित करता, हेंची संसारांतु,
जनांक सोडचाक जाइना हाजो मोहु,
ब्हो आशा-पाश सोळघारि जिव्वलो तूं !
निलेंपी जाडनु, फला आशा करनाशीं
कर्तव्य पालन करचाक जावका शक्ति ;
ही शक्ति मेळना सर्वांकइ तशीं,
सन्यास योगांतु मात्र राबता मन निलेंपी !
असलो एक योगु आमकां मेळो,
मन देवाचेरि दृड जाडनु राबो,
हांव तागेले यंत्र, ताणे तें चलोचें
म्हणु दिसुचो एक कालु वगी येव्वो !

— वत्सला मँजुनाथ राव

काळजांत मळब

काळजांत मळब
मळबांत उडटा धार
धारीच्या दोळघांत
दुकां दुकां धार

काळजांत तळें
तळ्यांत साळकामळे
तळ्याचे देगेर
सुकणें फडफडटा नीळें

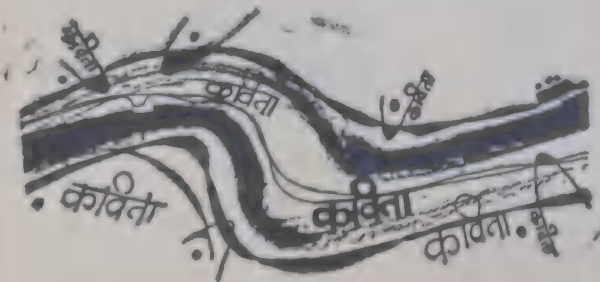
काळजांत गोठो
गोठ्यांत हांबेता गाय
साणिल्ल्याच्या नशिबांत
आवय दुदा - साय

काळजांत दर्या
दर्यांत मोती
मोतयांच्या वळेसरांत
शेणलीं सगळीं नातीं

काळजांत साळ
साळीन तोपले कांटे
जण एकलो चलता
अनवाणी वाटे

काळजांत मोग
कोणांकोणांक जाय ?
आपल्याच मनशांचे
घायार घाय

— नुतन साखरदांडे

मुरली तुजी गोड

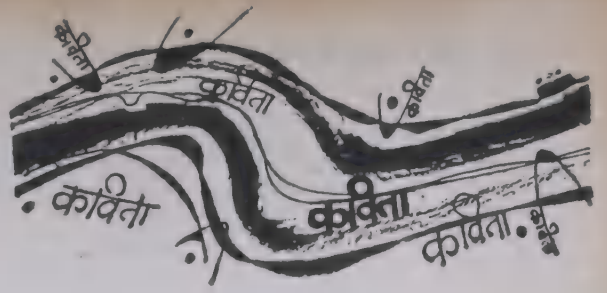
कृष्णा अशीच वाजयत राव
मुरली तुजी गोड
सूर्य देवान घांपले दोळे
तरीय सुटना ओड

म्होंवाळ सूर लायता पिशें
दिसता अशेंच उरचें कशें
पूण रे घरचीं दितलीं दुशण
नसती तांची खोड

गोरवां गोठ्यांत परतलीं
हांबेत तशींच रावतलीं
उमाशेची काळखी रात
दिसना पळे धड

पावस कसोच तोडना धार
यमुनेकय आयला हुंवार
सांगे रे आतां काडूं कशी
तातूंतल्यान तोड

विजयाबाय सरमळकार

जीवन

वारें हातांत धरूंक जायना
धरूंक जाता दिव्यार तळहात
रुकु माकशी करूंक जायना
वचूंक जाता मुखार सावलेंत
काळाची भित भेतूक जायना
दवरूंक जाता ताजेर एक चिन्ह
फुलाच्ये परमळ विसरूंक जायना
परमळी करूंक जाता जीवन

अरुणा राव

with Best Wishes :

**Shri Janardan
R. S. Kudchadkar**

CURCHOREM - GOA

तोषवोनी सकळांच्या मति उजळोनी संतोषाच्या ज्योती प्रसोनी अंधाराची पाटी रेखू ललाटी भाग्यलेखा

दीपावली म्हणजे मानवी समाजाच्या संपन्नतेचा तेजोमय अविष्कार. या संपन्नतेसाठीच महाराष्ट्र गेली ३० वर्षे विकासाची एक एक वात लावून सर्वसामान्यांच्या लक्षावधी जीवनज्योती उजळीत आहे. दीन, दलित, आदिवासी या समाज घटकांचे जीवन उजळावे म्हणून गेल्या दोन वर्षांहून अधिक काळात महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री श्री. शरद पवार यांच्या कुशल व गतिमान नेतृत्वाखाली निर्धारपूर्वक पाऊले टाकली आहेत.

दोन वर्षांपूर्वी दिवाळीच्या मुहूर्तावरच लक्षावधी अल्प व अत्यल्प भूधारकांना रु. २०० कोटीच्या कर्जभारातून मुक्त करण्याचा शुभशकुनी निर्णय घेण्यात आला. त्यानंतर गाव हाच विकासाचा घटक मानून रोजगार हमी योजनेचा श्रमशक्तीशी घातलेला समन्वय, लक्षावधी हेक्टर पडीत जमीन लागवडीखाली आणून शेतोवरील भार हलका करण्यासाठी आखलेला फळ लागवडीचा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम, आठव्या पंचवार्षिक योजनेत ग्रामोद्योगातून सहा लक्ष लोकांना रोजगार देण्याचा निर्धार, रोजगारात स्त्रिया व अनुसूचित जातीजमातीतील लोकांना अग्रहूकक ग्रामीण भागातील दैन्य दूर करण्यासाठी अविकसित भागात ६५ विकास केंद्राची निवड व ९४ लघु औद्योगिक केंद्रांच्या स्थापनेसाठी उचललेली पाउले, मागास भागात उद्योग सुरू करणाऱ्या उद्योजकांना विशेष सवलती तसेच अनिवासी भारतीयांच्या संकल्पित ४७० औद्योगिक घटकांना मंजूरी, गडचिरोली, चंद्रपूर आणि धूळे जिल्ह्यातील आदिवासींच्या जलद विकासासाठी कालवध्द विशेष कृती कार्यक्रम. कोकण विकासासाठी कोकण रेल्वे प्रकल्पाच्या आर्थिक भाराचा मोठा वाटा उचलून त्यास गती देण्याचा संकल्प तसेच विदर्भ मराठवाडा, कोकण यांच्या बरोबरच उर्वरित महाराष्ट्रासाठीही वैधानिक विकास मंडळ स्थापण्याचा केंद्राकडे आग्रह, आदि निर्णय महाराष्ट्राच्या सकलजनांचा भविष्यकाळ निश्चितपणे उजळतील.

कृतिशील शासन

महाराष्ट्र शासन

शासनाचे मुखपत्र "लोकराज्य" नियमित वाचा : वार्षिक वर्गणी रु. २५.

बी जी आय पी आर

महाराष्ट्र परिचय केंद्रातर्फे प्रसारित

CONSUMERS BE AWARE OF YOUR RIGHTS

Any commodity in a packaged form should bear of declarations of the name of the commodity, not quantity, name and address of the manufacturer, month and year in which the commodity is manufactured or packed. Besides as per the amendment, the manufacturers have to mark the following price :-

“ Maximum retail price ... inclusive of all Taxes”

Packages marked with “Maximum price Local Taxes Extra” or “Maximum Retail Price” are allowed to be sold till and of November, 1990.

GOVERNMENT OF GOA

Office of the Controller Weights
and Measures

PANAJI - GOA

With Best Compliments from :

**M/s. KUDCHADKAR ORE
& CHEMICAL PVT. LTD.**

Producers of :
Manganese Ore concentrates
Curchorem, - Goa

With Best Compliments From :

Gaunekar Construction Works

Civil Construction
Manufacturers of wooden frames
Doors, furnitures
and Interior Decorators

Bandora
Ponda
Goa

With Best Compliments from :

Vicent D'costa

Bandora
Ponda - Goa
phone ; 474

Best Wishes From

AJANTA Cashew Industry's
AJANTA CASHEW OIL

ALLIED PRODUCTS

Ponda Goa

With Best Compliments From

M/s Dhavalikar Enterprises

M/s TiP - Top Tiles

Dhaval Ponda

Goa 403 408

ph. 290 office

340,351 Res.

With Best Compliments From :

KAY PEE

Rolling Mills Pvt. Ltd.

Usgao
Ponda
Goa 403 407

‘चित्रंगी’ क उपाट यश आवडेतां

मेसर्स के. डब्लू. केणी
मालक : मारांव सोप फॅक्टरी
करंजालें - गोंय

बालिका : १९९०

गोंयच्या चल्यांची अवतिकाय

(एक सर्वेक्षण)

— संकलन —

वैजयंती प्रभु

— मुलाखती घेवपी —

१. विनंती कांसार, फोंडें	२. रजनी भेंब्रे, कुडचडें
३. दीपा मुरकुंडे, मडगांव	४. नूतन साखरदांडे, ताळगांव
५. शांती तेंडुलकार, सत्तरी	६. जयंती नायक, केपें
७. विन्हांती बोरकार, दाभाळ	८. अमिता सुर्लकार, वास्को
९. रशिदा मुजावर, मळें-पणजी	

बालिका वर्स

१९९० हें वर्स आंतरराष्ट्रीय कन्यावर्स म्हण सार्क हे संघटनेन जाहीर केलां. आंतरराष्ट्रीय वर्स म्हण जाहीर करतना सार्क ज्या विशयाक म्हत्व दिता त्या विशयाकडेन अख्ख्या संवसाराचें लक्ष ओडचें हो ताच्या फाटलो हेत आसता. ह्या आदिय युवावर्स, महिलावर्स, बालकवर्स अशीं वर्सां संवसारान मनयल्यांत आनी त्या त्या घटकांचे उदरगतीचो यत्न जाला. ह्या वर्सा सार्कान बालिका पिरायेंतल्या वायलांकडेन चड लक्ष ओडलां. देखून संवसारभरच्यो विविध संस्था, विविध सरकारां, स्वयंसेवी संघटना आपापल्या वाठारांनी हे विशींचे तरेकवार उपक्रम, कार्यावळी घडोवन हाडूंक वावुरतात. बालिकांचे स्थितीचो अभ्यास जावचो, ते विशी जागृताय घडून येवची, ते स्थितींत फावो तो बदल घडून येवचो आनी तांच्या फुडाराक योग्य ती दिशा मेळची हो ह्या बालिकावर्साचो हेत आसा.

बालिका म्हळ्यार ल्हान चली. बालिकांच्यो अडचणी तांच्या जल्माबराबर सुरू जातात आनी लग्ना उपरांतय सोपनात. तरी लेगीत बालिका वर्सांत जल्मापासून लग्नामेरेन म्हणजे सादारणपणान अठरा वर्सा मेरेनच्या चलयोचो विचार, अभिप्रेत आसा. गोयांतल्या थळाव्या बालिकांचेर एक नदर मारपाचो आनी तांची आवतिकाय जाणून घेवन फुडार अजमावपाचो यत्न आमी करतात.

बालिकांची कुचंबण

चली म्हण जल्म घेवप हो एक गुन्यांव केल्लेभशेन चलीभुरगें समाजांत वाडूंक लागता. आठ-धा वर्सा पिरायेच्या भुरग्याक समज येवंक लागता. भोंवतणच्या समाजाची कल्पना येवंक लागता. ह्याच पांवड्यार मुळावें शिकप सोपोवन तें मध्यमीक शिक्षणाक आरंभ करता. तर गरीब, कश्टी, मागाशिल्ल्या दुर्दैवी भुरग्यांक हेच पिरायेर आपले भुरगेपण विसरून जाणटें जावचें पडटा. जंय विभक्त कुटुंबां आसतात, घरांत नोकरी करपी बायलां आसतात, भाटकार, कंत्रांटदार, वेपारी अशा विविध येणावळीन सधन आशिल्ल्या घरांनीय घरकामाक ल्हान ल्हान चलींभुरगीं रावतात. खेळपाची, शिकपाची, वाडपाची ही पिराय. भूक चड लागपाची, शरीर आनी बुद्द वाडपाची ही सस्कारक्षम अवस्था. सादारण बारा तेरा पिरायेचेर शरिरी बदल झपाट्यान घडटात. तेचप्रमाण मनःस्थितीतय बदल घडून एक तरेची चंचळता येता. भुरगें चड भावनाप्रधान जाता. अर्थांत हो सैमाचोच नेम. पूण हे अवस्थेत समाजाचे चेपण आनी कमीपणाची भावना, तशांत मनाची आनी कुडीची आवतिकाय हांचे कात्रेंत चली भुरग्याची चड कुचंबण जाता. ह्याच वयांत भुरग्यांच्या जिविताक खंयचीय एक नवी दिशा लागता. आमचो समाज पुरुशप्रधान जाल्ल्यान बालकांपरस बालिकांची अवस्था चड चिंता करपासारकी. देखून धा-बारा ते सादारण सोळा-सतरा पिरायेची जाता मेरेनचो काळ चड म्हत्वाचो. ह्या तेंपार ह्या बालिकांक कशेतरेच्या अडचणीक तोंड दिवचें पडटा, तांचेकडेन पळोवपाची आमच्या समाजाची नदर कशी आसा, ती भुरगीं वाडटात तरी कशी, आनी ह्या सगळ्याचो परिणाम तांच्या सबंद जिविताचेर कसो कितें घडटा हाचेर उजवाड घालप आनी अडचणी सुटायो करूंक उपाय सोदप चड गरजेचें आसा.

गोंयच्यो बालिका

गोंयच्या समाजाचे विविध थर, तांचे मदीं जाती, धर्म, वेवसाय हांची विविधताय दिश्टी पडटा. ह्या समाजाच्या समान पिरायेच्या

बालिकांची स्थिती विविध तरांची, विशमतायेन भरिल्ली दिसता. गोंयभरच्या बालिकांच्या संबंदान जाणून घेवपाचे म्हळ्यार तांच्या चड लागींच्या व्यक्तींक म्हळ्यारच तांच्या आवयांक मेळून तांचेसंबंदान विचारप योग्य आसलें. हें उद्देशीं गोंयभरच्या विंगड विंगड वाठारांतल्या सादारण अकरा बारा ते सोळा सतरा पिरायेच्या बालिकांच्या आवयांक मेळून तांच्यो मुलाखती घेतल्यो. काणकोणपासून सत्तरो पेडणे मेरेन आनी वास्कोपसून सांवड्डे-सांगेमेरेनच्या विविध थरांचे प्रतिनिधित्व करपी बालिकांच्या आवयांनी दिल्ले म्हायतीवेल्यान गोंयचे बालिकांची एकंदर स्थिती आनी तांका मेळपी वागणूक हाजे चित्र उबें जालां ही म्हायती एकठावपाखातीर आमी एक प्रस्तावळ तयार करून कांय थळाव्य इश्टिणींच्या आदारान हें सर्वेक्षण केल्लें आसा.

थोर संतोशपूर्ण जिविताखातीर समाजांत कुटुंबसंस्थक थारो दिल्लो आसा. हे कुटुंबसंस्थेच्या कांय उद्देशांपैकी वंशसातत्य तिगोवप हो एक हेत आसा. तसो घरांत भुरगें खेळचें हो जण एका कुटुंबाचो हावेस आसता. पूण घराण्याचें नांव, कूळ, वंश, वेवसाय चलोवपी चलोच आदि जल्मा यवचा, हो परंपरेन घडोवलो आमच्या समाजमनाचो हावेस आसा. पयलो चलो जाय आनी उपरांत ताची अर्थअपुर्बाय करूंक भयण जाय. जली जाली का निशेणो. कांय महाभाग न्हवरे बाळटेराक बायलांक कुळारा पावयतात ते, चलो जाल्यारच तोंड दाखयतात नातर तेवटेन पर्थून तोंड दाखयनात आनी बायलांक तरातरांनी सतायतात. चलयोच जायत रावल्यार, चलो जायसर कितलेय बाळटेर जाले तरी वाट पळयत रावपी अडाणीपण आमचेकडेन अजून सोपना. कुटुंब नियोजनाच्यो कितल्योच कार्यावळी घडोवन हाडल्यो, सरकारी नोकरी करप्यांक कितलीय आमिशां दाखयली, आनी लोकांक कितल्योच संदी-मवलती दिल्यो तरी आपचे ते संस्कार कशेच वचनात. चलो जालो काय चली हे 'पेढे काय जिलेबी' 'साखर कांय गोड' अशे अलंकारिक भाशेंत आमचे लोक विचारतात. चलो जाल्यार वारशाचो बो दवाजो व्हड, खोस चड. तीच चली जाल्यार 'आलिया भोगासी' म्हण तिका लागीं काडटात आनी 'पयली बेटी धनाची पेटी' अशें म्हणून आपले समादान करून घेतात. कारण घरकारभाराक कामावावराक,

आदाराक चली जायच. मागीर जातल्या भुरग्यांक सांवाळुकय घरचे घरा वेवस्था जाता. आनी तरेतरेच्या अडचणीतल्यान, बंधनांतल्यान चली वयर सरुंक लागता.

हे फाटभूंयेर चल्यांच्या आवयांक आमचो पयलो प्रस्न आसलो तो असो - तुमकां भुरगी कितलीं ? तातूंत चलयो कितल्यो ? सगळीं भुरगी शिकतात ? चलयो शिकतात ? खंयच्या वर्गांत ? शिकनात जाल्यार कित्याक शिकनात ?

शिक्षण आनी चलयो

गोयांत सादारणपणान चले आनी चलयो हांचे प्रमाण सारकें आसा. शेंकड्याफाटल्यान पन्नास चले जाल्यार पन्नास चलयो. मातशें चड उणे जांवयेता. तरी पूण फक्त चले वा चलयो, चड वा उणे जावन समाजांत तयार जाता ती समस्या अजूनतरी ना. आनी ती तशी उप्रासचो न्ही म्हण हें प्रमाण सारकें उरप गरजेचे. गुरवारपणात गर्भजलाचिकित्सेवरवीं भुरग्याचे लिंग वळखून, चली भुरगं जावपाचें आसल्यार ताका संवसारांत येवपाक आडावपाचें गर्भपाताचें एक भयंकर सत्र आमच्या देशांत सुरू जालां. ताचो हुलोप गोयांत बादचो न्ही म्हण जागृताय जावंक लागल्या आनी जे दोतोर ही चिकित्सा करतात ताणी तशें करचें न्ही, अशे चेपणय येवंक लागलां.

ज्या पन्नाशेक बायलांक आमी मेळ्ळी, तांगेर फक्त चलयो वा चले आनी चलयो आशिल्ल्यो. ज्या कुटुंबांनी पयलीं चलयो जातात ते चल्याची वाट पळेतात पूण पयलो चलो जालो की चली जातासर चड वाट पळयनात. 'चली जालेंय जाल्यार परक्याचें धन. फाल्या सुनो येतल्यो तेन्ना चलयेची उमेद भागोवन घेवयेत' म्हण समाधान करून घेतात. जण एका कुटुंबांत भुरग्यांची संख्या एक ते सात इतली दिसता. पयली ती आठ - धा परसय चड आसताली. पूण बदलत्या काळाप्रमाण आतां तांचेर मर्यादा आयल्यात. आयची नवी पिळगी चार, पांच भुरगीं जातासर वाट पळयना. आयचे कुटुंब कल्याण येवजणेचें आनी जागृतायेचे हें जैतिवंत पावल अशे म्हणूंक जाय. ज्या घरांत भुरगीं चड थंय भुरग्यांची अर्थअपुर्बाय मनात आसूनय आवयबापायक करुंक

मेळना. मागीर जे चलयेक चल्यापरस उणाक दर्जो आसा तिची अपुर्बाय कोण करतलो ?

कांय चल्यांक आवय-बापायन शाळेतूच धाडूंक नात. 'आमच्या भुरग्यांक शिकून कितें करपाचें आसा ? घरा तितलोच आदार.' ही आवयची जाप. शाळेंत वचूंक आवडना म्हण कांय जाणां घरा रावल्यांत. कांय जाणां नापास जावन घरा रावल्यांत. शिकूंक हुशार, इत्सा आसा तरीय कांय जाणां, परिस्थिती भाड आयली म्हण घरा रावल्यांत. कांय जाणां शिकतात. धावी, बारावी जावन 'शिकलां तें पुरो' म्हण फुडलें शिकप सोडून कसल्याय कोर्साक वतात. शक्य आसा आनी सादारण शिकूंक हुशार अश्यो, चलयो उंचेलें शिकप करतात, तरेतरेचें वेवसायिक शिकप करतात.

हात - पांय मोटवे

चलयो कित्याक शिकनात ? हो प्रश्न जेन्ना खोतिगांव - काणकोणच्या दोन निरक्षर बायलांक विचाल्लो तेन्ना एकलेन सांगलें -

“ चेडवांनी शिकचे अशें दिसता. सगळी उमेद आसली. पूण हात जाले मोडये, पांय जाले मोडये. किते करतलीं ? ” आनी हात पाय मोटवे जावपाचें कारण घरची अर्थीक स्थिती. घरचें वातावरण. विभक्त कुटुंब. घरांत देरांचीं लग्नां जालीं. वेगळचार जालो आनी घोव बायल कामांक वतकीच भुरग्यांकडेन घराकडेन कोण ना. तरी चल्याक शाळेंत घाल्लीं पूण तींच दोनचार दीस शाळेंत वचून मागीर गेलींच नात. ल्हान चल्यांक शाळेची गोडी लागपापरस घरा रावप घरच्यांचे सोईचें जालें आनी तांकां शाळेंत वचूंक कोणे फोर्सय केलो ना. धाकलो चलो आनी चली पयलेंत शिकतात. सगळी एकेकडेन रावपाची जाल्यार सगळींच भुरग्यां शिकूंक पावपाचो अशें तिका दिसता.

दुसरी म्हणटा, (तिची तीन भुरगीं) “ व्हडलो चेडो शाळेंत वयता, आठवेंत आसा. चेडवाक तिसरी शिकोवन शाळेंतल्यान काडलें. शिकूंक हुशार आसलें. बाई तेका अजून शाळेंत आपयता. घरांत घरकार दुयेंत जावन पडला. घरा कोणाचो आदार ना. चेडवाकय अजून शिकन दिसता. आतां तेंय कामे-यां वांगडा काणकोणां, नेतल्यां शेतांत

नडूंक लुवूंक वयता. बारा वर्सांचें आसा.”

गावांत प्रौढ साक्षरता वर्गय चलनात. नावां बरोवन व्हरतात, शिकोवक येता म्हण्टात पूण शिकवूंक कोण येना, अशी तांची दोगींयचीय कागाळ आसा.

चली जालां कामेरें

सांगे तालुक्यांतली अशीच गरीब निरक्षर कश्टकरी क्रिस्तांव गावडा समाजांतली एक बायल मनीस म्हणटा,

“म्हाका चार भुरगीं आसात. दोन चेडवां, दोन चेडे. एक चौदा वर्सांचें, दुसरें बारा वर्सांचें. चेडे ल्हान, शिकतात. चेडवां शिकनात. शिकनात तेका खाशेले कारण काय ना. म्हजी जोड पावना म्हण व्हडल्या चेडवाकय कामांक व्हरचें पडटा. दुसऱ्या चेडवाक भांवडांक सांबाळूंक घरा दवरलां. आमकां लागीं शाळा आसा. बार्डन खूब फावटी सांगले, दुसरे चलयेक पूण शाळेंत घाल. कशे घालूं? आमी सकाळीं भूती घेवन वयता ती सांजे येतात. चेडे धाकटे आसात. तेंकां पोटाक कोण घालतलो? घरकार आसलो नासलो सारको! तो दिसभर सोरो पिता. काम करना अशे न्ही, करता. पूण जे पैशे मेळटात ताचो सोरो पिता आनी नुस्ते हाडटा. असल्यांनी संवसार कसो चलतलो? धाकटे चेडू एके बायलमनशेवरी सगळें काम करता व्हडलें म्हाजे बराबर कामाक वयता. मागीर शिकतलीं कशी?”

मडगांवची एक कश्टकरी निरक्षर आनी वावराडेचें काम करपी मुस्लिम बायल म्हणटा, “व्हडली चली शिकलीना कारण ती घरकामांत आदाराक जाय आसली. तिका रांदूक आनी कपडे शिवूंक बरें जमता. ती घर सांबाळटा म्हण म्हाका कामाक वचूंक मेळटा. धाकलें चेडू पयली शिकता.”

पयलीं पोट

जात धर्म खंयचोय आसूं, कश्टुपी, निरक्षर, गरीब, चेपिल्ल्या कुटुंबांतल्या बायलांची, कुटुंबाचे भुकेची समस्या चड व्हड. कोणाचो घरकार दुयेंत, कोणाचो घरकार संवसार सोडून गेल्लो, कोणाचे

घरांतलो कर्तो दादलो व्यसनी वा कोणाचेर आनीक कसलीं संकश्टां. भुरगीं चड, वजें व्हड, पेलूंक जायना. परिणामी गरिबी, दळिद्र वचना. सरकारान गांवागांवांनी फुकट शिक्षण दिवपाची वेवस्था केली, तरी हांचे भुरग्यांचे नशिबांत शिक्षण ना. चल्यांक तर साप्पंच ना. शिकून मेळपी संस्कार, साक्षरता, गिन्यान हाचेपरस हातपाय हालोवन पोट भरपाचें काम तांकां चड मानवता. शिकिल्लीं भुरगीं काम करूंक लजेतात, कामांक मेळनात आनी शिकिल्ल्यांकय आज नोकऱ्यो मेळनात. हो ह्या लोकांचो अणभव. तरी लेगीत 'आमी त्रास काडले तशे भुरग्यांक काडचे न्ही' ह्या खातीर चडशे आवयबापूय भुरग्यांक शिकूंक धाडटात.

साधारण मध्यम वर्गी, साक्षर, सुसंस्कृत घरच्या आवयांच्यो चलयो शाळांनी शिकतात. त्रास काडूनय तीं शिकयतात. चलयो शिकून आय. ए. एस, संशोधक, शास्त्रज्ञ जावचे अशो अपेक्षा धरून न्हय. तर शिकून सवरून कसलीय बरी नोकरी करची आनी आपापल्या मंवसाराक हातभार लागचो. शिकप आनी नोकरी आसा म्हण्टकच बऱ्या सुशिक्षित आनी गिरेस्त घरांत पडचे हे खातीर नोकरी जाय. चली स्वावलंबी जावचे परसय घरच्यांक आदार जावचो, देखून एक गरज म्हण शिकूंक धाडप आनी शिकपाचो उपेग करूंक म्हण नोकरी करप अशें हें सोपे गणित.

एकलेन आपले अणभवान सांगले, "आमचे आवयन आमकां चली म्हुणून शिकूंक धाडलेना. हाचो परीणाम हांव भोगतां. आता म्हाका खंयूय वतले जाल्यार बसीचें नांव सुद्धा वाचूं येना" चलयानी जरूर शिकचे, आनी तांका शिकूय आमचो तेंको आसा म्हणपाचे जायत्या आवयांनी सांगलें. खुबशा बालिकांच्यो व्हड भयणी शिकप थांबोवन, नोकरेखातीर वेगवेगळे कोर्स, ट्रेनिंग करून आनी एम्प्लोयमेंटात नांवां नोंद करून नोकरेची वाट पळयत बसल्यांत. कांय जाणानी नोकरी धरून धाकले भांवडांची जापसालदारकी सांबाळ्ळ्या. ज्या घरांनी पैशांची अडचण ना आनी चल्या इतलेच ज्या चल्यांकय शिकपाक स्वातंत्र्य मेळटा तांची चिंता ना. पूण अर्थीक अडचणी आनी समाज हांचो परिणाम जांचेर जाता ते मध्यमवर्गी आनी मागासवर्गी कुटुंबांतल्या बालिकांची परिस्थिती हुस्को करपासारकी आसा. ह्याच

वर्गांतल्या चल्यांच्यो अडचणी समजून घेवन तांका आदार मेळपाची गरज आसा.

घरकामां फक्त चल्यांचींच ?

‘चली भुरगें तें, ताणे काम करपाचेच’ वा कामसू वृत्ती हो ‘चलयेचो गुण’ अशे आमचे संस्कार, संकेत आसा. कामां सगळ्यांनीच करची, न्हय फक्त चल्यांनी. चल्यांचोय तो गुण आसूंक जाय. घरकामां हीं बायलांची अशें म्हणपाची परंपरा जावन पडल्या. आनी हे परंपरेक पाळो दिवन गोंयच्यो चडशो चलयो, भुरगेपणीच कामा वावराक लागिल्लीं दिसतात. घरांतली बायलां, आवय, आजी, भयणी हांची देख घेवन ल्हान चली, ल्हान ल्हान कामां करूंक शिकता. शाळेंत शिकता तेन्ना भ्रमप्रतिष्ठेचे धडे तिका मेळटातच पूण जेन्ना कांय चल्यांक तशेच गरीबीक लागून शाळेंत येवपाक मेळना तेन्ना घरकामां, परंपरेचे वेवसाय तांकाय शिकचे पडटात.

भौतेक सगळ्यांच्योच चलयो आवयक घरकामात मदत करतात. चली शाळेंत शिकता तेन्ना ताका घराय अभ्यासाक वेळ हो दिवचोच पडटात. शाळेंत वता म्हण कामां चुकोवपाक जायनात. शालेय शिक्षणांतय आपलीं कामां आपणें करूंक जाय. घरांतली आनी हेर सामाजिक कामांतय भुरग्यांनी वावरूंक जाय म्हणपाची देख दितात.

गरीब कुटुंबांतल्यो चलयो घरची कामां करूनय आपलो अभ्यास करतात अशें दिसून आयलां. तांचे कामाचें स्वरूप म्हळ्यार रांदप, कपडे धुवप, घर निवळ दवरप, ल्हान भांवडांक सांबाळप, वाडप, न्हाणोवप आदि. म्हणजे सादारण वावराडी करता तीं सगळीं कामां थोड्या भोव प्रमाणात करप.

एके बायलेन सांगले, “शिकपी भुरग्यांक आमी घरांतली कामां करूंक लायनात. जांचें शिकून जालां तीं घरांत आवयांक मदत करतात. मागीर घरकाम सदांच आसा.” दुसरेन सांगले, “आमी चल्यांक कामा करूंक लायनात. वावराडी आसा. फुडें काय तें चुकूंक येना.” हाचो परीणाम असो जांव येता कि शिकपाबराबर घरकामात लक्ष घालपाची संवय न केल्ल्यान ही अपुर्बाय करतल्यांकच मागीर नडूंक शकता.

चलयेक एकाच वेळार शिकप आनी घरकाम सांबाळपाचे ट्रेनिंग मेळना. आयच्या सर्तिच्या काळांत बायलमनीस जितल्यो चड जापसालदारक्यो बरेभाशेन सांबाळून शकता तीच येसस्वी बायल थरता. देखून उच्चवर्गी म्हणा वो उच्च मध्यमवर्गीयांचे लाड, त्या चल्यांक घातक थरूं येतात. मागासवर्गीयांतय चारपाच जाण भावणातल्यान शिकपी एकुलत्या एका भुरग्याक काम करूंक दिवप ना आनी हेरांनी कामां करप अशें कांयकडेन घडटा. हें सारकें न्ही. शाळेतल्या अभ्यासाभायर, घराय रातदिस अभ्यास, ट्युशनां हें भुरग्यांचे नैसर्गिक वाडीक पोशक न्ही. अभ्यासाक फावो तीं वरां दिवन हेर कडेनय चल्यांनी लक्ष दिवप गरजेचें आसा.

एक कष्टकरी बायल म्हणटा, “म्हजी चली गरजच पडल्यार काम करता. ताका कळटा पूण करीना. शिकता तीं घरकामाक उपेग नात. शिकना तीं घर सांबाळतात. घरा कोणूय नासल्यार ती कामय करता, घरय सांबाळटा.”

दुसरे एकलेचीं चौगां ल्हान भुरगीं आसात. व्हडलीं दोगांय शिकतात. बाकी ल्हान. व्हडलें चली अकरा वर्सांचें. तें घरांत कांयच काम करीना इतलेंच न्हय तर तें सामकें बेशस्त आसा. ताचो तिका खूब त्रास जाता देखून ताका शिकूंक मामागेर दवल्लां.

जांच्यो चलयो शिकतात पूण कामाक मदत करीनात अशे स्पश्टपणान सांगपी बायलांच्यो ह्यो प्रतिक्रिया. ह्या चल्यांक देख लावपांत आवयोच खंयतरी फाटी उरतात अशें दिसता. घरांतलें विचित्र वातावरण, अती लाड, व्हडांचीं झगडीं, चुकीच्यो देखी, घराण्याच्या प्रतिष्ठेच्यो पोकळ कल्पना, दांभिकपण, आळशीपण, न्यूनगंड अशा विविध कारणांनी भुरगीं कामचुकार जांव येतात. तांकां कामाचें म्हत्व ह्याच वयांत कळपाची गरज आसा.

अडेचें जाणटेपण

गरीब कष्टकरी समाजांत ज्यो चलयो शाळेंत वचनात तांचेर ह्या वयांत गरजेपरस चड कामाचे वर्जे येवन पडटा. खेळपाचे पिरायेर ह्यो बालिका व्हड व्हड जापसालक्यो सांबाळटात आनी ‘अकाली

प्रौढत्व' म्हणटा तशी तांची गत जाता. तांची हुशारी घराकांत उपकारता खरी पूण खंयतरी तांचे शिक्षण स्वातंत्र्य, भुरगेपण शेणून वता.

“चलयो शिकना जाल्यार कसलीं कामां करतात?” हाचेर केपेंची एक निरक्षर मागास समाजांतली बायल सांगता,

“सगळीं शिकतात तशीं म्हाजींय चडेवां शिकचीं अशें म्हाका दिसता. पूण पोट पयलीं काय शिकप पयलीं? जोडटा ती जोड आमची स जाणांची पोटां भरपाक पावना. दोनीय चेडवां घरांतले सगळे काम करतात. धाकल्या चेड्याक सांबाळटात आनी आमकां सुपां, खोटले, हातरपाट्यो बी करपाक मदत करतात. आतां तेंपार आमचो धंदो साप्प लागीं आयला. जाय तशे आनी जाय तितले कोंडे मेळनात देखून जें मेळटा ते पोटाक पावना. आनी सोरो तर आमच्या दादल्यांची फाट सोडीना.”

आज मागाशिल्ल्या जातीजमातीच्या लोकांक सरकारान जायत्यो सवलती, रीगां, नोकऱ्यो दबल्ल्यात पूण आपलो परंपरेचो वेवसाय सोडपाची बऱ्याच जाणांची तयारी ना. ह्या मागास समाजांतल्यो ह्यो बालिका कशेय भशेन शिकिल्ल्यो जाल्यार ह्या सवलतींचो फायदो वेवन कुटुंब वयर काडटल्यो आसल्यो.

कांय चलयो शिवणसूत करतात. ट्रायसेमचे शिवण क्लासांक लागून खूबशा चल्यांक बायलांक शिवणेचे शिक्षण मेळ्ळां. शिवण करुनय कांय बालिका घर सांबाळतात आनी थोडेशे पैसे जोडटातयबी, घरचें शिवण करुन पयशे वांचयतातयबी. खानलां शिंपप, गोरवां राखप, रादप कांडप, दळप, लाकडां हाडप, घर सारोवप, कपडे आयदना धुवप घासप अशेतरेची कमांय कांय बालिका करतात.

कांय चलयो दिसवड्याचे कामांक दुसऱ्या बायलां बराबर वतात. नडप, नाट लावप, लुवप असली शेतातली कामां, रेंव, माती भरप, व्हांवोवप, खडी भरप, अशी मेळटा तीं कामां करतात. रानखात्याची नडणी काडपाची आनी रोपां लावपाची कामांय मेळटात. सादारण पंदरा रूपया दिसवडो. सरकारी कामां जाल्यार अठरा, बीस पर्यंत मेळटात. ‘काम करुन घेतात पूण दुडू दिता आसतना पिरंगतात’ हे

सांगिल्ले सत. कांय चलयो लाकडांच्या वखारीनी, काजु फोडपाचे फोडणावळीनी, काथ्याचें काम चलता त्या फॅक्टरीनी, सुंगटां सोलपाचे फॅक्टरीनी कामांक वतात. कांय जाणां उद्येगीक वसाहतींत कामांक वतात.

कांय जाणां दुकानांनी सेल्सगर्ल म्हण कामां करतात. कांय चलयो सात आठ वयाच्यो आसतना घरून वावराडी म्हण दुसऱ्यागेर भुरगीं सांबाळूंक राविल्लीं दिसतात. कामाचो मोबदलो मेळटा तोय ते मानान उणोच. दिसवड्याच्या कामाक वचपी चल्यांक वागणूक बरी मेळटा. वावराडी चल्यांक वागणूक व्हडलीशी बरी मेळना. काम करता त्या घरांत तिचें स्थान तर सदांच दुय्यम आसता. हेर बालिकांप्रमाण तिका स्वातंत्र्य नासता. ती जें किते मेळयता त्या पैशांचेरय तिचो हक्क नासता. तिची जोड आवय-बापूय व्हरता. आडवादानच म्हणटा तशीं थोड्याच घरांनी ह्या ल्हान बावराड्यांक बरी वागणूक मेळटा.

खंयच्या घरांत आनी खंयच्या आवयबापायगेर जल्म घेवचो हें बाबड्या भुरग्याच्या हातांत थोडेंच आसता ! अशा ह्या ल्हान ल्हान भुरग्यांक तरेक तरेच्या वृत्ती प्रवृत्तीचे आवयबापूय फावो जातात. आनी तांचे संस्कार, तांचो परीणाम ह्या भुरग्यांच्या जिविताचेर जाता. तांचो समाजीक दर्जो, तांचो समाज, तांचे कुळाचार हे भुरग्यांचेर परिणाम करतात. आमच्या समाजांत पुरुषप्रधान संस्कृतायेन चल्यांचे स्थान गौण मानिल्ल्यान चली म्हळ्यार कांय जाणांची तकली उसळटा. चलयो चड जाल्यार आनी तातून गरिबी आसल्यार तांचे हाल सुण्यापरस बायट जातात. चलयेकडेन पळेतनाच हीण नदरेन पळयतात. दादले आपल्या व्हडपणाच्या अधिकारान बायलांचेर शोक गाजयतात अश्यो देखी आमचे मुखार आसात. आनी बायलोय जायते फावट परंपरेक मान दिवन आपलें स्थान सकयलें अशें मानून घेता. आनी ते तरेची चलयेचीय घडणूक करूंक फुडाकार घेता.

“घरांत चलयो आनी चले हांका तुमी एकेच तरेची वागणूक दिता काय भेदाभेद करता आनी कित्याखातीर ?” असो एक प्रस्न आमी आवयांक विचाल्लो.

भौतेक आवयांची जाप अशी - “आमकां चलेय सारके आनी

चलयोय सारक्यो. भेदाभेद ना.” तर तांतुतल्यो कांय म्हणटात,
 “चल्यांपरसय चल्यांक आमी बरी वागणूक दितात. चले आनी चलयो
 हांची अपुर्बाय सारकीच जाता. चलो म्हण चड न्हय आनी चली म्हण
 उणी न्हय, खावप जेवप, शिकप आनी हेर जायत्या बाबतींत जशे चले
 तशे चलयो.”

“खावपा जेवपाच्या बाबतींत भेदाभेद ना. खंयूय वचपाचें
 जाल्यार मात चल्यांक सट् करून धाडीना. चल्यांक मात व्हडलेशे
 आडायना”

“तीनय चलयोच तेन्ना भेदाभेदाचो प्रस्नूच येना. पूण म्हज्या
 मतान चली आनी चलो हांका ल्हानपणसून सारकीच वागणूक दिल्यार
 तांचेमदीं भेदाभेद जांवकूच फावचोना.”

“चलयेचीच चड माया. चले सोडच, घोवाचे सुद्धा म्हजे
 बलायकेचेर लक्ष नासता. पूण चलयेचें आसता. अशें दिसता, आज ना
 फाल्यां परक्यागेर वचपी माया मोग आतांच दिवपाचो.”

भौतेक बायलांच्यो प्रतिक्रिया ह्यो अशाच तरेच्यो आसात. पूण
 कांय थोड्यो बायलो मात चले चल्यांत भेद करतात म्हणपाचें मान्य
 करतात. ह्यो बावयो वेगवेगळ्या थरांतल्यो आसात.

एक उच्चवर्गी समाजांतली बायल सांगता –

“चल्यांचेर कसलीच बंधनां ना आमचीं. चलयेन शीममेर
 बाळगूंक जाय न्हय ? तें लोकाच्या घरा वचपाचें. घरांत लेगीत ताका
 आमी हांसपाक खिदळपाक मनाय करता. चलयेक सोबना तें.”

दुसरी एक मध्यमवर्गी बायल. तिका दिसता, चलो आशिल्लो
 जाल्यार बापायक आदार जावपाचो. चलो ना हाचें तिका दुख भोगता.
 तरी तिगांपैकीं धाकले चलयेक लग्न करून, घरजांवय करून घरा
 दवरपाचें ती येवजिता. ती म्हणटा, “आतां चलयो चलो भेद
 बाळगिनासतना शिक्षण दितात. चल्यांभशेन व्हडले चलयेक जोडीक
 धाडली.”

तिसरी सांगता. “ना म्हळ्यार चलयो समंजस आसतात. चल्यांचो
 रागफूग सांबाळचो पडटा. चली कितें, फाल्या दुसऱ्या घरा वतली”

म्हणजे चलयो सौशिक, समंजस म्हण तांकां उणाक आनी

चल्यांची मर्जी सांबाळपाखातीर तांका श्रेश्ठ लेखपाचे, वागोवपाचे. हो खंयचो न्याय ?

आनी एकटी आवय, बरें तें चल्याक पयलीं दिता. चलयेक मागीर. कारण कितें तर, आवयचो चल्याचेर चड मोग म्हणून.

चलो म्हणजे आदार !

फोंडे म्हालांतल्या गांवांतली निरक्षर मध्यमवर्गी आवय सांगता, “चल्यांनी फकत शिकूनच उपेग ना, तांका घरय सांबाळूंक कळूंक जाय. घरांतली कामां यवंक जाय. म्हणून ताका हांव चडशें मेकळें सोडीना. धाकटे दोन चले आनी चली सोडून व्हडलो चलो आसा. ताका चड बरें करतां. चडशो सवलतो ताका दितां. चलयेक चडशे मेकळेपण दिना. तो चलो आमचो जाण्टेपणाचो आदारसो दिसता. चली कितलीय शिकली, हुशार आसली तरी ती लोकांच्या घरा वतली अशें म्हजें मत.”

‘म्हाका सगळीं सारकीच’ अशें म्हळें तरी कुटुंबांतल्या एका भुरग्याक शिकोवन वयर वाडपाचे यत्न वेळीप गावडे अशा कष्टकरी समाजांत जातात. चलो आनी चली शिकूंक दोगांय हुशार. पूण गरज म्हण शिकपी चल्याक शाळेंतल्यान काडीनासतना फकत चलयेक शाळेंतल्यान काडटात हो भेदाभेद न्हय तर कितें ?

चली परक्याचें घन !

आमचे घटनेन सगळ्यांक समान हक्क दिल्यात. सगळे बावतींत समानता आसा. चली सगळ्या मळांनी आपलें कर्तुप गाजोवंक शकता. घराभायर नोकरेखातीर ती चल्याप्रमाण वावुरता. खेळांत, शिकपांत, खंयच फाटी ना. चल्यांप्रमाण घरसंवसार त. सांबाळटा. जाणटेल्यांक आदार करता. हे सगळें धडधडीत दिसता आसतना ‘चल्यांक आनी चल्यांक आमी सारके वागयनात’ अशें सांगप एक व्हड धाडसच म्हणूंक जाय. कित्याक तर आयच्या सुदारील्ल्या विचारांची दखल घेतिल्ली दिसना. संकुचित वृत्तीचेंच दर्शन हें. चल्यांच्या लग्नाचो वा सोयरिकेचो प्रस्न येता थंयूय, ‘आमचें चली कशें आमचे आजेंत वाडलेलें आसा’ हें

दाखोवपाखातीर चल्यांचेर 'दबाव,' हो आसूंकच जाय, अशी आवय-बापायची धारणा आसता. 'बंधनां हीं आसूंकच जाय, लग्न जातकच तुमकां जाय तशें वागात, चली हें परवयांचे धन, तें जाचे ताचे सुवाधीन केलें को, आमी मेकळीं' अशे भूमिकेतल्यान कितेंय 'नांवरूप' करचे आदीं चली 'वयार' जावची ही आवय-बापायची अपेक्षा दिसता. चल्यांचेर जावपी अन्याय, आगळीक हाका लागून जण एकली आवय आपल्या चल्यांक आपल्या दोळयांमुखार, मर्यादित दवरूंक सोदता आनी ते खातीर आमी चल्यांक दिता तशें स्वातंत्र्य चल्यांक दिवंक शकनात. पर्यायान आमी तांकां समान वागणूक कशीच दिवंक शकनात हें तांचे मत.

आत्मविश्वास जागोवप गरजेचें

आमच्या समाजांत, बालिकांनी चडात चड अन्याय सोसूनय जबाबदाऱ्यो पेलिल्ल्यो आमी पळेतात. तांचेकडेन आयच्या आवयानी चलो चली असो भेद करीनासतना पळोवपाची गरज आसा तशे तरेन वाडिल्ली प्रत्येक बालिका ही कुटुंबाचो वारस जावपाक योग्य आसतली. हे खातीर चल्यांकय चल्यां इतलेच समर्थ करपाची जबाबदारी आवयबापायचेर येता. चली म्हण तिका बंधनानी बांदून दवरचे न्ही. तिचो आत्मविश्वास जागोवंक जाय, तिची भाग्यकी, शक्त, आपली आनी हेरांचीय राखण करपाचें शिक्षण तिका मेळूंक जाय. फोंडें म्हालांतली एक सुशिक्षित उच्चवर्गी आवय सांगता, धावेक आशिल्लें तिचें चौदा वर्सांचें चली घरकामांत आदार करता. सायकल घेवन बाजार करता. नागेशी व्हरून तिका तळयेंत पेवपाचेय शिकप दिला. आनी आतां 'कराटे' ह्या आत्मसंरक्षक कलेचेय तें शिक्षण घेता.

चली म्हण फाटी रावपाचें, हो संस्कार कशेच भशेन चल्याचेर जावंक उपकारना. तरच ह्यो बालिका फुडें सरूंक पावतल्यो. घरांत ल्हान चलो आसूनय चल्यांक 'समर्थ' घडोवपी ह्या आवयबापायची देख गोंयच्या समेस्त आवय बापायनी घेवपासारकी आसा.

चली वयांत येता ...

चली वयांत येता तेन्ना तिच्या शरीरांत कांय वेगवेगळे बदल

घडटात. शरीराची वाढ वेगान जावंक लागता. उंचाय तशें वजनय वाडूंक लागता. शरीराच्या अवयवांक आकार येवंक लागता. हळूहळू बालिकेच्या शरीरात बदल घडत वचप ही तिचे युवा अवस्थेची सुरवात आसता. सादारण अकराव्या वर्सापासून हे बदल दिश्टी पडूंक लागतात.

छातयेक उभारी येवप, कुल्यांक रुंदाय येवप, मांडयो जड जावप, खाकेंत तशे गुप्तआंगार केंस येवप आनी तोंडार मुमरां येवंक लागप हीं हे अवस्थेचीं लक्षणां म्हणूं येतात जेदेवेळार एके चलयेचें शरीर भुरग्याक जल्म दिवपा इतलें तयार जाता तेन्ना तिका मासिक पाळी येवंक लागता. गर्भाधानाखातीर तयार जाल्लें गर्भाशयाचें भितल्लें आवरण फुटून, प्रत्येक म्हयन्यात रक्तस्त्राव सुरू जाता. ताकाच म्हयन्याची पाळी वो भश्टें जावप अशें म्हणटात. ह्या नरम आवरणामदीं जायत्यो ल्हान ल्हान रक्तवाहिन्यो आसतात. त्यो शरीरातल्यान योनिमार्गातल्यान ह्या अशुद्ध रक्ताक वाट करून दितात. चार पांच दीस मेरेन हें रक्त व्हांवप चालू आसता.

मासिक पाळी सुरू जावचे आदीं भौतिक बायलांक कमरांत आनी बोंबलेच्या सकयल्या भागांत दुखूंक लागता आनी केन्ना केन्नाय घुंवळ लेगित येवंक शकता. रक्तस्त्राव सुरू जातना हें रक्त व्हांवोवपी शिरो फुगून तट्टीत जाल्यान ही पीडा जाता. पयलेच फावट जेन्ना बालिकेक पाळी येता, रक्तस्त्राव सुरू जाता तेन्ना ह्या शरीरधर्माची जाणीव नासल्यार चली खुबच भियेता, लजेता, रडूंकय लागता. कितें करचे हें तिका कळना. दर वेळार पाळी सुरू जावचेआदीं पोटांत दुखताच अशेंय ना. देखून नव्यानच अचकीत पाळी येता तेन्ना, आदीं कल्पना नाशिल्ले चलयेन भित्यार अजाप कसलें ? चलयेची अशी आवतिकाय जावचे आदींच आवयन वो आवय नासल्यार आवयसमान लागींचे बायलेन तिका पूर्वसूचन केल्लें बरें. आवय ही चलयेक चड लागींची. म्हण तिणेच हे विशीं चलयेक कल्पना दिवन दवरूंक जाय.

मानसिक - भावनिक बदल

कुडीचे बदल घडटाना मानसिक आनी भावनिक स्वरूपाचेय बदल बालिकेच्या अंतरंगांत घडून येतात. हे बदल आमकां तिच्या

वागपांतल्यान नदरेक पडटात. ह्या वयांत तिका पर्थून पर्थून हारशांत पळयनशें दिसता. आपूण सुंदर दिसचें म्हण वेगवेगळ्यो स्टायली, मोदी ती आपणायताना दिसता. सगळ्यांनी आपलें कौतुक करचें, सगळ्यांमदीं आपणें उठून दिसचें अशें तिका सहजतायेन दिसता. सगळ्या संवसाराची नदर आपलेचकडेन लागल्या अशेंय तिका दिसता. लजेची भावना तिचेमदीं आपसूक निर्माण जावंक लागता. चल्यांविशीं नकळटना आकर्शण निर्माण जाता. काळजांत धडधडप, नदरेंत लज, भीड, भंय, नमळाय हांचो आसपाव जाणवता. मनांत एक बिनचेऱ्याची जोडीदाराची मूर्त उबी जावंक लागता. नवें शिकपाची, नवें करपाची उमेद, उच्चंबळाय हे पिरायेर भुरग्यांच्या भितर येता. देखून भुरग्यांच्या जिविताक बरें वो वायट वळण लागपाचीं हीच पिराय.

चल्यांमदींय अशेच तरेन पूण वेगळे तरेचे बदल घडून येतात हे पिरायेर चल्यांचो आवाज बदलता. उंचाय वाडप, मिशयो फुटप, चलपा उलोवपात झेत येवप, अशे तरेचे बदल दिश्टी पडतात. हे वयांतले चलयो तशे चलेय सपनाळ्या जगांत वावुरतात. परिचित आसूनय एकामेकांकडेन उलयतना, पळेतना चलेचलयो मर्यादतात अशें दिसून येता.

चेपण : न्यूनगंडाक पोसवण

हीं सगळीं वयांत येवपाचीं लक्षणां, शरीराचो धर्म. जण एकल्याक अशे अवस्थेंतल्यान वचचें पडटाच. पूण ह्या वयांत चल्यांचेर कुटुंबाचें, समाजाचें चड चेपण येता ज्या वयांत चल्यांविशीं आकर्षण निर्माण जाता, मोगाचे बी किल्लूक लागता आनी सपनाळें रंगरंगयाळें जग मन भुलयता त्याच वयांत चल्यांबरोबर वचचे न्ही, खेळचें न्ही, हांसचे न्ही, आपल्यो मर्यादो सांबाळच्यो, घरच्यांचे नाक कापशी, नांव वगडावशी, जीव दिवपाची पाळी हाडशी अशे तरेच्यो सुचोवण्यो आनी निर्बंध चल्यांचेर आवय-बापायकडल्यान लादप जाता. ह्यो गजाली चल्याच्या मनांत न्यूनगंडाक पोसवण दितात. चलयो भितात. तांची आवतिकाय विचित्र जाता. गर्भाधानाक योग्य चलयेंक खंयचेय तरेन लग्न जातासर दादल्यांपसून पैस दवरपाखातीर तांते आवयबापूय अशें चेपण हाडटात.

हैं आमच्या समाजांत चरुत आयलां स्मृतिकार मनून तर वरोवनच दवरलां कि 'न स्त्री स्वातंत्र्यमर्हति' - "बायलांक स्वातंत्र्याची गरजच ना. भुरगेपणात बापूय, तरुणपणात घोव आनी जाणटेपणात पूत तिका राखतात. तिका स्वावलंबनाची कसली गरज ?"

आनी हेंच सत मानून आमचो समाज बालिकांचेर चेपण हाडूंक वावुरता. अशा वेळार चलयेक समजून घेवन योग्य तें मार्गदर्शन करप गरजेचें. तांचेर शारीरिक, मानसिक, भावनीक नदरेन वायट परीणाम जावपाक फावना

ह्या संमिक बदलाची जाणविकाय आमचे आययबापूय चले चल्यांक करून दितात कांय ना ? ह्या अवस्थेंतल्या भुरग्यांच्या चंचळ आनी आत्मकेंद्री सभावाक आनी वागपाक कशे ट्रीट करतात ? समजावन दितात कांय उलयतात, तापयतात, बंधना घालतात ? हे बालकांच्या आवयांकडेन विचारतकच, मातशे नाजूक दिसपी ह्या प्रस्नाचेर चडशो बायलो फाटीफुडे जाता, लजेले सारक्यो जाता. हो विशय असो उक्ताडार हाडपाचो कांय किन ह्याचे विशीं त्यो दुबावतात. मुलाखती दिवपी बायलांची नांवां प्रसिद्ध जावचीनात अशें उतर मेळटकच ह्यो जापो मेळटात. आमच्या सर्वेक्षणांतूय आमकां होच अणभव आयलो.

भौतेक चलयो अज्ञानात

अर्दअधिक आनी तातूंतय निरक्षर वो चड शिकप नाशिल्ले आवयांनी म्हयन्याच्या पाळयेसंबंदान चल्यांक अज्ञानात रावंक दिलें. प्रसंग आयलो तेन्ना धीर दिलो, सावरून घेतलें. भिवपाची गरज ना, म्हळें. ह्या बालिकांनी आपल्या अणभवान फाटले भयणीक शिटकायलें. कांय आवयांनी तर धुवांकडेन तांचे पाळीविशीं विचाल्लेंय ना, अशीं उदाहरणां मेळ्ळ्यांत. हो चर्चा करपाचो, उलोवपाचो विशय न्ही, असो तांचो गैरसमज जाल्लो दिसता. मासिक पाळी येता तेन्ना चार दीस कुशीक रावन भश्ट पाळपाची रीत आसा. आतांच्यो चलयो ते नेम पाळीनात देखून जाणटेलीं नाराज आसात, अशेंय चित्र दिसता. मासिक पाळयेच्या दिमांनी चड श्रम करप ना, घरांत कोणाक

आफुडप ना, आनी चौथ्या दिसा न्हावन, पवित्र जावन घरांत भितर सरपाचें. इतले मजगतीं न्हाण आयिल्ली चली लग्न जावन सौभाग्यवती जातासर, तिच्या हातचें कितेंच देवधर्माच्या कामांत उपकारा येना, अशी परंपरा आसा. ही चाल फक्त हिंदु कुटुंबांनी आसा. दुसऱ्या धर्मियांत ना न्हाण येतकच चलयेन कशें वागचें, चल्यांमदीं मिसळचें न्ही, तांचेपसून चार हात पैस रावचें, हें ह्यो आवयो तांकां सांगतात. पूण इतल्यान चल्यांची जिज्ञासा पूर्ण जायना. तांकां शरीरधर्माची पुराय जाणविकाय करुन दिवप गरजेचें.

आवयांचेंय अज्ञान

एक कष्टकरी बायल म्हणटा, “म्हयन्याच्या पाळयेसंबंदान सांगचे पैलीच चेडूं कामांक वचूंक लागलें. दुसऱ्या चेडवांकडल्यान आयकून आनी पळोवन शिकलें. कामाक वचपी मनशां आपशींच निबर जातात. तांकां कांय जायना. जाल्यारय आमची अपुर्बाय कोण करतलो ? ”

हे जापेंत एकेवटेन अज्ञान तर दुसरेवटेन निर्शेणी दिश्टी पडटा. चलयेक पूर्वसूचवणी करुंक एक तर वाट पळोवपाची गरज नासली. तें तिज्यान केन्नाय सांगूं येतालें.

दुसरें म्हळ्यार निर्शेणी. हाचेर उपाय म्हळ्यार कशेच भशेन त्रास काडूनय चल्यांक बरें शिकप दिवप. आपल्या पायांर उबें रावपाचें वळगें दिवप. घाण्याक बैलांक जुपचे तशें फक्त कश्टांचे जिवित सारत रावपांत कसली आशा ? कोणय तरी देवदूत येतलो आनी कश्टांतल्यान आनी संकश्टांतल्यान वाटायलो म्हणपाची आशा फट. आरोग्य केंद्रानी वो हेर जायतेकडेन आशिक्षित बायलांक, बरे सल्ले मेळटात थंय तांणी आडनदर करुंक फावना.

भौतेक चल्यांक मासिकपाळी तेराव्या आनी चौदाव्या वर्सा आयली. एक आवय सांगता, “पाळी येतकच ताका आपूणशींच सगळें समजलें. बाकिच्यो चलयो रडटात. गोंदळटात तशें कांय घडलें ना. आमी ताका तीन दीस कुशीक दवरतात. आतां हाची ताका संवय जाल्या.”

पूर्वसूचीवणी गरजेची

बारा वर्सांचेर पाळी आयली अशे एके चलयेची आवय म्हणटा, “चलयेक पयलीच कल्पना दिल्ली आशिल्ल्यान चड कांय सांगूं ना तें तें भिवूंकय ना आनी रडूंकय ना.”

हे आवयप्रमाण, चलयेक पयलीच कल्पना दिल्यार, बारा वर्सां पिरायेच्यो ल्हान बालिकाय नव्हंस जावंक पावच्योनात.

आनी एके आवयन आपलो अणभव सांगलो. तिका खंय, धुवेक पूर्वसूचन कशें करचें तेंच कळना जाल्लें. म्हण तिजें कांयच सांगूं नासलें. मनात आसूतय सांगूंक पावलीना. पूण शाळेंतल्या तिच्या बरोबरच्या इश्टिणीं कडल्यान तिका सगळें कळिल्लें. तिचे धुवेचो प्रस्न मिटलो खरो. पूण चल्यांक शादूर कशें करचें हें आवयांक कळपाक जाय. कळना जाल्यार आवयांनी कळपी जाणकार बायलांकडल्यान, वो आरोग्यसेविकांकडल्यान जाणून घेवप गरजेचें.

हो भंय चुकीचो

एके कश्टकरी बायलेन आपली अडचण म्हण सांगलें कि, तिचे चलयेक अनियमितपणान पाळी येता. एक फावट बावीस दिसांनी तर दुसरे फावट देड म्हयन्या उपरांत येता. लजेक लागूत चली दोतोराकडे वचूंक तयार ना. दोतोरागेर लोक कित्यावितेंय उलयत, खबरो करीत हाचो आवयक खंय भंय दिसता. तिचेपरस चलीच चड मर्यादता. कसलीच चूक नासतना व्हडले धुवेचे बाबतीत आगळीको घाडिल्ल्यान तिचे मन आदीच कांचवेलां. हे आदीं प्रेमभंगांतल्यान एके चलयेन घरच्यांक कसलीच सुलूस दाखयनासतना आत्महत्या केल्ली. घरच्यांचो विरोध नाशिल्लो, आनी तांकां कल्पनाच नाशिल्ली. हाच्या मनांत भरिल्ल्या एका भुरग्याचो दुसरेकडेने मोग आसा म्हण कळळें आनी ताणे हो अविचार केलो. आवयक भांवडांक त्रासांत उडयलीं. आपल्या पायांर उबे जाल्ले तरनाटे चलयेन ना जावप आनी लोकांक चर्चेक वाट करून दिवप हाचो परिणाम तिच्या कुटुंबान सोसला. देखून भिल्लें अशिक्षित मन, कारण नासतना दोरयेक सोरोप समजून भिवचे तशें

समाजाक भिता.

शिकपी भुरग्यांनी गरज आसतना दोतोरानेर वचूंक अनमनप योग्य न्ही. हें तर आठवेंत शिकपी चली. डॉक्टरा इलाजान भलायकी सुदारता ती बरी, कांय 'कोण किते म्हणत काय' ह्या भयान आरोग्य बिगडावप बरें? आनी लोकांक भिवप तरी कसल्या कामाक? बऱ्या कामांक लज भीड भंय सोडून दिवन फुडें सरूंक जाय. भलायकेचे बाबतींत योग्य वेळार उपाय केलो ना जाल्यार जीवाकय धोको उप्रासता. जाणट्या बायलांनी, आवयांनी हाची जाणीव करून घेवपाक जाय. ल्हान तरण्या चल्यांक निरोगी दवरपाचे यत्न करूंक जाय.

अणभवाचे शाणेपण

चल्यांच्या बाबतींत अणभवान शागी जाल्ली एक आवय आपणाल्या धुवांविशीं सांगता -

“हांवें तेंका पयलीं सांगलें ना. तीं आपले आपुण शिकलीं. बऱ्या तेंपान म्हाका कळ्ळें तिगांय वेळार अशेंच जालें. धाकल्याक तर शाळेंतल्यान टीचरीन घरा धाडलें. फाटल्यान लागलें म्हण तें रडत घरा आयलें सगळीं बरोबरचीं हांसतालीं. तीन दीस मेरेन पोर लजेन शाळेंत गेलें ना. म्हाका खूबच पिकासांव जालें. हांवें ताका आदीं शिटकावपाचें.”

अशे तरेन मागीर पिकासांव करून कितें उपेग? ह्या वयांत चल्यांक आदीं शादूर तर करपाचेंच पूण भावनिक नदरेन तांकां पीडा जावचीना हाजीय जतनाय घेवप चड गरजेचें. पाळी येतकच जाणटीं मनशां चल्यांचेर जे तरेन चेपण हाडटात वो तांचेकडेन उलयतात, तांकां आपलेपरीन जाणीव करून दितात ती तरा सामकी चुकीची. देखीक एके चलयेचे आवयची जाप पळोव येता. ती सांगता, तिचे चलयेन पाळी आयिल्ल्याचें भियेभियेत आवयक येवन सांगलें. तेन्ना तिणे भियेवपाची गरज ना म्हण समजावन सांगलें. आनी म्हळे खंय, 'आतां तूं बायल जाली' एके ल्हान चलयेक 'आतां तूं बायल जाली' म्हण सांगप म्हळ्यार आतां तुजें भुरगेपण सोपलें हाजी जाणीव करून

दिवप. शरीर धर्माचें कसलें दुख ? पूण आतां आपल्याक भुरगेपणांतल्यान काडून जाणटेल्यांचे बळेरींत उडयलें हाजो दुखदिणो परिणाम चल्यांचेर चड जाता. एका दिसांतसान चलयेची बायल कशी जांव येता ? ल्हान बालिकेचें, तरनाटे बायलेंत रुपांतर जावपाची प्रक्रिया, ही अठरा एकोणीस वर्सांची जातासर चालूच आसता. आनी देखूनच उणेंच अठरा वर्सांची पिराय जालेशिवाय आमच्या देशांत चलयेच्या लग्नाक कायद्यान मनाय आसा.

निरोगी जिविताखातीर

ही पिराय तिची वाढपाची, फुलपाची आनी कुडीन, बुद्धीन, गिन्यानान परीपूर्ण जावपाची. देखून पाळी सुरू जाली म्हण चलयेक भेकडावप चुकीचें. उरफाटें लग्नाउप्रांतच्या निरोगी जिविताखातीर दादलो-बायल संबंदां विशींचें शास्त्रशुद्ध शिक्षण (Sex education) हे वयांतच ताका मेळूंक जाय. एकाद्रे वाटेन वच नाका म्हळ्यार कित्याक वचचे न्ही अशी उमळशीक निर्माण जाता. पूण वाकडे वाटेची जाणीव करून दिल्यार ते वाटेन वचूंक खंयचीच बालिका आपूण जावन तयार जावचीना. आपलो शरीर धर्म, नैतिक बळगें, बरेवायटाची जाण विचारशक्त, संस्कार ह्या सगळ्यांची बरी जाण आशिल्ली बालिका, एक सुसंस्कृत बायल जावपाक पावता. देखूनच अनिश्ट आनी कृत्रीम मार्गान तिच्या माथ्यार गरजेभायलें वजें चडोवप सारकें न्हय.

एक रिवाज

चलयेक न्हाण येतकच कांय धर्मिक विधा करून तिची शुद्धिकाय करपाची परंपरा कांय लोकांत आसा. गोंयच्या कानडी समाजांतले एके आवयन हे संबंदान सांगले कान्नाडी समाजांत चलयेक म्हयन्याची पाळी येता तेन्ना त्या घडणुकेक कशें म्हत्व दितात तें सांगतना तिणें म्हळें, “पयली तेपार, जेन्ना चलयेक पाळी येताली तेन्ना भटाक हाडून देवसपण करून तिका शुद्ध करताली. सोयरीं तशींच शेजारी सगळीं एक जाताली. तांका गोडशाचें जेवणबी घालप आसतालें. आतां चल्यांक लज दिसता. तरी लेगित भटाक आनी थोड्यातरी लागशिल्ल्या सोयऱ्यांक आपोवन

धर्मीक विधि करचोच पडटा. हांवें चलयेक सगळें पयलींच सांगिल्लें. आतां पाळी येवन चार वर्सा गेली आनी तें मानशें व्हड जालां. ताका हांवें सांगून दवरलां, चल्यांपासून कितले मर्यादित पयस रावूंक जाय, ना तर कितें घडटा तें.”

शेंसविधी : नश्टी प्रथा

हाचेवेल्यान समाजांत अजूनय हे विधि चलयतात म्हणपाची गवाय मेळटा. प्रमाण तशें खूबच उणें जालां. देवदासी समाजांत चडशीं लग्नां जायनासलीं. थंय चलयेक न्हाण आयलेबराबर एक धर्मीक विधी करून तिका देवाक ओपताले आनी कोणाय येजमानाक तिचो शरीर - भोग घेवंक मेकळीक दिताले. समाजांतले हे शेंसविधी सारखेप्रकार आतां दिसानदिस उणे जावंक लागल्यात ही समाधानाची गजाल. देवदासी समाज आतां नांवापुरतोच उरला. आमच्या समाजांतल्या सगळ्याच बालिकांक जर, कसलोच भेद करीनासतना एक मनीस म्हण योग्य रीतीन वाढयलीं तर तांची वाट चुकूंक पावची ना आनी आयच्या काळांतल्या वाट चुकिल्ल्या वो चुकीचे वाटेर व्हरून सोडिल्ल्या दलित, गरजू, अज्ञानी बायलांचेर कूड विकून जगपाचो पाळी येवचीना. तशेंतरेचे वेश्यावृत्तीक पोसवण मेळची ना. उलट चुकिल्ल्या आनी दुबळ्या बायलांची पुनर्वसणूक घडूंक दारां उक्तीं जातलीं.

विज्ञानाचीं कुवाडीं

चली जेन्ना शिक्षित जाता तेन्ना विज्ञानाची कुवाडीं तिका होलमतात आनी अंधश्रद्धांक तेंको दिवप आपसूक उणें जाता सुशिक्षित आशिल्ल्यो जायत्यो आवयो आमकां अशो मेळ्ळ्यो, ज्यांणी चल्यांक वयांत येतना खूबच सांबाळून घेतिल्लें. तांच्या धुवांक नव्या प्रसंगांक सामकारा वतना पयलींच कल्पना आशिल्ली. मातशें काचाबूल जाल्लेवरी जालें तरी स्वताक सांबाळून घेवप तांका सहज शक्य जालें. जशी जशी शिक्षित आवयांची संख्या वाडटली तशीतशी चल्यांचीय आवतिकाय सुदारतली हातूंत दुस्भाव ना.

आवयघरचीं वजीं

चली हें लग्न जावन दुसऱ्यागेर वचपाचें तेन्ना तें आपल्या घोवाघरा वतासर ताका सांबाळपाची जबाबदारी आवय घरच्यांची आसता. लग्न हें सोयरीगतींतल्यान जावपाचें आशिल्ल्यान चलयेच्या आनी घराण्याच्या नांवाक कसलेच तरेचो काळो तिबो लागचो न्हय म्हण जपतात. कांय काळाफाटी, धा बारा वर्सांचें चली लग्नाशिवाय उरप म्हळ्यार चलयेच्या बापायक समाज उणाक लेखतालो. लग्ना आदीं दुसऱ्या चले भुरग्यांबरोबर उलोवप, इश्टागत दवरप हें सुद्धां कमीपणाचें लक्षण मानताले. माथ्यार पदर वो मुसलमानामदीं बुरखो घेवपाची पद्धत, ही बायलांची दुसऱ्या दादल्यांचे नजरेपसून राखण करपाखातीरच आशिल्ली. कांय वर्सांआदीं बालिकांनी खेळपय उणाकपणाचें मानताले.

चली वयांत येता तेन्ना तिणे समाजाच्यो मर्यादो हुपच्यो न्हो म्हण जाणटलीं तांचेर निर्बंध घालतात पूण सुदारणांचे वारें लागिल्ल्या समाजांत कांय नेम, सुदारक दादले बायलां तोडूंक पळेतात. तशांतच क्रिया आड प्रतिक्रिया म्हण बंधना तोडपाचो यत्न चल्यांकडल्यान घडटना, कांय कडेन दिसता. आंतरजातीय लग्नां हें हाचें एक बरें उदाहरण.

गुणदोशांची विस्कटावणी

घराचे शिकवणेंक खुंटयेर दवरून चलयो बंधनां तोडपाचीं कामां करतात काय कितें? खऱ्यांनीच चल्यांचें कितेंय चुकता कांय कितें? आनी चुकता जाल्यार कितें चुकता? अशा वेळार घरच्यांची आनी चड करून आवयची वागणूक चलये संबंदान कशी कितें आसता? हें समजून घेवपाखातीर कांय प्रस्न आवयांचे मुखार दवरले.

चल्यांची कसली वागणूक तुमकां आवडना? कित्याक? तुमचे नदरेन चली चुकली जाल्यार तुमी तिका कशी समजायतात? ख्यास्त दिवपाची जाल्यार कसली ख्यास्त दितात?

हाचेर आवयांनी आपले चल्यांचे जायते गुणदोश सांगले. कांय

जाणांनी तर, आपलें चली चुकचना तेन्ना ख्यास्त दिवपाचो प्रस्नूच येना म्हण सांगलें. आवयांचे नदरेन चल्यांचे दोश आनी तांणी सोदिल्ले उपायूय तरेकवार. चडांत चड आवयांनी चल्यांक समजावन सांगपाचें धोरण आपणायलां. कित्याक तर चली मातशी व्हड जाल्ल्यान तिका मारप-तापोवप तांका सारकें दिसना. चडशा आवयांच्यो जापो एकेच वळेरींतल्यो आसल्यो. - समाजाचे नदरेन कसलींच फालतूपणां नाका. देखीक मोठुचान हांसप बी बरे न्ही. तेवटेन वचूं नाका म्हण समजायतां. वेळ पडल्यार मारतांय बी.

मोठुचान हांसप, मोठुचान उलोवप, चल्यांबरोबर उलोवप, भोंवप, हांसप, किटकिटप, नाचप आवडना अशें कांय आवयांनी सांगलें. हांसप, वागप ह्या उतसंबदला किटकिटप, तिरतिरप, नाचप अशीं तिरस्कारयुक्त उतरां तीं वापरतात. कोणाक हट्टी सभाव आवडना. परती जाप केल्ली आवडना.

नातर थापट !

एक आवय म्हणटा, “चली हट्टी सभावाचें. हट्टी सभाव वायटूच. घोवागेर वतकच त्रास जांव येता. म्हण समजावन सांगता की, हो तुजो न्हय नस्तो हट्ट सोड. पयलीं थंडसाणेन, आनी पटचना जाल्यार तापून सांगप. उतरांनी समज दिल्यार पुरो जाता.”

तर दुसरी एक म्हणटा, “आमच्या चल्यांक वेवार ज्ञान ना. सामकीं भोळेपणान चलतात. जी चूक घडटा ती घडची न्हय म्हण आमी तांका उपदेश करतात. बरेंवायटाची जाणविकाय करून दितात. ‘आमचेकडेन जायना’ म्हण परतें सांगत जाल्यार म्हजी उलवणी आनी बापायचें थापट आसाच.”

वेवारज्ञान आसप, आपल्यो चुको समजून सुदारप, नसतो हट्ट करप ना ह्यो देखी चल्यांक समजावन दिवप हे योग्यूच. तरीपूण तांचो सभावीक गुण हट्ट, भोळेपण, भावना समजून घेवन, तांका विश्वासांत घेवन हे प्रस्न सुटावे जावंक जाय. ताणी घेवपाच्यो देखी तांकां पटपाक जाय. फक्त आवय बापूय सांगतात, फोर्स करतात, ख्यास्त दितात म्हण भियेवन ताणी त्यो मानून घेवंक उपकाराना.

खाशेली आचारसंहिता

कांय आवयो चल्यांक कॉलेज बंद करतलीं म्हण भंय घालतात. कांय चल्यांक व्हडल्या भावाचो, बापायचो धाक आसता, कांयकडेन कपडो-लत्तो दिवप ना, उपाशी दवरप अशेच प्रकार दिसतात. आवयांच्यो ह्यो कांय प्रतिक्रिया -

- चली उठसूट पिवचरां पळेतालें. कॉलेज बंद करपाची धमकी दिली. बापायच्या धाकांत आसा.

- लक्ष अभ्यासावगर सिनेमा, नाटक, टीव्हीचेर चड आसता. म्हाका मानवना. तेखातीर तापयतां.

- कपड्यांचे फॅशनीसंबंदान उलयतां. कॉलेजींत शिकता थंय प्रदर्शन नाका. आपल्या पांयार उबें राव आनी मागीर जायतें कर म्हण सांगतां. समजायतां. कॉलेज बंद करपाची धमकी दितां. परिणाम जाता. पूण तरीय चलयेची भिरांत दिसता.

- चल्यांची फाजील वागणूक आवडना. भडक कपडे, शरीर प्रदर्शन, फॅसनो आवडनात. चड किटकिटप आवडना. समाज मागीर दुसरेच नदरेन पळेता म्हण समजावन सांगतां.

- भायर भोंवप आवडना. चुकल्यार जेवण दिना. मात बरेभशेन समजायतां.

अशेतरेन जायत्या आवयांक सैल वागप आवडना. चड भोंविल्लें आवडना. घरा येवंक उशीर केल्लो आवडना. इस्पेर्दपणां, सुबेज उलोवप आवडना.

आनीक एक आवय सांगता, “चली कॉलेजींत वचून बदल्लां. दुसऱ्या चल्यांचें पळोवन, सांगिल्लें आयकना. तेन्ना हांव तापयतां. ‘तू चलीमनीस. तुवें चलयेभाशेन वागूंक जाय.’ ताका सायकल चलोवप आवडटा. चलयेन सायकल चलोवप म्हाका बिलकूल आवडना.”

गाळीनी देख

कांय आवयो सांगतात की, चल्यांनी आमकां आवडना तें केल्यार आमी तांकां गाळी घालतात.

गाळी घालप म्हळ्यार उलोवप. उलोवपांत गाळ्यांचो आसपाव जाता. गाळी घालप हें सभ्यतेचें लक्षण न्ही पूण गांवगिऱ्या वाठारांत अशिक्षित समाजांत हो शब्द सभ्यतायेन वापरतात. तर शिक्षित समाज.तय गाळी घालून राग उक्त वपाची आनी दुसऱ्याक हीण लेखपाची संवय, प्रतिष्ठीत जातना दिसता. उलयतना शक्य तितल्यो गाळी, अपशब्द ढाळून आनी गोडीगुलाबेन, नमळायेन उलयल्यार ताचो बरो परिणाम जांव येता.

कांय ख्यास्तीक लागून भुरगीं भितात आनी कित्याकितेंय करतात. ह्या वयांतलीं भुरगीं घरांतल्या दादल्यांच्या भंयान केन्नाकेन्नाय पळून वचपाक वो जीव व्हगडावपाकय फाटीं सरनात. नापास जावप, माराक भिवप, मोग करप वो शिकूंक सोदप, शक्तीपरस चड कामां पडप, राग येवप हाचो परिणाम पळून वचपांत वो जीव दिवपांतय जांव येता. म्हण हे पिरायेर वयांत येवपी भुरग्यांक सांबाळून घेवप चड गरजेचें जाता.

जोडचें पूण मर्यादेन -

आवयांक दिसता, चल्यांनी शिकचें, नोकऱ्यो करच्यो पूण घरांतल्यो कांय मर्यादो पाळच्यो. घराभायर दुसरे जाती धर्माच्या लोकांकडेन मेनळू मिसळून वागचें पूण घरा भितर तांका हाडचे न्हीं. “आतां भायर भितर कितें उल्लां गें?” अशें चलयो म्हणटात. पूण “आमचेंय आयकतात ” अशें एके आवयन सांगलें.

आयच्या बदलत्या काळांकडेन जुळवन घेवपी बायलांक समजांतल्या बदलांची जाण आयिल्ली दिसता.

सत्तरी म्हालांतले एके आवयन सांगलें, “चलयेय आपले भितर उणेपणाची भावना घेवन वागप म्हाका आवडना. चल्यांनी आपूण चली म्हण कसल्याच कामांत फाटीं रावूंक जायना. ते खातीर चलयेक हांव सहानुभूतनि समजायतां.”

चल्यां मदली कमीपणाची भावना ना करून तांचेमदीं आत्मविश्वास जागो करप हें खूब गरजेचें. आनी आमचेकडेन, बरोबर हाचें उरफाटें घडटा. चल्यांचो आत्मविश्वास ना करून ‘तूं चली’ तूं

चली' म्हण हिणसावन तिचेमदीं न्यूनगंडाची पोसवणच चड जाता. तें आतां बदलूंक जाय.

एक आवय धुवेक बरी देख दिवपाक आंवडेता. तिच्या मतान, दारांत येवपी लोकांकडेन तिगेल्या चल्यांनी बरेभाशेन वागपाक जाय. सगळ्यांकडेन बरेतरेन चलपाक फावो. एकामेकाच्यो खबरो, चाड्यो, धवळे बी अजिबात करपाक फावना. कोणेंय वायट नांव दवरचें अशें चल्यांनी वागचें न्ही, अशें तिका मनापासून दिसता. 'आनीं चुकल्यार मार्गार हाडून सांबाळपाक फुडें सरणारो कोण आसा?' असो प्रश्न ती आपल्या आपणाकूच विचारता. ही बायल निरक्षर, कश्टकरी पूण तितलीच सुसंस्कृत आसा.

दुसऱ्यांच्यो खबरो-चाडयो करपाचो चडशा चल्यांचो गुण आसता. खबरो आनी चाडयो करपाच्या स्वभावाक लागून कुटुंबांनी चडशीं झगडीं, केस्तावां उप्रासतात. देखून सगळ्या आवयांनी आपल्या चल्यांक ही देख दिवपाची गरज आसा.

भुरगीं : अल्लाची देणगी

जाती धर्माचे संस्कार खर आशिल्ल्यो आवयो एकेवटेन सामाजिक जाणीव दवरूनूय भुरग्यांनी देवाधर्माक मानचे म्हण फोर्स करतात. तीं म्हणटात, जण एके चलयेन शिकूंक जाय. शिकनासतना रावप आमकां आवडना. आमी शिकिल्लीं म्हण भुरग्यांक बरें शिकप दिवूंक पावलीं.

“एक सुशिक्षित आवय दुखां, कश्ट सोसुनय चलयेक बरी देख दिवंक शकता.”

“आमी देवाक खूब मानतात. भुरगीं ही अल्लाची देणगी अशें आमकां दिसता. पयलींची बुरखा पद्धत आतांच्यो शिकिल्ल्यो चलयो मानीनात. पूण धर्माची पुस्तकां नेमान वाचचीं. हाचेकडेन एके आवयची नदर आसूंकच जाय. कुराण वाचूंक जाय, नमाज पढूंकच जाय. आनी रमझानाचो उपास करूंकच जाय, अशें हांव चल्यांक सक्तीन सांगता.” एके मुस्लीम बायलेची ही प्रतिक्रिया.

पोटाक लागून सोंसप

ह्या सगळ्या बायलांमदी एक आवय आमकां मेळ्ळी. तिचो चूक

म्हणप कांय काकळूट करप ? चौदा वर्सा पिरायेचें तिजें चली शिकूना. तिचेबराबर दिसवड्याच्या कामांक वता. चलयेच्या चलणुकी संबंदान विचारल्यार ती सांगता तें अशें,

“म्हाजें चेडूं कोणाय चेड्याबरोबर किटकिटलेंलें म्हाका मानवनासलें. पूण आमी कामां वयतात थंय कोण कोणाक म्हणून सांबाळून राव म्हण सांगतलें ? चेडवा हुजीर म्हाजी फकाणां आनी आंगाक हात लावप जाता. थंय चेडवाक हांव खंयच्या तोंडान सांगतलें ? खूब दुःख भोगता. दिसता की, घरकार बरो जोडकार आशिल्लो जाल्यार म्हाजी आनी धुवेची अशी आवतीकाय जावची नासली. गवंडी, कोत्रादो हांका दिसता, कामेरीं म्हणटात तांका शीळ बी कांय नासता. ते भिडेनासतना न्हीदपाक आपयतात. पोटाक लागून सगळें सोंसचें पडटा.”

आमचे बरोबर काम करपी आमचे इश्टच जातात. धुवेक हांव सांगतां, दादल्यांची जात बरी न्ही. इश्टागत कर पूण फावो तितलीच. पूण चेडूं म्हाका परत्यो जापो करतात. म्हाजीं कुतां काडटा. पळोंवक गेल्यार खरें !”

बेबदद्या बापायची देख ?

काबाडकश्ट करपी एके बायलेची ही आवतिकाय. आपली चूक तिका कळटा पूण ती दुसरो पर्याय सोदपाचो यत्न करीना काय दिसता.

दुसरी एक दलित समाजांतली, घोवाचे बेबदेपणान वितरागलेली बायल म्हणटा,

“म्हज्या चल्यांनी वरेभशेन रावचें अशें म्हाका दिसता. पूण चल्यांमुखारच जर बापूय म्हजेर आगळीक करता जाल्यार आनीक कितें उल्लां ? अधर्म न्ही ? चलयो बाबड्यो ल्हवूच कडेक सरता. तांका कितेंय सांगपाचो अधिकारच ना जाला तरी आसतना लज भीड फाटीं मारून हांव तांका स्पश्ट सांगतां, असलो बेबदो घरकार मेळिल्ल्यान हांव देशोधडीक पावलां. तेन्ना तुमी कोणायकडेन इश्टागत करतना, तो भुरगो कसो तो पळेयात.”

आवयबापायच्या वायट चालचलणुकेचो परिणाम आपल्या धुवांचेर

जावचो न्हय म्हण तळमळपी ह्या दुबळ्या दुखेस्त आवयांक आपले परिस्थितीची बेसबरी जाणविकाय आसा. देखून चल्यांक आपलेंच उदाहरण दिवन, तीं तांकां बरी वाट धरपाचो आग्रो-उपदेश करतात. उच्चवर्गी समाजांत सुद्धां कांय घरांत जंय दादल्यांचो शेक चलता ते आवयक दिसता, चली तरी शिकून स्वतंत्र मताचें जावचें !

चूक न्ही, जागृताय

एकंदरीत पळेल्यार सगळ्योच आवयो आपले चलयेक सांबाळपाचो, सुदारपाचो यत्न आपले परीन करतात. आनी तेखातिर तांचेर कांय मर्यादोय घालतात पूण सगळ्योचजाणी आपले चलयेक शिकप दिवूंक आंवडेतात. वयांत येवपी चलयेचो हुस्को आवयबापूय करतात ती तांची चूक न्ही तर जागरूकताय.

“कसलेंच आनी कोणाचेंच भंय धरीनासतना तूं ह्या संवसारांत विनधास्त भोंवडी मार. चल्या इतलेंच तूंय स्वतंत्र आसा.” अशें वयांत येवपी चल्यांक सांगपाचें धाडस खंयचे पालक करूंक शकत ? तशें वातावरण आमच्या समाजांत आज ना. पूण सामकेंच दुसऱ्यांचेर, दादल्यांचेर पातयेवन रावपापरस आपलें रक्षण आपणेंच करपाखातीर चल्यांनी खंबीर आनी बळीश्ट जावपाची चड गरज आसा. काळाची गरज वळखून आवयांनी चल्यांक तशेतरेचें शिकप दिवूंक फावो. ख्यास्त फावो तितलीच, पूण तिचो अतिरेक जावंक उपकारना. समजिकाय, एकामेकांचेर विस्वास, प्रेम हांचे वरवी आवयो चल्यांक बरें वळण लावंक यश मेळोवंक शकतात. तांचेर चेपण हाडीनासतना शिस्त आनी आत्मविश्वास तांचेमदीं निर्माण जावचो हे दिकेन प्रयत्न जावंक जाय.

वण्टी मोडच्यो पडटल्यो

आयच्या काळांत चले आनी चलयो असो भेद करीनासतना सगळ्यांक समान वागोवप, समान शिकप दिवप, समान अधिकार दिवप, नोकरी वेवसायाची समान संद दिवप आनी कुटुंबात दादल्याइतलीच म्हत्व आशिल्ली बायल म्हण वावुरप अशें आमचें

समाजशिक्षण आसा. ह्या समाजांत चले आनी चलयो मिळून मिसळून शिकप घेतात, प्रवास करतात, कामां करतात. अशा वातावरणांत एकामेकांकडेन आनी चल्यांची केवळ चल्यांकडेन इश्टागत आसप म्हळ्यार तांचेमदीं एक वणत उबी करप. चले आनी चलयो हांकां फाल्यांच्यांची दादलो आनी बायल म्हण मानीनासतना आमी समाजाचे जबाबदार घटक, एक मनीस म्हण विकसित करूंक सोदतात. देखून तांचेमदीं वण्टी घालप म्हळ्यार तो संकुचित विचार थरतलो. जात, धर्म, प्रदेश, संप्रदाय हांच्यो वण्टी आमकां संकुचित करून सोडटात. आमच्या चले आनी चल्यांक विशाळ नदर दिवपाचें आमचें सपन आसल्यार ह्यो वण्टी आमकां मोडच्यो पडटल्यो. देखून चले चल्यांची निखळ - निरोगी इश्टागत आमच्या दोळ्यांत खुपूंक जायना. इश्टागत - मनीसपणाक पाळो दिवपी गुण.

खंयचेंय सुशिक्षित चली वो चलो हे इश्टागतीच्या आड आसचोना. बंधनां आयलींच तर इश्टागत वाढावची नात वो इश्टागतीचे वाटेक वचचीं नात. पूण भितल्लेभीतर तांचो वैचारिक संघर्ष जालेबगर रावचो ना. खेळूंक, शिकूंक, नोकरीवेवसायांत चलयो चले मेळटात. तांचेमदीं इश्टागत आसपासंबंदान आवयांची मतां समजून घेवपाचो यत्न केलो.

इश्टागत : चले आनी चल्यांची

चले आनी चलयो हांचे इश्टागतींतल्यान जायते फावट मोगाचें बीं किल्लता आनी जल्माचे जोडीदार म्हण एकामेकांचो ते आधार घेतात. हो प्रेमविवाह घरच्यांक मान्य आसताच अशें ना. जात, धर्म, समाजाक दर्जो, धार्मिक स्थिती हांचे वेगळेपण खुस्पट कशें तांचे नदरेंत वता. केन्नाकेन्नाय इश्टागतींतल्यान मोग जाता आनी लग्न मोडल्यार ते चलयेकडेन लग्न करूंक न्हवरो भुरगो मेळना. समाजिक नितीचे नेम हुपल्यार चलयेच्या चारित्र्याक दाग लागूं येता. चली जल्माचें दुखेस्त जावंक शकता. अशे कितलेशेच धोके चल्यांच्या आवयबापायच्या मनांत भंय निर्माण करतात. देखून आवयो ह्या आकर्शणाचें मूळ जावंक शकपी इश्टागतीकच विरोध करतात. हाच्या उरफाटें कांय आवयो वऱ्या सभावाच्या भुरग्यांकडेन चलयेची इश्टागत आसपाक हरकत ना

अशें सांगतात. चले चल्यांच्या निखळ, निरोगी इश्टागतीक येवकार. दितात. आपल्या जांवयांसंबंदानय तांच्यो कांय अपेक्षा आसतात. चल्यांच्या फुडाराची चिंता आसता. हे फाटभूंयेर आमचे प्रस्न आसले -

चल्यांचे इश्टांविशी तुमचें मत कितें ? ते आसचे काय नासचे ? चल्यांचो जोडीदार कसो आसचो ? ते विशी तुमच्या चल्यांकडेन तुमी चर्चा करतात ?

‘भुरग्यांक डान्साक धाडीना’

सुमार सतरा अठरा आवयांनी चल्यांक मुदलाक इश्ट नासचे हे वटेन मत दिलें. ती इश्टागत ‘कित्याचेरूय पडूं येता’ असो तांका भंय दिसता.

- आमचो समाज प्रगत ना. चले चल्यांचे इश्टागतीक समाज नांवां दवरता.

- इश्ट करचेच न्ही. आपली मर्यादा सांबाळून रावचें.

- चल्यांक इश्ट आसप म्हाका साप्प मानवना. हांव कॅथोलिक आसून लेगीत भुरग्यांक काजराच्या डान्साक धाडीना. हांवे चल्यांक आयजमेरेन खंयच्याच टूराक धाडूं ना, पिकनिकेक सुद्धा धाडूंना. थोडीं म्हाका कित्याय कितें म्हणटात. हांव चेडवांक बंदखणीत घालून दवरतां खंय ! म्हाका कितेंय म्हळ्यार जाता. पूण म्हाका भंय दिसता. हाजें कारण म्हळ्यार म्हज्या जिवितांत म्हाका एका चेडयान काजराचें उतर दिवन फटयल्लें आसा. आतांच्या म्हज्या घरकाराक हांवे काजरापयलीं सगळें सांगिल्लें. आतां तेंपार अशे जाणा जावन लग्न जावपी भुरगे साप्प कमी.

अणभवाचीं अशीं हीं उतरां. गरम दुयान जीभ भाजतकच ताक सुद्धां फुंकून पितात. आपल्याचेर आयलो तसो प्रसंग धुवांचेर येवचो न्ही म्हण ही जतनाय.

शी ! शी ! !

“शी : शी : इश्ट ब्री तसले म्हज्या चल्यांक नाका. आतां बरोबरच्यां बरोबर उलयलेंबी म्हण म्हाका कांयना पूण चड आमिजाद

नाकां.”

इश्ट म्हळ्यार कितेंय तरी वायट, संकश्ट कशें कांय आवयांक दिसता. देखून ‘शी ! शी ! इश्ट बी अजिबात नासचे’ अशे तरेचीं उतरां आयकूंक मेळ्ळीं. एक आवय स्पश्टपणान सांगता,

“तसले इश्टबी म्हाका आवडना. वाडलेल्या चल्यांनी चल्यांकडेन मेतेर जावंक जायना.”

एक आवय सांगता, इश्टबी म्हणटात तें म्हाका समजना. पूण बरोबर शिकप्यांकडेनबी बरें उलयलें म्हण कितें जाता ?

चल्यांक इश्ट आसचे पूण बऱ्या सभावाचे आसचे अशें खुबशा आवयांक दिसता. “चल्यांक इश्ट आसचे पूण चल्यांनी आपल्या इश्टांकडेन बरेबशेन वागूंक जाय. आपले मयदिभायर इश्टागत वाडोवंक जायना. इश्ट मागीर ताचो गैरफायदो घेवंक शकतात.”

आनीक एक आवय सांगता,

“म्हज्या मतान चल्यांचो जोडीदार सुशिक्षीत, सुसंस्कृत, गिन्यानी आसचो, स्मार्ट आसचो. कसलीय जापसालदारकी सांबाळपाची ताच्या आंगात शक्त आसूंक जाय. चल्यांकडेन जायते फावटीं हयासंबंदान चर्चा केल्या, तांकां सांगलां, तुमचो जोडीदार तुमी सोदून काडलो म्हण म्हाका वायट दिसचें ना. बऱ्या घरचो, शिकिल्लो, आपले जातचो असो सोदात. आनी जगाक कळचेपयलीं म्हाका मातशें आदीं सांगात”

मोग नाका

इश्ट आसचे ह्या मताच्यो आवयोच धुवेचे पसंतिची पर्वा करतात अशें न्हय, तर इश्ट नासचे म्हणपी आवयोयबी चल्यांचे पसंतिचो विचार करतात. हाताच्या बोटांचेर मेजपाइतल्यो आवयोच चल्यांची पसंती विचारपाचे भानगडींत पडनात.

एक आवय म्हणटा—“मोग करून चलयेन लग्न केल्यार आमच्या घराण्याक लज.”

दुसरी एकटी म्हणटा—“लग्नाचें थारावपाक चल्यांची पसंती कितें विचारप ?”

ह्या बायलांनी अशें स्पश्टपणान सांगलें तरी तशें मनात दवरून

वेलेचाराक, 'चलयांची पसंती पळेतली' म्हणपीय कांय बायलो आसूं येतात. हुंडो, जात, प्रतिश्ठा, नोकरी अशा जायत्या प्रश्नांचेर कांय आवयो आपलें मत चलयांचेर लादतात म्हणपाचें आमी समाजांत पळयतात. "आमी सोयरीक करतात थंयच ताणी लग्न जावचें" अशें मत एक आवय उक्तायता.

दुबावी नदरेखातीर

शेंसेची वायल आशिल्ली एक आवय आपल्या चलयांचो बरो फुडार आंवडेता. धुवांनी शिकचें, नोकरी करची, बरेभशेन लग्नां जावन रावचें अशें तिका दिसता. धुवांच्या इश्टांविशी विचारतकच तिणे सांगलें,

"सुरवेक चलयांच्या बरोबर शिकपीबी कोणय इश्ट आयल्यार म्हाका नाका आशिल्लें. इतलेच खातीर की, तांच्या चरित्राकडेन लोक दुबावान पळयतात म्हण. म्हाका म्हज्या चलयांनी लग्न जावन संवसार केल्लो जाय. मात्त हालीं समाज सुदारला. गांवच्या लोकांचेय विचार बदलल्यात तें पळोवन म्हाका व्हडलें कांय दिसना. तांका बरो जोडीदार मेळचो म्हण मागतां. तांचे आवडीविशी वा येतल्या सोयरीकांविशीं हांव तांचेचकडेन चर्चा करतां"

वयांत येवपी चलयांकडेन सहानुभूतीन पळोवपी आनीक एक आवय सांगता कि, "चलयेक इश्ट आशिल्ले म्हाका उपकारता. चलयांक फावो अशे प्रोत्साहन दिवपी तांचीं मतां आयकून घेवपी असो जोडीदार तांकां मेळूंक जाय. ते विशी चर्चा करतां. हांव तांकां एकच गजाल सांगता, जात पात ना पळयल्यार चलता पूण त्या मनशाची वैचारीक पात्रताय बरी जाय."

फोल्गी आनी बेबदो नाका

जोडीदाराची निवड करतना, चलयेंत जतनाय घेवची म्हण आवयो आंवडेतात. आपली धूव शिकली ना, मागीर शिकल्लो घरकार तिका मेळत हाची खात्री नाशिल्ली आवय म्हणटा. "शिकिल्लो चलो जाय अशी म्हजी अपेक्षा ना. पूण तो जोडकार आसचो. सभाव बरो

आसचो. फोल्गी नाका. सोरो पिवन रस्त्यार पडपी बेबदो नाका”

भौतेक आवयांक दिसता कि, आपले धुवेचो जोडीदार हो निर्व्यसनी, गिन्यानी, मायेस्त आसचो. तो स्वावलंबी, कर्तुपी आसचो. निर्व्यसना आनी मर्यादशील आसचो. धुवेचे पसंतीचो आसचो.

जोडीदाराचीं लक्षणां

वैदीक स्मृतिग्रंथांत न्हवरो भुरगो दशदोश विरयत आसचो अशें म्हळां. तातूंत म्हळां, त्या प्रमाण तो मदांध, बेकार, मूर्ख, निर्दय, निरक्षर, विरक्त, परदेशांत रावपी, फीट येवपी, कोड आशिल्लो, नपुंसक, अपंग नासचो. एकंदरीत आरोग्यान, गिन्यानान, कर्तुपान आनी मनीसपणान उणो आसचो न्हो. चलयेचें व्यक्तिमत्व विकसित जावंक ताची आडखळ आसची न्हो. वैदिक लग्नांत चलयेचो बापूय जांवयाक पयलींच सांगता कि, धर्म, अर्थ, आनी काम ह्या तीनय पुरशार्थांचे बाबतींत तुजे बरोबरोन तुवें हिका स्थान दिवचें. हे बाबतींत तिच्या हकांचेर तुवें अतिक्रमण करचें न्हो. तेन्ना जांवय ताका ‘नातिचरामी’ - अतिक्रमण करचे ना’ म्हण उतर दिता. पुराणकाळांत सुद्धां चल्यांचे निवडीक वाव आसतालो हें त्या तेंपावेल्या स्वयंवरावेल्यान दिसून येता.

सावित्रीची अशीय देख -

‘प्रत्येक जल्मात होच घोव मेळचो’ म्हण नालायक घोवाखातीर सुद्धां वटसावित्रेक होरावपाची परंपरा आमच्या समाजांत आसा.

“धुवेक इष्ट नासचे. आनी मोग करून लग्न म्हळ्यार घराण्याक लज. लग्नांत चल्यांची पसंत किते विचारप ?” अशेतरेच्योय आवयांच्यो प्रतिक्रिया आयकूंक मेळ्ळ्यो. परंपरेन पूज्य मानिल्ली सावित्री खंय एक गुणेंस्त शिकिल्ली राजकन्या आशिल्ली. ती वयांत आयली तेन्ना बापायची परवानगी घेवन योग्य वर सोदूंक तिणे खूब प्रवास केलो. आनी निमाणे तिणे घरदार नाशिल्ल्या, सत्तेभायऱ्या, जेवंक खावंक मारामार, तातूंत जाणटेल्या आवयबापायचो भार अशा रानावनांतल्यान भोंवपी देशोधडीक लागिल्ल्या पूण गुणेंस्त अशा सत्यवानाची आपलो फुडाराचो

जोडीदार म्हण निवड केली. तो अल्पायुशी आसा हें कळूनय तिणे आपलो निर्णय बदल्लो ना. आनी लग्नाउपरांत सत्यवानाचो फुडार बदलपाक तिची निष्ठा आनी कर्तुप कारण घडलें ही अशी काणी आसा.

मनीस म्हण विकास

सावित्रीची देख चल्यांमुखार दवरपी समाजान चल्यांक स्वातंत्र्य, स्वावलंबन, कर्तूब हांचेबाबतींत मेकळीक दिवंक जाय. चली ल्हान, अबुद्ध म्हण अतिदक्षताय घेवपाच्या निमतान तिका बंधनानी जखडपाची गरज ना. बरें शिक्षण आनी बऱ्यो देखी मेळत जाल्यार चली आपूणच सुदारूंक पावता. एक बायल म्हण घडपापरसूय एक मनीस म्हण तिचो विकास घडप चड गरजेचें. तेखातीर योग्य वर वेंचून काडूंक योग्य ती नदर आनी फावो तितलें स्वातंत्र्य चल्यांक मेळूंक जाय. ते संबंदान चल्यांचेय विचार, पसंती समजून घेवपाखातीर तांचेकडेन चर्चा जावप गरजेची.

समाजसुधारक आगरकर हांणी जेन्ना लोकशिक्षणाची जापसालदारकी घेवन लोकांचे जागृतायेचें काम सुरू केलें तेन्ना बुद्धिप्रामाण्य आनी व्यक्ति स्वातंत्र्य हांका तांणी चड म्हत्व दिलें. जण एका दादल्याक तशेंच बायलेक, शिक्षण खंयचे घेवचें, वेवसाय खंयचो आपणावचो, जोडीदार काण आसचो हे बाबतींत स्वातंत्र्य आसूंकच जाय अशें ते म्हणटात.

आवय-बापायची वागणूक आनी लागणक

भुरग्यांच्या विकासांत आवय आनी बापूय ह्या दोगांचीय भूमिका म्हत्वाची. दोगांयचोय मोग, विस्वास आनी मार्गदर्शन ह्या भुरग्यांक जाय जाता. दोगांय मदलीं कोणय एक नासत जाल्यार भुरग्यांचें जिवित त्रासाचें जांव येता. आवयप्रमाण बापायचेंय छत्र जाय. भुरग्यांची ती भावनिक भूकय आसता. घरांत सदांच बायलांपरस दादल्यांचो चड अधिकार चलता. देखून आवय सुद्धा बापायचे आज्ञेंत आनी धाकांत आसा अशें भुरग्यांकय दिसून येता. घरांत मस्तेपणां केल्यार ती भुरग्यांक बापायचो भंय घालता. आवयन एक वेळ मारलें

उलयलें तरी भुरगो निमाणे आवयकुशीन येतात. पूण बापायच्या वटारिल्ल्या दोळ्यांक भियेतात असो सर्वसामान्य अणभव आसा. बापायक चल्यापरस चली चड आवडटा आनी आवयक चल्याचो मोग चड आसता अशें म्हणटात. आमी मुलाखती घेतिल्ल्या बायलांपैकी जायत्या जाणांच्या घरांत चल्यांक खूब बरी वागणूक बापायकडसून मेळटा. चलयो आनी चले असो भेद ते मानीनात. चल्यांप्रमाण चल्यांक शिकयतात, न्हेसयतात, अर्थ अपुर्बाय करतात अशें दिसलें. जोमेरेन चलयो घरांतल्यो मर्यादा पाळटात, सांगता तशें वागतात तोपर्यंतच हें कवतूक जाता. पूण आवयबापायच्या इत्सेभायर चलयेचो हट्ट योग्य आसलो तरी चलना. एकाच समाजांतल्या क्रिस्तांवांपरस हिंदूगेर आनी हिंदूपरस मुसलमानांत बायलांक बंधना चड अशें दिसता. निमाणे ती बंधनां आवयबापायन चड ताणून धरल्यार चल्यांक त्रासदायक जांव येतात.

खर वागणूक

कांय मुस्लिम बायलांच्यो प्रतिक्रिया पळेल्यार दादल्यांकडल्यान चल्यांक मेळपी वागणुकेची कल्पना करूं येता.

“आमच्या घरांत बापायचें चल्यांचेर प्रेम चड आसा. पूण म्हजे परस चलयो बापायक चड भियेतात आमी चल्यांक बरी देख दितात.” अशें एकटी सांगता. तर दुसरी सांगता, “चलयो बापायक भियेतात. तांका वागणूक कडक मेळटा.”

चलयेन फुडाराक गृहिणी म्हण रावची अशी अपेक्षा करपी एक बायल म्हणटा, “घरांतल्या सगळ्या दादल्यांक आनी बापायकूय चलयो आवडटात. पूण तांणी दादल्यां सारखे वागचें न्हय. Tom boy जावचे न्हय. लग्न जातकूच घर बरें मेळ्ळेंना जाल्यार कुळारा चड स्वातंत्र्य भोगिल्ल्यांक त्रास जाता. देखून चल्यांक शिटकायतात.”

आनीक एक मुस्लिम कण्टकरी बायल म्हणटा की चल्यांचे वागणे बरें आनी समजूतदारपणाचे आशिल्ल्यान बापायकूय तीं आवडटात. चलयो आपले मर्यादेन रावतात, बापायचे नदरेन समजूतदार आसतात तोपर्यंत तांचे लाड, उपरांत देख दिवप, शिक्षा

करप, खर वागणूक दिवप अशें हें चलता.

बापायची आडवदर

हिन्दू समाजाकडेन पळेल्यार ही कडक वागणूक मातशी सैल जाल्ली दिसता. चलयेक धाकांत दवरपी, दुसऱ्याची वस्त एक जोखीम म्हण सांबाळपी, घराण्याचे प्रतिष्ठेक बाधा येवची न्हंय म्हण चलयेक बंधनात दवरपी कांय बापूय आसात. “चलयांनी चड कित्याक शिकूंक जाय, शिकून किते करपाचे आसा?” अशे एकटेचो घरकार म्हणटा. तरी सुद्धा ती सांगता की, तिणे फाटीक लागून दोगूय चलयांक शिकयलां. तिचे नण्डेक सुद्धा खूब आनंद जालो. पूण चलयांक बापायकडल्यान व्हडलीशी बरी वागणूक मेळना हाजे तिका वायट दिसता म्हणपाचें तिणें सांगलें.

चलयेबाबतीत दादल्यांचे संकुचित वागणूकेक लागून कांय आवयो अशेतरेन खंती जातात आनी जाता तितलो आपलो वशिलो लावन चलयांक मेकळीक मेळची म्हण यत्न करतात. तर कांय जाणां चलयांक बंधनात दवरुंक घरांतल्या दादल्यांक मदत करतात.

अशीच एक आवय सांगता, “आमचो चलो, आनी म्हजो घोव तशेंच हांवूय तांका पातयेनात. बेठें सादें नांव वायट जावप म्हळ्यार घराण्याची प्रतिष्ठा वचप. “चलयो, परक्यांच्या घरा वचपाचीं. चल्याचें तशें न्ही ते हांगाच उरपाचे. ताणी अधिकार गाजोवपाचो. हाका लागून चले आनी चलयांक एकेच तरेन वाडोंवक मेळना.”

चलयांचेर अविश्वास

‘स्त्रियश्चरित्रं पुरुषस्य भाग्यं’ म्हणटा ते कोणाच्यान सांगू नज अशें एक वचन आसा. आपल्या धुवांच्या चरित्राचेर विस्वास न दवरपाची परंपरा दादल्यांचे ह्या अधिकारशाहीक पोसवण दिता. कष्टकरी मानायपण करपी बापूयय चलयांचे बाबतींत तापट वागता. अशा प्रतिक्रियेचो वांटेकार जाल्लो दिसता.

आनीक एके बायलेनय अशेंच सांगले कि, घरच्या दादल्यांची वागणूक धुवांचे बाबतींत बरी अशी ना. बेठेंच तिडकप. तांगेर चार

चलयोच आसात, चलो ना आनी तिचो घरकारय कांय वर्सांफाटी भायर पडलो.

आनी एक बायल सांगता, “घरांत दादल्यांकडसून चल्यांक व्हडलोसो त्रास जायना पूण कांय लोक जे आदल्या विचारांनी चलतात ते कांय वेळा घरांतले वातावरण बिघडवपाचो यत्न करतात. पूण चल्याचेर विस्वास आसल्याकारणान वातावरण एकवेळ बिघडलें तरी कांय दिसांनी थंड जाता ”

चल्यांचेर दुवाव घेवप, विस्वास नासप, दुसऱ्यांचे आयकून तिडकप, तांका धाकांत दवरपाक सोदप हीं सगळीं बायलांचेर शक गाजोवपाचे प्रवृत्तीचीं लक्षणां आसात. भुरगें जांच्या पाखांखाला व्हड जाता ताणींच भुरग्यांचेर वरे संस्कार करूंक जाय. तशें तांकां शिकप दिवंक जाय. पूण जंय दादल्यांमदींच ही कोती मनोवृत्ती दिसता, ते चल्यांचेर संस्कार कसले करतले ?

बापायविण भुरगीं

शेंस घालपाची पाळी आयिल्ली एक आवय सांगता, “घरांत दादलोमनीस कोणच ना. हांव, म्हजी आवय आनी तिगीय चलयो रावतात. फांटल्या कांय वर्सांआदीं म्हगेर जेन्ना कोणूय दादले येताले, तेन्ना म्हजी व्हडली चली निक्तीच वयांत येताली. तिचेकडेन पळयतना तांची नदर हालताली, पूण हांव सामकी सादूर रावतालीं.” शेंसेच्या बायलांच्या चल्यांकय वयांत येतना खूबच मनस्ताप सोसचे पडटात. बापूय दोळ्यांसामखार आसलो तरी बापायचो मोग, घरदाराचो उत्तराधिकार सोडाच पूण नांव, आडनांव लावपाचो अधिकारय मेळटाच अशें ना. आनी अशा चल्यांकडेन दादल्यांच्यो वांकडयो नदरो चड लागिल्ल्यो आसतात.

धुवांची चिंता ना

बापायच्या वेसनी, मूर्ख सभावाक लागून, दुर्बळाकडेक लागून, आवयक चड कश्ट करचे पडटात आनी ल्हान धुवांकय पीडणूक जाता, अश्योय कांय देखी मेळ्ळ्यात. ह्या बापायक आपल्या सुवार्था

आनी वेसनामुखार धुवांची चिंता दिसना. आपले वेसनांक लागून बायलांक आनी धुवांक विकपी दादलेय ह्या समाजांत जगतात अशें दिसून येता. ताळतंत्र सोडिल्ल्या ह्या दादल्यांक वेसनांमुखार कसलेच आचार विचार लागनात. आवयांक मागीर आपल्या चल्यांक योग्य तरेन वाडोवपाक मेळना. शिकोवंक मेळना. तरेकतरेच्या वायट प्रसंगांक तोंड दिवचें पडटा.

नव्या विचारांचें वारें

तरी सुद्धां आयच्या तेपावयल्या शिक्षणाक लागून स्वतंत्रतायेच्या विचारांचें वारें आनी स्त्रीमुक्ती संबंदान जावपी चर्चा आदि कार्यावळींक लागून बरेचशे बापूय चल्यांक फुडें हाडूंक सोदतात. तांकां चल्यांपरस खंयचेय नदरेन कमी म्हणप ना. चले ना हाचें दुःख करप ना, चल्यांकय चलोच कसो मानप आनी सगळ्या मळांनी वयर सरूंक तांकां उर्बा दिवप अशें बापायकडल्यान जावंक लागलां. देखून अदर्चाएक बायलांनी सांगलें, चलयेचेर बापायचो चड विश्वास, चड प्रेम. चली चलो असो भेद ना.

एक कॅथोलीक बायल सांगता, “पाय बरो कोत्ता. पूण आमगेर एक चेडो आसोंक जाय आसलोलो अशें तेका दिसता. चेडवां काजार जावन घोवाघरा वयतलीं. मागीर म्हातारपणात आमकां कोण चोयतोलो ? ”

बापायकडल्यान चल्यांपरसूय चल्यांक चड बरी वागणूक मेळटा अशें कांय आवयांनी सांगलें. आनी एकलेन सांगलें, “बापायकडल्यान बरी वागणूक मेळटा. तांचे बाबतींत Softcorner आसता. चुकल्यार पासून चलयेक माफ.”

चल्यांइतलोच चल्यांविशीं मोग, समानताय मानपी दादलेय हांगां आसात. बायलांविशीं तांकां आदर दिसता. दादल्यांचें वर्चस्व तांकां मान्य ना. चलयेन वेगवेगळ्या मळांनी फुडें येवचें म्हण वावुरपी कांय बापूयय हांगां दिसतात.

चलीय उत्तराधिकारी जांव येता

चल्यांक आमी स्वातंत्र्य दितात, तांकां समान वागणूक

दितात अशें कितलेंय म्हळें तरी सामान्यपणान आमच्या समाजांत बापायची धुवेकडेन वागपाची रीत, पळोवपाची नदर शेक गाजोवपाचीच आसा. देख दिवपाच्या नांवाखाला, रूढी, आचार, धर्म हांच्या नांवाखाला चल्यांक असमान वागणूक समाज दिता. हे असमान वागणुकेआड खंयचेय चलयेचो बापूय बंड करता अशें सहसा दिसना. एका मुसलमान राष्ट्राची प्रधानमंत्री जावपी बेनझीर भुत्तोक खंय, वयांत येतना तिचे आवयन गोशा हाडून दिल्लो. पूण आपली उत्तराधिकारी जांव येता अशे चलयेक झुलिफखार अली भुत्तोन गोशांत दवरुंक दिलें ना. तेचखातीर ज्या धर्मांत बायलांक स्वतंत्रताय खूब उणी आसा त्या एका धर्मप्रधान देशाचें पंतप्रधानपद पस्तीस वर्सांचे पिरायेर तिणे तितलेच तांकीन सांवाळून दाखयलें.

चल्यांचेर विश्वास दवरप, तांकां स्वतंत्रतायेन वाडूंक दिवप, चल्यांप्रमाण तांचेरय जापसालक्यो दिवप आनी तांच्या समान हक्कांखातीर झगडप हें सुधारक बापायचें कर्तव्य थरता. अशेतरेची बापायचे मायेची उव आनी शक्त जेन्ना चलयेक मेळटली तेन्नाच तिच्या फुडाराचो हुस्को करपाची गरज ना. अशे मनोवृत्तीच्या चल्यांक घडोवपाचें आवयांनी थरयल्यार तांचे चले हे फाल्यांच्या चल्यांचे आदर्श वापूय जांव येतात.

छंद, कला, कसब

भुरगीं जेन्ना शाळेंत शिकतात तेन्ना तांकां कांय पूरक उपक्रमाची वेवस्थाय केल्ली आसता. शिकपांत अभ्यासाभायर तरेकवार छंद, कला, आवडी हांकांय उत्तेजन दितात. कोण वरे गांवक शकता, कोण वरो खेळगडो जाता, कोण नट, तर कोण वक्तो, कोण वरो साहित्यिक जाल्यार कोण वरो चित्रकार जांव येता. चल्यांमदीं जितल्यो कला कसबां आसूं येतात तितलींय चल्यांमदींय आसूं येतात. जेन्ना चली वाडूंक लागता तेन्नाच तिचेमदीं आशिल्ल्या कलाकसबांचो, तिच्या छंद आवडींचो सोद तिचे आवयबापायक, शिकोवप्यांक आनी हेरांकय लागूंक लागता. ह्यो कला, कसबां विकसित करप म्हळ्यार ते चलयेच्या व्यक्तिमत्वाचो विकास घडोवप. तिचो लाव सगळ्या समाजाक जांव

येता. एकेक बरो कसबी, बरो कलाकार निर्माण जावप म्हळ्यार समाजाची गिरेस्तकाय वाडप. कुटुंबाचेय नांव वयर सरप. आवडीच्या विशयांत शिकपाचें समादान, संतोश्य भुरग्याक लाबता.

शिक्षणशास्त्राच्या नेमाप्रमाण ज्या विशयांत भुरग्यांक आवड आसा त्या विशयाच्या माध्यमांतल्यान शिक्षण दिल्यार भुरगे बेगीन शिकूंक पावतात. ज्या विशयांत आवड आसता त्या विशयांत तांची प्रगती रोकडीच जाता. आवड आसा तातूंत ताचें कसब दिश्टी पडटा. प्राविण्य मेळू येता. देखून त्या त्या विशयाच्या अभ्यासाक फावो तशे वातावरण निर्माण करप चड गरजेचें. आमच्या गोंयच्या बालिकांमदीय अशो तरेकवार आवडी, छंद, कला, कसबां आसात.

गूण पारखूंक जाय

प्राची आनी प्रशी ह्या स वर्सा पिरायेच्या जुळ्या भावंडांनी पणजे मांडवीची आलतड पलतड पेवन हुपपाचें आपलें कसब हालींच म्हळ्यार १९९० त दाखोवन शाबासकी मेळयली. भुरगीं ल्हान आसतना तांची आवड पळोवन तांकां फावो तशें वातावरण तयार केल्यार तांचो फुडार उमेदीचो जांव येता. देखून दर एक आवयबापायन आपल्या भुरग्यांचे कलागूण वळखून तांकां आदार दिवंक जाय. गोंयचे आवयबापूय चल्यांच्या कलागुणांक शिकपाच्या वयांत कितलोसो आदार दितात ताचो अंदाज ह्या कांय मुलाखतींविषयल्यान काडूं येता.

कांय आवयो हे संबंदान उलयत्योच नात. चल्यांक कसल्योय वेगळ्यो कला, छंद आसूं येतात हाचीय तांकां जाणीव दिसली ना. तीन आवयांच्यो प्रतिक्रिया अश्यो “आमकां आनी तसलें कित्याक तें?”

कला, छंद, आवडी हें गरीबांचें काम न्हो अशें कांय जाणांक दिसता. ताचेखातीर श्रम, पैसो लागता, तो दिवंक गरीबांक परवडना अशें तांकां दिसता.

फकत शिवणसूत ?

कांय जाणांक शिवणसूत, भरप-विणप कळ्ळें काय जालें अशें दिसता. अदर्चांअदीक आवयांनी चल्यांक घराच वो क्लासांनी धाडून

शिवपाक, भरपाक, विणपाक शिकयलां. शिवण ही एक काळाची गरज. पूण गोयांत चलयींक लग्न करून घोवागेर धाडटना तिचे शिवणेचे, भरपाचे, विणपाचे कलेचें 'प्रदर्शन' घडोवन हाडपाची रीत आसा. तेचवशेन तरेकवार फुलां, शोपीसीस बी क्राफ्टाच्यो वस्तू चलयो करतात. सुंदर रांगोळी काडप, जेवणांतले तरेतरेचे जिनस तयार करप, घर सजोवप, गावप, कांय वाद्यां वाजोवप अशे तरेचीं कसबां चलयेक कळची म्हण अपेक्षा आसताली. कित्याक तर दिल्ल्या घरा ह्या कसबांचें कवतूक जावचें, उपेग जावचो तशेंच ह्या कसबांच्या आदारार चलयेक वरें घराणे मेळचें.

कला आनी अनवाळेपण

नाच, गाणे, अभिनय हे गूण कला म्हण म्हत्वाचे आसले तरी फाटल्या कांय वर्सां आदीं म्हळ्यार शेंकड्यांनी वर्सां आदीं देवदासी समाजान ह्या कलांची जतनाय केल्ल्यान प्रतिश्ठीत समजूपी हेर समाजांत ह्या कलांविशीं उणाकपणाची भावना निर्माण जाल्ली दिसता. ह्या कलांच्या फाटल्यान लागिल्लो तो/ती हाताभायर वता अशें समजुपाचो हो काळ आशिल्लो. देखून जिवितभर साधना करूनय एक संगीतकार, गावपी, नट नटी, नाचपी हांचेकडेन कितल्याय कवतुकान पळेलें तरी त्या पळोवपांत मानाची भावना नासताली. हे संस्कार कांयकडेन अजूनय दिसतात.

एके आवयन सांगलें, "आमी नाच, गाणें सोडून हेर गुणांक उत्तेजन दितात." दुसरी एकटी म्हणटा, "आमचे धाकले चलयेक नाटकांत कामां करूंक आवडटात." पूण तुमी तिका कशेतरेन उत्तेजन दितात ह्या प्रस्नाक तिची जाप अशी, "शी ss ! आमच्या चलयींनी नाटकांनी पार्ट करप ! उणाकपणाचें लक्षण हें !"

शाळेंत शिकूंक धाडूं नाशिल्ले चलयेचे एके आवयन सांगलें, तिच्या घरा चलयींक कामां खूब पडटात. ते भायर सुपां, हातारपाट्यो, पाटीं करपाचो परंपरेन चलून आयिल्लो उद्देग आसा. तातूंत तीं मदत करतात. शाळेंत शिकना तरी शाळेचे बाईन विणपाक, भरपाक शिकयलां. वेळ मेळटा तशीं तीं बाईकडेन वचून कितेंय शिकतात.

गावांतल्या शिकनाशिल्ल्या गरीब, गरजू चल्यांकडेन सहानुभुतीन पळोवन तांकां मदत करपी शाळेचे बाईचें कवतूक करूंक फावो.

आनी एके आवयन सांगलें, “शाळेंत धाडल्यार बाई कितेंय शिकयतली आसलीं. तिका कसल्यो कला-कसबां येतात हांव नकळो.” धालो, फुगड्यो तशे तरेचे लोकांनाच, लोकांगीतां, लोकांकाणयो ह्या भुरग्यांक आवडटात. तातूंत तीं रमतात, बरेतरेन गायतात आनी नाचतात. लोककलेच्या माध्यमांतल्यान तांच्या नाच गायनाचे कलेक वाट मेळ्ळ्या.

सोयी संदी फकत शारांनी

शाळेंत न वचपी अशीं हजारांनी भुरगीं आमचेकडेन शिक्षणाक आनी तेचबरोबर कलाकसबांक वंचीत जाल्लीं आसात. आज कितलीशींच बालभवनां शारांनी वो तालुक्याच्या गावांनी वो व्हड गावांनी दिश्टी पडटात. शारांतल्या भुरग्यांखातीर शिकपाच्यो विविध संदी मेळटात. तांचेखातीर बालवाचनालयां आसता, खेळांमैदान आसता, टीवीसारखीं माध्यमां आसतात, जंय भुरग्यांच्या कलांक वाव मेळू येता.

पूण खोती गांवसारक्या गांवगिऱ्या वाठारांतल्या भुरग्यांचें कितें ? फाल्यांचे जबाबदार नागरीक म्हण जण एका भुरग्याक, मागीर तो राजधानेतल्या मंत्र्याचो पूत आसूं वो निरक्षर धनगराची ती धूव आसूं सगळ्यांक सारक्यो संदी लाबूंक जाय. त्यो तशो मेळोवन दिवप हें त्या लोकनियुक्त सरकाराचें कर्तव्य आसा दिना जाल्यार त्या सरकाराचेर लोकनियुक्त आमदारांचेर जनतेचें लक्ष आपूंक जाय. आमचेकडेन अशेतरेच्यो संदी साप्प उण्यो आसात. मेळ्ळ्यो तांकां मेळ्ळ्यो. ना ते सुकले. अशें जावंक फावना.

आवड आसा न्ही ? शिकूं दी !

कांय आवयबापूय भुरग्यांक तांच्यो कला, छंद वाडोवंक आदार दितात. आवड आसा न्ही ? मागीर शिकूं दी ! अशी एक भावना दिसता. कांय आवयांच्यो ह्यो प्रतिक्रिया -

“हय, मोरल वाडोवपाचो यत्न करतात. कसलेय सर्तीत वांटो घेता म्हळ्यार तांकां आमी फाटीं ओडीनात.”

“जाय तें हाडून दितात.”

“कला बी लोकांक दाखोवची. वाव मेळ्यार कोणाक नाका ? पूण आपलो संसार सोडून न्ही.”

“व्हडले चलयेक जाय म्हण मोटार शिकयली. धाकल्याक आवडटा म्हण सायकल घेवन दिली. तांच्यो आवडी आमी तशो पुन्यो करतात.”

“शिवणकाम, विणकाम आवडटा. मशीन घेवन दिलें.”

“कॉलेजींत वचपी चली ऑर्केस्ट्रांत गायता. ताचे आवडीक मुरड घालूना.”

“चली आपूण जावन फुडें सरली जाल्यार उत्तेजन दिवपाक फाटीं सरना.”

“म्हजे चलयेक गावपाची आवड आसा. देवान बरो गोड आवाजय दिला. ताच्या संगीत गुणांक पोसवण दिवंक म्हण कला अकादमीच्या संगीत केंद्रांत दाखल केलें. थंय दोन तीन वर्सां शिकलें. उपरांत संगीत आनी शिक्षण ह्या दोनांचोय चड ताण जाता अशें म्हाका दिसलें तेन्ना तिचे मान्यतायेनच ही साधना अर्दकुटी सोडून तिच्या शिकपाकडेन लक्ष दिवचें पडलें.”

“उलोवपासर्तीत उत्तेजन दिता. शिक्षणाकडेन दुर्लक्ष जायत म्हण हेर कसल्याय कलासाक वचूना. धावी जातकच घालतले.”

आयच्या सर्तिच्या काळांत कसलीय नोकरी मेळवपाक, खंयचेय बरे संस्थेंत प्रवेश मेळवपाक एस. एस. सी. आनी बारावी बरेतरेन पास जावप गरजेचें. शिकता आसतना वो थोडिभोव शिकून जातकच शिवणसूत, कुकिंग क्लासेस हांचेकडेन वळटात. आय. टी आय. सारके कोर्स करतात. टायपींग, शोर्टहेंड, टेलीफोन ऑपरेटींग, टीचर्सट्रेनींग सारके कोर्स करतात. आनी नोकरेची वाट पळयतात वो आपले छंद सोडून दिवन उच्च शिक्षण वो नोकरेंत लक्ष घालतात.

चलयो रंगमाचयेर

शिकता आसतना चड लक्ष दिवपासारकीं कसबां म्हळ्यार

संगीत, गावप, वाजोवप, अभिनय, उलोवप, साहित्यनिर्मती करप, खेळप, डान्स करप हीं आसूं येतात. गॅंदरींग, सांस्कृतीक कार्यावळी, स्पोर्ट्स, पिकनीक अशा तरेकवार प्रसंगांनी ह्या कला कसबांक वाव मेळटा आनी ह्या कलांच्या माध्यमांतल्यान लोकरंजन करून बरोचसो सामाजीक वावरय करूं येता.

एक आवय सांगता. तिचे चलयेक गावपाची, तियात्रांनी कामां करपाची कला आसा. ताणी तिका तशी संदीय दिल्यात. कांय आडमेळीं हाडूंक नात

आज कितल्योशोच चलयो माचयेर पावल दवरून आपल्या अभिनयाचें दर्शन घडोवपाक लागल्यात. सर्तिनी वांटोय घेतात आनी बाक्षिसांय मेळयतात अशे दिसता.

आनी दोन आवयांची चलयो डान्स शिकतात आनी ताणी डानसांत बाक्षिसांय मेळयल्यांत. तांचो तीं प्रोग्राम दवरतात आनी उत्तेजन दितात अशे त्यो म्हण्टात.

चलयो कराटे शिकतात

हातुंतल्यो कांय चलयो कराटेंतय वता. कराटेसारखी आत्मसंरक्षक विद्या दर एके चलयेन शिकून घेवंक फावो. आज आत्मनिर्भर जावपाचो हो काळ. कितल्योशोच वायट प्रवृत्ती, विकृती मनशामदीं भरिल्ल्यो आसतना एकटे एकसुरे चलयेचेर कसलो प्रसंग येता सांगू नज. देखून 'कराटे, ज्युडो' सारक्यो कला गरजेच्यो.

एक आवय सांगता, तिचे व्हडले चलयेक तिणे नाचाच्या क्लासाक धाडलें. पेंवपाक शिकयलें. सायकल शिकयली. आतां कराटेकय धाडटा. सध्या तें धावेंत शिकता.

दुसरें चली शिकूंक हुशार. उलवपाची, तशी गावपाक आवड. देखून ताका गायन क्लासाक धाडलां.

आयच्यातेंपार सायकलिंग, पेंवप, कराटे सारकें शिक्षण दिवप गरजेचें जाल्ल्यान तें एक जागरूक आवय बापायचें लक्षण अशे म्हणूं येता. फेरीबोट, होडी बुडप, हुवार येवन, असले अपसेग घडटात. सांकव वो बांयचे धडेवेल्यान पांय निसरून पडून कितल्याशाच जाणांक जीव

होगडावचो पडटा. तशी पाळी येवंची न्ही म्हण जण एकल्यान पेंवूक शिकूंक जाय. असल्यो कांय गजाली आमच्या लक्षांतय नासतात.

विविध कला, छंदांची जाणीव नाशिल्या अशिक्षित आवयबापांयची छंद जोपासूंक आडखळ नासता पूण तांकां वाट खबर नासता देखून तीं उदासीन रावतात.

अशीच एक आवय म्हण्टा “तेका आवडटा तें तेणी केलें म्हण आमकां कितें ? तशें विणप भरप तीं करतात पूण तूं सांगता तसली कला बी आमकां परवडपाची न्हूं. तरी पूण रेडियोचेर बी कितेय उलोप केल्यार जाता.”

चलयांक आवडटा ते कलेची साधना करूंक आवयबापायची आडकाठी नासली तरी धुवेची कला तांकां समाजांत कसलोच त्रास दिवपी थारची न्ही ही अपेक्षा आसता. अर्थीक नदरेन, नावलौकिकाचे नदरेन, घरसंवसाराचे नदरेन आड येवचीना, शिकूंक फाटी ओडचीना ते कलेक उत्तेजन दिवूक तांची हरकत ना.

सुप्त गुणांचो सोद

फकत हरकत ना म्हण उपकारना. वयांत येवपाच्या ह्या काळांत बालिका आपल्या आंगांत आशिल्ल्या कलागुणांचो विकास घडोवन हाडटली हाचेकडेन जण एका आवयबापायचे लक्ष आसूंक जाय.

ल्हान भुरग्यांक आपल्या सुप्त गुणांचो अंदाज आसना. फकत कांय गजालींचें आकर्षण आसता. अशा बालिकांचे सुप्त गुण सोदून काडून तांकां योग्य मार्गदर्शन मेळत तर ह्यो बालिका चेपणात उरच्योनात तर आवडीच्या विशयांत जीव ओतून कसलीय तरी नवी रचनाय करीत रावता तें दिसतलें.

बालिका मनूचे गुण वळखून मल्हारराव होळकरान तिका आपली मून करून घेतली आनी ती जेन्ना बालविधवा जाली तेन्ना तिका सती वचूंक दिनासतना राज्य सांबाळपाची जापसालदारकी मल्हाररावान तिचेर सोंपयली, ती राणी लक्ष्मीबाई भारताच्या इतिहासांत अज्रंवर जावन उरली.

भुरग्यांचे गूण पारखूक आवयबापायन आपूण पारखी जावूंक जाय. आनी त्या गुणांचो योग्य उपेग करून ते विकसित करूंक जाय.

मूर्तिकार चलयो

कितल्योशोच चलयो आपल्या परंपरेचे कलांत आपलें कसब सहजतायेन दाखयतात. एके आवयच्यो तीन चलयो तिचे प्रमाण घरकाम, शिवणसूत, विणप आदी करतातच, पूण बापायचें पेंटिंगाचे आंगय तांका आसा.

चवथिच्या दिसांनी तर गणपतिच्यो मूर्ती तयार करूंक चल्यासारक्योच चलयोय वावुरतात. मूर्त तयार करप धरून रंगोवन भायर काडोमेरेन सगळीं कामां तिची मधली चली मोठे कुशलकायेन करता. लेखन, संगीत, नृत्य, अभिनय, चित्र, शिल्प अशो कितल्योशोच कला वारशान मळील्ले कलाकार आसात आनी भुरगेपणातसून चली जें शिकता ते प्रमाण तिचेकडेन कसब येताय बी. देखून सुप्त गुणांक जागोवपाचें आनी विकसित करपाचें काम आवयबापायनी करप ही काळाची गरज जावन आसा.

खंयचेय गिरेस्तकायेपरस विद्येची गिरेस्तकाय व्हड हें सगळ्यांनीच मानून घेतिल्लें आसा. सार्वभौम लोकशाही राष्ट्राचे घटनेत एकूणएक दादल्याक आनी बायलेक समान हक्क दिल्यात. शिक्षणाचे बाबतींतय ही समानताय लागू जाता. आमच्या देशांत आजून पुराय साक्षरताय ना. शिक्षित दादल्यांपरस शिक्षित बायलांचे प्रमाण उणे आसा.

बायलांनी शिकुंकच जाय

कुटुंबांत दादल्यांपरसय बायल सुशिक्षित उरप चड गरजेचें. कित्याक तर कुटुंबाचो फुडार तिच्या हातांत सुरक्षित उरता. शिकिल्ली बायलमनीस ससार चड बरेतरेन सांबाळूक शकता. नवी पिळगी जिच्या हातांतल्यान वयर सरता ती आवय कल्याणकारी, सुसंस्कृत आसत तर तशी पिळगी घडटा.

देखून, चल्यांक शिक्षण चड म्हत्वाचे. संसाराची चिंता सोडली,

तरी एक 'मनीस' म्हण तिचो पूर्ण विकास जावपाचे नदरेनय बालिकेक शिकप हे मेळूंकच जाय. मनीस म्हण विकसित जाल्ली बायल केवळ 'आवय' म्हण न्हंय तर एक बुद्धिवंत म्हण, एक कलाकार म्हण, एक यशस्वी बायलमनीस म्हण फुडें येवची. हो तिचो हक्क, कोणायच्यानूच ना करूंक जायना. तिका जाय तशे फुलूंक दिवप हें समाजाचें कर्तव्य, आवयबापायचें कर्तव्य.

आपले चुकिचीं फळां आपल्या भुरग्यांक खावोवपी आवयबापूय भुरग्यांच्या विकासाक मारक थरतात. अती गरीबींतय फाटलोफुडलो विचार करीनासतना चड भुरग्यांक जल्म दितात आनी आपली गरिबी, कष्ट, दुखां तांचेर लादतात. आपल्या रीणांचे, झगड्याकेस्तांवांचेय उत्तराधिकारी तांकां करतात. आपल्यो कुडड्यो श्रद्धा तांच्या आंगांत भरसायतात आनी तांच्यो उजवाडाच्यो वाटो काळखी करून सोडटात.

हें सगळें खंय तरी सोपोवंक जाय आनी ताका उपाय एकच. तो म्हळ्यार प्रत्येक भुरग्यांक बऱ्यांतलें बरें शिकप, चडांतचड फावो करून दिवप. ते नदरेन चल्यांचें शिक्षण चड म्हत्वाचे, गरजेचें.

चल्यांच्या शिक्षणाचे बाबतींत चडान चड आवय बापूय जागरूक दिसले, ती एक काळाची गरज म्हण. शिकनाशिल्ल्यांक म्हत्व ना. तांकां दुसऱ्यांकडल्यान हांसून घेवचें पडटा. फटोन घेवचें पडटा.

कसलीय ज्ञानसाधनां सहजतायेन समजनात देखून स्वतः निरक्षर आशिल्ल्या कितल्याशाच बायलांनी सांगलें, "आमी आमच्या भुरग्यांक शिकोवंक सोदतात. आमकां शिकप ना ताचो परीणाम आमी भोगतात. आमकां काडचे पडले तशे त्रास आमच्या भुरग्यांक पडचे न्ही. वचत थंय शिकप नासून आमी फाटीं उरतात. बसीवेलें नांव वाचूंक येनाशिल्ल्यान वस खंय वता तें लेगीत दुसऱ्यांक विचारचें पडटा, अशे तरेचो सूर कश्टकरी निरक्षर बायलांचो दिसलो.

आमकां तांकता तितलें आनी तीं शिकता तितलें शिकप दिवपाची इत्सा जायत्या आवयांनी सांगली. तांच्या चल्यांक जे तरेचें शिकप आवडटा, जितलें शिकप तांचे बुद्धिचे तांकेत बसता तितलें शिकोवपाचो साक्षर आवयबापायचो हावेस दिसलो.

संकुचित मनोवृत्ती

साक्षर जांव निरक्षर जांव, संकुचित मनोवृत्तीचे आवयबापूय आपल्यावांगडा भुरग्यांचीय चड लुकसानी करतात. शिक्षण म्हळें कि समाजांत मेळप - भिसळप, समाजाचो विचार, हेर संस्कृतिक कार्यावळी हेंय आयलेंच. पूण संकुचित विचारांच्यो आवयो आपल्या चल्यांक समाजकार्यांत भाग घेवंक दिनात. संस्कृतिक कार्यावळीनी भाग घेवंक दिनात, खेळूंक दिनात. शाळेंतूय चल्यांनी खेळचें न्हो, उलोवंचें न्हो, लोकांमुखार येवंचे न्हो, संस्कृतिक कार्यावळीनी भाग घेवंक दिवंचो न्हो, सहलीक वचचें न्हो, समाजकार्य नाकां अशेतरेची तांचीं भुमिका आसता.

अशीच एक बायल म्हणटा, “चल्यांक फावो तितलेंच शिक्षण दिवंक जाय. नाजाल्यार मागीर त्यो आपल्याक जाय तशी मेकळीक घेतात. शिक्षणाभायर समाजीक, संस्कृतीक बावरांत ताणी वांटो घेवंचो न्हो कारण मागीर तांच्या जिविताचो मार्गूच बदलता.”

चल्यांक चडांत चड, बऱ्यांतलें बरें शिकप दिवंचें म्हणपीच चड संख्येन दिसलीं. अशीच एक आवय म्हणटा, “चल्यांक चल्यांपरस चड शिकप दिवंचें इतलेंच न्हय तर वेवहार जान चड दिवंचें.”

कुटुंबिक उपयुक्ततेचे नदरेन तिणे चल्यांक वेवहारज्ञान दिवंचें अशें म्हळा. साक्षर नाशिल्ली बायलय वेवहारज्ञानान संपन्न आसूं येता हें आमी पळयतात.

चल्यांक आवडटा तसलें शिक्षण ताणी घेवंचें, आमचो आदार आसाच. पूण घरांतूय ताणी लक्ष घालपाक जाय. समाजीक गजालींत ताणी जरूर वांटो घेवंचो पूण आपल्यो मर्यादा सांबाळून. आनी शिक्षण सांबाळून, अशें मत आवयानी उक्तायलें.

एक आवय म्हणटा, मॅट्रीक शिकल्यार पुरो. आमचेकडेन आनीक शिक्षण जावंचेलें ना.

आपली अममर्थताय उक्तायताना चल्यांक शिकोवपाची तांक ना हाचेफाटल्यान लिपिल्लें दुःखय आमचे नदरेंतल्यान सुटूंक शकना.

शिक्षणाभायर समाजीक, संस्कृतिक बावरांत चल्यांनी वांटो

अवश्य घेवंचो पूण कोणूय सांगता म्हण न्ही, तर आपले इत्सेन, आनी आवडीन. ही समाजसेवेची आनी कलेची आवड, उमळशीक चल्यांमदीं आसूंक जाय म्हणपाची इत्साय आवयांच्या मनांत आशिल्ली जाणवली.

चिटी पुरतें शिकप

जांकां विशाल नदर ना, अशे एके आवयची चिंता मात वेगळीच दिसली. ती म्हणटा, “चल्यांनी चड शिकून कितें करपाचें आसा? वाचोंक आनी चीट बरोवंक येयल्यार पुरो. मागीर काजार जावंक त्रास जाता. कारण चेडूं चड शिकलें म्हणटगेर तसो शिकलेलो न्हवरो जायो. समाजीक कार्य बी म्हाका समजना.”

पूण चेडवांनी तशें भोंवल्यार घडये तेंच्या काजाराक त्रास जावंक शकता.

आमचे असंख्य अशिक्षित गोंयकार आखाती देशांत नोकऱ्यो करतात आनी जोडटात. अशे तरेचो फौरेनर न्हवरो चडशे आवयबापूय धूवांखातीर सोदतात. न्हवऱ्यांच्योय चड अपेक्षा आसनात. तांकां सोबीत व्हंकल मेळ्ळ्यार पुरो. ती शिक्षित आसूंक जाय, नोकरी वेवसाय करपी जाय अशें ना. पूण चीट बरोवंक, वाचूंक कळपी जाय. देखून कांयनिरक्षर चलयो चीट बरोवंक वाचूंक शिकोवपी ट्यूशनांक वतनाय दिसतात.

साक्षरता गरजेची

शाळेंत वचून शिकूंक पावल्यो नात अशा निरक्षर बालिकांखातीर ह्या बालिकावर्सानिमित्तान प्रौढ साक्षरता वर्गाक चालना मेळची.

घर सांबाळचें पडटा, भुरगीं-भावंडां आनी चूल सांबाळची पडटा, दिसवड्याच्या कामांक वचचें पडटा, अशेतरेच्या बालिकांखातीर म्हण तरी प्रौढ साक्षरता क्लासेस सुरू जावंचे. ते वरवीं गिन्यानाचें नवें दालन आमच्या निरक्षर बालिकांक लाबतलें आनी साक्षर जावपाक मदत जातली.

एखाद्रें भुरगें वाचूंक शिकल्यार तरेकवार सोडाच पूण गरजेपुरतें

तरी कितेंय वाचतलें आनी गरजेचें गिन्यान मेळयतलें हो लाबूय तसो उणो न्हय !

आयज खंयच्याच मळार बायल फाटीना. दादले बाबूरतात तितल्याच वेवसाय, कला, विज्ञान, तंत्रज्ञान आदी मळांनी बायल बाबूरता, जापसालदारक्यो सांबाळटात आनी आपलें वेगळें स्वतंत्र अस्तित्व सिद्ध करता. शिक्षणीक विकासाक लागून हें सगळें शक्य जालां आनी जी सुशिक्षित बायलमनीस आसता ती समाजाचो घटक म्हण आपली समाजीक बांधिलकी मानलेबगर रावना. देखून सामाजीक बाबर हो तिच्या जीविताचो एक घटक जाता. तिचें जिवीत संस्कृतायेचेर आदारिल्लें आसा. ते संस्कृतायेचे जतनायेक ती पुराय आदार दिता.

आमच्यो बऱ्यो परंपरा, संस्कार विकसीत करप हें जण एका सुशिक्षित मनशाचें कर्तव्य जावन आसा. देखून समाज संस्कृतीची बांदिलकी मानून घेवन काम करपी सुशिक्षित चलयेचे घडणेत आवयबापायचो सहयोग पूर्णतायेन मेळपाची गरज आसा.

कुड्ड्या श्रद्धांक पोसवण

आमी श्रद्धालू श्रद्धालू म्हण अभिमान बाळगिता आसतना कुड्ड्या श्रद्धा आमचेंमदी केन्ना घुसतात तेंच कळना. आवयची पिशी माया, ल्हानपणात भुरग्याक मिठाची कणी उवाळून कोणाचीय 'वाऱ्या सुत्रा'ची लेगीत दिश्ट जावची न्हय म्हण जपता देखीक एक सोबीत गोताच्यो वळी:

“बाळ गुणी मोतयांमणी दिश्ट जाली रे
उवाळीन तुका मिठाकणी हट्ट सोड रे”

समाजांत अशी समजूत आसा देखून ल्हान भुरग्यांक कोणाचेय नदरेक पडूं नये म्हण जतनाय घेवप अमक्या अमक्याची नदर 'खर' म्हण 'दोळे फुटले' म्हण दूशणां दिवप हें आमचे मदीं चलता.

चलयांक भूतबाधा जावप, खुदप, चाळवप, जटा येवप अशें केन्ना घडलां काय कितें ह्या प्रश्नाचेर कांय बायलांनी दिल्ल्यो प्रतिक्रिया आमच्या समाजांतलीं मानसीक स्थिती दाखोवन दिता.

करणेचेर विश्वास

मागास समाजांतली एक निरक्षर आवय सांगता, “ना ना म्हण तीन धुवांचेर एक बाबू जालो. पूण ताका आतां सांबाळप जड जालां. आतां ताचे हाल कुठ्याक नाकात. आतां तो आतऱ्यापयऱ्यान बरो ना जाता. दोतोर करतात. मात्सो बरो जाता. घाडयागेर गेल्यार थोडे पैशां भितर वरो जाता. आमची दुस्माना आसात. आमकां चेडो जाला म्हण तांका वरें दिसना. तीं करणी करतात.”

बाबुल्याक दिश्ट लागता. दुस्माना करणी करतात. आनी ताचो परिणाम म्हण तो बरो ना जाता. वेल्यान घाडयागेर गेल्यार तो निवळटा. हे समज म्हळ्यार सामक्यो कुड्ड्यो श्रद्धा. ल्हान भुरगे कित्याक पर्थूनपर्थून वरें ना जाता तें भुरग्याच्या दोतोराकडेन गेलेबगर कश कळटलें ? आमचे अपसमज, दुस्मानकाय आनी घाडयांची हुशारकाय पोटभरपाचो धंदो ह्या कुड्ड्या श्रद्धांक आदार दितात. आयचे स्पेशलिस्ट दोतोर सगळ्यांक खंय परवडपासारखे आसात ? पूण भुरग्याचें आरोग्य सांबाळटली जाल्यार हें चड गरजेचें !

‘प्रसाद - पाकळी/फटवण सगळीं’

दिश्ट, जादू, करण्यां, फितीसां हे सगळे अपसमज. भावूक मनशाक भंय घालून पैशे जोडपाचो धंदो कांय विशिश्ट लोक करतात. ह्या कुड्ड्या श्रद्धांचे वळी हे लोक थरतात आनी ते घाडी भगतागेर, भटागेर ज्योतिश्यागेर धांवतात. प्रसाद पाकळेचेर तर चडांत चड लोकांचो विश्वास. दर एका देवळांत लायनीच्यो लायनी आनी गर्दी ‘प्रसाद लावपा’खातीर जाता हें आमी पळेतात.

केन्ना प्रसाद जाता, केन्ना जायना केन्ना फूल पडटा, केन्ना पडना. आनी प्रसाद जातकच कसलेंय काम करतलो म्हणपी मात शेणटा. देखून कसलेंय काम करपाक आमकां ‘प्रसाद’ जाय, म्हूर्त जाय. “फाल्यांचें काम आज कर आनी आयचें काम आत्ताच कर” अशा अर्थाची एक हिंदी म्हण आसा. हाचोच अर्थ म्हूर्त सोदप, शकून अपशकूनाचेर विश्वास दवरप हातून कांयच अर्थ ना.

एके बायलेन सांगले कि “म्हजें दुसरें चली वाटेर भियेल्लें

मागीर घाडो भगत करून निवळ्ळें. लोकांची नदर लागून म्हजीं भुरगीं बरीं ना जातात."

मनांतलीं भुतां

भियेवप म्हणटात तो मानसिक परिणाम पूण तो काडूंक आमकां मानसतज्ञ दोतोर न्ही तर घाडी-भगत लागता. चीट घालून पळोंवक भटजोतिशी लागता. ताका निवळांवक गळ्यांत चीट, आंगाक आंगारो लागता. आनी ह्या समजांक शिक्षित लोकय मानून घेतात हें आमी योग्य करीनात.

हालींच एका नामनेच्या दिसाळच्यान उजवाडा हाडिल्ली वेणेंच्या भुताची अफवा कितले बेगीन वेगान गोंयच्या खाचीकोनशामेरेन पाविल्ली ते सगळे जाणात. तेन्ना अशेतरेच्या अफवांचेर आनी खबरांचेर विश्वास दवरप कितलें योग्य तें आमी जाणून घेवंक जाय.

एके बायलेच्या व्हड कुटुंबात दुसऱ्या चल्यांच्या बाबतींत अशें घडलां अशें ती म्हणटा. "आमचें घर व्हडलें. आमचे फामिलींत एके चलयेक भूतबाधेचो असो प्रसंग आयिल्लो. मागीर आमी ताका घाडी भगताकडेन व्हरून निवळ्ळे. थंय मार बडय जातकच जालें सारकें." आपले चलयेचे बाबतींत अशें घडल्यार आपूणूय तशेच उपाय करतली आशिल्ली अशें तिणे सांगलें.

भूतबाधा जाल्यार ती काडपाखातीर धुंवोर दिवप, केसांक धरून मारप, बेतकाटयेन वडोवप असले अघोरी उपाय करतात. भूतबाधा वो अगांत येवप हे प्रकार घडटात.

आंगांत येवप, दादल्याचे वो बायलेचे मानसिक संतुलन बिघडिल्लें आसता, तिका कसलोय अंटेक आयिल्लो आसता वो मुद्दाम खयचेय तरी हेतून घेतिल्लें तें सवंग आसता. भार काडप, खुदप ही चडशीं सवंगांच आसतात.

माथ्यांतल्यो जटा

जटा येता ती कोणाकूय नाका आसता. तरी पूण जटा येतकच कापून उडोवंक कांय जाण भियेतात. देवीचें रागणे पडटलें अशें ताकां

दिसता. जटा कापून उडोवपाविशीं देवाचो कौल जालो आनीक चलयेक आयिल्ल्यो जटा देवाक विचारून कापल्यो अशें एके बायलेन सांगले. जटा ह्यो देवाच्योच म्हणपाचेर आपलो विस्वास आसा अशें हे बायलेन सांगलें.

अशेतरेच्यो जटा येतकच ती चली देवी रेणुकेचे सेवेक वावुरता, तिचें देगीक दान करतात. तिचे मागीर लग्नय करूंक येना गाणें म्हणप, देवीची प्रतिमा घेवन भोंवप, आनी जटा आयिल्ले हेर भक्तगणांप्रमाण आचरण करप आनी हेर लोकांनी तांका मानप अशेतरेचे तांचे जीवित आमकां दिश्टी पडटा. जटा आयिल्लेक देवाचे आवडीची म्हण लोक दुखयनात संसार करप नाशिल्ल्यान अशो जटाधारीणी व्हड जातकच अनैतिक मार्गाक लागिल्ल्योय दिश्टी पडटात.

केंसांचो पीडा

जटा हो एक केंसांचो रोग. जटा ह्यो देवाच्यो - देवीच्यो म्हंय. त्यो सोडोवूंकय येतात हे अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीच्या कार्यकर्त्यांनी उकतेपणी (गोंयाभायली चळवळ) जायतेकडेन सोडोवन दाखयलां

आमच्या भौसंख्य बालिकांच्या आवयांनी जटेविशींच्या आनी सगलेच तरेच्या अंधश्रद्धांक विरोध परगटायला.

एकलेन सांगलें, म्हजो विश्वास ना. बुरशेंपणाक वीन लागून जटा येतात हें म्हजें मत.

आनी एकलेन सांगलें जटा भुतवाधा असल्या ह्या सगळ्या प्रकारांकडेन विज्ञानीक नदरेन पळोवंक जाय.

कांय मुस्लीम वायलांनी तर 'आमच्या धर्मांत असलें कांय ना देखून आमचो विश्वास ना' म्हण सांगलें.

आमच्या गोंयांत आपल्या धर्माविरोबरूच दुसऱ्याय धर्माच्या देवदेवतांक आंगवण करपाची, तांची प्रसाद घेवपाची रीत चलत आयल्या.

फाटल्या तेंपार धर्मातिरां जालीं ती वेगळ्या इतिहासीक कारणांक लागून. तशेंच वेगवेगळे धर्मीय एकापरस चड धर्माचे आचार-विचार आपणायतात. अशा लोकांचें प्रमाण गोंयांत चड आसा. देखून हेर आचार विचारांप्रमाण भूत-म्हारू देवचाराच्यो अफवा-काणयो भिरांती

हेर कुड्डयो श्रद्धा हांचीय देववेव तांचे मदीं थोड्यो भोवप्रमाणांत जाता.

हांगां वयर उल्लेख केल्ल्या बायलांच्यो प्रतिक्रियो सोडल्यार हेर बायलांनी आपलो बिल्कूल विश्वास ना म्हणपाचेंय सांगलां. ह्यो गजाली म्हळ्यार फटींगपणां, फकाणां, बुरशेपणा, कुड्ड्यो श्रद्धा अशा उतरांनी आमच्या बऱ्याच बायलांनी स्पश्ट उक्तायलां तर कांय जाणांनी अणभव ना म्हण मौन पाळ्ळां.

जटांचो धंदो

एके बायलेन तर सरळ सांगलें,

“चलयांक जटा येवप, खुदप म्हळ्यार तांचेर देव येवप. जटा येतकर चलयेचेर मागीर देव भार येता. लोक विचारूंक येतात. चार पैशे जोड जाता जटा कापल्यार देवाचो कोप जाता. रागणे पडटा.”

आनी हेच बायलेन आमचो समाज सुदारूंक ना म्हण समाजाचेर भाश्य केलां. एकेवटेन जटांसारख्या गोष्टीक ती देवाचो आशीर्वाद कसो समजता, पैशे जोडपाचे नदरेन उपयुक्त अशी गोष्ट म्हण तिचेकडेन पळेता आनी निमाणे समाज सुदारपाची अपेक्षा करता हाची संगती लावप कशी ?

विज्ञानिक नदर

शिक्षणाबगर, आनी विज्ञानीक नदरेबगर, हाका दुसरो उपाय ना हेंच सत. ज्यांकां ह्या अंधश्रद्धांचो ‘अंधश्रद्धा’ म्हण साक्षात्कार जाला आनी ज्यांका अंधश्रद्धाच ‘श्रद्धा’ कशो दिसतात त्या दोनूय तरांचे लोक कोण भावार्तान तर कोण सुवार्तान तांकां आदार दितना दिसतात. हें खंयूय तरी थांबूंक जाय. अंधश्रद्धांनी आमचें खूबच लुंकसान केलां. आमच्या बालिकांची आवतिकाय सुदारूंक आमकां नवी शुद्ध नदर दवरची पडटली.

ह्या कुड्ड्यां श्रद्धांक लागून शारीरीक आनी मानसीक पोडा, दुबाव वाडीक लागचे न्ही, जिवीत वाटेक लागचे न्ही अशें दिसता जाल्यार मन आनी विचारांच्या शुद्धिकायेची गरज आसा. तशेंच खऱ्या शिक्षणाची गरज आसा. ते खातीर घाडी आनी भगतांचे जाग्यार मनाच्या आनी कुडीच्या दोतोरांची गरज आसा.

बुद्ध कसाक लावप

बुद्धीचे कसाक लावन ह्या गजालींचो सोक्षमोक्ष लावपाची गरज आसा. ना जाल्यार आमच्या बालिकांचे जिवीत कुड्ड्या विश्वसांक लागून कशें इबाडटा हें आमकां सदांच दिश्टी पडटा.

आमच्यो कितल्योशोच नक्षत्रासारक्यो चल्यो लग्नाचे पिरायेर 'नक्षत्राक पडना' ह्या कारणान आंकवार उरतात, हें आमकां दिसता. घोवाघरा लग्नाउपरांत कितेंय लुकसान आयल्यार किंवा वायट घडल्यार ताचो दोश 'धव्यापायांची' म्हण नव्या व्हंकलेकडेन वता. तेचप्रमाण कितेंय वरें घडल्यार 'पायगुणाची' म्हण तिका माथ्यार घेवपूय जाता. ताका लागून एकतर कारणासतना एकतर तिची छळणूक जावन पिडप जाता नातर माथ्यार बसोवन सभाव इबाडप जाता.

लोकभ्रम, कुड्डे विश्वास सोडून निवळ नितळ नदरेन पळेत जाल्यार आवयांकडल्यान आयचे बालिकांचे कितलेशेच प्रस्न सुटावे करूं येतात.

चलयांक समाजांतली वागणूक

आमच्या समाजांत चलयांक जे तरेची वागणूक मेळटा ती तुमकां मान्य आसा काय ना अशेतरेचो एक प्रस्न आमी ह्या आवयांमुखार दवल्लो आनी तांचे ह्यकारी वो न्हयकारी जापेशी फोडणिशी करपाक सांगली.

समाजाकडेन पळोवपाची जण एकलेची नदर एकेचसारखी कशी आसतली ? कांयजाणाक आमच्या समाजांतले कांय खरे गूण दिसले, तर कांय जाणाक कांय दोश दिसले. कांय जाणानी दोशांचेय गूण म्हण वर्गना केल्यात तर कांय जाणानी वऱ्या गुणांकूच दोश म्हण फाफडून उडयल्यात.

आयज संवसारभर बायलांमदीं स्वतंत्रतायेच्या विचारांचें वारें जोरान व्हांवता. एकुणिसाव्या शेंकड्यांत ह्या विचारान तकली वयर काडली आनी येवरोपांतल्यान वयर सरून आज विसाव्या शेंकड्यांचे अखेरेक एक फाकिवंत चळवळ अखल्या संवसारांत नेटान चलतना दिसता.

स्त्रीमुक्ती चळवळ

तशें पळोंवंक गेल्यार स्त्रीमुक्तीवाद्यांक दादल्यांकडेन कांयच दुस्मानकाय ना. कारण तांचेमदीं पुरोगामी विचारांची बायलां आनी दादले दोगांय आसात. दादल्यांच्या मक्तेदारीक लागून जो स्त्रीसमाज फाटीं पडला आनी त्याकारणाक जो स्वताक दुर्बळ आनी उणाक समजता. ताचेमदीं आत्मविश्वास जागोवप, आपले शक्तीची जाणीव तांका करून दिवप, तांच्या प्रस्नांक समाजामुखार हाडप, आनी आपल्या पायांचेर खंबीरपणान उबें रावूंक वळगें दिवप अशी स्त्रीमुक्तीवाद्यांची भूमिका आसा. मोटवे नदरेन चितपी बायलांचे अडाणीपण, फाटीं, फाटीं रावप, गरजेभायर दादल्यांक माथ्यार बसोवप स्त्रीमुक्तीवाद्यांक मान्य ना. तेखातीर साहित्य - समाज - संस्कृतायेच्या विविध माध्यमांतल्यान लोकांक जागोवप आनी स्त्रीमुक्ती संबंधीचो विचार तांच्या मनांत भरप हें हांचे काम आसा. बायलांक उणाक लेखपाची खंयचीय गजाल दिसत जाल्यार ताका नेटान विरोध जाता. चली म्हळी की कमीपण दिवप, तांचो राग करप, वायट वागणूक दिवप वो चली जावचें पयलीच गर्भ जलाचिकित्सेवरवीं तपासून चली आसल्यार गर्भपात घडोवन हाडप अश्या तरांच्या कर्तुपांक स्त्रीमुक्तीवाद्यांचो खर विरोध आसा. सगळ्या बायलांनी शिकचें, विविध मळांनी वयर सरचें आनी खंयचेच मळार बायल फाटीं उरची न्ही हे भूमिकेतल्यान बायलांच्या विकासासंबंधान सर्वगी चळवळ उबारपाचें काम मुक्तीवादी करतात.

शिकिल्ले अनाडी !

खंयच्याय प्रगतिशीळ कामाक विरोध हो आसताच. हो विरोध आमच्या अज्ञानाचो परिणाम. आमचेमुखार बायलेच्या व्यक्तिमत्व-विकासाक आदार करपाची येवजण आसली. तरीय सनातनी संस्कारांत तयार जाल्लें मन बायलांक इतली मेकळीक दिवक फाटी सरताच. देखून बायलेचाराक प्रगतीशीळ म्हूण दाखोवपी बायलांय ना ना म्हणत मागाशिल्ले विचारांनीच वागतात म्हणपाचें दिसून येता. अशेतरेच्या अर्धशिक्षितांचें प्रमाण चड आशिल्लो समाज आज दिश्टी पडटा.

शिकलो ना तो तर फाटी आसाच पूण शिकूनय समजना तो अनाडी पढतमूर्ख म्हणपाचो न्ही तर कितें ?

समाजांत चले-चलयांचे प्रमाण सारकें आसूंक जाय आनी निसर्ग नेमाप्रमाण तें तशें आसताय बी पूण मदींच मनशान शाणेपणा करून वायल जातीचो संहार केल्यार दूशण मनशाक न्ही तर कोणाक दिवपाचें ? आरोग्यशास्त्रांतले कांय पेंच सोडोवपाक विज्ञानिकांनी गर्भजलचिकित्सेचो शोध लायलो पूण आमच्या पुरुशप्रधान समाजांत कांय जाणांनी लिंग वळखून चली जाल्यार गर्भपात करपाचें काम सुरू केलें. कांय दोतोरांनीय ही कांमां करून भरपूर पयसो जोडप.चो धंदो सुरू केलो पूण गर्भचिकित्सेवरवीं गर्भपात करूंक कायद्यान बंदी घालची म्हूण स्त्रीमुक्ती वादद्यांचे प्रयत्न, चळवळी चलतात.

ह्या मुक्तीवादद्यां कडल्यान चली जातकच तिका शिकप मेळचें म्हूण प्रयत्न जाले. चलयांक नोकऱ्यो मेळच्यो, स्त्रीकामगारांक योग्य त्यो वाळंतपणासारक्यो सुट्यो मेळच्यो, दादल्यांप्रमाण तांकाय समान पगार मेळचो म्हूण यत्न जाले. अंतरराष्ट्रीक पावंड्यार खेळ आनी हेर सगळे तरेच्या सर्तींनी दादल्यांइतलेंच बायलांकय समान स्थान मेळचें म्हूण यत्न जाले.

आज बायलां म्हूण उणाक लेखपाचे कायद्यान बायलांक समानताय दिल्या. हुडो घेवप हो गुन्हो, बायलाचो विनयभंग करप, खंयचेय तरेन तिचो अपमानकरण हो गुन्हो म्हूण ताका ख्यास्त दिवपाची येवजण आसतनाय बायलांची आवतिकाय कित्याक सुदारिल्ली ना ?

पंचवीस वर्सां फाटीं आनी आतां

बायलांचे स्थितींत सुधारणा खरी, पूण जे प्रमाणात ती जाय तितली आयिल्ली ना. समाजस्थितीचेर उजवाड घालतना एक आवय फाटले पंचवीस वर्सांआदले गोंयच्या स्थितीचेर उजवाड घालून सांगता की ते प्रमाणात आज बायलां जायती सुदारल्यांत. ती सांगता,

“हालीच्या तेंपार आमच्या समाजांत चलयांक जे तरेची वागणूक मेळटा ती म्हाका मान्य आसा. पंचवीस वर्सांफाटी जी वागणूक आमच्या

समाजांतल्या चल्यांक मेळटाली ते पळेल्यार आतांची चल्यांक मेळटा ती वागणूक समाधानकारक आसा. भारतांतल्या हेर राज्यांपरस म्हळ्यार मध्य प्रदेश, गुजरात, उत्तरप्रदेश हांचेपरस आमच्या गोंयांत चल्यांक वरेतरेची वागणूक मेळटा अशें म्हाका दिसता.

आमी आमच्या चल्यांचे जरी आवयवापूय आसले तरी तांका आमी तांचे लागींचे इश्ट व.शे दिसतात. कित्याक काय म्हळ्यार कसलीय गजाल, तांका आयिल्ले अणभव आमकां सांगलेबगर तांका सुखच लागना. थोडे भितर सांगपाचें म्हळ्यार आमकां चलो ना जालो तरी कांयच खंत भोगना. आनी तीनूय चल्यांबरोबर आमी सुखांत जियेतात."

ही एक प्रतिक्रिया समाधानाची आसली तरी सगळचोच आवयो खंय अशें समाधान भोगूंक शकतात ? तरी सुद्धां शिक्षित आशिल्ल्या आनी हेरांचेंय चितपी अशा आवयांची नदर मातशी धीट जाल्ली आसता हें सभाविक.

सगळ्यांक एक माप

उपेक्षित समाजांतली एक बायल धादोसकायेन सांगता,

"आज तसो दादलो आनी बायल म्हण व्हडलो फरक उल्लो ना. म्हज्याच चल्यांक पळय. चल्यासारकी तीं घरदार सांबाळटात. आनी म्हाकाय पळयतात. चलो आसल्यार म्हण कितें वेगळो उजवाड घालतलो आशिल्लो ? " फाटले तेंपाप्रमाण आज स्थिती ना, आज सगळ्यांक एकाच मापान मेजतात, मेकळेपण दिसता हाचो तिका आनंद.

एक मुसलमान बायल म्हणटा, "आमच्या समाजांत गोंयांत बायलांक बरी वागणूक मेळटा. देखून समाजाची वागणूक मान्य आसा."

हेर मुस्लीम समाजांतल्या बायलांच्या मानान गोंयकार बायल सुखी, दादल्यांबराबर समान हक्कान वावूरता हाची तिका जाणीव जाल्ली दिसता.

काळाच्या मानान फाटीं

गोंयांत बायलांची उदरगत फाटल्या कांय वर्सांत जाल्या हें

मान्य पूण आज गायलमनीस वैचारिक आनी कर्तुपाचे तदरेन जितली फुडें पावल्या, ज्या उंचेल्या पांवड्यार पावल्या तिका पळेल्यार आनी आमचे भयणीची अल्पसंतुष्ट वृत्ती पळेल्यार आमी काळाच्या मानान बरीच फाटी आसा. आमी फुडे पावल्यांत पूण आनीकय चड फुडे पावपाची. 'वासरांत लंगडी गाय शाणी' म्हण्टांत तशें कांय थोड्या प्रदेशांतल्या बायलांपरस आमी प्रगतीशीळ. पूण तरीसुद्धां खूबच फाटी आसात. धावतना आमी आमचे फाटी आसात तांचेकडेन पळोवन समाधान मानून घेतल्यार सदांच फटवपाचीं. आमचे परस फुडें पावल्यांत तांचेकडेन सर्त करूंक आमकां आमचो वेग आनी बळगें वाडोवंक जाय तरूच आमी यशस्वी पलतड गाठोवंक शकतलं.

आमच्या समाजांत चले आनी चलयो हांकां आनीकूय समानता मेळूंक जाय म्हूण बरींच जाणा आवंडेतात. काळाप्रमाण बदल घडून चल्यांक चल्यांइतलेच सगळे हक्क आनी संदी मेळूंक जाय.

अबला न्ही सबला !

सत्तरींतले एके सुशिक्षित बायलेन समाजाची चल्यांकडेनची वागणूक आपणाक "साप्प मान्य ना म्हणपाचें सांगलें."

तिच्या मतान, "चल्यांक एक अबला, दुबळी अशेतरेची वागणूक दिली वता. पूण चली ही अबला नासून सबला आसा हें चल्यांनी सिद्ध करून दाखोवंक जाय."

बालिकां मुखार आव्हानां

वस्तुस्थितीय तशीच आसा. चल्यांपरसूय आयज चलीच जाणट्या आवयबापायक चड आदार करता. समाजांत येवपी संकटांक तोंड दिवपाखातीर चल्यांनी पयलीं आपल्या पांयार उबें रावूंक जाय. तेखातीर गरज आसा फावो तशें सगलेतरेचें शिकप घेवपाची आनी आत्मनिर्भर जावपाची. स्वातंत्र्याचो नश्टोउपेग मात चल्यांकडल्यानय जावंचो न्ही कित्याक तर स्वातंत्र्य म्हळ्यार स्वैराचार न्ही. चल्यांनी आपलें मोल आपणे राखून दवरचें, आनीक प्रतिरठा मेळोवंची

जायत्या आवयांनी आयच्या तेंपावयल्या बालिकांमुखार आव्हानां दवरल्यांत.

तीं आव्हानां पेलपाची जीद् आमच्या बालिकांमदीं आज तयार जावंक जाय. हेरांच्या मार्गान चलपापरस हेरांखातिर नव्यो मळवाटो तयार करपाचें काम नव्या नव्या मळांनी देंवून आमच्या बालिकांक करपाचें आसा.

आमीच जापसालदार

एके आवयच्या मतान, “सगळ्याच चल्यांक चडानचड संदी, ब-यांत बरी वागणूक आमच्या समाजांत मेळना. तांचो परीणाम बालिकांचेर जाता. आमीच तांकां फाटीं ओडटात. तांच्यांत उणाकपणाची भावना निर्मूपाक आमीच जापसालदार. बायल अबला दुर्बळ हेचखातीर जाता.”

“आमच्या समाजांत चल्यांचेर अन्याय जातात. जुलूम जातात तशे ते जावंचे न्ही हाचेर एकूच उपाय. तो म्हळ्यार चल्यांक कमी लेखप ना. चलयेक एक चैनीची वस्त म्हूण पळोवपाचे नदरेक लागून तिचो पावंडो उणो जाल्लो आसा” अशें एक समाजसेवी आवय सांगता.

हाचोच अर्थ असो कि समाजांत चले चल्यांमदीं समानता हाडप म्हळ्यार चलयेक चल्या इतलेच निर्भयतेन जगपासारकें वातावरण तयार करप. अशें वातावरण निर्मूवप म्हळ्यार समाजांतल्या हीन विकृत प्रवृतींक पयसावप. हें तशें सहजतायेन जावपाचें काम न्ही. समाजांत समानता हाडप म्हळ्यार केवळ समान नदरेन पळोवप न्ही तर एका सुरक्षित समाजाची पुनर्रचणूक करप.

आयच्या विशमतेच्या, सुवार्थाच्या, दळिद्रतायेच्या आनी भिरांकूळ वेसनांच्या सर्तीकाळांत “सुरक्षित समाज” हें एक “सुंदर सपन” जावन आसा. पूण त्या स्वपनाक सत्यांत बदलपाखातीर आमचेकडेन लोक जागृतायेची आनी समाजशिक्षणाच्या नेटाचे चळवळीची आनी अंतर्बाह्य क्रांतीची सक्त गरज आसा.

आज आमच्या समाजांत चल्यांक मेळपी वागणूके संबंदान समाधानी नाशिल्ली वास्को शारांतली एक आवय म्हणटा, “चल्यांक

आज समाजाकडल्यान योग्य ती वागणूक मेळना हातून चल्यांचीच चूक आसता अशें म्हाकां दिसता. आयुश्यांत कितें तरी मेळोवपाचें अशें तांकां दिसना. ल्हान वयांतूच लग्न जावप हींच तांची सपनां आसता आनी तें म्हाका मनापासून पटना.”

फक्त चूल आनी मूल नाका

चल्यांविशी चड अपेक्षा बाळगुपी हे आवयक दिसता, चल्यांनी फक्त ‘लग्न’ हें आपलें जिविताचें उद्दिष्ट मानिनासतना व्हड कोणूय तरी जावपाचें चितूंक जाय आनी परंपरेक बळी पडून, हेरांचे आयकून फक्त ‘चूल आनी मूल’ हे खातीरूच आपलें जिवित ओपूंक जायना. चल्यांनी आपलें व्यक्तिमत्व घडोवपाक जागरूक आसचें पूण ती तशी ना म्हण ही आवय आयचे बालिकेक दोश दिता.

चल्यांक खालतेपण कित्याक ?

कांय जाणांक समाजाची संकुचित नदर योग्य दिसली हातूंत अजाप ना. समाजांत चल्यांक जी उणाकपणाची वागणूक मेळटा ते विशीं वायट दिसना कारण चली ही चल्यांपरस सरस वो तांचे बरोबरीचीय न्ही अशें कांय आवयांनी आपलें मत उक्तायलां. “चलयो म्हण्टाय तेणी सदांच खालतेपण घेवपाकच जाय न्हू ?” असो एकलेचो उरफाटो प्रस्न आसा.

बायलांच बायलांची दुस्मान ?

आज आमच्या चल्यांक फाटी ओडपी जे कांय लोक आसात तांणी आता आपल्या आदल्या विचारांक गुठलावन दवरूंक जाय. चल्यांक मेकळीक दिल्यार बरे न्ही म्हणपी एक आवय चल्यांच्या वायट स्थितीचे कारण अशें तरेन दिता,

“चलयो मेकळीक घेवन आपली परंपरा मोडून उडयता. पुराणांतल्यो देखीं आमकां बायलमनीस कशी आशिल्ली तें सांगता. आनी आतां ताचे उरफाटे आमकां पळोवपाक मेळटा. म्हणून तांका समाजांत अशेतरेची वागणूक मेळटा.”

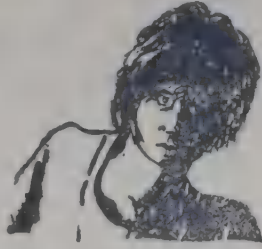
‘नरेंच केला हीन किती नर’ वो ‘बायलांच बायलांची दुस्मान’ म्हण्टात ते हें अशें. ज्या परंपरांनी वण्टी घालून बायलांक आडावन दवरल्यात आनी दुर्बळ अशो सोबेच्यो बावल्यो करून सोडल्यात त्या रुढींक मोडून काडून आपल्या व्यक्तिमत्वाचो सोद घेवंक नव्या मळांची क्षितिजां हुपपी चल्यांक खंयूय ठेंच लागली जाल्यार, ‘तुवे बंधना कित्याक तोडलीं ? शिमो हुपच्योच कित्याक ? तुकां ख्यास्त फावो !’ अशें म्हणून दोश दिवपासारके जालें हें.

आवयांचें - बायलांचें कर्तव्य

आमचे नवे पिळगेंतल्या बालिकांक आवयांनी आपलो अणभव दिवन अणभवसंपन्न करूंक जाय आनी तांच्या पाखाट्यांत धीराचें बळगें भरून तांका उडूंक उमेद दिवूंक जाय. आपले आपुण उडटात तांका नाऊमेद करून उलट चाळोवपाचें काम सामकें बरे न्हो. चल्यांकडेन व्यापक आनी सहानुभूतीचे नदरेन आमी जेन्ना पळेतली तेन्नाच आमी बायलां तांचो फुडार बरो घडोंवक आंवडेंतात अशे म्हणू येतलें.

आमी जर खऱ्यांनीच ह्या बालिकांचें बरें चिंततात जाल्यार तांच्यो चुको सुदारून तांचो फुडार निर्दोश करूंक वावुरतले. तांचेर टीका करचे ना. तर जी टीका जाता, ते पासत दुःखो जावन टोकेचे कारण ना करूंक फुडें सरतले. आमच्या बालिकांक आवयांकडल्यान आज सहानुभूतिपूर्ण मायेची गरज आसा, मदतीची गरज आसा. आनीक ती दिवपाक जायत्यो आवयोच न्हय तर जायत्यो आवयसमान संस्थो फुडें सरत आसात. तेन्ना तो दिसूय लागों आसा हातूंत दबाव ना.

गोंयच्या बालिका कामेऱ्यांचेर एक नदर

पालकांची तेचप्रमाण समाजाची, सरकाराची सहानुभूती बालिकांक जाय खरी पूण फावो तशी मेळना हेंच तर दुःख आसा. चल्यांच्या बाबतींतलीं समाजाची कर्तुपा तर मनीसपणाभायरीं आनी तांची वळेरी करुंक गेल्यार मारुतीच्या शेंपडेभशेन सोपपाचीच ना. अठरा वर्सा पिराय जातासर अबुद्ध म्हण बालिकांक जेप्रमाण कायद्यान मतदानाचो अधिकार ना वो जे प्रमाण शरीर अपरिपक्व म्हण लग्नाचो अधिकार ना, तेचप्रमाण शक्त उणी आनी भलायकेक कोंत्र म्हण 'बालमजुरी' कय कायद्यान मेकळीक ना. पूण तरीसुद्धां अठराच न्ही, तर सात आठ वर्सांचे जायत पसून चली भुरगीं शरीरी कश्टाच्या कामाक बांदून उरतात अशें दिसून आयलां. साधारण बारा तेरा वर्सांचे चली एखादे बायलमनशेप्रमाण घोळटना दिसता आनी तेचबराबर भुरगें पिरायेचें म्हण कामाचें मोल मात उणें मेळटा.

निरुपाय . . चेपण . . .

ज्या वयांत चलीभुरगें शिकप, खेळप सोडून, भुरगेपण कडेक सारून पोटाखातीर घोळूंक लागता तें एक गरज म्हण, चेपण म्हण, दुसरो उपायूच ना ह्या कारणाक लागून. पूण आपल्या पायांर आपणे उबे जावपाच्या हावेसाक लागून अशें मात म्हणू नज. सामान्य मनशाची पोटाची भूक ही भावनिक वो बौद्धिक भुकेपरस चड व्हड. देखूनच चलयेच्या

शिकपासंबंदान विचारतकच एक गरीब आवय सहजपणान प्रस्न करता,
“पोट पयलीं कांय शिकप पयलीं?”

ह्या प्रस्नाची जाप म्हळ्यार समाजीक उपेक्षेखाला आनी कामाच्या वज्याखाला दबिल्ल्या बालिका कामेऱ्यांचे उक्ते जिवित अशें सांगू येत. वचत थंय कामाक जुंपिल्ल्यो बालिका कामेऱ्यां आमकां ह्याच कारणान दिसतात. बालमजुरांपरस बालिकामजुरांचे प्रमाण गोंयांत चड आसा हीय गजाल लक्षांत घेवपा सारकी आसा.

कामदार चलयो : एक नदर

(१९८१ चे सांख्यिकीवयल्यान)

१९ वर्सा पिरायेमेरेनच्यो ५,५६५ चलयो कामदार म्हण वावुरतात. तातुंतल्यो -

- २,३८८ चलयो शेतांत कामेऱ्यां म्हण वावुरतात.
- २०९५ चलयो हेर बागायती लागवडीक वावुरतात.
- २०६ चलयो गोरवां पोसप, रानाची जतनाय, नुस्तें वेवसाय बागायत काम करूंक वावुरतात.
- ६० चलयो चिऱ्यांखणीर, मिनाखणीर काम करतात.
- १६५ चलयो घरांक उपेगी माल तयार करूंक वावुरतात.
- १५८ चलयो घरउपेगी वस्तूभायर हेर वस्तू तयार करपाचे कामात वावुरतात.
- ४३ चलयो वाद कामार वावुरतात.
- १४४ चलयो भाजीपालो, फळां, नुसते विकपी यानी, पसऱ्यांचेर काम करपी म्हण वावुरतात.
- ११ येरादारी, संपर्क, गुदावांत, भाडेल्याचे कामार आसात.
- २६१ हेर नोकऱ्यो करपी आसात.

कश्टपाक विविध मळां

आज वचत थंय थंय उद्देगवसणुको, ल्हान व्हड फॅक्टऱ्यो, गिरण्यो,

कारखाने दिसतात. घरांची, पुलांची, रस्त्यांची आनी तरेकतरेची बांधकामां चलतात. शेतांनी, कुळागरांनी, रानावनांनीय उत्पन्नां, पिकावळीची कामां चलतात. खणीची कामां चलतात. हेर घर गड्यांची, वावराड्यांची कामां आसतात आनी ह्या सगळ्या मळांनी आमच्यो ल्हान ल्हान बालिको कश्टांची कामां करतात.

चड अपेक्षा उपकारनात

कामाच्या मानान आनी आयचे म्हारगायेच्या नदरेन दिसवड्याचो वो कशेय भशेन मेळपी पगार हो उणोच जाता. नोकरेखातीर जिव्याचो आटोपिटो, पयसुल्लो प्रवास, जेवणाचो डबो, तिकीटीवो वाडील्लो दर, म्हारगायेचो भस्मासूर आनी हाका लागून मेळटा तो देडशें दोनशें वो चारशें पाचशें पर्यंतचो म्हयनाळो पगार जोडलो तरी जोडीपरस मोड चड आनी हातांत कांय उरना. चड अपेक्षा करूंक गेल्यार पिरायेन ल्हान, अणभव ना, काम जाता जाल्यार कर, नातर सोड, चड पगार परवडना म्हण आयकूचें पडटा. मेळिल्लें कामय सोडल्यार दुसरीं कामेरीं आसाच. कारण समस्या म्हारगायेंतल्या बेकारेची. ह्या कारणान गरजू बालिका निरुपायान आनी चडावोडीन कामाक वतात आनी मेळत त्या मोलाचेर समादान मानून रावतात.

काजूचे फोडणावळींत

पुर्तुगेजांच्या आशिर्वादान गोयांक लाबिल्ल्या 'काजू' न गोयांत एक व्हड परिवर्तन हाडूंक हातभार लायला. "बार-बार देखा हजार बार देखा" अशे तरेचे गोंयचे वर्णन कोणेतरी केलां. वाड्याकणकणी बारी जावंक आनी वेसनांक लागून समाजवेवस्था कोसळूंक ह्या 'काजू' चो वांटोय व्हड आसा. 'काजू' च्या धंद्यान हांगां व्हड व्हड संस्थानिक, राजकारणी घडयल्यात. काजूच्या बियांचे निर्गतीनय गोंयचे येणावळींत बरीच भर घाल्या. फोडणावळीक लागून कितलेशाच बायलांक आनी बालिकांक काम मेळ्ळां अशें दिसून येता.

गोयांत सांखळे वाठारांत व्हड काजूफॅक्टरी आसात. गोंयभर मेळून आयचे घडकेक ३८ काजू फॅक्टऱ्यो चलतात. फोडणावळीचें काम

करपी कामदार बांयलांक तीं कितल्यो काजू फोडटात तें मेजून ते प्रमाण मजुरी मेळटा. हे फोडणावळेंत चडशो बालिकोच काम करतना दिसतात.

काणकोणा पैंगीणी एक काजूफॅक्टरी आसा. गोयांत फॅक्ट-यो सुरू जाल्यो, तातूंतली आठव्या नंबराचेर सुरू जाल्ली ही फॅक्टरी. हे फॅक्टरींत एकूण ३६ कामगार काम करतात, तातूंतल्या ३३ बायलांमदीं १२ ते १८ हे पिरायेच्या गटांतल्यो सुमार १८ बालिकामजूर आसात. फोडणावळीच्या कामाक आतांमेरेन सांखळेच्यान बायलांक/चलयांक हाडून हें काम चलतालें. आतां ल्हवू ल्हवू गांवच्योय चलयो/बायलां हांगा कामांक येवंक लागल्यांत.

फोडणावळीचें काम करतल्यांक प्रॉविडंड फंड, बोनस, रावपाची वेवस्था आदि नेमाप्रमाण मेळटा. सकाळसांज दिसभर फॅक्टरी चालू आसता. बरी संवकळ आशिल्लें चली दिसाक २० किलोमेरेन काजू फोडूंक शकता. तांका वेळेचे बंधन अशें ना. एका किलाफाटल्यान तांका देड रूपया इतलो लाब जाता. जितकें काम तिककें दाम, देखून कामेरीं चडांत चड वेळ काम करूंक सोदतात.

सुंगटां सोलपाचें काम

सागरी अन्नाचे (Sea food) फॅक्टरींनी सुंगटां सोलपाचें काम आसता. सुंगटांच्या मोसमांत बालिका कामदारांक अशे तरेचें काम मेळटा. दिस रात म्हण पळेनासतना हें काम पडटा. पिकपींत भरून व्हरपाचें आनी हाडून पावोवपाचें काम फॅक्टरीमार्फत जाता. खासा रावपाची वो हेर सवलत मेळना. गरजू चलयो ह्या कामाक वतात पूण रातीकडेन रावचें पडल्यार तांका खाशेली शी वेवस्था खंय आसा? गोठ्यांनी गोरवां तशीं ल्हानशा अपुऱ्या पूण घाणयाऱ्या जागेंत तांका अखो वेळ काडचो पडटा आनी इतलेंय करून लाब व्हाडलोसो ना.

सवलती उण्यो

बालिकांक कायम नोकरेत आसपावन घेवप जायना. कायद्यांतय तें बसना. मागीर सुट्यो बीन तशे तरेच्यो सवलती कशो मेळटल्यो? आरोग्य बरें नासल्यार मेडिकल सवलती सोडाच, कश्टाबगर तांका पयशे मेळप शक्य ना. बखदां फॅक्टरी जांव, उद्येगवसणूकेतल्यो फॅक्टरी, जांव रस्ते-पूल, बिल्डिंगो बांदपाच्या कामार वचपी कामेरीं जांव वो दिसवड्याच्या कामार वचपी शेतमजूर बालिको जांव, कश्टाबगर तांका

फळ ना. हेर सरकारी नोकऱ्यांचे बाबतींत अशें घडना. मागीर कश्टकरी वर्गाचे बाबतींतच अशें कित्याक ? कांय आमच्या बालिका कामेऱ्यांक आनी कश्टकऱ्यांच्या श्रमांक प्रतिश्ठा, उमेदीचे दीस म्हणटा ते येवपाचेच नात काय ?

फुडाराचो हुस्को

कांय अवयांचे आंवडे, हुस्के, सुखदुखां आयकल्याउपरांत कांय प्रस्न, प्रतिक्रिया, मनांत उफेल्याबगर रावनात.

विविध अर्थीक समाजीक थरांतल्यो आवयो आनी चलयंच्या फुडाराबद्दलची तांची चितनां, जाणीवोय रुंद-मोटव्यो आनी विविध तरांच्यो दिसतात.

तशें पळोवंक गेल्यार आवयचो मोग, चितप, हुस्को हो कॉमन फॅक्टर - सामान्य गजाल. घरचे कठीण परिस्थितीक लागून कांय जाणांक चलयंच्या फुडाराचो हुस्को जाता. उपाय ना म्हण कांयकडेन बालिकांचे बाबतींत दुर्लक्ष्य जाता. पूण भुरगीं व्हड जावन बरे दीस येतले अशी उमेद त्यो बाळगितात. चलो आनी चली हातूंत आता फरक उल्लो ना म्हणपाची गवाय आयचो काळ दिवंक लागला. देखून बालिकांच्या फुडाराकडेन आवयो आशेन पळेतात.

जमेची बाजू

तशें पळोवंक गेल्यार आमकां दिसता कि ह्या भुरग्यांक तरी आवयचे मायेची उब आसा, माथ्यार कुटुंबाची सांवळी तरी आसा, घराचो पाखो तरी आसा. पूण जांचेर आवयमायेचें छत्र ना, घराचो पाखो ना, कुटुंबाची थंडाय ना, त्या उपेक्षित भुरग्यांसंबंदान कितें ?

चुकीच्या मार्गार

आमी पळेतात केन्ना हें छत्र आपसूकच सुट्टा तर केन्ना चुकीच्या मार्गाक लागून पयसावळें आसता. मागीर अशीं भुरगीं कांयकडेन कोणागेरुय वावराडीं म्हण वावुरतात, कांयकडेन सोयऱ्याधायऱ्यांचे उपकार मानून तांच्या घरांत रावतात वो कोणूच नासल्यार भीक मागत रस्त्यार भोंवतनाय दिसतात. कांय जाणां मागीर अनितीक मार्गावेल्या चोर, स्मगलर, वेश्या अश्यातरेच्या लोकांच्या हातांतूय सापडटात. आनी तांचो मार्गूय बदलूंक पावता. अनाथ भुरग्यांचें एक सोडून दिवया, पूण कांय जाणांक घरदार, आवयबापूय आसूनय वायट संगत लागता, चालचलणूक इबाडटा आनी चुकीच्या मार्गाक लागून गुन्यांवकार म्हण पुलिसेंत पावतात आनी चवकशेखातीर तांची रवानगी मागीर सरकारी बालनिकेतनात जाता.

उपेक्षित आनी गुन्यांवकारांचे सुधार घर - बालनिकेतन

रायबंदरच्या सरकारी 'बालनिकेतन' ह्या सुधारघराचें काम गोंयांत १९७५ वर्सासावन सुरु जालें. गुन्यांवकार वो उपेक्षित भुरग्यांक आदीं कर्नाटक राज्यांतल्या बालनिकेतनात धाडटाले. आवयबापूय आसूनय दळदिरां भुरगीं, भीक मागपी भुरगीं, अनितीक मार्गार पाविल्लीं भुरगीं आदि विविध तरांनी बालनिकेतनात येवपी भुरग्यांखातीर सरकाराचो 'किशोर कल्याण बोर्ड' वावुरता. पुलिसेंतल्यान आयिल्ल्या अनाथ, उपेक्षित आनी गुन्यांवकार बालक-बालिकांक बालनिकेतनात दवरतात. पणजे-रायबंदरच्या सरकारी हॉस्पिटलाफाटले दोंगुल्लेचेर मेकळ्या आनी उंचायेवेल्या हवेशीर वाठारांत ही वेवस्था केल्ली आसा.

बालनिकेतन संस्थेच्या स्वरूप आनी येवजणांच्या संबधान बरीच म्हायती समाजकल्याण खात्याचे डेप्युटी डायरेक्टर भौ. ओ. पी. यादव हांचेकडल्यान मेळ्ळी. बालनिकेतनच्या बालिकांची प्रत्यक्ष स्थिती समजून घेवपाक संस्थेंतूच वचचें पडटा.

बालनिकेतनात पावपाच्यो वाटो

कांय भुरगीं मस्ती करतात, सांबाळूंक कठीण जाता हेखातीर, तर कांय आवयबापूय सामकेच अनाडी आनी भुरग्यांची घरची आवतिकाय सामकीच दुबळी आसत तर अग्रीय भुरगीं बालनिकेतनात

पावतात.

चोरी करपी, केन्नाकेन्नाय खूनमारी पसून करपी अशा अठरा वर्सांमेरेनच्या गुन्यावकार भुरग्यांची खानगि हांगा जाता. कांय बालिकाय अशेतरेचे गंभीर गुन्याव करतात आनी बालनिकेतनात येतात.

बालिकांचे बावतींत पळेल्यार चडशो बालिका लग्नाचें वय जावचे आदीं मोहाक बळी पडून चले वो दादल्यांवांगडा पळून वतात आनी निमाणे बालनिकेतनात पावतात. तर केन्नाय बालिकेचेर बलात्कार जाता तेन्ना अशेतरेच्या दुर्दैवी बालिकांक चवकशेखातीर ह्या बालनिकेतनात दवरतात.

बालनिकेतनाचो वावर

अठरा वर्सांची पिराय जावंक नाशिल्लीं कायद्याचे नदरेन अज्ञानी आशिल्लीं भुरगीं हीं कायद्याच्या कठोर ख्यास्तींत बसनात. तांचे मदीं सुधार घडोवन हाडपापासत सरकार वावुरता. ह्या भुरग्यांची चवकशी करून आनी तांचेर नदर दवरून तांच्या सभावात बदल घडोवन हाडूंक बालनिकेतन सारकी संस्था वावुरता.

बालनिकेतनचो परिवार

बालनिकेतनच्या भुरग्यांमदीं ४३ चलयो ७० चले आसात. ह्या संस्थेच्या एकूण कर्मचाऱ्यांची संख्याच ३१ इतली आसा. तातूंत एक मेट्रन, दोन सिस्टरी, तीन बालसेविका, दोन रांदपी आनी हेर ऑफिस स्टाफ आसा.

ह्या व्हड कुटुंबांत एका वर्सापसून अठरा वर्सा पिरायेमेरेनच्यो चलयो आनी चले आसात. बारा वर्सासकयल्यो २० बालिका तर बारा ते अठरा वयोगटांतल्यो २३ बालिका आसात. तातूंतल्यो सध्या निरीक्षण बोर्डामुखार चार बालिका आसात.

शिक्षणवेवस्था

ह्या भुरग्यांक बालवाडी आनी मुळाव्या शिक्षणाची सरकारी

वेवस्था बालनिकेतनाखातीर आसा. जाल्यार वयल्या वर्गांतलीं भुरगीं बालभारती विद्यामंदीर ह्या मध्यमीक शाळेंत शिकतात.

व्हड पिरायेच्या चलयो आनी चल्यांखातीर शिवण-भरत कामाचे, रांदप शिकपाचे, मेस्तकामाचे वर्गय ट्रायसेम मार्फत चलतात. आवड आनी तांकी प्रमाण ह्या भुरग्यांक शिकप मेळटा.

भुरग्यांकडेन वागणूक

बालनिकेतनातल्या सगळ्या भुरग्यांक घरच्यासारखी वागणूक मेळटा. पूण तांका मस्तेपणा मात करूंक मेळनात. संस्थेची शिस्त पाळचीच पडटा.

जेवपाखावपाची, भलायकेची, रावपाची, वाचपाची, शिकपाची, खेळपाची, कामाची आनी सगळे तरेची वेवस्था हांगा जाता.

अल्पबचत आनी फुडाराची वेवस्था

उद्देग शिक्षण घेवपाच्या काळांत मेळपी स्टायपेंड आनी गरजेप्रमाण डेलीवेजीसचेर हॅल्पर, कूक बी म्हण काम करून मेळयिल्ले पयशे भुरग्यांच्या नांवार बँकेंत जमा जातात. पूण त्या भुरग्यांक ते कशाय कशे मोडूंक मेळनात.

ही संस्था शिकपाची आनी नोकरीवेवसायाची, तेचप्रमाण लग्न आदिसंबंधान भुरग्यांच्या फुडाराची वेवस्था करूंकय वावुरता.

फाटल्या वर्सा संस्थेन एका चलयेच्या लग्न सुवाळ्यांत कन्यादान केलें. जायरात दिवन पूण योग्य भुरगो सोदून आनी चल्यांचे पसंतीन लग्न करपाची तांची येवजण आसा. लग्नाखातीर किमान खर्चय संस्था करता.

नोकरी, उद्देगांक आधार

लघुउद्देगाखातीर सज्जान जावपी भुरग्यांक तीन हजार रुपयांचे अनुदान प्रत्येकाफाटल्यान संस्था मेळोवन दिता. नोकरीय मेळोवन दिवपाची खटपट करता.

अठरा वर्सा पिराये उपरांत सज्जन जावन चले चलयो भायर सरतात, घरा वतात वो घर नासत जाल्यार तांची वेवस्था निकेतन आपले इत्सेन करता.

पोसूंक दिवपाची येवजण

बालनिकेतनांतलीं अनाथ भुरगीं पोसूंक दिवपाची येवजण ह्याच वर्सासावन सुरू जाल्या. आतापर्यंत हे संस्थेतल्यान तीन चलयो पोसूंक गेल्ल्यो आसात. तांची पिराय अनुक्रमान सतरा, सात आनी स वर्सा इतली आसा.

पोसक्यांक वारसहक्क

जीं भुरगीं दत्तक वतात, तांच्या पोसक्या आवयबापयाक भुरग्यांच्या नांवार आपली प्रॉपर्टी करून कायद्यान वारसाचो हक्क दिवचो पडटा. एखाद्रे वेळार पोसूंक म्हण मागून व्हरून घरकामाक वावराडेची वेवस्था जावची न्ही हे खातीर अशी जतनाय घेतात. देखून भुरगें पोसूंक मागपी जोडपीं त्या भुरग्यांची आवयबापूय जावूंक योग्य आसात कांय ना हाची परीक्षा आनी पूर्णतायेन चवकशी, तपासणी करतात. ह्या भुरग्याक आपले भुरगें कशे वागयतले म्हणपाची खात्री आसल्यारच भुरगें पोसूंक दितात.

बालनिकेतनाची ओड

ह्या संस्थेत भुरग्यांक घराब्या वातावरणांत ल्हान व्हड आनी समदुःखी भुरग्यांमदीं रावपाक मेळटा. घरा आवय, भयणी दिता तशें आपलेपण, शिक्षण धाकटुल्यांक व्हड भुरग्यांकडल्यान मेळटा. देखून संवकळीन कांय दिसांनी ह्या भुरग्यांक बालनिकेतनाची घराप्रमाण ओड लागिल्ली दिसता.

हुशार, उमेदी बालिका

शाळेंतवचपी चले चलयो, शाळेच्या हेर भुरग्यांमदीं मेळून मिसळून रावतात. घरपाठ, आपले स्वताचे काम भुरगीं करतात. तशे

रांदपातय आळीपाळीन मदत करतात. सावार जाणांचे साबार अणभव घेवन ल्हान ल्हान भुरगीं पसून बरींच हुशार जातात.

आज बालवाडी, मुळावे शाळेंत शिकपी बालिका सोडून केवळ मध्यमीक शाळेंतच अकरा चलयो शिकतात. एकटें अंदूं धावेत आसा. आनी एक चली हे वर्सा भारताचे राजधानयेत दिल्लीक 'भारतीयम' खातीर शाळेंतल्यान वचूनय आयलां.

संस्थेच्या आवारांत सगळ्या भुरग्यांच्या सहकार्यांन आजवेर झाडां रोवप, भाजी पिकोवप बी चलताले. हालींच पोल्ट्रीक लागून भाजी रोवपाक जागो ना जाला.

वर्तन बदलाचे यत्न

बालनिकेतनातलीं भुरगीं अनाथ, उपेक्षित अपराधी आसूं येतात तशीं घरच्यांक आवरनाशिल्लींय (uncontrolable) आसतात. खूब तरांची सभावगुणांची भुरगीं हांगा एकठांय येतात. अपंग तशीं मनाचो तोल बिगडिल्लींय तातूंत आसतात. तांचे शरीरी आनी मनाचेय भलायकेचे नदरेन विविध छंद, कामां-कसबां, शिकप-वाचप, उद्देग हांचेकडेन तांचे लक्ष ओडून तांच्या गुणांक बरें वळण लावपाचो यत्न कांय प्रमाणार जाता. खेळपाची तशी टीव्ही पळोवपाची सुविधा आसा. निर्मळकाय, स्वावलंबन हे बाबतींतय भुरग्यांकडेन चड लक्ष दितात.

कांय भुरगीं बरींच उनाडक्यो करपी आसतात. अपराधी आनी दुर्दैवी भुरग्यांचे हें सरकारी सुधारघर जालें तरी थंयचे वातावरण बरें आसा. आनी कर्मचारी वर्गूय तांचेकडेन आपलेपणान वागतना दिसता. भुरग्यांकडेन तांचे वागपय मानसशास्त्रीय धर्तेचेर आसता.

बालनिकेतनातल्या भुरग्यांची वेवस्था

अपराधी भुरगीं जेन्ना बालनिकेतनात येतात तेन्ना पयलीं केस चालू आसतना तीं निरीक्षण बोर्डामुखार आसतात. केसीचो निर्णय जातकीर अपराध उणो आसल्यार समज दिवन तांका घराय धाडपाची वेवस्था जाता. पूण अपराध खर आसल्यार कांय तेप तांका स्पेशल होमांत रावचें पडटा. आनी हेरांक बालकघरांत/बालिकाघरांत (ज्युवेनाइल होम) दवरतात.

उपेक्षित भुरगीं वो मस्तखोर भुरगीं सभाव वदलून मागीर इत्सा आसल्यार वो वेवस्था जाल्यार घरा परत वचूंक शकतात.

बालिकेचेर बलात्कार केस जात्यार इन्वेस्टिगेशनाखातीर बालिका हांगा उरता. वर्साक एखाददुसरी अशेतरेची केस येता. फाटले वर्सा माजोर्डा अशेतरेची एक दुर्दैवी घडणूक एका साठ वर्साच्या दादल्याकडल्यान एके घरातल्या वावराडी बालिकेच्या बाबतींत जाल्ली. ती निरागस अबोध चली ह्या बालनिकेतनात आसा

आत्मविश्वास, जागोवपाची गरज

समाजांतल्या वायट प्रवृत्तींक लागून ख्यास्त जाल्ल्या ह्या भुरग्यांक चड बरे वागणुकेची आनी मायेची गरज आसता. अनाथ भुरग्यांक आपल्या अनाथपणाची जाणीव जावंक फावना. अपराधी भुरग्यांकय तांचे कडल्यान घडिल्ल्या चुकीखातीर मागीर सदासर्वकाळ अपराधी म्हण पळोवंक जायना. तांचेमदीं अशांन न्यूनगंड निर्माण जाता आनी उणाकपणाचे भावनेन तें भुरगें बावून सुकून वता. तांचे सभावीक गुणांक बरी वाट करून दिवन तांचेमदीं जिद्द, मनसिपण, आत्मविश्वास जागोवंक जाय.

सरकारी अर्थीक योगदान

ह्या भुरग्यांखातीर बालनिकेतन सारखी संस्था चलोवप हें सरकाराचे कर्तव्य आनी तें जितले आपलेपणान आनी कसलीच हयगय करीनासतना नियमित चलत तितले ते यशस्वी जांव येता ह्या भुरग्यांखातीर अर्थीक मदत गरज तितली मेळटा. फाटल्या ८९ वर्सा बालनिकेतन संस्थेचेर सरकारान धा लाख रुपया खर्च केल्यात. म्हयनो म्हाल जेवणाखाणाचो रेशनाचो खर्च साडे स हजार रुपया रकमेच्या बजेटांत बसता.

उणिवो मरून काडच्यो

बालनिकेतनाखातीर सरकारान मेरशी वाठारांत जागो निश्चित केल्लो आसा. कांय वर्सा उपरांत बालनिकेतन मेरशी स्थलांतर करतले.

आनी जाग्याची आता जाता ती थोडीमोव अडचण थंय आसचीना अशी उमेद आसा.

बालनिकेतनात स्टाफय उणो आशिल्लो जाणवता. अशेतरेच्या 'नाजुक' जाग्यांनी कर्मचारी धाडूंक सरकाराकडल्यान कळाव जावंक उपकारना. कांय वर्सासावन ह्या बालनिकेतनात एकच मेट्रन आसा. आनी एके मेट्रनाची सामकी गरज आसा. तेचप्रमाण आनीकय बालसेविका, कर्मचारी हांचीय गरज आसा.

अशे कडेन नवे कर्मचारी नेमतना सेवाभावी आनी तत्पर, हुशार आनी मायेस्त अशे उमेदवार निवडून नेमूंक फावो. नेमिल्ल्या कर्मचाऱ्यांची निवास आनी हेर वेवस्थाय दुर्लक्षित जावंक फावना.

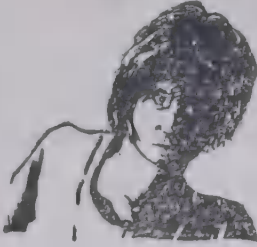
संस्थेकडल्यान अपेक्षा

एखाद्रे शिक्षणसंस्थे प्रमाण विविध पूरक कार्यावळींची येवजण बालनिकेतनात जावंक जाय.

सामाजिक विचारांची पोसवण ह्या भुरग्यांच्या मनांत जावप चड गरजेचें. समाजाविशीं कसलेच तरेची खिळी, तिडक भुरग्यांचे मनात आसची न्ही, हे नदरेन यत्न जावंक जाय. समाजांत कोणूय चुकता जाल्यार ताका योग्य मार्गार हाडपापासत वावुरपी आनी अशेतरेची समाजाची बांदिलकी मानपी भुरगीं बालनिकेतनातल्यान भायर सरूंक जाय. तशे संस्कार ताका मेळूंक जाय.

पणजेची बालनिकेतन संस्था हे दिकेन वावुरता. मात तिच्यातल्यो उणीवो पयस करूंक सरकारान बेगावेन पावलां उबारूंक जाय.

मातृछाया : अनाथ बालकाश्रम

फोंडें म्हालांतल्या ढवळी वाठारांत 'मातृछाया' नांवाचो बालकाश्रम आसा. पंधरा वर्सांआदीं विश्व हिंदू परिशदेन गोयांत सुरू केल्लो हो अनाथ बालकाश्रम. सध्या तातूंत आशिल्ल्या फकत बालिकांक लागून ताका 'बालिकाश्रम' म्हणूंक फावो. विश्व हिंदू परिशदेच्यो सेवाभावी कार्यकर्त्यो बाय अलका परुळेकर ह्यो 'मातृछाये' च्यो मुखेल म्हण काम पळेतात.

'मातृछाये' च्या आस्पावान फोंडें म्हाल हो खरोखर देवळांचो प्रदेश म्हण सोबता. मातृछायेंत जाता तशी मनीसपणाची पूजा आनी खंयच्याय देवळांत जाता काय? मातृछायेचे कल्पनेक आदार दिवपी जायत्या गिरेस्त समाजसेवकांनी दिल्ल्या देणग्यांतल्यान मातृछायेची सोबित बिल्डींग उबी जाल्या. थंय आज तीस बालिका आसात. तांची अर्थअपुर्बाय करूंक ताई, मामी, आनी जायती... अशीं सेवाभावी मनशां आसात.

मातृछायेचें गोकुळ

नव्यानच जल्माक येवन कांय तास वो दीस हुपिल्ल्या, पूण निराधार आशिल्ल्या अर्भकांक मातृछाया आपणायता. कोणेतरी लोक लजेक लागून वो गरीबीक लागून सोडिल्लीं हीं भुरगीं आसतात, तशीं एखाद्रे वेळार अपवाताक लागून आवयबापूय सोपतकच निराधार जाल्लीं भुरगींय ह्या गोकुळांत पावतात. ह्या आश्रमांत गेल्यार पाळण्यांत खेळपी भुरग्यांच्यो बाळलीला पळोंवक मेळटात. हेवटेन-तेवटेन खेळपी, शिकपी, झोपाळचार धोलत गावपी, रांदचे कुडींत

मामीक आदार करपी भुरग्यांचे एक गोकूळ कशें ही मातृछाया दिसता.

मायेचे उबेंत राखण

आजमेरेन कितल्याच भुरग्यांक मातृछायेन आदार दिवन स्वताचें हक्काचे घर आनी हक्काचे आवय बापूय (पोसूक दिवन) मेळोवन दिल्यात. मोगाक तानेल्ल्या कितल्याशाच आवयबापांयक भुरगीं आनी भुरग्यांक भांवडां मेळोवन दिल्यांत. मातृछायेतल्या भुरग्यांचीं समाजांतल्या कितल्याशाच कुटुंबांकडेन नातीं जोडून कुटुंब प्रेमाची भूक भागयल्या.

ह्या भुरग्यांच्या भुरगेपणाक मायेचे उबेंत राखण आसा. थळावे दैवत आशिल्ल्या वामनेश्वरान तांचे पितृत्व घेतलां तर ढवळी गांवान आपले आडनांव दिवन तांका आपणायलां. मातृछायेत रावपी सुमार बारा भुरग्यांचे पालकत्व आपणायिल्ले बारा पालक आसात. हीं भुरगीं नातीं जोडिल्ल्या पालकांगेर, सोयऱ्यांगेर केन्नाकेन्नाय वचून आपल्या भयणभावांवांगडा चार दोन दीस रावूनय येतात.

शिक्षण - कला - छंदांक उत्तेजन

ह्या भुरग्यांक कांय थळाव्या बरे मागण्यांकडल्यान गरजेप्रमाण तरेतरेची मदत मेळटा. थळावें शांतादुर्गा देवस्थान, थळावीं कांय होटेलां, संस्थेचे ट्रस्टी, कांय बरे मागपी लोक, दोतोर हांचेकडल्यान ही आदार मेळटा. थळाव्या वाठारांतल्या बालवाडी, मुळाव्या तशें मध्यमीक (लोकमान्य विद्यालय) शाळांतल्यान ह्यो चल्यो शिकतात.

मातृछायेत ल्हान व्हड बालिका आनी आश्रमांतल्या पालक परिवारांत बायलांच आशिल्ल्यान खासा बालिकांच्यो म्हण आसता त्यो अडचणी सुटाय्यो जावंक आडखळ ना. भुरग्यांची भावनिक भूक भागोवपाचे काम हांगा बरे तरेन घडटा. आपलीं कला कसवां सगळ्यांमुखार दाखोवपाक ह्या भुरग्यांक सदीय बऱ्यो मेळटात. तांच्या तरेकवार छंदाक, आवडीक कलांक हांगा उत्तेजन मेळटा. मातृछायेचो पालकवर्ग मराठी भाशिक जाल्ल्यान हीं भुरगीं मराठींतल्यान उलयतात. मुळावें शिकपय मराठींतल्यान जाता. देखून प्रादेशिक भाशा आनी

मराठी भाशा ह्या भुरग्यांनी ल्हान पिरायेचेर आत्मसात केल्ली दिसता.

हिंदूधर्मांतले संस्कार

निर्मिल्लीं नवीं नवीं नातीं, विविध कला, खेळ सामान्यज्ञान नवे नवे शिकप हातून हीं भुरगीं रमून गेल्लीं आसतात. हिंदू धर्मांतले कांय बरे रीतरिवाज, संस्कार ह्या भुरग्यांनी आपणायल्यात. मातृछायेंत येतल्या प्रत्येक नव्या भुरग्यांची अपुर्बाय, वखप विसंद, जेप्रमाण सांबाळप जाता तेच प्रमाण ताचो बारसो, वाढदिस आनी हेर हिंदु परबो आदि उमेदीन मनोवप जाता. भुरग्यांचेर बरे संस्कार करप आनी तांका खुशालकायेंत वाडोवप हें काम संस्था यशस्वीरीतीन चलयता.

मातृछायेच्या आनंदी आनी उमेदी बालिकांक पळेल्यार हेर कुटुंबांतल्या कुचंबण आनी कश्ट वांट्याक आयिल्ल्या बालिकांक तांची नसाय जावंक फावो. ते नदरेन मातृछायेंतल्यो बालिका नशीबवान म्हणूंक जाय. हेर कश्टकरी वो घर-मर्यादांच्या सोबित पिजऱ्यातल्या बालिकांप्रमाण ना तांचेर कोणाचें बंधन ना कोणाचें कसलें चेपण. ना सांजेच्या पोटाची चिंता, ना कोणाच्या माराचो, रागाचो, गाळींचो भंय.

अनाथ फकत चलयोच ?

मातृछायत एकूय चलो ना हाचें मात्र अजाप जालेबगर रावना. 'अनाथ' जावपाचो श्राप फकत चल्यांच्याच नाशिबांतलो ! मातृछायेंत येतल्या चल्यांक पोसूंक मागपी जोडप्यांचो, वळेरीतलो आंकीडो पाव शेंकडयालागीं पावला म्हणपाचे आयकून चड अजाप जाता.

आज आमच्या समाजांत अनितीक वेव्हार, लग्नाभायले शरीरसंबंध आनी बलात्काराचे प्रमाण वाडलां. एखाद्री आंकवार चली वो विधवा बायल वाट चुकून वो बलात्कारान आवयपण येता तेन्ना भुरग्यांक हॉस्पिटलांत सोडून वता. खंयच्याय अनाथाश्रमाचो वो अज्ञात पालकांचो भरवंसो दवरून आपले कर्तव्य टाळटा आनी मागीर हीं भुरगीं अनाथ म्हण आश्रमांत येतात.

चले भुरगे खंय वतात ?

तशे पळांवक गेल्यार चले आनी चल्यांचें जल्माचे प्रमाण सारकेंच आसता. मागीर अनितोक मार्गान जाल्ले चले वतात तरी खंय ? अनाथाश्रमांनी ते कित्याक येतात ? हाका जाप एकूच. ज्या तरेन आज आश्रमांतल्या कितल्याशाच चल्यांक वडसारून फाल्यां येतल्या चल्यां खातीर मागणी नोंदयिल्ली दिसता, तशेच तरेन दोतोराकडेन आनी हॉस्पिटलांनीय मागणी करून दवरिल्ली आसता. अनाथाश्रमांत येवचे आदि सरळ हॉस्पिटलांतल्यानच पालक भुरगीं घेवन येतात आनी आपली म्हण वाडयतात. चले भुरग्याक वाडटी मागणी आनी चली भुरग्याच्या जल्मा आदिच आवयचो गर्भपात. जालोच चलयेचो जल्म जाल्यार अनाथाश्रमांत धाडप. ही प्रवृत्ती सामकी वायट, लजेक म्हारग करपी अशे तरेची आसा.

मातृछायेन चलो चली भेद बाळगिलो ना. सगळ्याक आपणायले. जायत्या जाणांनी मातृछायेतल्या चल्यांक सामाजिक नदरेंतल्यान आपणायलां. घरा एक भुरगे वारस म्हण आसतनाय आपणायिल्ले दिसून आयलां.

नशीबवान भुरगीं

एकेवटेन माणसुकेचो वझरो अमो झुळझुळतना दिसता तर दुसरेवटेन विवृत मनीसपणांभायच्या कर्तुपांतल्यान निर्माण जावपी अनाथपण दिसता. जीं भुरगीं मातृछायेत पावलीं तांका नशीबवान म्हणपाचे. तांच्या आत्मगौरवाक बादा येवपासारकी कसलीच गजाल मातृछायेचो चालकवर्ग घडूंक दिना. अनाथ म्हण भुरग्यांचे चुरचुरे करपी आनी न्यूनगंडाक पोसवण दिवपी घडणूक मातृछाया घडूंक दिना. उलट अभिमानान समाजांत ताठ उबीं रावपासारकें शिकप तांकां मेळटा. तांच्या फुडाराची चिंता मातृछायेक आसा.

चल्यांचेर अन्याय

जगांत अनाथ म्हण कोयराचे राशीर मोखून मारता तें चल्यांकूच. मातृछायेसारक्या आश्रमाचो वो पालकाचो आदार

मेळना त्या अनाथ चलीभुरग्यांक आनी बरो फुडार निखालस ना. अनितीक संबंदातल्यान जाल्लोय चलता, पूण चलो आसूंक जाय. म्हळ्यार समाजकार्य करतनाय चलो-चली हो भेद विसरप जायना. हो आमचे पुरुशप्रधान संस्कृतायेचो परीणाम. समाज, समाजाची बांधिलकी आसा, संस्कृताय आसा, पूण थंय दादल्याचो पांवडो बायलांपरस उंचेलो अशी मान्यताय आसा. हें अशे चलपाचेंच म्हण कितले दिसमेरेन आमी कान-दोळे आनी ओंठ धापून वगीच रावपाचें ?

सुंदर सपनाचे वेध

हे प्रवृत्तीक पयसावपाचो वावर आज घडूंक जाय. आयच्या काळाची ही गरज. चल्यांक हीण वागणूक दिवपी प्रवृत्ती विरोधी संघर्श म्हळ्यारच स्त्रीमुक्ती चळवळ. हे चळवळीक बरे दीस येत जाल्यार फाल्यां अनाथ ना म्हण हे सगळे अनाथाश्रम बंद दवरचे पडटले आनी तो समाजाच्या विकासाचो काळ आसतलो. तो फुडारिल्लो, सुदारिल्लो समाज पळोवपाचे भाग्य आमकां केन्ना लाबत ?

□

“बालिका : १९९०” हे बरपावळीच्या संदर्भात खाशेले उपकार —

१. श्री. वि. म. धुमे, सवीव, गोवा कोंकणी अकादेमी, पणजी
२. श्री. ओ. पी. यादव, पालवी संचालक, समाज कल्याण खातें, पणजी
३. श्रीमती रेवती (केरकार) पेडणेकार, मेट्टन, बालनिकेतन रायबंदर गोंय
४. श्रीमती अनिता मडकयकार, पालवी वेवस्थापक, मातृछाया, ढवळी, फोंडें
५. श्रीमती कांचन प्रभुदेसाय, अभय इंडस्ट्रीज, पैगीण, काणकोण
६. श्री. संदेश फळदेसाय, सांख्यिकी आनी नियोजन खातें, पणजी
७. प्रश्नावळीच्यो जापो दिवपी चलय्यांच्यो आवयो
८. चलय्यांच्या आवयाच्यो मुलाखती घेवपी लेखिका.

With Best Wishes From

Prince Drinks

M. G. NAIK & SONS

Phone No. 450 (Ponda)

284 (Ponda)

50 (Mardol Exchange)

अपुरबाय
प्रकाशन

वावराचो नियाळ

मडगांव : १२ जानेवारी १९९०

माया खरंगटे हांची 'कयपंजी'

कोंकणीतल्यो नवोदित कवयित्री आनी कथाकार बाय माया खरंगटे (आदल्यो शेळडेकार) हांगेल्या 'कयपंजी' ह्या पयल्या काव्यसंग्रहाचो विमोचन सुवाळो शुक्रार ता १२ जानेवारी १९९० दिसा, सांजवेळा, मडगांवां नगरपालिका सभाघरांत जालो. अध्यक्ष म्हण नामनेचे कोंकणी वावुरपो श्री. फेलिसियु कार्दोज हाजीर आसले. पुस्तकाचें विमोचन कोंकणी

लेखिका आनी पणजी आकाशवाणी केंद्राच्यो कार्यक्रम निर्मात्यो श्रीमती जयश्री शानभाग हांचें हस्तुकीं जालें.

अपुरबाय प्रकाशनच्यो प्रकाशिका हेमा नायक हाणी सगळ्यांक येवकार दिलो. अर्चना कामत हाणी 'कयपंज' पुस्तकाची वळख घडयली. कार्यावळीचें सूत्रनिवेदन जयंती नायक हाणी केलें.

'सहजीवन' उजवाडा आयलें

ता. १२ जानेवारी १९९०च्या समारंभांत "सहजीवन : संघर्श, समन्वय आनी प्रतिमा" ह्या पुस्तकाचें श्रीमती जयश्री शानभाग हांचे हस्तुकीं विमोचन जालें.

ह्या पुस्तकांत श्री. चंद्रकांत केणी, प्रा. सुमंत केळेकार, डॉ. तानाजी हळर्णकार,

श्री. कमलाकर म्हाळशी, प्रा. हरिश्चंद्र नागवेंकार, श्रीमती नीला तेलंग आनी श्रीमती संध्या शेटये हांगेल्या बायलां संबंदित अशा वेगवेगळ्या विशयावयल्या लेखांचो आस्पाव आसा. पुस्तकाचें संपादन हेमा नायक हाणी केलां.

कुडचडे : १३ एप्रिल १९९०

चित्रंगी कवयित्री मेळ

“एका तेंपार कवयित्रीचें क्षेत्र हें चार वणटींआड आसलें. पूण आयज कवयित्रींकडेन शिक्षण आसा कवयित्रींनी खूब वाचन करूंक जाय. वाचनाक लागून प्रतिभा चालीक लागता नव्या काव्यांभाशेनूच कवयित्रींनी पोरण्या काव्यांतूय रूच घेवन प्रतिभावंत कवयित्री जावपाचो यत्न करूंक जाय” अशे मोलादीक विचार नामनेच्यो कवयित्री श्रीमती विजयाबाय सरमळकार हाणी, कुडचडे हांगासर चित्रंगी कवयित्री मेळाव्याच्या उक्तावण सुवाळ्यांत मुखेल सोयऱ्यो ह्या नात्यान उलयताना काडले.

अपुरबाय प्रकाशन संस्थेन १३ एप्रिल १९९० ह्या दिसा कुडचड्यार सर्वोदय हायस्कुलाच्या परिशद घरांत एका दिसाचो ‘चित्रंगी कवयित्री मेळ’ घडोवन हाडिल्लो. येवकार गीतान समारंभाक सुरवात जाली. मेळाच्यो निमंत्रक रजनी भेंब्रे हाणी जमिल्ल्यांक उर्बेभरीत येवकार दिलो. अर्चना कामत हाणी मानेस्तांच वळख घडयली. ह्या मेळाव्यांत गोंयच्या पन्नास कवयित्रींक निमंत्रित केल्ल्यो. उक्तावण सुवाळ्या उपरांत जाल्ल्या दुसऱ्या सत्रांत ‘काव्य निर्मणेची प्रक्रिया’ ह्या विशयाचेर नामनेचे कवी आनी गोंय कोंकणी अकादेमीचे उपाध्यक्ष डॉ. मनोहरराय सरदेसाय हांगेलें उलोवप जालें. ताणी आपल्या उलोवपांत सांगलें, “कवीक कवितेची निर्मणी करतना उमळशीक आसपाक जाय. कवी हो टीकाकार आसपाक जाय. शब्दांचें सामर्थ्य आनी शब्दांचें भांडार आसल्याबगर कविता तयार जायना. कवितेक लागून शब्द आनी संगीत हांचो एकवट जाता कवी निराकाराक आकार दिता.”

दनपारच्या सत्रांत निमंत्रित कवयित्रींनी आपणाले अणभव सांगले. हातूंत श्रीमती विजयाबाय सरमळकार, लया सतरकार, नूतन साखरदांडे, स्मिता हेदे, वैजयंती प्रभू, शर्मिला केळकार, अर्णा रावतल, हर्षा कुडवडकार, माया खरंगटे, रोगन प्रभू, शांता कंटक, लता काळे, उज्वला संजगिरी, माया भांगी, प्रतिभा पै. फोंडेकार, शांती तेंडूळकार, विजया नायक कोमरपंत, लिला कुंकळयेकार हांचो आस्पाव आशिल्लो.

सांजवेळच्या समारोप सुवाळ्याक ज्येष्ठ कवी आनी ‘सुनापरान्त’चे माजी संपादक अँड. उदय भेंब्रे येजमानपदार आसले. ताणी आपणाल्या उलोवपांत म्हळ्ळें, “गोंयात कोंकणी साहित्याच्या मळार बायलांनी उबी केल्ली चळवळ ही दादल्यां मुखार संघर्षाखातीर घातिल्लें एक पावल, असो सुरवेक समज जाल्लो खरो पूण आतां ही चळवळ म्हळ्यार बायलांक तांगल्या स्वतंत्र व्यक्तिमत्वाची जाण निर्माण करपाखातीर यशस्वी थरल्या.” ताणी मुखार सांगलें, “कवयित्रींनी गीतांच्या रचनेकडेन चड लक्ष दिल्यार कोंकणी साहित्यांतली एक म्हत्वाची उर्ण ब भरून येतली.” कवी श्री रमेश वेळुस्कार हाणी मुखेल सोयरे ह्या नात्यान उलयतना देशांतल्या आनी संवसारातल्या नामनेच्या बायलांचो उल्लेख करून तांगेल्या कर्तृत्वाची विस्कटावणी केली. साहित्याच्या मळार बायलांनी आपणाले आदर्श घडयताना प्रांत आनी देशाच्यो शिमो हुंपून संवसाराचेर नदर मारप ची गरज ताणी उक्तायली. खाशेले निमंत्रित ह्या नात्यान श्रीमती विजयाबाय सरमळकार आनी डॉ. मनोहरराय सरदेसाय

हाजीर आसले.

१९८९ वर्साचे धावे 'चित्रंगी' काव्यसत्तित
जैतिवंत जाल्ल्या कवयित्रींक अध्यक्षांचे हस्तुकी
इनामा वांटलीं ह्या वेळार जाल्ल्या काव्यवाचन
कार्यावळींत माया खरंगटे, नूतन साखरदांडे,
लता काळे, विजया नायक, उज्वला संझगिरी,
शांती प्रभु तेंडूलकार, लीना कुकळयेंकार हाणीं

वांटो घेतलो. डॉ. मनोहरराय सरदेसाय आनी
श्रीमती विजयाबाय सरमळकार हाणीय
आपणाल्यो कांय काव्यरचना सादर केल्यो.

कार्यावळीचें सूत्रसंचलन शकुंतल
आरसेकार हाणी केलें जाल्यार निमाणकडेन
जयंती नायक हाणो उपकार आठयले.

‘राजाजी’ उजवाडा आयलें

अॅड. रामचंद्र गजानन रामाणी हाणी
बरयिल्लें चक्रवर्ती राजगोपाला च्यारी हांगेलें
सुपुल्लें चरित्र पुस्तक रुपान उजवाडा आयलें.
शाळा-कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांक नदरे मुखार
दवरून बरयिल्लें हें पुस्तक जाणट्यां वाचप्यांकूय

फावशें आसा. अॅड. उदय भंब्रो हाणी पुस्तकाक
प्रस्तावना बरयल्या. गोवा कोंकणी अकादेमीच्या
'पयलें पुस्तक अनुदान येवजणे' खाला तें
अपुरबाय प्रकाशनान उजवाडायलां.

With Best Compliments From

GOA PAINTS & ALLIED PRODUCTS

Prop. : Dempo Sons Pvt. Ltd.

Manufacturers of :

Marine Paints and
Galaxite & Galaxy Brand
of Industrial and Decorative Paits.

Reg. office

DEMPO HOUSE
PANJIM
GOA

Cable : DEMPO

Telex : 0194 - 217

Phones : 6281 to 6287

With Best Compliments From :

TELGAUN CONSTRUCTIONS

Engineers, Builedrs and
Real Estate Agents.

Durbhat, Ponda
Goa 403 401

‘चित्रंगी’ क परबीं !

बाप्पा लवंदो

आनी घरचीं

सांखळी - गोंय

४०३ ५०५

‘चित्रंगी’ क परबीं

अनील दळवी

साखरदांडे अपार्टमेंट्स

डॉ. दादा वैद्य रस्तो

पणजी - गोंय ४०३ ००१

‘चित्रंगी’ क परबीं !

सोबीत

छापणावळीच्या

कामांखातीर

अपुरबाय प्रिंटर्स

वळवय

फोंडें - गोंय

या सल हां ही सय ००/ हां या ह या स हांसयाळी

नंदूक चंदू सांगता, 'कितें करूं रे? म्हाका आवडिल्ली चली म्हजी मम्मी नापसंत करता.' 'तूं अशें कर तुजे मम्मीसारकीच चली सोदून काड' नंदू ताका सांगता.

कांय दिसाउपरांत चंदू नंदूक मेळटा.

'आरे, निमणी म्हाकां मम्मी सारकीच दिसपी, उलवपी आनी सभावाची चली मेळ्ळी.'

'जांव बाबा, आतां तरी केली मरे तुजे मम्मीन पसंद'? -

नंदू 'मम्मीन केली रे. पूण पप्पान करुना.'

शिक्षक: बंडू, सांग आतां आगगाडी येतकच क्रांसिंगची फाटकां कित्याक बंद करतात?

बंडू: आगगाडी चुकून भायर वचची न्हय म्हूण.

शिक्षिकेन विद्यार्थ्यांची कागाळ करपी चीट आवयक धाडली. चिटयेंत बरयिल्लें -

तुमच्या हल्याचें शिकपाचेर लक्ष ना. फकत वचून वचून चल्यांम्हऱ्यांत बसता.

भुरग्याचे आवयन चीट वाचली आनी कपलाक आंठयो घालून चिटयेक जाप बरयली -

'तुमकां चल्याचे हे करणेन कितेंय उपाय मेळत जाल्यार म्हाका कळयात. हांव तो चल्याच्या वापायचेर करतां.'

सदां सदां तेंच सपन पळोवन सुरेश चितेस्त जालो. हे मनःस्थितीच उपाय सोदपाक तो दोतोरानेर गेलो.

'दोतोर, सदांच उठून म्हाका एकूच सपन पडटा.'

'कितें दिसता सपनांत?' चिकित्सेच्या सुरान दोतोरान विचाल्लें,

'एक तरनाटी चली सदांच जोतें नांसतना पायांनी म्हाका दर्शन दिता.' - सुरेश.

'हूं हाचो अर्थ तुवें अदीकूच सादूर रावूंक जाय.' - दोतोरालो सल्लो.

'कित्याक दोतोर?'

'जागेपणीं तुकां ती जोत्याचो पांय दाखयतली हें सामकें खरें.'

आमगेल्या बाबूसायबांक फुडारीपण मिरोवपाची आवड. पूण बाबड्यांक सभांनी - भाशण करपाक जमना. हाचेर तांकां खूब खंत भोगताली.

एकदां ताणीं निश्चेवान सांगलें - 'सभांनी, चार - चौगांनी म्हाका भाशण करपाक जमना आनी लोक समजता हांव मूर्ख म्हूण. म्हाकां भाशण करपाक शिकचेंच पडलें.' हाचेर तांची बायल उलयली - 'आतां तरी लोक समजता तुमी फकत मूर्ख म्हूण भाशण आयकतकच तांची खात्रीच जातली.'

बाबूसायबांचें तोंड पळोवपासारकें जालें.

KNOWLEDGE IS POWER

EDUCATIONAL FACILITIES PROVIDED IN THE STATE.

1. more than 1250 primary schools and 329 secondary schools functioning in the state covering even the backward and remote areas.
2. 39 Higher Secondary schools, 14 colleges and 4 Technical Institutions catering to the needs of Higher/Technical education.
3. Scholarships, Freeships, books grants and other incentives awarded to a large number of economically backward students girl students SC/ST students, Children of teachers freedom fighters and Ex - servicemen.
4. Library movement started - village libraries and taluka libraries opened to encourage reading habit among the students youth and adults.
5. Cheap note - books sold at concessional rates to students through schools, co - operative Societies & Sahakar Bhandars.
6. Mid - day meals supplied to 20,000 children in primary schools.
7. Government is marching towards achieving 100% literacy in the next 2-3 years. Literacy percentage even in backward talukas like Canacona, Sangeum, Sattari, Pernem etc. is 80% in the age group of 15 to 35 years and 70% in the age group of 0 to 100 years.

DIRECTORATE OF EDUCATION

GOVERNMENT OF GOA

PANAJI GOA

‘चित्रंगी’ क आमचीं परबीं !

तालक

तालक होमस अँन्ड इस्टेट्स
तालक अँन्ड एसोसिएट्स
रामराज इंटरप्रायजीस
आर. आर. कन्स्ट्रक्शन

आशियाना

कोंब - मडगांव - गोंय

फोन : २०६७५